

Úvod

Predkladaná práca je pokračovaním publikácií Topografia dejín školstva na Slovensku (od počiatkov do roku 1918), ktoré vyšli v rokoch 2006 a 2008 a ktoré zachytávali výskyt škôl v Bratislavskom a Trnavskom kraji. Aj jej poslaním je topograficky, podľa miestopisného princípu zachytiť ako vznikali v jednotlivých obciach a mestách Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja (podľa územnosprávneho usporiadania z roku 1996) od predškolských zariadení (detských opatrovní) až po vysoké školy, čo bolo pre ne charakteristické (zriaďovateľ, učitelia a žiaci, obsah výchovy a vzdelávania, materiálne podmienky, kultúrny dosah a podobne).

Motívy a metodika spracovávania topografie sa neodlišujú od tých, ktoré som opísal v úvode publikácie z roku 2006. Opätovne prosím ctených čitateľov o pripomienky k práci, najmä však budem povďačný prostredníctvom elektronickej pošty (michalicka@uips.sk) za prípadné historické údaje, ktoré by bolo možné v práci doplniť.

TRENČIANSKY KRAJ

OKRES TRENČÍN

ADAMOVSKÉ KOCHANOVCE

V dávnejších časoch funkciu učiteľa vykonával miestny organista, škola sa po prvý raz spomína v roku 1658. Bola to ev. a. v. elementárna škola, na ktorej spočiatku pôsobil učiteľ, organista ev. a. v. cirkevného zboru Ján Lucae. Mala jednu triedu, keď v roku 1883 postavili novú budovu, rozšírila sa na dvojtriednu školu. Účinkovala s malými prestávkami až do poštátnenia školstva v roku 1944, resp. 1945. V istých obdobiach ju navštevovali aj žiaci z Melčíc-Lieskového.¹ Ďalší učitelia v 17. storočí nie sú menom známi, v 18. storočí sa uvádzajú Ján Molitoris (asi 1705-06), ktorý prišiel z Beluše, Juraj Štauf (1783), Michal Šimonovič (1793), Štefan Fajnor (1811), Štefan Cobory (1810), Juraj Ježko (žil v r. 1836 – 1882), Jaromír J. Kraic, Juraj Chorvát (1883-90) bol nielen známym učiteľom, ale aj hudobníkom, zostavovateľom troch zbierok cirkevných piesní, Ferdinand Krafca (žil v r. 1849 – 1906) a nakoniec Gustáv Šimko (1906-27), ktorý sa po vzniku ČSR stal významným včelárskym a ovocinárskym odborníkom a v Adamovských Kochanovciach založil aj Čitateľský spolok a spevokol.²

Školská budova z roku 1790 bola jednotriedna, v 18. storočí bola typickou dedinskou školou, v ktorej sa učilo každý tretí deň v zimnom období, niekedy sa tu zišlo aj 150 žiakov. Deti pomáhali aj rektorke pri domácich prácach, pre vyučovanie však chýbali učebnice, písalo sa na bridlicové tabuľky.³

¹ Kolektív: *Adamovské Kochanovce. Adamovské Kochanovce: OÚ, 1992, s. 9. ISBN 8090041671.*

² *Slovenský biografický slovník V. Martin: MS, 1992, s. 453. ISBN 8070902167.*

³ *Tamže, s. 16.*

Cirkevná rímskokatolícka škola vznikla v roku 1793, jej budova zasa vďaka podpore miestnej zemepánky Kristíny Ambrovej. Už v roku 1758 sa spomína istý Juraj Zubák, dobrý znalec latinského jazyka. Okrem tunajších detí sem prichádzali aj rímskokatolícki žiaci zo Zemianskeho Lieskového.⁴

BOBOT

Údaje k dejinám školy v tejto obci sú pomerne skromné, mohla vzniknúť v 16. storočí.⁵ Máme zistené, že prvá školská budova z dreveného materiálu bola postavená v roku 1750 pri kostole. Keďže obec je rímskokatolícka, išlo zrejme o túto vierovyznanskú školu. Potvrďuje to aj údaj, že v roku 1773 tu pôsobil slovenský katolícky učiteľ.⁶ Navštevovalo ju však málo detí – pre chudobu a vykonávanie iných domácich prác. Z roku 1907 je známe meno učiteľa Augustína Gažu, ktorý učil 150 detí. Zrejme patril k rozvetvenej rodine Gažovcov z okolia Motešíc. Pravdepodobne koncom 19. storočia bola škola poštátnená.⁷

DOLNÁ PORUBA

Prvá škola v obci sa spomína v roku 1896. Bola umiestnená v súkromnom dome, vyučovať sa začínalo na Všetech svätých. Ďalšia budova stála pri ovocnej záhrade a jedným z prvých učiteľov bol istý Rybnický. Vyučoval po slovensky a občania si ho údajne vážili.

Na začiatku 20. storočia sa už začalo učiť aj po maďarsky a medzi učiteľmi sa objavila aj žena. Od roku 1906 učila Júlia Elterová. V roku 1907 bola postavená ďalšia budova a škola sa stala dvojtriednou. Jej vybudovanie stálo 8 tisíc predvojnových korún.⁸

⁴ Tamže.

⁵ Bernát, L.: Skolstvo v hradňanskom (záhorskem) senioráte v 16. a 17. storočí. In: *Pedagogická revue*, roč. 55, č. 4 (2003), s. 379.

⁶ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920*, s. 253.

⁷ Podľa údajov OÚ Bobot zo dňa 27. 3. 1998. List v archíve autora.

⁸ Podľa údajov OÚ Dolná Poruba zo dňa 27. 7. 1998. List v archíve autora.

DOLNÁ SÚČA

Presný čas vzniku školy nepoznáme, podľa kanonickej vizitácie existovala už v roku 1611.⁹ Bola drevená, pokrytá slamou, mala jednu miestnosť, komoru a hospodárske stavy. V roku 1728 tu učil 47-ročný Jakub Mihalovič. Táto budova v roku 1754 pri veľkom požiari vyhorela.

V roku 1756 bola postavená nová budova z tvrdého materiálu. V roku 1766 na nej vyučoval Ondrej Šafranovič. Podľa kanonickej vizitácie sa v roku 1829 označovala ako triviálna. V tom roku zo 156 školopovinných detí dochádzalo na vyučovanie asi 50 žiakov. Učiteľ-organista dostával naturálie a príležitostné odmeny a didaktrum od žiakov. Učiteľom bol Štefan Holík zo Sedličnej, pomáhal mu jeho 19-ročný syn Martin. V 40. rokoch 19. storočia vznikla v obci aj nedeľná škola.

Významným učiteľom bol Jozef Matulay, ktorý tu učil v rokoch 1851 - 1892, keď ako druhý učiteľ nastúpil Anton Špaček, absolvent banskobystrickej preparandie. O význame Matulaya svedčí aj hodnotenie Dr. Ondreja Radlinského, ktoré sa zachovalo v kronike školy. Konali sa tu aj učiteľské porady učiteľov z okolitých škôl. Ako ďalší učitelia sa spomínajú: Jozef Filo (1850-53), Anton Špaček (1862), Anton Bielek (1879), Juraj Záhorák (1879-80), Jozef Barinek (1880), neskôr Becsky Mihály, Urban Mšal (1891 – 1900), Zigmund Straka (1892), František Kraichel (1892 – 1904) a ďalší. V roku 1910 bola jej budova prestavaná a učiteľkou sa stala Teofila Márová, v roku 1912 nastúpila Agáta Szádeczká (Sádecká).

V obci pôsobila od roku 1890 aj židovská škola. Bola umiestnená v súkromnom dome (u Piknovej, Sedláčkov). Bola zrušená po zriadení štátnej ľudovej školy.

V roku 1909 bola zriadená aj štátna dvojtriedna ľudová škola, ktorej prvým správcom-učiteľom bol Ladislav Molčan a učiteľkou Irena Cihová. V roku 1912 sa štátna ľudová škola zlúčila s cirkevnou rímskokatolíckou školou a vznikla štvortriedna ľudová škola.¹⁰

⁹ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí*. In: *Pedagogická revue*, roč. 53, č. 4 (2001), s. 344.

¹⁰ Podľa údajov OÚ Dolná Súča zo dňa 2. 10. 1997. List v archíve autora.

DRIETOMA

Prvý zachovaný záznam o škole v obci je z roku 1577, spomína už školu existujúcu. Vieme však, že v 16. storočí existovali v obci už dve cirkevné školy - rímskokatolícka a evanjelická a. v., ktorá bola postavená z dreva a sídlila pri rieke Drietomica. Rektori evanjelickej školy Štefan Hien a Ján Fabriczi podpísali v roku 1667 zákony trenčianskeho kontubernia.¹¹

Ďalšia zo zmienok hovorí, že škola v čase tereziánskych reforiem koncom 18. storočia mala drevenú budovu a učiteľom bol Štefan Mituch. V roku 1792 bola postavená murovaná školská budova a jej učiteľom bol Šimon Kronštein, údajne zbožný, svedomitý učiteľ, znalec nemčiny, latinčiny, maďarčiny a slovenčiny.¹² V roku 1830 bola budova rozšírená, v 1905 prestavaná a stala sa dvojtriednou.

V roku 1880 bola v časti obce Žrnové založená súkromná škola vydržiavaná občanmi a učil tu Ferdinand Dúbravský (žil v r. 1850 – 1926), bol známy ako folkloristický veršovník, spisovateľ a redaktor. V roku 1906 školu župný úrad zakázal, lebo sa vyučovalo po slovensky. Na drietomských kopaniciach účinkovali aj dve cirkevné školy, ale bližšie údaje o nich nemáme.¹³

DUBODIEL

Do roku 1782 navštevovali tunajšie deti cirkevnú rímskokatolícku školu v Malej Hradnej. Podľa kanonickej vizitácie prvú budovu školy postavili s finančnou podporou grófa Ján Illesházyho v roku 1786. Bola z tvrdého materiálu, mala 1 triedu a byt pre učiteľa. Ten dostával 82 zl. A 90 denárov a mal aj ďalšie príjmy. Keď sa počet žiakov zvyšoval, bola v roku 1873 prestavovaná, 1897 jej budova rozšírená, v roku 1912 postavená úplne nová.¹⁴

¹¹ Režík, J. – Matthaoides, S.: *Gymnaziológia*. Bratislava: SPN, 1971, s. 537.

¹² Blažejová, E.: *Drietoma 1244 – 1994*. Drietoma, OÚ, 1994, s. 39. ISBN 8070920033.

¹³ Tamže, s. 40.

¹⁴ Durčo, M. – Mikula, A.: *Obec Dubodiel. Dejiny od najstarších čias po súčasnosť*. Zvolen: TU, 2005. ISBN 80 22815322.

Z kanonickej vizitácie poznáme meno prvého učiteľa, ktorým bol Ignác Jasnický (1782 – 1813). Jeho život skončil tragicky, keď zahynul pri povodni v roku 1813. Po ňom učil mladší brat Imrich Jasnický (1814-61), Jozef Ballay (1862-68), Ján Ladecký (1868 – 1904), Arpád Padala (1904-11) a František Netsch (1911-23). Prvou učiteľkou v novej budove bola Helena Hatalová.¹⁵

HORNÁ SÚČA

Založenie cirkevnej rímskokatolíckej školy súvisí so vznikom fary a kostola. Školu zriadil gróf Ján Illésházy v roku 1712 a pre jej potreby uvoľnil dom, tzv. salajňu a dal ho prerobiť na školské účely a bývanie organistu.

Budova mala jednu triedu, bola murovaná. Zariadenie bolo jednoduché, navštevovalo ju asi 60 detí, meno prvého učiteľa sa nezachovalo.

V roku 1845 farár Michal Rešetka dal školskú budovu prestavať a rozšíriť a čiastočne ju vybavil inventárom. Navštevovalo ju až 295 detí. Rešetka vábil deti do školy nielen darčekmi, ale aj učebnými pomôckami. Vyučoval sa katechizmus, biblia, zemepis, dejepis kráľov, zdravotveda, počty a maďarčina. Úroveň vyučovania zrejme rástla, lebo pri kanonickej vizitácii v roku 1847 bola škola označená ako vzorná. Po roku 1851 musela byť prenajatá ďalšia miestnosť pre II. triedu, keďže počet žiakov stúpol na 323, druhý učiteľ nastúpil v roku 1863.

V roku 1873 bola k pôvodnej škole pristavená ďalšia trieda, v roku 1882 sa v obecnom dome zriadila tretia trieda a v roku 1910 štvrtá. Napriek tomu stále narastal počet žiakov, takže bolo povolené zriadiť školu aj na kopaniciach, ale pre vojnové udalosti k tomu už nedošlo.¹⁶ V obci vznikla v roku 1834 z podnetu M. Rešetku prvá nedeľná škola na Slovensku

¹⁵ Podľa údajov OÚ Dubodiel zo dňa 30. 3. 1998. List v archíve autora.

¹⁶ Horná Súča 1208 – 1993. Horná Súča: OÚ, 1993, s. 38 – 39.

HORNÉ SRNIE

V roku 1840 bola v obci zvolený prvý učiteľ Václav Mitúch (1840-66), ktorý po slovensky vyučoval v komore svojho bytu. Škola bola zriadená rímskokatolíckym farárom Štefanom Ucsnayom. Po Mitúchovej smrti nastúpil Šimon Valo (1866 – 1912), za pôsobenia ktorého bola postavená nová školská budova. Mitúch bol obľúbený aj preto, že ďalej vyučoval po slovensky. V roku 1907 bola pristavená druhá trieda a jej učiteľkou sa stala Kristína Körperová, neskôr Kőrmendyová. V roku 1913 ju nahradil Dionýz Striženec. Počas vojny narukoval a zahynul, vyučovanie v oboch triedach do konca vojny viedla jeho manželka, tiež učiteľka, za slobodna Kőrmendyová¹⁷

HORNĀNY

Podľa dostupných informácií škola v obci pred rokom 1918 nebola, vznikla až za I. ČSR.¹⁸

HRABOVKA

Pôvodne chodili tunajšie deti do školy v Dolnej Súči, pre jej odľahlosť sa rozhodlo obecné zastupiteľstvo zriadiť školu aj v obci. Úsilie vyvinul predovšetkým miestny farár Ján Kluch a notár Cyril Svoboda. Bola zriadená v roku 1901 ako cirkevná rímskokatolícka ľudová škola. Prvým učiteľom bol Štefan Szabadgy (1901-06), vystriedala ho Agatha Sadecká (1906-12) a Izabella Mayerová (1912-14), Georgína Zsámbokréthy (1914-17) a Irena Brixová (1917-18). Do roku 1907 sa vyučovalo po slovensky.¹⁹

¹⁷ Podľa údajov OÚ Horné Srie z dňa 3. 9. 1997. List v archíve autora. Beňo, A.: *Horné Srie – história a súčasnosť*. Horné Srie: OÚ, b. vr.

¹⁸ Podľa údajov OÚ Hornāny z dňa 11. 5. 2005.

¹⁹ Karlík, J.: *Hrabovska 1423 – 1993*. Hrabovka: OÚ, 1993, s. 46.

CHOCHOLNÁ-VELČICE

Školská tradícia v Chocholnej-Velčiciach sa datuje až od 20. storočia, lebo prvá škola v časti obce zvanej Kykula bola zriadená v roku 1903 Ferdinandom Dúbravským, ktorý učil na majeri deti osadníkov. Dostával stravu a ubytovanie a privyrábal si aj ďalšou činnosťou. V čase vrcholiacej maďarizácie musel školu opustiť, lebo vyučoval po slovensky.

V centrálnej časti obce – Malá Chocholná vznikla škola v roku 1910 ako štátna ľudová škola, na ktorej sa vyučovalo po maďarsky, jej správcom bol istý Maďar.²⁰

IVANOVCE

Údaje o škole poznáme už z roku 1830, keď sa hovorí o slovenskom ev. a. v. učiteľovi M. Mazúrovi s 30 žiakmi.²¹ Ďalšie pokusy zriadiť v obci školu sa datujú od roku 1896, nakoľko v tom čase pribúdali školopovinné deti. Zriadená bola v roku 1904 a pre jej potreby začala slúžiť budova na pozemku zakúpenom od Juraja Ondrejčiku. Mala dve učebne a dva byty pre učiteľov, od roku 1913 tri učebne a jeden byt. Stavbu realizovala trenčianska firma Materna a Scholz za 34 tis. zlatých.

Vyučovanie sa začalo v roku 1905 a prvými učiteľmi boli Ziegelberger zo Spiša a maďarská učiteľka Mártonffy, správcom školy bol istý Fejér. Do roku 1919 sa vystriedali učitelia: Gavora, Strechayová, Pauer, Kostková, Chudovská, Lustig a Gustáv Šimko z Kochanoviec. V roku 1918/19 pôsobil ešte učiteľ Ábel z Drietomy a správcom bol istý Chocel z Bošáče.²²

²⁰ Podľa údajov OÚ Chocholná-Velčice, nedat. List v archíve autora.

²¹ Kollár, J.: *Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. in Hungariae. Pestini 1838* s. 22 – 23.

²² Základná škola Ivanovce 1905 – 1995. *Bulletin. Ivanovce: ZŠ, 1995.*

KOSTOLNÁ-ZÁRIEČIE

Podľa školskej kroniky cirkevná rímskokatolícka škola vznikla okolo roku 1735 a slúžila Kostolnej, Dolnému Záriečiu, Malej a Veľkej Chochoľnej.²³

KRIVOSÚD-BODOVKA

Prvá zmienka o škole v obci je z roku 1902, kedy bola za tri mesiace postavená jej budova. Išlo o cirkevnú ev. a. v. ľudovú školu, ktorej učiteľkou po 20 rokoch bola Helena Kreisová. Vyučovalo sa po slovensky.²⁴ Avšak aj o tejto obci je zaznačené, že v roku 1830 mala slovenského ev. a. v. učiteľa s 20 žiakmi.²⁵

MELČICE-LIESKOVÉ

Z najstarších prameňov sa dozvedáme, že v roku 1621 tu pôsobil Michal Jančo (Jantsi)²⁶ cirkevná rímskokatolícka elementárna škola tu bola už pred rokom 1768 a patrila medzi najstaršie školy v okolí. Bola z dreva, stála pri kostole, ale učiteľ tu v uvedenom roku nebol, lebo bol preložený do Haluzíc. V roku 1816 sa spomína učiteľ-organista Venceslav Kalúsek. Keďže neskôr bola školská budova v zlom stave, uvažovalo sa o výstavbe novej z tvrdého materiálu na farskom pozemku. Trvalo však desať rokov, kým ju farníci mohli postaviť za podpory patrónov. Vyučovať začal František Volf z Moravy, o ktorom sa zachovali pozitívne hodnotenia. Vyučoval zrejme po slovensky a školu navštevovalo viacero detí i z okolia.

²³ Podľa údajov OÚ Kostolná-Záriečie zo dňa 27. 10. 1997. List v archíve autora.

²⁴ Podľa údajov OÚ Krivosúd-Bodovka zo dňa 1. 10. 1997. List v archíve autora.

²⁵ Kollár, J.: cit. dielo, s. 26.

²⁶ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí*. In: *Pedagogická revue*, roč. 53, č. 4 (2001), s. 345.

V rokoch 1870-75 bola postavená ďalšia školská budova. V roku 1897 nastúpil učiteľ Štefan Kassai (pôv. Kvasnica), ktorý je v dokumentoch charakterizovaný ako prísny učiteľ, prišiel z Kostolnej. Keďže mal početnú rodinu, venoval sa aj hospodárstvu. Bol známy pestovaním kvetov, najmä ruží a napriek zmene mena nepomáhal maďarizovať. Na škole pôsobil do svojej smrti v roku 1920. Mával 50 až 100 žiakov.

V Melčiciach-Lieskovom bola aj cirkevná ev. a. v. elementárna škola. Jej prvým známym učiteľom bol Juraj Ježko (1835-82). medzi občanmi bol obľúbený, mal teologické i agronomické vzdelanie, ale vo vyššom veku mu musel vypomáhať kostolník. Jeho nástupcom bol Juraj Chorvát z Dolného Sárnia, ktorý predtým učil na Myjave. Mával asi 100 žiakov. Vyučoval aj náročnejšie počty (desatinné a všeobecné zlomky, úrokový počet, jednoduchú a zloženú trojčlenku), zemepis s kreslením máp, náboženstvo (používal Leškov Veľký katechizmus, Lutherov Malý katechizmus), biblickú históriu, veľa pozornosti venoval hudbe a spevu. V roku 1890 odišiel pôsobiť na Oravu. Popri Chorvátovi učil aj Ján Kudla, Ján Valášek, Daniel Krupan a Ján Vávra.

Chorvátovým nástupcom sa stal Ferdinand Krafta z Prahy (1849 – 1906), absolvent veľkorevúckeho gymnázia. V Melčiciach-Lieskovom pôsobil do svojej smrti a jeho nástupcom sa stal Gustáv Šimko.²⁷

MNÍCHOVA LEHOTA

Počiatky školstva v obci nie sú známe, ale je zrejmé, že dávnejšie v obci boli občania, ktorí sporadicky vyučovali aspoň písanie a čítanie. Neskôr obec odkúpila malý gazdovský dom pri kostole a tento bol pretvorený na školu. Neskôr bola miestnosť vybavená aj lavicami a začalo sa riadne vyučovať. Prvým učiteľom bol istý Bielik. Pôvodne bol roľníkom, vyučoval popri svojej práci. Učil čítať, písať, počítať a náboženstvo, používal šlabikár a čítanku, avšak vyučoval len v zime a bez učebných osnov. Neskorším učiteľom bol Vilibald Motešický. Po ňom nasledovali: Anna Kreichlová, Elena Bekejová, Augustín Jarúnek, ktorý zostal v pamäti občanov ako solídny vychovávateľ, ktorý šíril osvetu aj medzi dospelými. V roku 1910 bola otvorená nová školská budova s učiteľským bytom. V roku 1912 nastúpila učiteľka Agnesa Skladáčová a učila do roku 1918. Súčasne s ňou vyučoval Ján Makovický, ktorý však musel počas I. svetovej vojny narukovať.²⁸

²⁷ Podľa údajov OÚ Melčice-Lieskové, *nedat. List* v archíve autora.

²⁸ *Mníchova Lehota. Mníchova Lehota: MNV, 1989, s. 23.*

MOTEŠICE

Škola v obci bola zriadená v roku 1840 rodinou Motešických. Vydržovala aj pátra, Václava Hrdého, ktorý sa stal prvým učiteľom. Vyučoval po slovensky čítať, písať, počítať a spievať, dostával týždenne jeden grajciar od každého žiaka a polienko dreva. Od rodiny Motešických prevzal majetok gróf Zámojský, ktorý daroval školu štátu, a tak bola hornomotešická škola poštátneňá ako jedna z prvých v Trenčianskej župe.²⁹

NEMŠOVÁ

Najstaršia zmienka o škole v Nemšovej je z roku 1536, jej učiteľ Jakub Simonides je zachytený v roku 1623. Neskôr sa spomína rektor Ján Chrenovínus (1670) a Mikuláš Frančík (1766). Hodnotenie rektora podľa kanonickej vizitácie bolo veľmi dobré. Dlhoročným rektorom bol J. Barzušek (1798 – 1838), inak prvý Nemšovan so stredoškolským vzdelaním. Cirkevnú rímskokatolícku školu navštevovali aj deti z okolitých obcí. Syn Barzuška bol tunajším učiteľom v rokoch 1838-56.

Prvá školská budova bola postavená v roku 1748, ale koncom 18. storočia vyhorela. Od roku 1859 sa vyučovalo v novej budove. Vyučovanie sa obmedzilo na čítanie, písanie, počty, spev a náboženstvo, od roku 1887 bola škola dvojtriednou a učili v nej dvaja učitelia. Do roku 1907 sa vyučovalo po slovensky. V pôvodne vyhorenej budove sa začali učiť tunajšie deti Židov, učilo sa po nemecky, ale v roku 1914 škola zanikla.³⁰

V časti Ľuborča sa začalo s výstavbou školskej budovy v rokoch 1916-17, ale svoju činnosť začala až po vzniku ČSR,³¹ v časti Klúčové pôsobila škola od 17. storočia.³²

²⁹ Podľa údajov OÚ Motešice zo dňa 13. 5. 1998. List v archíve autora.

³⁰ Grzelaková, N.: Naša školská štyridsiatka. Nemšová: MsÚ, 1997, s. 7.

³¹ Mindár, P.: Ľuborča jubiluje 1242 – 1972. Ľuborča: MNV, 1972, s. 24.

³² Za informáciu ďakujem PhDr. Milanovi Šišmišovi z Trenčína.

NEPORADZA

Škola bola postavená v roku 1850, vyučovať sa začalo o päť rokov neskôr. Učiteľom bol Anton Holoubek z Moravy, prvým diplomovaným učiteľom bol Štefan Raus (1900). V roku 1910 bola pristavená ďalšia trieda, v starej sa ubytoval učiteľ.³³

OMŠENIE

Najstaršia škola sa spomína vo vizitácii E. Lániho z roku 1611.³⁴ Stála pri kostole, bola drevená, mala aj učiteľský byt.³⁵ Vyučovalo sa po maďarsky. V roku 1833 bola škola zničená pri prietrži mračien. V roku 1875 sa už spomína nová budova, tzv. dolná. Učiteľom a organistom jednotriednej školy bol P. Kreichel, pomáhal mu učiteľ Locker, neskôr Kučera.³⁶

OPATOVCE

Začiatky vyučovania siahajú do druhej polovice 19. storočia. Prvým učiteľom bol istý Gazdík, vystriedali ho: Rajninec, Malík, Mondek, Lorenc, Ryšanová, Schneider a Jankovičová.³⁷

³³ Fojtík, J. – Gulár, P.: *Neporadza. Neporadza: MNV, 1971, s. 26.*

³⁴ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí. In: Pedagogická revue, roč. 53, č. 4 (2001), s. 344.*

³⁵ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 257.*

³⁶ Podľa údajov OÚ Omšenie zo dňa 22. 9. 1997. List v archíve autora.

³⁷ Podľa údajov OÚ Opatovce zo dňa 27. 4. 1998. List v archíve autora.

PETROVA LEHOTA

V minulosti chodili tunajšie deti do Dolných Motešíc, zrejme na prelome 19. a 20. storočia vznikla škola aj v Petrovej Lehote. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu situovanú pri kostole.³⁸

SELEC

Protestantská škola sa spomína v 17. storočí,³⁹ rímskokatolícky učiteľ je zachytený v roku 1773⁴⁰ Vo farskej kronike sa cirkevná rímskokatolícka škola spomína v roku 1766, keď mala 59 žiakov. V roku 1913 vyučoval ten istý počet žiakov učiteľ Jozef Rajnec, po ňom Rudolf Šimko a Mária Jankovičová.⁴¹

SKALKA NAD VÁHOM

Vizitačná zápisnica spomína školskú budovu z dreva v roku 1698. Učil v nej Ondrej Valentíny (1698 – 1708), po ňom Adam Valentíny (1708-20). Navštevovalo ju asi 15 detí. Nová budova bola postavená v roku 1755, ale v roku 1778 „bola už na spadnutie“, preto v roku 1793 bola nitrianskym biskupom postavená ďalšia budova. Išlo teda o cirkevnú rímskokatolícku školu, biskup platil učiteľovi 30 zl. ročne.

V roku 1913 bola v časti obce Skalská Nová Ves zriadená štátna ľudová škola.⁴²

³⁸ Jubilejná obec Petrova Lehota. *Petrova Lehota: OÚ, 1996, s. 38.*

³⁹ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí. In: Pedagogická revue, roč. 53, č. 4 (2001), s. 347.*

⁴⁰ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 257.*

⁴¹ Podľa údajov OÚ Selec zo dňa 16. 8. 1998.

⁴² Podľa údajov OÚ Skalka nad Váhom zo dňa 18. 11. 2002.

16_

SOBLAHOV

Z dejín školy sa zachovalo pomerne málo informácií. Budova prvej školy bola údajne postavená koncom minulého storočia pri kostole a fare, jej učiteľ Juraj Magni sa spomína v roku 1627.⁴³ Zjavne však škola bola aj predtým, aspoň 17. storočí.⁴⁴ Išlo teda o cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu, v roku 1881 bol jej učiteľom organista Schkerle. Neskôr boli postavené ďalšie budovy, v roku 1918 sa spomína učiteľka Amerová a organista Rakúšan.⁴⁵

SVINNÁ

Kedy škola vznikla sa nedá zistiť, vyučovali v nej gazdovia znalí čítania, písania a počítania. Prvý záznam o jej existencii je z roku 1891, keď sa hovorí o štátnej ľudovej škole. V roku 1899 mala škola nielen stáleho - Jána Jurčeka, ale aj pomocného učiteľa. V roku 1910 mala škola tri triedy, vyučovacou rečou bola maďarčina. V roku 1894 tu vznikla aj opakovacia škola.⁴⁶

ŠTVRTOK

V obci vznikli, resp. boli postavené budovy cirkevnej ev. a. v. ľudovej školy (1874) a rímskokatolíckej ľudovej školy (stavba začala v roku 1891). Učili v nich nekvalifikovaní učitelia, do školy sa chodilo len v zime.⁴⁷

⁴³ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí*. In: *Pedagogická revue*, roč. 53, č. 4 (2001), s. 347.

⁴⁴ *Tamže*.

⁴⁵ Podľa údajov OÚ Soblahov zo dňa 20. 7. 1998. List v archíve autora.

⁴⁶ Podľa údajov OÚ Svinná zo dňa 29. 7. 1997. List v archíve autora.

⁴⁷ Podľa údajov OÚ Štvrtok zo dňa 31. 7. 1997. List v archíve autora. Pozri aj: Páleník, J.: *550 rokov prvej Písomnej zmienky o obci Svinná*. Svinná: OÚ, 1989, s. 56.

TRENČIANSKA TEPLÁ

Cirkevnú ev. a. v. elementárnu školu zo 17. storočia s učiteľmi Jurajom Reminiusom a Jakubom Samtheliusom spomína už *Gymnaziológia*.⁴⁸

Cirkevná rímskokatolícka škola vznikla z podnetu farára Štefana Dubnicaya (do Tr. Teplej prišiel v roku 1705) na začiatku 18. storočia. Jej prvá budova stála pri kostole, ale meno prvého učiteľa sa nezachovalo. V roku 1790 bola postavená nová školská budova na mieste pôvodnej, učiteľom-organistom bol Ján Chobodides, ktorý učil čítať a písať, pričom dostával 1 groš od žiaka za každý úkon. Okrem toho preberal katechizmus podľa prekladu farára F. Hábelu. Po spomínanom učiteľovi vyučovali Ján Burdel a Alojz Chobodides (aj Chobodický), ktorý tu pôsobil aj ako notár celkom 55 rokov.

V roku 1848 dostala škola novú budovu, v ktorej učili ďalší učitelia, medzi inými aj Ján Zigmundík, hoci len krátko, neskôr Anton Horvát celkovo 43 rokov. Tento bol aj literárne činný. Prispieval pedagogickými a osvetovými článkami do periodickej tlače.

Začiatkom 20. storočia zosilnelo úsilie poštatniť školu, ale cirkev sa bránila. Situácia sa riešila tak, že v roku 1912 bola zriadená štátna ľudová škola a následne detská opatrovňa, ktorá odčerpala žiakov tzv. hornej školy a tá v roku 1913 zanikla.⁴⁹

V časti obce Dobrá sa škola spomína už v roku 1611,⁵⁰ neskôr bola v roku 1901 zriadená cirkevná ľudová škola a štátna ľudová škola. Prvou učiteľkou a správkyňou štátnej školy bola Albína Berlanská, vyd. Horváthová z Krakovian.⁵¹

⁴⁸ *Gymnaziológia*. Bratislava: SPN, 1971, s. 538.

⁴⁹ *Monografia Trenčianskej Teplej a Trenčianskych Teplíc*. Zost. P. Šmatlák Teplánsky. Trenčianska Teplá 1936.

⁵⁰ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí*. In: *Pedagogická revue*, roč. 53, č. 4 (2001), s. 344.

⁵¹ Krátky, J.: *Dobrá 1113 – 1976*. Dobrá: OÚ, 1977, s. 28.

TRENČIANSKA TURNÁ

Z dávnejšej minulosti niet dokumentov o vývoji školstva v obci, predpokladá sa však, že cirkevná škola s prvými učiteľmi existovala už v roku 1663, keď vyhorela celá obec, lebo už v roku 1689 sa hovorí o novopostavenej škole. V rokoch 1696 – 1702 bol jej učiteľom Juraj Mráz a na začiatku 18. storočia ju postihli rôzne škody – vyhorela a bola poškodená za rákociovského povstania.

Kanonická vizitácia z roku 1729 spomína rímskokatolíckeho učiteľa-organistu Františka Florentínyho, absolventa kurzu rétoriky. Škola mala obytnú miestnosť pre učiteľa, komoru, vyučovaciu miestnosť s tabuľou, stolom a lavicou. Povinnosťou učiteľa bolo aj zvoniť 3 x denne, proti búrke, vyučoval aj deti z Bieroviec. Za vyučovanie dostával peniaze a dostal k dispozícii štyri polia.

V roku 1773 sa spomína slovenský učiteľ, v roku 1777 učiteľ-organista Michal Zrumecký, patronát nad školou mal Trenčiansky hrad. V rokoch 1816-31 vyučoval Jozef Zrumecký (asi syn Michala), ktorý pôsobil v Tvrdošíne, Trenčíne, Nitre, Trnave a Bratislave. Bol pod vplyvom filozofie Slovenského učeného tovaríšstva, znalý slovenčiny, maďarčiny, latinčiny. V roku 1832 škola znovu vyhorela a bola postavená nová. Učil na nej Juraj Kučera (1835-66), rodák z Drietomy, v r. 1827-29 zostavil katolícky spevník. Pôsobil v Soblahove, mal dve deti a do jeho školy chodili aj katolícke deti z Opatoviec a Veľkých Bieroviec.

V rokoch 1866-69 vyučoval jeho syn Jozef, vynikajúci hudobník.⁵²

František Skyva učil v rokoch 1869-93, bol prísny, ale spravodlivý, zomrel v roku 1900 v Sedličnej. Tridsať rokov učil na škole Ján Šimko (1893 – 1923). Pochádzal z Vištuku, učil sa v Bolerázi, Trnave. Ako učiteľ pôsobil vo Veľkých Brestovanoch, Vištuku, Perneku, Preseľanoch a Podskalí. Kládol dôraz na praktické predmety. V roku 1900 bola postavená nová budova a prišla nová učiteľka Emília Kreichelová, ktorá tu tiež zotrvala 34 rokov.

V roku 1915 sa rozhodlo o zriadení detskej opatrovne, ale vojnové udalosti nedovolili toto rozhodnutie realizovať.⁵³

⁵² Horňák, R.: *Trenčianska Turná. Trenčianska Turná: OÚ, 1994, s. 90. ISBN 809682130X.*

⁵³ *Tamže*, s. 114.

TRENČIANSKE JASTRABIE

Prvá škola v obci vznikla okolo roku 1856 a jej vznik bol reakciou na nariadenie o povinnej školskej dochádzke. Škola stála na Dolnom konci pri potoku, v dome býval učiteľ Augustín Ružička (1857-60). V roku 1865 vznikla budova školy, na jej stavbu a vydržiavanie prispel nitriansky biskup Roškováni. Postupne sa zvyšoval počet detí, navštevovalo ju 80-90 žiakov, takže od roku 1911 mala aj druhú triedu a prišla aj ďalšia učiteľka Amália Bedačová. Zariadenie školy bolo jednoduché, učebnice neboli k dispozícii, vyučovalo sa zväčša pamäťovo. Chodili sem aj deti z časti Rožňovské Mitice⁵⁴

TRENČIANSKE MITICE

Najstarší doklad o existencii školy v časti Kostolné Mitice je z roku 1767, ktorý hovorí o tom, že Ordódyovci v roku 1702 darovali roľe na zlepšenie postavenia učiteľa-organistu. V roku 1783 dal nitriansky biskup Anton Révay postaviť novú budovu zo surových tehál pod kostolom. Zachoval sa súpis učiteľov: Ján Juraj Chinoráni (zač. 18. st.), Jozef Dvoráček (1714-20), Ján Jozef Valentíni (1721-22), Imrich Vitnický (1722-23), Pavol Anton Galgóci (1724-25), Imrich Pešti (1725-32), Michal Jozef Kapri (1733-48), Juraj Ilvai (1749-52), František Belai (1752-82), Peter Pavol Bošáni (1782-86), Štefan Šuba (1786 – 1836), Ján Šuba (1812-47), Martin Valmráth (1847-65), Jozef Frašťacký (1865-67), Michal Učnai (1867-93), Štefan Báž (1894 – 1901), Ľudovít Tomanóci (1910), Štefan Mičko (1910), Anton Ceizel (1910-17), Ján Blunár (1917-40).⁵⁵

TRENČIANSKE STANKOVCE

Škola vznikla v časti Malé Stankovce v roku 1790 po vystavení evanjelického kostola, dovtedy navštevovali evanjelické deti školu vo Veľkých Bierovciach. Bola to malá budova s jednou miestnosťou, kde vyučoval asi 30

⁵⁴ Podľa údajov OÚ Trenčianske Jastrabie zo dňa 14. 10. 1998. List v archíve autora. Pozri aj: Hromník, M.: *Trenčianske Jastrabie v dejinách do roku 2000*. Trenčianske Jastrabie: OÚ, 1999. ISBN 80-714-1264-3.

⁵⁵ Podľa údajov OÚ Trenčianske Mitice, *nedať*. List v archíve autora. Pozri aj: Hromník, M.: *800 rokov Trenčianskych Mitíc*. Trnava 1997.

rokov Michal Malovec. Jeho nástupcom sa stal Karol Rízner, otec bibliografa V. L. Ríznera, neskôr Pavol Mikulík z Kršoviec pri Nitre (nar. 1821). Bol rektorom beckovskej, potom zemiansko-podhradskej školy. Ovládal nemčinu, maďarčinu a latinčinu, bol vysoko hodnotený, bol členom dekanátneho učiteľského spolku. Od roku 1887 vyučoval Michal Kišš, rodák z Uhrovca (nar. 1846). Prišiel zo školy v Podlužanoch, v Trenčianskych Stankovciach pôsobil do roku 1910, keď ho predčasne penzionovali pre národné aktivity. Bol aj literárne činný. Od roku 1910 bol tunajším učiteľom Miloš Križan.

S cirkevnou ev. a. v. ľudovou školou spolupracovala od roku 1903 štátna ľudová škola v časti obce Veľké Stankovce, bola tu aj cirkevná rímskokatolícka ľudová škola.⁵⁶

TRENČIANSKE TEPLICE

O počiatkoch školstva v Trenčianskych Tepliciach nemáme nateraz spoľahlivé údaje. V polovicike 19. storočia tu už pôsobili tri elementárne školy. Obecná chlapčenská ľudová škola bola pôvodne slovenská, po roku 1907 sa začalo vyučovať po maďarsky. Učilo sa čítanie, písanie, počítanie, náboženstvo a niekoľko hodín sa venovalo maďarčine. Naposledy tu vyučoval Karol Schuster, neskorší správca štátnej ľudovej školy. Škola bola umiestnená v budove dnešného obecného domu. Štátna dievčenská škola sídlila v prenajatých priestoroch na Masarykovej ul., mala maďarský charakter, pôsobila tu aj maďarská učiteľka, naposledy Johanna Budayová. K tejto škole bola pričlenená detská opatrovňa zriadená v roku 1863. Židovská škola bola v prenajatých priestoroch bývalého hotela Savoy, neskôr v prístavku synagógy. Škola bola miešaná, naposledy na nej vyučoval istý Popper, pomaďarčeným menom Polgár. Pôvodne sa vyučovalo po slovensky, v roku 1875 sa údajne používal ešte slovenský šlabikár, neskôr prevládala nemčina a napokon maďarčina.

Rozhodnutím ministerstva vyučovania bola v roku 1899 zriadená štátna ľudová škola so šiestimi triedami. K nej bola pričlenená aj štátna opatrovňa, obe školy mali maďarizačné poslanie. V škole bola aj hodnotná žiacka a učiteľská knižnica, bola vybavená učebnými pomôckami a patrila medzi najlepšie zariadené školy regiónu. Správcom bol Karol Schuster, od roku 1917 Gabriel Gavora. V roku 1919 tu bola zriadená meštianska škola.⁵⁷

⁵⁶ Podľa údajov OÚ Trenčianske Stankovce zo dňa 16. 4. 1998. List v archíve autora. Pozri aj: Záhumenská, Z. *Regionálne dejiny školstva v Trenčianskych Stankovciach. Diplomová práca. Bratislava: PdF UK, 1993, s. 45.*

⁵⁷ Podľa údajov MÚ Trenčianske Teplice zo dňa 22. 5. 1998. List v archíve autora.

TRENČÍN

Trenčín mal mestskú školu už v 15. storočí, keď sa v roku 1437 spomína rektor Ján. V roku 1528 vyhorela, takže mestská rada sa rozhodla pre stavbu novej budovy. V poslednej tretine 16. storočia bola v rukách evanjelikov a mala charakter nižšieho gymnázia. Školu podporovali trenčianski magnáti, takže možno hovoriť o jej rozkvetu. Mala viacero významných rektorov, ktorí boli absolventami nemeckých univerzít.

Po roku 1671 evanjelické gymnázium zaniklo a tradíciu školy rozvíjalo jezuitské gymnázium zriadené v roku 1649. Aj toto gymnázium sa začalo rozvíjať a dosiahlo výrazných výchovnovzdelávacích úspechov, malo takmer 400 študentov. Dotkli sa ho však vojnové udalosti v 18. storočí.

Popri týchto vyšších školách existovali aj ďalšie nižšie školy, ako evanjelické, tak aj rímskokatolícke.

V 19. storočí pokračoval vývoj trenčianskeho školstva. Existovalo tu viacero elementárnych (ľudových) škôl, vrátane židovskej školy. Židovská obec krátko vydržovala aj súkromné reálne gymnázium a súkromný charakter mala aj meštianska škola. Ďalšími školami boli piaristické gymnázium, v roku 1872 bola zriadená pokračovacia škola plniaca funkciu učňovskej školy, v meste bola aj od roku 1874 súkromná škôlka.⁵⁸

V dnešnej časti Zlatovce sa síce rozhodlo o zriadení štátnej ľudovej školy už v roku 1911, ale skutočná jej prevádzka sa začala až v roku 1919.⁵⁹

VEĽKÁ HRADNÁ

Údaje o dejinách školy v obci hovoria, že škola tu celkom iste pôsobila už koncom 19. storočia. V roku 1900-10 vyučovali učitelia Repa a Beďačová, v rokoch 1911-18 Štefan Mikuš zo Starej Turej a Jozefína Sameková z Mníchovej Lehoty. V spomínanom období sa vyučovalo po maďarsky, len niektoré predmety po slovensky.⁶⁰

⁵⁸ Šišmiš, M. a kol.: *Trenčín. Vlastivedná monografia 1*. Bratislava: Alfa, 1993. ISBN 8005011148.

⁵⁹ Vágovič, V.: *Zlatovce 1244 – 1994*. Trenčín, MÚ, 1994, s. 32. ISBN 80-967214-4-5.

⁶⁰ Podľa údajov OÚ Veľká Hradná zo dňa 18. 8. 1998.

VELKÉ BIEROVCE

Najstaršia škola, cirkevná rímskokatolícka, vznikla zároveň s farou v polovici 18. storočia, v roku 1766 bola pre ňu vybudovaná nová budova.⁶¹

Do roku 1887 na škole vyučovali nediplomovaní učitelia, zbehlejší gazdovia (Bubeník, bratia Lorencovci), po nich nastúpil učiť diplomovaná učiteľka Emília Kreichelová a Šarlota Kővötová. V roku 1903 dostala škola novú budovu. V čase vojny školu zabralo vojsko, ale vyučovanie prebiehalo nerušene ďalej.⁶²

ZAMAROVCE

Budova ľudovej školy, tzv. Apponyovská, bola postavená v roku 1914, vyučovanie začalo o rok neskôr. Učiteľkou bola Izabela Árvayová.⁶³

⁶¹ S týmto údajom polemizuje Bernát. Pozri: Bernát, L.: *Bernát, L.: Školstvo v hradňanskom (záhorskem) senioráte v 16. a 17. storočí*. In: *Pedagogická revue*, roč. 55, č. 4 (2003), s. 379.

⁶² Podľa údajov OÚ Veľké Bierovce zo dňa 29. 10. 2002.

⁶³ Samuel, R.: *Zamarovce*. Zamarovce: OÚ, 1993, s. 15. ISBN 80900041663.

OKRES BÁNOVCE NAD BEBRAVOU

BÁNOVCE NAD BEBRAVOU

Podľa zachovaných dokumentov Bánovce mali svoje plnoorganizované gymnázium už od reformačných dôb, ale jeho existencia nebola dlhá (1527-65), historik Branecký tvrdí, že bolo prenesené do Trenčína. V tomto období (pred 1570) existovala aj tzv. zemepánska škola, na ktorej vyučovali napr. rektori Zahronský, Rotarides, Lániovci, Hadík a ďalší vzdelanci. Spomínané gymnázium viackrát zaniklo a opäť sa obnovilo a vždy na ňom pôsobili významní učitelia. Vrchol zažilo v 17. storočí, keď sa tu vyučovalo v národnom jazyku a keď rektori boli najlepšie platení.⁶⁴

V roku 1786 sa spomína normálna škola.

Dávnejšie v meste pôsobila cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, židovská škola (zal. 1855) a obecná škola, neskôr poštátnená, ktoré sa v polovici 19. storočia dostali pod kontrolu štátu. V roku 1880 sa spomína aj dievčenská priemyselná škola, ktorej čas vzniku nepoznáme, ale vieme, že po tomto roku zanikla pre nedostatok priestoru a neochote mesta ju podporovať.

V roku 1855 si židovská komunita zriadila vlastnú školu pre vyše 100 žiakov, ako učitelia sa spomínajú Ohrenstein a Glasel, neskôr Izák Wichs, koncom 80. rokov zanikla a deti prešli do štátnej ľudovej školy.⁶⁵ V roku 1884 bola založená priemyselná učňovská škola, ktorú vydržovalo mesto.

Na začiatku 20. storočia bola v Bánovciach len ľudová škola, mesto sa neúspešne pokúšalo získať z Uhrovca meštiansku školu (podarilo sa to v roku 1911), vrátane dievčenskej meštianskej školy. V novej školskej budove postavenej v roku 1903 nákladom 42 tis. korún boli umiestnené štátna a cirkevná rímskokatolícka ľudová škola a učňovská škola s 93 učňami.

⁶⁴ Šišmiš, M. a kol.: *Bánovce nad Bebravou 1232 – 2002*. Martin: Osveta, 2002, s. 79 a nasl. ISBN 808063095-X.

⁶⁵ Šišmiš, M. a kol.: *Bánovce nad Bebravou 1232 – 2002*. Martin: Osveta, 2002, s. 134. ISBN 80-8063-095-X.

Máme aj záznam o detskej opatrovni, v ktorej sa vyučovalo po maďarsky (zal. 1889).⁶⁶

Z pričlenených obcí k Bánovciam nad Bebravou mali Horné Ozorovce cirkevnú ev. a. v. elementárnu školu od roku 1688, v roku 1768 vznikla aj cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, biskupická škola sa spomína v druhej polovici 19. storočia.⁶⁷

BORČANY

V Borčanoch pred rokom 1918 škola nebola.⁶⁸

BREZOLUPY

Škola bola v obci v druhej pol. 19. storočia, nakoľko od roku 1907 sú zachytené archívne materiály školy.⁶⁹ Dovtedy navštevovali školu v Pravoticiach.⁷⁰

CIMENNÁ

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.⁷¹

⁶⁶ Stránsky, I.: *História školstva v Bánovciach nad Bebravou. Diplomová práca. Trnava: PdF UK, nedat.*

⁶⁷ Šišmiš, M. a kol.: *Bánovce nad Bebravou 1232 – 2002. Martin: Osveta, 2002, s. 320 a 329. ISBN 80-8063-095-X.*

⁶⁸ Podľa údajov OÚ Borčany zo dňa 14. 10. 1997. List v archíve autora.

⁶⁹ *Spríevodca po okresných archívoch v Nitre, Prievidzi a Topoľčanoch. Bratislava: SAS MV SSR, 1975, s. 292.*

⁷⁰ Ježo, L.: *Brezolupy 1323 – 1998. Brezolupy: OÚ, 1998, s. 8.*

⁷¹ Podľa údajov OÚ Cimenná zo dňa 12. 3. 2005.

ČIERNA LEHOTA

Škola bola v obci postavená v rokoch 1902-03, stavali ju občania ako jednotriednu drevenú budovu. Vyučovalo sa len v zime v maďarskom jazyku. Mená učiteľov nie sú známe, iba meno učiteľa Kučeru, ktorý tu pôsobil od roku 1917 a začal vyučovať po slovensky, štúrovsou slovenčinou.⁷² Išlo však zrejme o novú školu, lebo v roku 1773 sa spomína v Čiernej Lehote slovenský učiteľ.⁷³

DEŽERICE

O škole sa po prvý raz dozvedáme z kanonickej vizitácie Lániho, ktorý spísal dôchodky učiteľa v roku 1611.⁷⁴ Najstarším známym učiteľom bol Daniel Zemko z Čermian, ktorý tu pôsobil v rokoch 1652-66. Potom odišiel do Vítkoviec. Jeho nástupcom sa stal po roku 1674 Baltazár Crespulini (Cresculi, Crepusculi). Učil súkromne a pomáhal mu Matej Čajka. Z obce odišiel v roku 1706.

V 18. storočí sa spomína rímskokatolícky učiteľ slovenskej školy⁷⁵ a v 19. storočí spomína Kollárov schematismus Štefana Grabatiho s 20 žiakmi.⁷⁶ Iné údaje nie sú dostupné.

DOLNÉ NAŠTICE

Vzdelávanie v obci je zachytené už v 17. storočí, keď sa spomínajú Štefan Batora a Ján Štrbavý, ktorí vyštudovali teológiu vo Viedni.

⁷² Podľa údajov OÚ Čierna Lehota zo dňa 9. 10. 1997. List v archíve autora.

⁷³ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum*. Budapestini 1920, s. 109.

⁷⁴ Bernát, L.: Školstvo v hradňanskom (záhorskom) senioráte v 16. a 17. storočí. In: *Pedagogická revue*, roč. 55, č. 4 (2003), s. 379.

⁷⁵ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum*. Budapestini 1920, s. 253.

⁷⁶ Kollár, J.: *Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. in Hungariae*. Pestini 1838 s. 25.

26_

Podľa spomienok najstarších občanov sa vyučovalo v súkromných domoch, učiteľmi boli zväčša vojaci prepustení z vojska. Z dokumentov je známe, že školská budova vyhorela v roku 1858, nová bola postavená v roku 1868 a mala jednu triedu.⁷⁷

DUBNIČKA

Škola v obci pred rokom 1918 zrejme nebola, nakoľko zachované archívne dokumenty pochádzajú až z roku 1933.⁷⁸

DVOREC

Škola v obci pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti navštevovali školu vo Veľkých Chlievanoch.

HALÁČOVCE

Podľa dostupných údajov škola v obci pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti dochádzali do školy v Otrhánkoch.⁷⁹

⁷⁷ Obec Dolné Naštice. Topoľčany: RKS, 1995, s. 22.

⁷⁸ Sprievodca po okresných archívoch v Nitre, Prievidzi a Topoľčanoch. Bratislava: SAS MV SSR, 1975, s. 283.

⁷⁹ Podľa údajov OÚ Haláčovce zo dňa 13. 10. 1997. List v archíve autora.

HORNÉ NAŠTICE

Škola bola zriadená pred rokom 1882, keď ju prevzal štát. Do roku 1913 bola umiestnená v prenajatej budove zayovského panstva. V roku 1913 darovala obec pozemok, na ktorom bola postavená nová budova dvojtriednej školy v cene vyše 26 tis. zlatých. Z učiteľov pred rokom 1918 sú známe mená: Karol Kastl, Tomaškovičová, Irma Bauerová, Ján Nágel, Anton Lörint, Gizela Závodská a Eugénia Adamová.⁸⁰

CHUDÁ LEHOTA

Škola tu pred rokom 1918 nebola. (pozri obec Šišov).

KRÁSNA VES

Počiatky školstva v obci spadajú do roku 1860, keď je zachytená existencia obecnej školy. Dovtedy chodili tunajší žiaci do školy v Slatine. Ako prvý učiteľ je známy istý Ladecký, ďalším bol Gelnár a Smolík (1862), všetci boli nekvalifikovaní.

V roku 1880 je už škola štátnou a ako kvalifikovaný učiteľ tu pôsobí istý Bečka, ktorý vyučuje po maďarsky. Ďalšou učiteľkou bola Amália Ottová (1883-99), učiteľ Plachý (1899 – 1901), Júlia Bauerová (1901-12), Margita Bičovská (1912-13), neskôr Elena Kebisová a Lea Husičková.⁸¹

⁸⁰ Lukačka, J.: *Horné Naštice*. Bratislava 1996, s. 78. ISBN 80-901407-5-0.

⁸¹ Obert, Š.: *Krásna Ves (1208 – 1988)*. Topoľčany: VM, 1988, s. 77.

KŠINNÁ

Škola v obci existovala od začiatku 19. storočia, išlo o cirkevnú ev. a. v. ľudovú školu, na ktorej v roku 1830 vyučoval Michal Černo. Vyučoval po slovensky asi 60 žiakov.⁸²
Pred I. svetovou vojnou bola škola aj v časti Závade (pod Čiernym).⁸³

LIBICHAVA

Škola v obci pred rokom 1918 nebola. (pozri obec Šišov).

ĽUTOV

Po prvý raz sa škola v Ľutove spomína v roku 1858, jej prvým učiteľom bol Ján Mikuláč, ktorý tu pôsobil do roku 1878. Pôvodne bol murárom. Po ňom pôsobil istý Blaškovič, Anton (do 1886) a Ján Zajac (1886 – 1911), ktorý stále vyučoval po slovensky.⁸⁴

MALÁ HRADNÁ

Z dejín školstva v obci sa zachovala informácia, že v roku 1900 tu stála budova cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy.⁸⁵ Učil tu aj istý Mikloš. (pozri obec Pečeňany). Bernát spomína učiteľa v Hradnej už v roku 1627 alebo 1628.⁸⁶

⁸² Kollár, J.: *Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. in Hungariae. Pestini 1838*, s. 23.

⁸³ Za informáciu vďaka PhDr. Milanovi Šišmišovi z Trenčína.

⁸⁴ Križanová, T.: *Pramene k dejinám škôl v Bánovciach nad Bebravou a okolitých obciach*. Nitra: VŠP, 1995.

⁸⁵ Podľa údajov OÚ Malá Hradná zo dňa 13. 3. 2003.

⁸⁶ Bernát, L.: *Školstvo v hradňanskom (záhorskom) senioráte v 16. a 17. storočí*. In: *Pedagogická revue*, roč. 55, č. 4 (2003), s. 382.

MALÉ HOSTE

Podľa zachovaných zápisov v roku 1695 bola už v obci škola a jej učiteľom bol Mikuláš Marikovský, navštevovali ju aj deti z Veľkých Hostí a Pochabian. Budova školy stála pri fare, mala izbu učiteľa a vyučovaciu miestnosť a hospodárske stavy. Iný záznam z roku 1755 hovorí o učiteľovi Jozefovi Bukóczim, ktorý bol údajne svedomitým a usilovným a dobrým organistom. V roku 1780 sa spomína učiteľ Gregor Zatkóczi, v 19. storočí je známe meno učiteľa Jána Kauzalu.⁸⁷

MIEZGOVCE

V roku 1860 sa začalo s vyučovaním detí v súkromných domoch a v obecnej budove, v roku 1892 bola postavená prvá účelová budova obecnej ľudovej školy.⁸⁸

NEDAŠOVCE

Pôvodne chodili tunajšie deti školy vo Vysočanoch, v roku 1876 bola otvorená obecná škola, ale vyučovalo sa len rok, lebo obec nebola schopná vydržiať učiteľa. Prvým učiteľom bol Alojz Slavka. V roku 1913 bola znovu otvorená škola v gazdovskom dome a učiteľka Mária Kiššová z Pešti vyučovala až do roku 1918, keď bola škola znovu zrušená.⁸⁹

⁸⁷ Podľa údajov OÚ Malé Hoste zo dňa 19. 2. 2003. List v archíve autora.

⁸⁸ Miezgovce. Miezgovce: OÚ, (2005), s. 6.; aj: Podľa údajov OÚ Miezgovce zo dňa 13. 3. 2003.

⁸⁹ Podľa údajov OÚ Nedašovce, *nedat.* List v archíve autora.

OMASTINÁ

Údaje k dejinám školy nie sú nateraz zistené, ale je predpoklad, že v obci existovala dávnejšie pred rokom 1918 cirkevná ev. a. v. ľudová škola.⁹⁰ V roku 1838 sa spomína učiteľ P. Drahovský s 24 žiakmi.⁹¹

OTRHÁNKY

Budova štátnej ľudovej školy bola daná do užívania v roku 1906, z učiteľov je známe len meno Ilony Tománkovej, ktorá tu vyučovala v rokoch 1912-34.⁹²

PEČEŇANY

Podľa školskej kroniky vyučovanie v obci začalo v roku 1847, keď hofer Ferdo Dužik začal vyučovať vo svojom dome. Poskytoval základy vzdelania, ale – ako sa zistilo – najstarší občania mali aj poznatky zo zemepisu. Dužik bral od detí po zlatke, niečo obilia, slaniny a vajcia. V roku 1850 bola postavená riadna školská budova a učiteľom bol obuvník Sukup.

V roku 1854 bola zriadená cirkevná rímskokatolícka škola a začal na nej vyučovať diplomovaný učiteľ Karásek, ale ten po krátkom čase odišiel a nastúpil nediplomovaný učiteľ Ladislav Adamovič. Tohto vystriedal učiteľ Mikloš, ktorý v obci založil aj hudobný súbor. Bol dobrým hudobníkom a v obci pôsobil dlhý čas, kým sa nestal učiteľom-organistom v Malej Hradnej.

⁹⁰ Podľa údajov OÚ Omastiná zo dňa 27. 3. 2003.

⁹¹ Kollár, J.: *Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. in Hungariae. Pestini 1838*, s. 28.

⁹² Podľa údajov OÚ Otrhánky zo dňa 13. 6. 2003. List v archíve autora.

—

V roku 1872 bola zriadená obecná ľudová škola a ako učitelia na nej pôsobili: Zinkai, Kadaras, Jančovič, Kubani, Donáthová, Oľga Jančová. V roku 1886 nastúpil učiteľ Michal Šimko. V roku 1894 bola obecná škola poštátnená, ale Šimko vyučoval ďalej, postupne narastal aj počet žiakov. Šimko vyučoval až do roku 1925, kedy odišiel na dôchodok.⁹³

PODLUŽANY

Uvádza sa, že v roku 1597 v obci súčasne s farou vznikla aj farská škola. V roku 1785 sa spomína učiteľ Juraj Šumichrast, ale vyučovanie prebiehalo stále len v hostinci. V tom čase to bola už škola evanjelická. Ako ďalší učitelia sa spomínajú Andrej Sikora, Jakub Medzihradský, Adam Mišák a Pavel Mároši.

Začiatkom 19. storočia bola postavená nová školská budova, v ktorej neskôr vyučoval významný slovenský učiteľ Michal Kišš (1867-87), Michal Zaťko, Ján Pauko a Ľudovít Slaný.⁹⁴

POCHABANY

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.⁹⁵

PRAVOTICE

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.⁹⁶

⁹³ Podľa údajov OÚ Pečeňany zo dňa 8. 4. 2003. List v archíve autora.

⁹⁴ Obert, Š.: *Krásna Ves (1208 – 1988)*. Topoľčany: VM, 1988.

⁹⁵ Podľa údajov OÚ Pochabany zo dňa 3. 1. 2003. List v archíve autora.

⁹⁶ Podľa údajov OÚ Pravotice zo dňa 19. 3. 2003. List v archíve autora.

PRUSY

Predpokladá sa, že škola bola v obci dávnejšie, v roku 1829 sa škola spomína v tej súvislosti, že obec sa zaviazala vydržiavať cirkevnú rímskokatolícku školu. Škola bola umiestnená v jednoduchom hospodárskom domci.⁹⁷

RUSKOVCE

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.⁹⁸

RYBANY

Predpokladá sa, že škola tu mohla byť dávnejšie, lebo farnosť bola v Rybanoch od roku 1332. Písomná zmienka o škole je z roku 1714 a spomína rektora Jána Kachyecha. Školská budova mala kamenné základy a bola zo surovej tehly, mala jednu učebňu. Ďalším známym učiteľom bol Jozef Brezánsky, ktorý učil 47 žiakov písať, čítať a počítať, v roku 1820 zaviedol aj školskú kroniku. Učil čítať, písať a počítať. V roku 1850 vznikla v obci nedeľná škola.

Ďalším učiteľom bol Jozef Batlaj, za ktorého bola v roku 1857 postavená pre školu nová budova z kameňa a pálených tehál, súčasťou bol rektorský byt. Škola mala aj svoj štatút. Batlaj učil do roku 1865. Ako učiteľia v 19. storočí pôsobili: František Herodek, Ján Klčo, Anton Slatinský, František Gabriel, Kubička, Ján Škuláň, Bonaventúra Dubík, Štefan Horváth a i. Od roku 1907 sa vyučovalo po maďarsky, škola bola dvojtriedna.⁹⁹

⁹⁷ Podľa údajov OÚ Prusy zo dňa 20. 11. 1997. List v archíve autora.

⁹⁸ Podľa údajov OÚ Ruskovec zo dňa 17. 3. 2003.

⁹⁹ Podľa údajov OÚ Rybany zo dňa 24. 3. 2003. List v archíve autora. Pozri aj: Škreka, J.: *Rybany 1323 – 1998. Rybany: OÚ, 1998, s. 39. ISBN 8096789023.*

SLATINA NAD BEBRAVOU

Prvá písomná zmienka o škole je z roku 1663, ktorý hovorí o spustošení fary, kostola a školy po tureckom nájazde. Škola bola cirkevná ev. a. v., ale neskôr ju asi prevzala katolícka cirkev. Evanjelická škola bola obnovená v roku 1793 a ako učitelia sa spomínajú Ján Kill, Pavol Hudec (1860-86) a jeho vnuk Pavel Hudec.¹⁰⁰

SLATINKA NAD BEBRAVOU

Škola v obci s najväčšou pravdepodobnosťou pred rokom 1918 nebola.¹⁰¹

ŠIŠOV

Počiatky školstva v obci súvisia s reformačným hnutím. Na začiatku 17. storočia prešli zemepáni i poddaní na evanjelickú vieru, od tých čias sa tu vystriedali prví evanjelickí učitelia: Matej Fabricius, Ján Klučáni, Matej Filipi a Mikuláš Belohorský. Z neskoršieho obdobia sa nám podarilo zachytiť ďalších ev. učiteľov. Ako učitelia pôsobili: Michal Števrka (1700), Anton Kukup (1781 – 1810), František Sukup (do 1870), Karol Gašparovič (1870-89), Juraj Koválik (1884 – 1914),¹⁰² Školu navštevovali aj deti z Chudej Lehoty a Libichavy.

ŠÍPKOV

Najstaršia zmienka o škole z polovice 19. storočia hovorí o ľudovej škole, ktorá bola spolovice katolíckou a spolovice evanjelickou. Vyučovalo sa len v zimných mesiacoch.

¹⁰⁰ Podľa údajov OÚ Slatina nad Bebravou zo dňa 20. 10. 1997. List v archíve autora.

¹⁰¹ Podľa údajov OÚ Slatinka nad Bebravou zo dňa 5. 3. 2003. List v archíve autora.

¹⁰² Horváth, P.: Obec Šišov. Šišov: OÚ, 1998, s. 28, 116.

V roku 1916 začali občania stavať novú školskú budovu, ktorá bola dvojtriedna i s bytom pre učiteľa. Iné údaje sa nezachovali.¹⁰³

TIMORADZA

Údaje o staršom školstve v obci nie sú dostupné. V roku 1870 sa spomína drevená školská budova, nekvalifikovaný učiteľ (kostolník, hlásnik). Prvým podľa mena známym učiteľom je Jozef Beluch, inak obuvník, ktorý učil deti len čítať. Neskôr na škole spoločne vyučovali katolícky učiteľ Karaz-Filin a evanjelik Gergel -Vanček.

V roku 1895 bola postavená murovaná budova jednotriednej štátnej ľudovej školy, na ktorej sa už vyučovalo po maďarsky. Ako učители sa uvádzajú: Barna, Podhradský, Ondrášek.¹⁰⁴ Po roku 1913 Lujza Šughová a Mária Salayová.¹⁰⁵

TREBICHAVA

Staršie údaje o škole nie sú k dispozícii, v 19. storočí je zachytený učiteľ tunajšej cirkevnej evanjelickej školy František Altoff, ktorý učil čítať, písať, katechizmus a biblickú históriu, a to do roku 1874. Vtedy sa táto škola uvádza už ako obecná a učil na nej Ján Hagara, po ňom istý Košťal.

V roku 1912 bola postavená budova štátnej ľudovej školy, ktorá pozostávala len z jednej miestnosti.¹⁰⁶

¹⁰³ Podľa údajov OÚ Šípkov zo dňa 28. 10. 1997. List v archíve autora.

¹⁰⁴ Križanová, T.: *Pramene k dejinám škôl v Bánovciach nad Bebravou a v okolitých obciach*. Nitra: VŠP, 1995.

¹⁰⁵ Mikuš, J.: *Timoradza*. Timoradza: OÚ, 2002. ISBN 8096886282.

¹⁰⁶ Podľa údajov OÚ Trebichava zo dňa 15. 11. 1997. List v archíve autora.

UHROVEC

V obci dávnejšie pôsobila elementárna škola, ktorá mala na okolí dobrú povesť, ale bližšie údaje o nej nemáme. Najstaršie doloženým rektorom je Michal Chlebány (1592) a Ján Benjaminides (1627).¹⁰⁷

Od 18. storočia sa škola spomína už ako cirkevná rímskokatolícka s celým radom učiteľov.¹⁰⁸

Cirkevná evanjelická elementárna škola vznikla koncom 18. storočia z podnetu grófa Zaya. Od roku 1810 tu vyučoval Samuel Štúr, otec Ľudovíta Štúra, ktorý na tejto škole pôsobil do roku 1851. Jeho nástupcom bol Ján Július Šaško (851-91).

V roku 1875 z podnetu grófa Zaya pribudla ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským (nie je zrejmé či išlo o štátnu) a v tom istom roku bola založená rezbárska škola, ktorej učiteľom bol istý Broghamer.

Pred rokom 1918 vznikla v obci aj vyššia ľudová škola, ktorej úlohou bolo dopĺňať vzdelanie tunajšej mládeže.¹⁰⁹

UHROVSKÉ PODHRADIE

Škola v obci pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti chodili do školy v Omastinej.¹¹⁰

VEĽKÉ DRŽKOVCE

Škola v obci pred rokom 1918 s najväčšou pravdepodobnosťou nebola.¹¹¹

¹⁰⁷ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 255.*

¹⁰⁸ *Uhrovec. Uhrovec: OÚ, 2007. ISBN 978-80-969668-1-3.*

¹⁰⁹ *Križanová, T.: Pramene k dejinám škôl v Bánovciach nad Bebravou a v okolitých obciach. Nitra: VŠP, 1995.*

¹¹⁰ *Podľa údajov OÚ Uhrovske Podhradie zo dňa 9. 8. 2003.*

¹¹¹ *www.dolnedrzkovce.sk (22. 6. 2009).*

VELKÉ HOSTE

Škola v obci pred rokom 1918 pravdepodobne nebola (Pozri obec Malé Hoste).

VELKÉ CHLIEVANY

Škola v obci pred rokom 1918 zrejme nebola.¹¹²

VYSOČANY

Presné počiatky školstva v obci nepoznáme, ale je predpoklad, že existovala už v roku 1670, v roku 1803 sa o nej hovorí ako o rozpadajúcej sa budove. Bola postavená zo surovej tehly, pokrytá slamou, mala jednu miestnosť a hospodárske stavy. V roku 1820 G. Brogynyi, majiteľ tunajšieho panstva ju dal na svoje trovy opraviť a rozšíriť, takže mala izbu, kuchyňu, miestnosť na vyučovanie, neskôr pribudla ďalšia (1888). Vyučovalo sa tradične čítanie, písanie, počítanie a náboženstvo. Učiteľom bol 31 rokov Juraj Michalko, ktorý vedel slovensky, latinsky a maďarsky, bol dobrý pisár a počtár. Nasledoval Karol Glega, od roku 1833 Gašpar Dudák. Ján Brzobohatý tu účinkoval 37 rokov, potom sa v ročnom intervale striedali ďalší učitelia až do vypuknutia svetovej vojny.¹¹³

ZLATNÍKY

Prvý učiteľ Adam Krško sa spomína v roku 1766 a vyučoval vo svojom dome. Zrejme o ňom sa kronika nevyslovuje príliš pochvalne. O hodinách na tejto škole píše, že končili vtedy, keď na ženu zakričal: „Nenika, je už fazuľa uvarená?“. Ak bola, odpovedala mu vraj: „Je. Už môžeš poslať deti domov.“ Zrejme v ďalšom storočí bola zriadená riadna cirkevná rímskokatolícka škola, ktorej drevená budova stála na briežku medzi zákrutou na Cimennú a cintorínom. V 19. storočí sa spomína učiteľ Ján Buček, ktorý mával až 77 žiakov.

¹¹² Podľa údajov OÚ Veľké Chlievany zo dňa 4. 11. 1997. List v archíve autora.

¹¹³ Gieciová, A.: *Miestne dejiny školy vo Vysočanoch*. Trnava: PDF UK, bv. vr.

—

Ďalšia škola bola postavená v roku 1895 z obecných prostriedkov.¹¹⁴ Ďalší učitelia: Jozef Slamakaj, Andrej Gonda, Alojz Kuzma, Jozef Prokop, Urban Mšál.

ŽITNÁ-RADIŠA

Škola bola zriadená v obci v roku 1870, bola jednotriednou cirkevnou evanjelickou a. v. ľudovou školou. Prvým učiteľom bol Pavel Černo (inak obuvník), ktorý učil písanie, čítanie, počítanie a náboženstvo, neskôr pribudla maďarčina (po roku 1897).¹¹⁵ Po takmer polstoročí vystriedal Černa Ján Juran, ktorý tu učil do roku 1925. Ján Juran bol známy aj ako ovocinár a tejto záľube priúčal nielen mládež, ale aj dospelých.¹¹⁶ V obci je v roku 1838 zachytená aj cirkevná ev. a. v. elementárna škola s učiteľom J. Adamusom a 25 žiakmi.¹¹⁷

¹¹⁴ Podľa údajov OÚ Zlatníky, *nedat. List v archíve autora*. Pozri aj: Zlatníky: prírodopis, história, súčasnosť. Zlatníky: OÚ, 2006, s. 77-78. ISBN 8096949780.

¹¹⁵ Žitná – Radiša 1295 – 1995. Žitná-Radiša: OÚ, 1995, s. 25. ISBN 8096706578.

¹¹⁶ Podľa údajov OÚ Žitná.Radiša zo dňa 23. 1. 2003. List v archíve autora.

¹¹⁷ Kollár, J.: Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. in Hungariae. Pestini 1838, s. 128.

OKRES ILAVA

BOLEŠOV

Počiatky bolešovskej školy nie sú známe, ale evanjelická a. v. škola s rektorom sa spomínajú v kanonickej vizitácii z roku 1611, v roku 1773 sa spomína slovenský katolícky učiteľ.¹¹⁸ V roku 1830 sa spomína ako učiteľ Jozef Mitúch, inak aj obecný hájnik i tunajší obuvník, ktorí dostávali plácu v naturáliách.¹¹⁹ V roku 1845 prišiel z Chtelnice učiteľ Pavol Šupolík, ktorý začal pravidelne vyučovať.

V roku 1851 školská budova vyhorela a vyučovanie bolo prenesené do budovy kaštieľa v Kameničanoch. V tom istom roku začali občania stavať novú budovu s izbou pre učiteľa a bola dokončená v roku 1853. O dvadsať rokov neskôr prišiel do obce vyučovať Jozef Škerle, ale toho po krátkom čase opäť vystriedal Pavol Šupolík, ktorý tu zotrval do roku 1883. Po jeho odchode nastúpil na školu Ján Šediba (nar. 1862 v Diviakoch), absolvent znievskeho gymnázia. Vykonával aj úlohu organistu, neskôr bol aj poštmajstrom a venoval sa osvetovej práci a protialkoholickéj osvete. Za jeho príspevku bola koncom 19. storočia zriadená v obci aj nedeľná škola.

V roku 1899 ku školskej budove pristavali učiteľský byt a škola sa rozšírila na dvojtriednu. V druhej triede vyučovala najprv Irena Begyáts (1900-10) a neskôr ďalší učiteľia. Od roku 1907 sa vyučovalo po maďarsky. Významné bolo pôsobenie dekana-farára Jána Mihalyfyho, ktorý všetkými prostriedkami podporoval školu a vzdelanosť.¹²⁰

Nachádzala sa tu aj židovská škola.¹²¹

¹¹⁸ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 258.*

¹¹⁹ *Obec Bolešov a jeho ľudia 1224 – 1994. Žilina: Electra, 1993, s. 123.*

¹²⁰ *Tamže, s. 126.*

¹²¹ *Za doplnenie ďakujem PhDr. Milanovi Šišmišovi z Trenčína.*

BORČICE

Do roku 1918 škola v obci podľa dostupných údajov nebola.¹²²

ČERVENÝ KAMEŇ

Zásluhou nitrianskeho biskupa F. X. Fuchsa vznikla v obci škola v roku 1788, išlo o cirkevnú rímskokatolícku elementárnu školu. Najprv sa učilo na fare, neskôr v rôznych provizóriách, až kým v roku 1874 nebola postavená samostatná školská budova. Ako učitelia sú zachytení: Ladislav Abuda, Juraj Baláž (1800-02), Juraj Kubička (1820), Ján Janičina (1821), Jozef Juríček (1822-32), Jozef Hrankay (1832-34), František Nevoral (1834), Ondrej Holécus (1834-35), Juraj Kľačko (1835-38), Tomáš Kvašay (1840-42), Anton Habánik (1843-47), Martin Cimboray (1847-50), Ján Míček (1847-50), Jozef Kučera (1851), Imrich Bárady (1851-68), Alojz Šiplák (1868-70), Jozef Kresánek (1870-73), Michal Gralovič (1873), Anton Cimboray (1874), Michal Visolajský (1875), Ján Bizik st. (1875-83), Ján Bizik ml. (1883-85), Jozef Barinka (1885-94).

V roku 1895 bola zriadená aj štátna ľudová škola, vyučovalo sa v budove majera na panskom mlyne, budova školy však bola postavená až po vzniku ČSR. Ako učitelia na škole pôsobili: Július Harray (1895-97), Jozef Fojtík (1896-97), Gustáv Fojtík (1897 – 1917) a Štefan Náter (1917-18).¹²³

DUBNICA NAD VÁHOM

Prvá zmienka o evanjelickej a. v. škole z roku 1627 hovorí o upísaní usadlosti pre školské potreby Gašparom Ilešházim, teda hovorí už o existujúcej škole. Kanonická vizitácia z roku 1675 hovorí o tunajšom učiteľovi, ktorý vlastní slovenský exemplár evanjelií.¹²⁴

¹²² Podľa údajov OÚ Borčice zo dňa 24. 7. 1997. List v archíve autora.

¹²³ Červený Kameň. Červený Kameň: OÚ, 2004, s. 45 - 46. 8089031188.

¹²⁴ Bystrický, V. a kol.: Dubnica nad Váhom. Bratislava: Veda, 1993, s. 87. 8085665093.

Z prvých desaťročí 18. storočia sa zachoval vonkajší opis školskej budovy a meno učiteľa Martina Šafranoviča.¹²⁵ V roku 1778 dostala škola novú murovanú budovu, koncom 18. storočia je zachytený jej učiteľ-organista s platom 180 zl. a 50 denárov.

Koncom 19. storočia, v roku 1876 vznikla dvojtriedna obecná ľudová škola v prenajatom priestore. V roku 1880 prevzal túto obecnú školu štát a vzápätí bola rozšírená na trojtriednu. Jej správcom bol v tom čase Karol Dánay. Ako štátna sa po roku 1907 nevyhla nutnosti vyučovať po maďarsky, v roku 1911 bola rozšírená na štvortriednu školu. Jej správcom bol v rokoch 1908-19 Karol Mališka.

V roku 1894 vznikla v meste detská opatrovňa a učňovská škola, druhé školské zariadenie však v roku 1899 pre nedostatok žiactva zaniklo.¹²⁶

DULOV

Zmienka o existencii školy pochádza z rokov 1850-60, učiteľmi boli tunajší gazdovia. Dochádzka do školy a náplň vyučovania boli na nízkej úrovni. V roku 1874 bola pre školu postavená nová murovaná budova a v nej začal učiť František Pechanec z Moravy. Vyučoval po slovensky, ale potom na nátlak nadriadených orgánov musel sa naučiť a vyučovať po maďarsky. Ďalšia školská budova bola postavená v roku 1895, učiteľkou bola Emília Petyková, ktorá vyučovala do roku 1913, po nej nastúpila Mária Čajková.¹²⁷

HORNÁ PORUBA

Existujú dávnejšie zmienky o protestantskej škole v 17. storočí.¹²⁸ V prvej polovici 19. storočia v obci ešte školská budova nebola, ale farár Michal Rešetka (1794 – 1854) vyučoval deti v malej miestnosti.

¹²⁵ Bagin, A. – Janota, D.: *Dubnica nad Váhom. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 245.*

¹²⁶ *Tamže, s. 246.*

¹²⁷ *Podľa údajov OÚ Dulov zo dňa 16. 7. 1997. List v archíve autora.*

¹²⁸ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí. In: Pedagogická revue, roč. 53, č. 4 (2001), s. 347.*

Neskôr si povolal pomocného učiteľa Ignáca Fuku, potom prácu učiteľa vykonávali ešte Parížek, Ignác Zátopek a Ján Gelnár.

Za farára Dieru bola v obci postavená školská budova (1909). Ako učiteľ pôsobil syn predchádzajúceho, Michal Zátopek, ale po vydaní Apponyiho zákonov musel zo školy odísť, lebo nezložil skúšku z maďarského jazyka. Po ňom vyučovali Ján Długopolský, Gejza Kuméry, Elena Šuhajová a Rudolf Schurmann. Pred rokom 1918 vznikla v obci aj detská opatrovňa.¹²⁹

ILAVA

Dnešná Ilava má dávne a bohaté školské tradície, lebo už v 16. storočí tu pôsobila magnátska škola Ostrožičovcov (1560 – 1684), okolo ktorej sa utvorilo významné protestantské kultúrne centrum. Medzi rektormi sa spomínajú: Juraj Glosius (1560), Ondrej Schindler (1576-78), Juraj (Valentín) Conradi (1578-87), Mikuláš Baroš (1597 – 1601), Daniel Lazius (1601), Mikuláš Nicolaides (1601-03), Ondrej Hájnický (1608), Andrej Adelphi (1608-09) a od roku 1610 narastá jej význam. Dokladajú to mená rektorov, vynikajúcich pedagógov ako Matej Gažúr (1617-29), Andrej Sartorius (1648-55), Ján Hadík (1657-58), autor školskej hry, Tobiáš Masník (1667-68), Ján Mocko, Daniel Krman a ďalší. V roku 1698 škola vyhorela následkom veľkého požiaru. V roku 1697 trinitári tu zriadili filozofické kolégium, tj. dvojročný filozofický kurz ako prípravu na teologické štúdium. Pri kolégiu bola veľká knižnica.¹³⁰

Po spomínanom požari sa vyučovalo v prenajatých priestoroch až kým sa v roku 1715 nepostavila nová školská budova z dreva s vežou. Slúžila desaťročia, ale po dlhšom čase už nemohla vyhovovať novým potrebám. Gróf Königseg a farníci prispeli k výstavbe novej budovy, ale z rôznych dôvodov sa stavba budovy preťahovala, až kým biskup Necsey koncom 60. rokov 19. storočia sa nepostaral o jej dostavbu. V roku 1878 to už bola cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ktorá mala troch učiteľov. V roku 1887 bola v Ilave zriadená štátna ľudová škola v prenajatých priestoroch, od roku 1907 pôsobila vo vlastnej novopostavenej budove. Vznikla aj preto, že cirkevná škola nemala prostriedky pre svoj nárast a počet detí rozširovaním tunajšej väznice narastal a preto bolo nevyhnutné ich zaškolovanie. Obe školy boli trojtriedne. Prebiehalo medzi nimi skryté súťaženie, až kým v roku 1916 nebola cirkevná škola poštátnená a zlúčená so školou štátnou.¹³¹

¹²⁹ Staňová, J.: *Stručné dejiny základnej školy v Hornej Porube*. Nitra: VŠP, b. vr.

¹³⁰ Bagin, A. – Bystrický, V.: *Ilava*. Martin: Osveta, 1991, s. 258. [8021702494](#).

¹³¹ Pagáčová, I.: *Dejiny školy, na ktorej učím*. Trnava: PdF UK, bez vr.

KAMENIČANY

V obci škola nebola, lebo mala spoločnú školu s Bolešovom. Výnimkou boli roky 1850-53, keď škola v Bolešove vyhorela a vtedy sa vyučovanie pre obe obce prenieslo na tri roky do kaštiela v Kameničanoch.¹³²

KOŠECA

Prvá zmienka o ev. a. v. škole v Košeci je zachytená v Rezičkovej Gymnaziológii, keď sa v 17. storočí spomínajú učitelia Daniel Csernelius, Štefan Abi a Ján Czinna, učitelia evanjelickej školy.¹³³ Prvý zápis rímskokatolíckej školy v Košeci je v kanonickej vizitácii z roku 1766. Hovorí o škole postavenej bezprostredne pod farou, na čele ktorej stál jej prvý rektor Martin Holáč. Školská budova bola postavená patrónmi rímskokatolíckeho kostola, rodinami Illešházyho a Motešických. Po Holáčovi vyučoval nemenovaný františkánsky mních a od roku 1830 Ján Jančina, rodák zo Zubáka, ktorý vykonával aj funkciu košeckého notára. Pomocným učiteľom bol Pavol Ertl z Turzovky, ktorý skončil humanistické štúdiá a vedel aj po latinsky. Po Jančinovi prišiel do Košecce učiteľ Gašpárek z Moravy a potom Jozef Kláčko, ktorý založil v obci aj dychovú hudbu. V roku 1874 nastúpil na školu Jozef Straka (neskôr aj jeho manželka Mária Petrášová), ktorý tiež hral na organe, bol chýrnym hudobníkom, ovocinárom a včelárom. V Košeci založil ovocinársku škôlku a bol sirotským otcom. V rokoch 1887/88 mala škola asi 58 žiakov, o rok neskôr 73. V roku 1913 bola postavená nová budova a bolo zapísaných už 114 detí. V tom čase bola škola už štátnou ľudovou školou.¹³⁴

KOŠECKÉ PODHRADIE

Obec vznikla zlúčením troch malých obcí – Košec, Rovné, Malé a Veľké Podhradie. Predpokladá sa, že v týchto obciach boli pred rokom 1918 elementárne školy, na ktorých sa vyučovalo po slovensky.¹³⁵

¹³² Kameničany 1193 – 1993. Kameničany: OÚ, 1993, s. 30. **8090041353**.

¹³³ Rezič, J. – Matthaoides, S.: *Gymnaziológia*. Bratislava: SPN, 1970, s. 536.

¹³⁴ Podľa údajov OÚ Košeca, *nedat. List v archíve autora*. Pozri aj: Lipták, B.: *Košeca*. Košeca, OÚ, 2007. 125 s. ISBN 9788089031375.

¹³⁵ Podľa údajov OÚ Košecké Podhradie zo dňa 18. 3. 2003.

KRIVOKLÁT

Zachovalo sa málo spoľahlivých údajov o dejinách tunajšej školy. Jeden z nich hovorí, že školská budova bola postavená v roku 1903, bola to jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ale nie je zrejmé, či škola nebola staršieho dáta.¹³⁶

LADCE

Do roku 1876 vyučovanie tunajších detí prebiehalo v súkromní. Čítaniu, písaniu a počítaniu učil vždy niektorý z gramotných gazdov (Cibiček, Jozef Koyš, Petráš). V roku 1876 vznikla ľudová škola, ktorej zriaďovateľom bola obec, ale po niekoľkých rokoch budova vyhorela a v 90. rokoch 19. storočia sa preniesla do novej budovy. Učiteľ mal nárok na byt, kurivo, na čo prispieval aj vtedajší majiteľ veľkostatku Karol Motešický. Obec platila učiteľovi aj penzijné poistenie.¹³⁷

V roku 1883 bola obecná ľudová škola poštátnená a vyučovacím jazykom sa stala maďarčina. Pôvodnú učiteľku Oľgu Janecovú prevzal štát do štátnej školy a vymeral jej ročný plat 300 zlatých a 100 zlatých miestneho príplatku. Náplňou vyučovania boli: vierouka, písanie, čítanie, gramatika, cvičenie umu a reči, zemepis, dejepis, prírodospyt, praktické práce v poľnohospodárstve, spev a telocvik so zreteľom na vojenskú prípravu.

Ďalšími učiteľmi štátnej školy boli učiteľka Kmošková (1897-98), Izabela Feketeová a Winkler, Eugénia Mikovényiová (od 1898), Jozef Pauer (od 1899). Obaja vyučovali až do vypuknutia I. svetovej vojny. V čase vojny vyučovali Robert Bartha a Alžbeta Herrová, ktorí však nevedeli slovensky a zle vychádzali z obyvateľmi Ladiec.¹³⁸

Škola pred rokom 1918 bola aj v časti Tunežice, Bernát ju datuje do roku 1656.¹³⁹

¹³⁶ Podľa údajov OÚ Krivoklát zo dňa 21. 2. 2001. List v archíve autora.

¹³⁷ Lipták, B. a kol.: *Ladce. Ladce: OÚ, 2003, s. 85. ISBN 8089031102.*

¹³⁸ Podľa údajov OÚ Ladce zo dňa 16. 3. 1999. List v archíve autora.

¹³⁹ Bernát, L.: *Dejiny školstva v hornotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí. In: Pedagogická revue, roč. 53, č. 1 (2001), s. 67.*

MIKUŠOVCE

Prvá jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola bola zriadená v roku 1875. Predtým sa čítanie a písanie vyučovalo príležitostne v domoch zbehljších gazdov.

V roku 1875 nastúpil na školu tunajší rodák Prekop, ktorý učil tri roky. Nahradil ho Jozef Sloboda (1878-95), neskôr Štefan Brieštenský (1895-97), Ján Navarra (1897-99), Alžbeta Szeredayová (1899 – 1917). Ako druhý učiteľ pôsobil najprv Tobiáš Fojtík (1901-14), neskôr Adriana Kirchhoffová (do 1914) a Július Lezanček. Na škole sa vyučovalo po maďarsky.¹⁴⁰

NOVÁ DUBNICA

Obec vznikla vyčlenením z Dubnice v roku 1957, deti navštevovali školu v Dubnici nad Váhom.

PRUSKÉ

Protetstská škola sa spomína v 17. storočí,¹⁴¹ Hoci rímskokatolícky učiteľ v Pruskom sa spomína už v roku 1773,¹⁴² jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola je písomne zachytená od roku 1886 s tým, že do roku 1870 to bola škola určená celej farnosti, od uvedeného roku slúžila len deťom z Pruského. Ako učelia sa spomínajú Jozef Domány Kucharec a Ján Slánik, z ktorých ešte nemali učiteľský diplom.

Ako pribúdalo detí v obci, škola sa stala nedostatočnou, preto sa v roku 1886 rozšírila na dvojtriednu a o rok neskôr trojtriednu a bola poštátnená. Správcom školy sa stal prívrženec maďarizácie, ale napriek tomu škola mala dobrú úroveň a mnohí jej absolventi získali aj vyššie vzdelanie a zastávali vysoké úrady. Školská budova však nestačila zvýšenému počtu žiakov, preto sa uvažovalo o stavbe novej budovy. Na tento účel štát vyčlenil 25 tisíc zlatých.

¹⁴⁰ Podľa údajov OÚ Mikušovce zo dňa 2. 7. 1997. List v archíve autora.

¹⁴¹ Pozri aj: Škvaro, A. a kol.: *Pruské. Pruské: OÚ, b.v.r.*

¹⁴² *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 259.*

V obci bolo aj viacero židovských rodín, ich deti museli chodiť do cudzích židovských škôl. Preto sa v Pruskom zriadila v roku 1898 židovská škola pre okolité obce, podľa všetkého však nemala právo verejnosti. Jej učiteľom bol Leo Sapoň-Bányai. Účinkovala len šesť rokov, potom židovski rodičia začali posielat' svoje deti do štátnej ľudovej školy, v ktorej sa zlepšili podmienky na vyučovanie výstavbou novej budovy. Jej učiteľ Bányai sa stal učiteľom na štátnej škole, zotrval na nej do roku 1918.¹⁴³

SEDMEROVEC

Škola pred rokom 1918 v obci neexistovala, deti dochádzali do Slavnice.¹⁴⁴

SLAVNICA

Škola v obci bola zriadená v roku 1870 a navštevovali ju deti zo Slavnice, Podhoria, Tlstej Hory a Sedmerovca.¹⁴⁵

TUCHYŇA

Prvá škola v Tuchyni bola postavená v roku 1857 prispením občanov, išlo teda zrejme o obecnú ľudovú školu. Pre potreby školy bola zakúpená súkromná budova z majetku občana Ilončiaka a do vzniku ČSR sa vyučovalo po maďarsky.¹⁴⁶

¹⁴³ Podľa údajov OÚ Pruské zo dňa 13. 2. 2001. List v archíve autora.

¹⁴⁴ Tichý, P.: Sedmerovec. Sedmerovec: OÚ, 1999, s. 26.

¹⁴⁵ Podľa údajov OÚ Slavica, *nedat.* List v archíve autora.

¹⁴⁶ Tuchyňa. Tuchyňa: OÚ, 1993, s. 24. ISBN 8090039324.

ZLIECHOV

Slovenský rímskokatolícky učiteľ je síce zachytený v dokumentoch už v roku 1773,¹⁴⁷ ale viac ako sto rokov nemáme o škole žiadne údaje. V roku 1890 odkúpil Viliam Stiglitz s manželkou krčmu a poskytol ju pre školské účely. Sem umiestnili cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu, ktorá mala nevhodnú budovu. V roku 1916 bola škola už trojtriednou a bola poštátnená. Z cirkevnej školy prešli učitelia Štefan a Elena Jančekovci a Alžbeta Pišková.¹⁴⁸

¹⁴⁷ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 258.*

¹⁴⁸ Podľa údajov OÚ Zliechov zo dňa 15. 3. 1997. List v archíve autora.

OKRES MYJAVA

BRESTOVEC

Brestovec mal od polovice 19. storočia tzv. nutnú školu, a to v hornej časti obce (tu vyučoval Jozef Nosálek 84 žiakov) a v dolnej časti obce (vyučoval Pavel Hradský 35 žiakov). Koncom 19. storočia sa jedna z nich – u Svítkov pretvorila na štátnu, druhá zostala evanjelickou a v ľudovou školou. V roku 1910/11 mala 160 riadnych a 62 opakujúcich žiakov.¹⁴⁹

BREZOVÁ POD BRADLOM

Údaje o najstaršom a staršom brezovskom školstve nám chýbajú, predpokladáme však, že tu škola dávnejšie bola, lebo medzi poslucháčmi a bakalármi trnavskej univerzity sú aj dvaja Brezovčania M. Sopóci a A. Závodský. Prvým známym učiteľom je Michal Krman zaznačený v archívnych dokumentoch v roku 1714, syn superindendentu Daniela Krmana. Jeho nástupcami na brezovskej škole bol cirkevný spisovateľ a lingvista Pavol Jacobei (1719-21) a Ján Institoris (asi 1721-24), ktorý spoločne s organistom Štefanom Kupčekom podpísali tzv. seniorálne zákony.¹⁵⁰

V období náboženských zápasov tunajšia ev.a.v. cirkev i škola zanikajú, navyše farská i školská budova boli zničené pri požiari. V roku 1783 sa ev.a.v. cirkevný zbor obnovil a s ním začala svoju činnosť aj škola, na ktorú povolali Pavla Daxnera. Pre veľký počet detí si rektor pribral aj pomocného učiteľa – preceptora. Daxnerovým nástupcom bol M. Stehlo, neskôr Štefan Lang z Martina (1786-88). V roku 1788 sa po štúdiu na bratislavskom lýceu vracia bývalý preceptor Michal Sopko. Dlhé roky na škole pôsobil Jozef Krupec (1791 – 1818). Tento vychoval veľa vzdelancov a po dlhé roky udržiaval dobrú úroveň školy.¹⁵¹

¹⁴⁹ Dugáček, M. – Gálik, J.: *Myjava*. Bratislava: Obzor, 1985, s. 274.

¹⁵⁰ Michálek, J.: *Brezová pod Bradlom*. Bratislava: Obzor, 1970, s. 26.

¹⁵¹ *Tamže*, s. 43.

Významné bolo v 19. storočí pôsobenie učiteľa Karola Sucháča (1831-67), ktorý bol aj aktívnym účastníkom slovenského povstania i členom Tatrína. V podobnom duchu pôsobil aj preceptor Karol Veštík (1846-67). Karol Sucháč za podpory Samuela Jurkoviča, pôsobiaceho v neďalekom Novom Meste nad Váhom a Sobotišti založil v roku 1846 Gazdovský spolok na Brezovej, ktorý plnil aj funkciu nedeľnej školy, knižnice, čítárne a spolku miernosti. Ich zásluhou, ako aj vďaka aktivite Daniela Bóríka, zostala aj v období maďarizácie vyučovacím jazykom slovenčina.¹⁵²

Katolícka ľudová škola v Brezovej pod Bradlom sa spomína v roku 1756 a svoju činnosť vyvíjala zásluhou katolíckeho farára. V neskoršom období je záznam o oprave jej budovy a v neurčenom čase sa spomína ako učiteľ Ján Ružička. Koncom 19. storočia boli budovy oboch škôl obnovené zásluhou farára Tomáša Hroša a na škole pôsobilo celkovo jedenásť učiteľov.¹⁵³

V 70. rokoch 19. storočia vznikla aj židovská škola a v roku 1862 žiadali Brezovania súhlas so založením reálky vydržiavanej nitrianskym seniorátom, ale tento zámer sa neuskutočnil pre zhoršujúce sa finančné pomery v cirkvi.

BUKOVEC

Prvá historická správa o škole v obci hovorí o založení ev. a. v. elementárnej školy v roku 1784. Prvé desaťročie tu nebolo stáleho učiteľa, za prvého sa všeobecne považuje Jozef Podhradský, ktorý pôsobil aj ako obecný notár. V Bukovci pôsobil v rokoch 1795 – 1810, potom odišiel do Vrbovíc. Po Podhradskom sa v Bukovci vystriedal rad učiteľov: Eliáš Cinár (1811-21), ktorý neskôr odišiel na Brezovú, Karol Hanč (1821-50), Jozef Martešik (1850-52), Karol Kokoš (1852-72), Karol Orgon (1873-75), Samuel Hatala (1876 – 1909), ktorý prispel do Slovenských spevov 45 notovanými piesňami, Alexander Janko, ktorý prvý použil slovenský šlabikár, Alexander Bako (1909-10), Daniel Bučenec (1910-12), Samuel Klasovitý (1912-14) a nakoniec Alžbeta Novomeská (1912-19).

Pred prvou svetovou vojnou bola v obci aj nedeľná škola, na sklonku 19. storočia tu krátko pôsobila aj cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ktorá však pre problémy s financovaním jej prevádzky zanikla.¹⁵⁴

¹⁵² *Tamže*, s. 47.

¹⁵³ *Tamže*, s. 63.

¹⁵⁴ *Danek, J.: Bukovec štyristoročný. Bukovec: OÚ, 1992, s. 70. ISBN 8090039189.*

HRAŠNÉ

Obec vznikla roku 1955 zlúčením častí obce Kostolné a viacerých kopaničiarskych osád. Z tohto pohľadu na území dnešnej obce bola cirkevná škola v časti Kostolné a vyučovali tu učitelia z Kostolného, Starej Turej a miestni učitelia (Miko, Klč). Boli to jednoduchí ľudia, ktorí vedeli čítať, písať a počítať, vyučovanie prebiehalo v maďarskom jazyku a zväčša sa obmedzovalo na zimné mesiace.¹⁵⁵

CHVOJNICA

Pred rokom 1918 učili v Chvojnici len vzdelanejší roľníci, jedným z nich bol istý Pánik. V roku 1895 sa začalo s výstavbou školskej budovy, od roku 1896 vyučoval Gabriel Paulíni. Bližšie údaje o vývoji a charaktere školy nám nateraz chýbajú. (pozri obec Vrbovce). Zaujímavosťou bolo zriadenie tzv. rezbárskej školy v roku 1890.¹⁵⁶

JABLONKA

Obec Jablonka, ktorá vznikla v roku 1954 bola v minulosti súčasťou tzv. Veľkej Myjavy, kam patrili aj kopanice dnešnej Jablonky. Škola pod názvom u Jánošov vznikla v máji 1915 ako cirkevná jednotriedna

škola. Bola dvojjazyčná (maďarsko-slovenská) a jej učiteľmi boli: Pavol Tomšík, Ján Tomšík, Daniel Holota a Pavol Taló.¹⁵⁷

¹⁵⁵ 30 rokov – Hrašné 1955 – 1985. Spracoval O. Vrábel. Hrašné: MNV, 1985, s. 14.

¹⁵⁶ Podľa údajov OÚ Vrbovce zo dňa 24. 3. 1997. List v archíve autora.

¹⁵⁷ Podľa údajov OÚ Jablonka zo dňa 5. 3. 1997. List vo vlastníctve autora.

KOSTOLNÉ

Prvým učiteľom-rektorom v Kostolnom, o ktorom sa zachovali správy bol Ján Sidor z Gemerskej stolice. Správy o ňom sa zachovali od roku 1783. Od roku 1790 po dobudovaní školskej budovy sa v obci vyučovalo v cirkevnej evanjelickej a.v. elementárnej škole v slovenskom jazyku a na začiatku 19. storočia postupne vo Vaďovciach, Na Hrašnom vrchu, Hodúlovom vrchu v mimoriadnych školách. V roku 1876 navštevovalo školu asi 290 detí z 350 školopovinných.

Ďalšími učiteľmi boli Šimon Medvecký z Oravy (1785-90), Jozef Záhon (1790 – 1830), vychovávateľ dcér Mórica Beňovského, jeho syn Pavel Záhon (od 1830), Daniel Ľudovít Lačný (1873-98), ktorý zanechal historický materiál o živote ľudí v Kostolnom a na okolitých kopaniciach. Na roztrúsených lazoch pôsobili aj ďalší, zväčša pomocní učitelia spomedzi miestnych občanov. Po vydaní Apponyiho zákonov sa silný maďarizačný tlak prejavil príchodom maďarsky hovoriacich a vyučujúcich učiteľov, ktorí v novembri 1918 spolu s notárom a žandarmi museli pod silným nátlakom občanov odísť z obce.¹⁵⁸

KOŠARISKÁ

V obecnej kronike sa spomína, že škola bola vystavaná v roku 1840 zo surovej tehly a pokrytá slamou. Vysväcoval ju brezovský farár Tomáš Hroš. Prvým učiteľom bol istý Bachár, ale už predtým učil deti čítať, písať a modliť sa istý ochotný človek na lazoch „na Hošťákoch“ v Minárikových dome. Po príchode Štefánikovcov učil M. R. Štefánika v ev.a.v. ľudovej jednotriednej škole učiteľ-kantor Martin Kostelný (1850 – 1927), pôsobil tu od roku 1871.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Podľa údajov ZŠ Kostolné zo dňa 20. 1. 1999. List v archíve autora. Pozri aj: Chrenčová, V.: Kostolné 1392 – 1992. Kostolné: OÚ, 1992. ISBN 80-9000441-6-6.

¹⁵⁹ Podľa údajov ZŠ Košariská zo dňa 14. 4. 1997. List v archíve autora.

KRAJNÉ

O tunajšej cirkevnej ev.a.v. elementárnej škole máme správu z roku 1611. V nej sa uvádza, že rektora je povinný stravovať farár a okrem toho dostával rektor od každého želiara 4 denáre a 1/3 chrámových dôchodkov, ako aj naturálie od sedliakov a výnos troch kolied.¹⁶⁰ Rektorm tejto školy bol v rokoch 1731-35 Matej Augustini (1695 – 1753).¹⁶¹

V 18. storočí v obci už pracovala aj cirkevná rímskokatolícka elementárna škola, ale keďže katolíkov v obci bolo málo, škola živorila a v roku 1849 boli farnosť i škola prenesené do Hrachovišťa. Školská dochádzka sa v 18. storočí obmedzovala na tejto škole na obdobie od Vianoc do jari, preto ešte v 19. storočí bolo v obci veľa negramotných.¹⁶²

Rektorm evanjelickej a.v. elementárnej školy bol v rokoch 1816-43 Samuel Záhon. Učil po slovensky asi 100 žiakov (v roku 1830), bol autorom Svadobných veršov, ktoré vyšli tlačou v roku 1833.¹⁶³ Po ňom ako rektor pôsobil v rokoch 1843 až 1894 Michal Zatkálík (nar. 1815), od ktorého školská vrchnosť žiadala, aby školský rok trval na škole minimálne osem mesiacov a aby sa školský rok končil skúškou (exámenom).¹⁶⁴ Na škole pôsobil do roku 1894 a po ňom vedenie školy prevzal jeho syn, absolvent modranského učiteľského ústavu, Žigmund Zatkálík, ktorý tu pôsobil ešte v rokoch I. ČSR.

MYJAVA

Počiatky školstva možno datovať v Myjave do 16. storočia, keď sa dozvedáme, že mesto malo v roku 1595 svojho rektora. Z vizitácie I. Abrahamidesa z roku 1611 je zrejmé, že Myjava mala cirkevnú ev.a.v. školu a učiteľovi bol vymeraný príjem v hotovosti a naturáliách. Na začiatku 17. storočia sa v dôsledku náboženských zápasov často striedali učitelia a niekedy zostala škola aj bez neho.

¹⁶⁰ Lukačka, J.: *Krajné 1392 – 1992. Krajné: OÚ, 1992, s. 18. ISBN 8090041655.*

¹⁶¹ *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 2. Bratislava: SAV, 1977, s. 87.*

¹⁶² Lukačka, J.: *cit. dielo, s. 36.*

¹⁶³ Rízner, V.: *Bibliografia slovenského písomníctva do roku 1900. VI. Martin: MS, 1934, s. 167.*

¹⁶⁴ Lukačka, J.: *cit. dielo, s. 42.*

V roku 1731, po zrušení náboženských privilégií prešla škola do vlastníctva rímskokatolíckej cirkvi a od toho roku má Myjava cirkevnú rímskokatolícku elementárnu školu. Evanjelici sa vzdelávali v ďalších rokoch súkromne, židovská obec mala vlastnú školu od 18. storočia.

Zásadnejší zlom vo vývoji myjavského školstva nastal po vydaní Tolerančného patentu a v dôsledku toho sa v roku 1783 obnovila cirkevná ev.a.v. elementárna škola. Bola zriadená v časti obecného domu a jej prvým rektorom sa stal Michal Kolény, predstaviteľ významnej národne uvedomelej rodiny. Škola bola dvojtriedna a Kolény mal aj troch pomocníkov – Samuela Záhona, Jána Fábryho a Jána Porubského.¹⁶⁵ V roku 1817 si cirkevníci postavili novú školskú budovu s bytom pre učiteľa. Rektorom bol v tom čase Pavol Jakubovič a jeho nasledovníkom Ján Martešík z Modry. Učil v rokoch 1828-66, najprv po latinsky, potom po slovensky a viedol aj školskú kroniku. Podľa nej v roku 1843 bolo 188 mladších a 99 starších žiakov.¹⁶⁶ Po Martešíkovi prevzal rektorstvo Daniel Mandelík a od roku 1870 Matej Kaňa, ktorý mal niekoľko preceptorov. V roku 1886 sa rektorom stal Karol Viest, predtým jeden z významných profesorov revúckeho gymnázia. Ako skúsený učiteľ zaviedol mnohé pedagogické novoty.

Stav žiactva na škole v Myjave koncom 19. storočia narastal len pomaly, lebo školu opúšťali deti, ktoré sem predtým prichádzali z kopaníc. Tie začali navštevovať tzv. nutné školy, tj. školy zriaďované na kopaniciach alebo v niektorej z ich centrálnych usadlostí, často v nevhodných budovách. Učiteľmi boli zbehlejší gazdovia, a preto aj úroveň vyučovania bola pomerne nízka. Takéto školy boli U Podzámskych, Na Píloch, Štvernej, na kopanici Malejov U Junasov a U Mixádov. Zachovali sa aj mená niektorých takýchto učiteľov – Daniel Sadloň Hundrač (Poriadie, učil 10 rokov), Richter (Stará Myjava), Štefan Hradský, ktorý pôsobil na viacerých miestach a takýto sa nazýval „cestujúci učiteľ“. Ten zvyčajne bol zbehlejší aj v metodike vyučovania a zaučal ďalších učiteľov.

V roku 1882 sa začala výstavba novej budovy, štvortriednej ev.a.v. ľudovej školy

V roku 1883 bola zriadená aj štátna ľudová škola a pri nej aj detská opatrovňa (óvoda).

V tom istom roku si novú školskú budovu postavila aj rímskokatolícka cirkev.

V roku 1911 obecné zastupiteľstvo žiadalo viackrát schváliť vybudovanie meštianskej školy, ale k jej zriadeniu v Myjave nakoniec pred rokom 1918 nedošlo.

¹⁶⁵ Podrobnejší výpočet rektorov a preceptorov pozri: Bodnár, J. a kol.: *Myjava. Myjava: tlačou D. Pažického, 1911, s. 412-6.*

¹⁶⁶ Dugáček, M. – Gálik, J.: *Myjava. Bratislava: Obzor, 1985, s. 270.*

PODKYLAVA

Do roku 1882 navštevovali deti školu, ktorá bola umiestnená v súkromnom dome Jána Ragana. Prvú riadnu cirkevnú školu postavili koncom roka 1882. Za učiteľa bol zvolený S. Nastič, ale ten pre neriadny život neučil. Ďalším archívne doloženým učiteľom bol Karol Treský (1902-06), ktorý zveľadil školu zakúpením harmónia, vybetonovaním podlahy, zriadením záhrady a výmenou slamenej strechy za škridlovú. Prispieval aj do pedagogickej tlače a po roku 1918 pôsobil ako školský inšpektor.¹⁶⁷ V roku 1907 nastúpil Ján Zajac, ktorý pôsobil do roku 1919. Do vzniku ČSR sa vyučovalo po slovensky napriek prenasledovaniu učiteľov.¹⁶⁸ Nie je však zrejmé či sa jednalo o katolícku alebo evanjelickú školu.

POLIANKA

Táto kopaničiarska obec mala školu od polovice 19. storočia, v roku 1872 si miestni obyvatelia postavili pre školu vhodnejšiu školskú budovu. Škola bola cirkevnou evanjelickou a.v. a v školskom roku 1910/11 mala 136 žiakov a 36 opakujúcich.¹⁶⁹

PORIADIE

Táto kopaničiarska obec mala tzv. nutnú školu v polovici 19. storočia, v roku 1865 vyučoval 125 tunajších detí učiteľ Daniel Sadloň. Škola bola cirkevná ev.a.v. Koncom 19. storočia tu kratšie pôsobil tzv. cestujúci učiteľ, ktorý zaúčal učiteľa do správnych metodických postupov. Neskôr ku škole pribudla aj tzv. opakovacia škola, v školskom roku 1910/11 mala škola 192 riadnych žiakov a 44 opakujúcich.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Slovenský biografický slovník VI. Martin: MS, 1994, s. 120. ISBN 807090111X.

¹⁶⁸ Podľa údajov OÚ Podkylava zo dňa 12. 2. 1998. List vo vlastníctve autora.

¹⁶⁹ Dugáček, M. – Gálik, J.: Myjava. Bratislava: Obzor, 1985, s. 274.

¹⁷⁰ Tamže, s. 274.

PRIEPASNÉ

V minulosti pôsobili v obci dve elementárne školy. Jedna sa nachádzala v dolnej časti obce a bola situovaná v súkromnom dome. Učiteľmi boli vzdelanejší miestni gazdovia. V roku 1904 bola postavená budova cirkevnej ev.a.v. ľudovej školy. V hornej časti obce bola tiež škola, umiestnená v súkromnom dome, ale podrobnosti o jej charaktere nie sú známe.¹⁷¹

RUDNÍK

Kopaničiarska obec Rudník mala školu v polovici 19. storočia a podľa zachovaných údajov mal v roku 1865 učiteľ Jiří Šteflík 49 žiakov. V roku 1878 si obyvatelia obce postavili novú školskú budovu, ktorá v roku 1892 musela byť na základe „zmluvy“ odovzdaná štátu a pôvodná cirkevná škola bola v nasledujúcom roku poštátnená. Do roku 1910 bola jednotriednou, od spomenutého roku dvojtriednou štátnou školou. Prvým učiteľom na poštátnenej škole bol Daniel Konc (1893 —1902), po ňom Samuel Cabán (1902-06), ktorý bol neskôr ako vodca radikálnych učiteľov Uhorska preložený na Dolnú zem. V roku 1910/11 mala škola 121 žiakov a 41 opakujúcich.¹⁷² Od roku 1913 druhé učiteľské miesto zastávala Emília Slobodová.¹⁷³

STARÁ MYJAVA

Kopaničiarska obec Stará Myjava mala školu v polovici 19. storočia. Miestni obyvatelia si v roku 1888 postavili novú školskú budovu, škola v roku 1893 prešla do správy štátu. V školskom roku 1910/11 mala 158 žiakov a 61 opakujúcich.¹⁷⁴

¹⁷¹ Podľa údajov OÚ Priepasné zo dňa 23. 3. 1997. List vo vlastníctve autora.

¹⁷² Dugáček, M. – Gálik, J.: Myjava. Bratislava: Obzor, 185, s. 274.

¹⁷³ Podľa údajov OÚ Rudník, *nedat.* List v archíve autora.

¹⁷⁴ Dugáček, M. – Gálik, J.: cit. dielo, s. 274.

VRBOVCE

Najstaršie správy o vyučovaní v obci sú z roku 1632, keď vrbovčiansky rektor podpísal tzv. seniorálne zákony. Zrejme evanjelická a.v. elementárna škola existovala už pred týmto dátumom. Vyučovanie bolo obmedzené na náboženstvo, čítanie, písanie a počítanie.

V roku 1830 je zachytený učiteľ Pavol Adamiš so 130 žiakmi.¹⁷⁵

V roku 1855 bola postavená nová budova ev.a.v. elementárnej školy s dvomi učebňami a bytom pre rektora a učiteľa. Keďže na okolitých kopaniciach školy ešte neboli, mnohé deti z lazov prichádzali práve do školy vo Vrbovciach-ústredí. Ak neprichádzali, príležitostne ich vyučovali tzv. pokútni učitelia.

V roku 1881 vznikla v obci štátna ľudová škola, ktorá sídlila v súkromnom dome. Vyučovalo sa po maďarsky.

Koncom 19. storočia vznikali postupne školy aj na vrbovčianskych kopaniciach, ale údaje o nich sú medzerovité. V časti Vrbovce-Ostrý vrch bola štátna škola od roku 1902, na kopanici Štefanová vznikla v roku 1899, pričom sa vyučovalo v sedliackych chalupách. Na kopanici Vápeník učili pokútni učitelia, od roku 1902 tu stála budova školy.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Kollár, J.: *Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. in Hungariae. Pestini 1838*, s. 20.

¹⁷⁶ Podľa údajov OÚ Vrbovce zo dňa 24. 3. 1997. List v archíve autora.

OKRES NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

BECKOV

Prvá písomná zmienka o škole v Beckove je z roku 1568.¹⁷⁷ V 16. storočí je zachytený rektor Jeremias Ratkoczi, učil tu aj Ján Sinapius ml., Ján Zarnótsay.¹⁷⁸ V 17. storočí tu pôsobila hradná škola.¹⁷⁹ Z 18. storočia sa zachoval údaj o slovenskom učiteľovi cirkevnej rímskokatolíckej školy, podľa evanjelických schematizmov učili na ev. a. v. školách Joanes Marzina (1820) a Daniel Janovský (1830), ktorý mal 30 žiakov.¹⁸⁰ Učil tu aj otec J. M. Hurbana – Pavol na miestnej ev. a. v. ľudovej škole. Súkromne vyučoval aj židovské deti.¹⁸¹

BOŠÁCA

Údajov k dejinám školstva v obci nie je veľa, ale naznačujú školskú históriu aspoň v najhrubších rysoch. Podľa J. L. Holubyho bola cirkevná evanjelická a.v. ľudová škola zriadená v obci v roku 1874 a následne vznikla aj cirkevná rímskokatolícka ľudová škola. Pozemok pre obe školské budovy poskytol gróf Pongráczy. Evanjelická a.v. ľudová škola mala v roku 1875 asi 45 žiakov, na začiatku nasledujúceho storočia až 92. V rímskokatolíckej ľudovej škole bolo spočiatku 60 až 65 žiakov, na začiatku storočia už 175. Učiteľmi na evanjelickej a.v. ľudovej škole boli Ján Petrech, Juraj Ochodnický, Švacho, Juraj Gábel, na rímskokatolíckej vyučoval istý Baňák. V roku 1910 dala uhorská vláda obe školy pre podozrenie zo šírenia panslavizmu uzatvoriť. Evanjelici nechali školu následne poštátniť a v takejto podobe účinkovala ďalej. Elementárna škola bola zriadená aj v časti obce Predbošáčka, kde učili G. Záborský a R. Vébrová.¹⁸² Školy sa od 19. storočia nachádzali aj na bošáckych kopaniciach.

¹⁷⁷ Vajcík, P.: *Školstvo, študijné a školské poriadky na Slovensku v XVI. storočí*. Bratislava: SAV, 1955, s. 12.

¹⁷⁸ Režík, J. – Matthaeides, S.: *Gymnaziológia*. Bratislava: SPN, 1971, s. 516.

¹⁷⁹ Ružička, V.: *Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu*. Bratislava: SPN, 1975, s. 68.

¹⁸⁰ pozri: Kollár, J.: *cit. dielo*, s. 22 a Čaplovič, J.: *cit. dielo*, s. 27.

¹⁸¹ Karlík, J. a kol.: *Beckov 1. Dejiny obce do roku 1918*. Beckov: OÚ, 2006, s. 186. ISBN 8096958917.

¹⁸² *Nová Bošáca 1950 – 2000*. Nová Bošáca, OÚ 2000, s. 129-30. ISBN 8096837079.

BRUNOVCE

Pôvodne chodili tunajšie deti do Potvoríc, pred vznikom ČSR bola v obci zriadená ľudová škola zásluhou grófa Medňanského, ktorý daroval pozemok urbárskeму spoločenstvu a toto dodalo prácu a zvyšné finančné prostriedky.¹⁸³ Iné údaje nie sú nateraz známe.

BZINCE POD JAVORINOU

Cirkevná ev. a. v. škola v obci je známa už od roku 1611 a sú zachytené aj mená niektorých jej rektorov: Mikuláš Marci (1630), Zachariáš Clementis (1702), Jozef Zásalický (od 1712), Ján Valenčík (1786-96), Michal Sopko (1796 – 1823) a jedným z učiteľov bol aj Karol Rízner, ktorý v roku 1910 odišiel do dôchodku. Na jeho miesto nastúpil Pavel Sedláček a v čase vojny vyučovala Zuzana Kaňová.¹⁸⁴

Keď sa obec v roku 1792 cirkevne osamostatnila, vznikla aj tunajšia cirkevná rímskokatolícka elementárna škola. V roku 1815 pri veľkej povodni, neskôr pri požiaroch bola jej budova niekoľkokrát poškodená, preto cirkevná obec rozhodla v roku 1881 postaviť novú budovu, ktorá by viac odolávala živelným pohromám. Odvtedy bola dvojtriedna, mala dvoch učiteľov, ďalší dvaja vyučovali na kopaniciach, ale o ich pôsobení nemáme údaje.¹⁸⁵

Školy boli aj na bziňských kopaniciach – v Cetuni (1870), Hrušovom (druhá pol. 19. storočia) a Hrubej Strane (pred rokom 1859).¹⁸⁶

¹⁸³ Podľa údajov Jozefa Michalku, Brunovce zo dňa 3. 12. 2002.

¹⁸⁴ Paulíny, L.: *Dejepis superintendencie nitrianskej*. Jasenová: Nákl. *Cirkevných listov*, 1894, s. 16.

¹⁸⁵ Šupáková, L.: *Základná škola národnej umelkyne Ľudmily Podjavorinskej s materskou školou Bzinca pod Javorinou 2008*.

¹⁸⁶ *Tamže*, s. 21 a nasl.

ČACHTICE

Niektorí autor uvádzajú, že škola v Čachticiach existovala už v roku 1332, ale chýbajú o tom spoľahlivé doklady. Boli tu viacerí chlapci, ktorí študovali na viedenskej univerzite alebo pôsobili ako učitelia vo vzdialenejších mestách, z čoho možno súdiť, že vzdelanie získali v Čachticiach. Prvá zmienka o cirkevnej ev. a. v. škole je z roku 1575 a spomína sa jej učiteľ Pavel Dionysi (1575-78), za ktorým nasledovali ďalší učitelia. Od roku 1660 začali na škole pôsobiť katolícki učitelia, čím škola zmenila svoj charakter. V roku 1886 cirkevná rímskokatolícka škola prešla do správy obce a v roku 1896 školu prevzal štát.

V Čachticiach bola aj silná komunita Židov, ktorí zrejme nemali vlastnú školu, ale mali dve triedy na poschodí súkromného domu, vyučovali tu po nemecky.¹⁸⁷

ČASTKOVCE

Častkovská škola bola zriadená v roku 1881, dovtedy dochádzali tunajšie deti do Podolia, v roku 1880 sa vyučovalo v obci v súkromnom dome. Vyučovalo sa po maďarsky, ako učitelia boli zachytení Halmoš, Trnka, Straka, Kysling, Pozdena, Gábor a Hyzela.¹⁸⁸

DOLNÉ SRNIE

Z urbára obce z roku 1772 vyplýva, že v tomto období ešte škola v obci neexistovala a deti chodili na vyučovanie do Moravského Lieskového, kam obec cirkevne prináležala.

Prvým známym učiteľom cirkevnej ev. a. v. školy bol Adam Hečko, otec filozofa Pavla Hečku, ktorého tento spomína vo svojom životopise ako svojho učiteľa. Nevieme však, či je to správny údaj, lebo Slovenský biografický slovník neuvádza, že by Hečkov otec bol učiteľom. Po ňom údajne vyučovali ako preceptor Juraj a Štefan Janovicovci (tento až do roku 1889).

¹⁸⁷ Podľa údajov OÚ Čachtice, *nedat. List v archíve autora*. Pozri aj: Ammer, V.: Čachtice. Alfa-Press, 1996, s. 335 a nasl. ISBN 8088811619.

¹⁸⁸ Podľa údajov OÚ Častkovce, *nedat. List v archíve autora*.

Keďže to boli povoláním roľníci, vyučovali len v zime, a preto je predpoklad, že nedosahovali výraznejšie vyučovacie výsledky. Neskorším učiteľom tejto cirkevnej ev.a.v. ľudovej školy bol Samuel Styk, otec prekladateľa a redaktora Aurela Styka (1864 – 1958). Na vyučovaní používal učebné pomôcky, ako to spomína jeden z jeho žiakov: „Každý rok sme sa naučili ale 20 piesní z Tranoscia. To bola radosť, keď nám doniesol z mesta kúpenú zemeguľu a Zigmundíkove tellúrium – aký je obeh Zeme okolo Slnka.“¹⁸⁹ Styk zomrel v roku 1897 a v nasledujúcom roku už vyučoval Jozef Pavlovič. Ten je autorom príspevku v Cirkevných listoch, kde opisuje výstižne dolnosrňanskú školu: „A že škola srňanská na zakúpenom za 600 zl mieste vystavaná, veľkému počtu žiakov nedostačovala, musela byť učebná sieň prestavaná a rozšírená. Dňa 1. Nov. T.r. (1893) nová táto učebná sieň bola slávnostne vysvätená. Škola táto a jej najnovšie prestavenie stála 3 541 zl.“¹⁹⁰ Pavlovič rozvinul v obci aj kultúrno-osvetovú činnosť: požičiaval knihy, organizoval kultúrne podujatia a zábavy.

V rokoch 1900-09 pôsobil v Dolnom Srni ďalší známy učiteľ Ľudovít Bunčák (1880-1920). Patril ku skupine hlasistov, bol známy slovenským povedomím (ako pansláv bol vylúčený z učiteľského ústavu v Modre). Vďaka jeho postoju zostala škola slovenská, hoci úrady ponúkali v roku 1904 v obci postaviť novú budovu štátnej školy. Pred vznikom ČSR vyučoval na škole ešte Viliam Adamčík s manželkou, ale ten v roku 1915 zomrel na následky vojnového zranenia.

HALUZICE

Škola v obci má zrejme dávnejšie tradície, lebo rektor, resp. jeho príjmy sú zachytené v kanonickej vizitácii E. Lányho v roku 1611. Podľa nej mal nárok na tretinu kostolných príjmov a 17 meríc žita od farára namiesto stravovania. Meno učiteľa nie je známe, ani neskoršie osudy školy. Ev. a. v. cirkevný zbor (a s ním aj škola) zanikol v roku 1708, obnovený bol v roku 1887, ale nie je zjavné, či aj škola.¹⁹¹

¹⁸⁹ Skovajsa, J.: *Dolné Srnie 1388 – 1988. Dolné Srnie, MNV 1988, s. 66.*

¹⁹⁰ *Tamže, s. 66.*

¹⁹¹ Holuby, J. L.: *Zo starých vizitačných protokolov trenčianskych. In Cirkevné listy, r. 1, 1887, č. 2, s. 37.*

HORNÁ STREDA

V starších dokumentoch je zachytené, že slovenský učiteľ tu pôsobil v roku 1773.¹⁹² Z neskoršieho obdobia je zrejmé, že cirkevná rímskokatolícka ľudová škola stála pri kostole, a to až do roku 1911. V tom roku bola prístavená k pôvodnej jednoposchodová budova s dvomi učebňami. Ako učitelia sú pred rokom 1918 zachytení: Cáci, Janda, Čimo, Agner, Filnster, Valentovič a od 1910 Gejza Bartoš.¹⁹³

HÔRKA NAD VÁHOM

Podľa dostupných údajov v polovici 19. storočia učil deti v Hôrke podrektor zo susedného Hrádku Ján Molnár. Až v roku 1865 vznikla v obci škola so samostatným učiteľom.¹⁹⁴

HRACHOVIŠTE

Je predpoklad, že občania obce v 17. storočí vydržovali spoločnú školu s Čachticami a Višňovým, lebo spoločne prispievali na učiteľa v Čachticiach. V samotnej obci vznikla škola neskôr, ale presný čas jej vzniku nepoznáme. Prvý doklad o učiteľovi je z roku 1812. Do roku 1854 bola pre všetky vierovyznania, vyučovalo sa v obecnom dome a až po jeho vyhorení si katolíci odkúpili pozemok a postavili vlastnú školskú budovu, ktorá bola sprevádzkovaná v roku 1879. Učiteľom sa stal Ján Šmeringa, známy ako nábožný a spravodlivý učiteľ.

Evanjelici sa naďalej vyučovali v súkromí a až ku koncu 19. storočia začali uvažovať s výstavbou vlastnej školy, čoho sa ujali miestni roľníci Pavel Žedník a Pavol Medo. Neskôr ev.a.v. cirkev odkúpila za 2150 zl. krčmu s pozemkom, v ktorej zriadili vyučovaciu miestnosť a prvým učiteľom sa stal Daniel Hatala z Myjav. Ten učil len dve zimy, vystriedali ho Samuel Hatala (žil 1862 – 1956), neskôr Helena Strnadová, Michal Molnár, Jozef Mráz, František Zauner.

¹⁹² *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1777 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 143.*

¹⁹³ Podľa údajov OÚ Horná Streda, *nedat. List v archíve autora.*

¹⁹⁴ *Hrádok. Bratislava: Alfa-Press, 1996, s. 125.*

Keďže stará budova krčmy prestala vyhovovať, podľa nákresu kňaza Michala Bodického postavil staviteľ Bumbák z Krajného novú budovu, ktorú posvätili v roku 1912. Náklady činili 11 423 korún. Vtedajší učiteľ František Zauner odišiel do Vaďoviec a nastúpil Ján Valaštan-Dolinský (1892 – 1965), hudobník, folklorista, organizátor hudobného života. Po vypuknutí vojny musel narukovať, po roku sa vrátil a pôsobil do vzniku ČSR. Do 1895 sa vyučovalo po slovensky, potom sa zaviedol maďarský vyučovací jazyk, ktorý presadzoval učiteľ Rudolf Zentner.¹⁹⁵

HRÁDOK

Škola bola v obci už na sklonku 17. storočia, v roku 1695 bol rektorom Ján Psota, ktorý dostával od každého želiara 6 denárov ročne a z každého jutra mal 10 snopov obilia.¹⁹⁶ V roku 1739 bol rektorom Juraj Láni, od 1742 Ondrej Gallis, ktorý na škole pôsobil 14 rokov. Mal mnohé príjmy, vykonával pre obec aj písárske a notárske práce. Ďalším známym učiteľom bol Michal Modray (1788), Jozef Milvaj (1816), Jozef Šturma (1833). V roku 1833 budova školy vyhorela, keď predtým bola rozšírená o jednu miestnosť. V rokoch 1855-73 bol rektorom Michal Jurda a podrektorom Ján Molnár, ktorý učil aj v neďalekej Hôrke, obaja učili po slovensky.

V rokoch 1873-80 vyučoval Rudolf Janda, po ňom Štefan Markovič (do 1890). Rok vyučoval Ján Šmerinda a v rokoch 1891-93 Jozef Kučera. Nasledovali ešte Juraj Valkovič (1893), po 1900 Karol Darvaša, Nándor Szalay, Bárdoš a Etela Gálová, Juraj Janošovský s manželkou (1917). Od roku 1904 bola škola dvojtriednou.

KÁLNICA

Škola v Kálnici je doložená až v polovici 19. storočia, ale zrejme tu existovala skôr. Učilo sa v súkromných domoch. V roku 1867 ev. a. v. cirkev kúpila dom, ktorý za 145 zl. upravila pre školské účely a bývanie učiteľa. Do školy sa chodilo len v zime, vyučovanie viedli neškolení učiteľia., od roku 1900 pôsobili aj diplomovaní učiteľia: Emília Medzihradská, Jolana Rázstocká, Eržika Mitáková, Ján Bonko, Pavol Suchý a Juraj Záhorský.

¹⁹⁵ Straka, J.: *Hrachovište 1392 – 1992. Hrachovište: OÚ, 1992, s. 35-36.*

¹⁹⁶ Mrva, I.: *Hrádok. Bratislava. Alfa-Press, 1966, s. 122.*

V roku 1912 bola zriadená aj štátna ľudová škola, na ktorej začal vyučovať Alexander Ločava a jeho budúca manželka Margita Katonová. O tri roky neskôr prišiel aj ďalší učiteľ Karol Darvaš.¹⁹⁷

KOČOVCE

Škola, ako štátna, bola v obci zriadená v roku 1879 a za učiteľa bol vymenovaný Rudolf Körti (Hruška). Bola jednotriedna, na dvojtriednu sa rozšírila dostavbou ďalšej triedy v roku 1894. Novou, ďalšou učiteľkou sa stala Lajka Körti. V tom čase školu navštevovalo 137 žiakov, a to z Kočoviec, Viesky a Rakoľubov. Po smrti Körtiho sa učiteľom stal Peter Pecho (1906-11), po ňom Július Kotzig (1911-?). L. Körtiho vystriedala Gabriela Fabryová, neskôr manželka J. Kotziga.¹⁹⁸

LUBINA

Predpokladáme, že do druhej polovice 18. storočia chodili tunajšie deti do Bziniec pod Javorinou. Prvá škola vznikla pri kostole v roku 1783 a učiteľom sa stal Ondrej Beňa, v rokoch 1786 – 1802 vyučoval Martin Johanides, začiatkom 19. storočia bolo viac žiakov a prišiel aj ďalší učiteľ. V priebehu 19. storočia sa na škole vystriedali desiatky učiteľov, niektorí z nich mali dobré meno, boli aj národné cítiaci, napr. Ján Subuly (učil do 1902). Tretia trieda vznikla v roku 1909.¹⁹⁹

LÚKA

Vyučovanie v Lúke začalo v polovici 60. rokov 19. storočia. Keďže budova nebola k dispozícii, vyučovalo sa v súkromných domoch (dom Martina Bzdušeka), vyučovali neškolení učitelia (v roku 1873 Štefan Danko, garbiar).

¹⁹⁷ Podľa údajov OÚ Kálnica, *nedat. List v archíve autora*.

¹⁹⁸ www.kocovce.sk (3. 2. 2009).

¹⁹⁹ *Lubina 1392 – 1992. Lubina: OÚ, 1992, s. 93.*

Cirkevná rímskokatolícka ľudová škola v obci vznikla za pomoci baróna D. Medňanského, budova bola zo surovej tehly, pokrytá slamou. Škola nemala vlastného učiteľa, až do roku 1874 vyučoval Michal Halačka.²⁰⁰

MODROVÁ

Škola tu bola aspoň od 17. storočia, možno aj skôr. V roku 1731 vyhorela už existujúca školská budova so všetkým zariadením. Jej učiteľom bol Imrich Sendrei. Po niekoľkých rokoch bola obnovená, lebo v roku 1756 sa spomína učiteľ Ján Hanzlíček, neskôr Juraj Holéši, v 19. storočí Jozef Šimkovič, Jozef Maločaj, Václav Jedlička, Václav Dvořák a Karol Jedlička.²⁰¹

MODROVKA

Škola v obci pred rokom 1918 neexistovala.²⁰² Z textu o obci Lúka však vysvitá, že v druhej polovici 19. storočia tu mohla byť cirkevná rímskokatolícka škola alebo aspoň jej učiteľ.

MORAVSKÉ LIESKOVÉ

V Moravskom Lieskovom existovala prvá škola už v roku 1600. Išlo o ev.a.v. farskú elementárnu školu a ako jej učitelia sú zachytení Ján Porubský, neskôr Juraj Harantovič (asi 1620-30), učiteľ Alburini, ktorý za vyučovanie detí dostával naturálie i menšiu hotovosť.²⁰³

Potom nám o škole údaje chýbajú a spomína sa až v 18. storočí, keď po vydaní Tolerančného patentu si Lieskovčania v roku 1781 postavili novú školskú budovu na obecnom pozemku pri kostole. V roku 1787 tu vyučoval Ján Szelenczey asi 100 detí, učil z Lutherovho katechizmu a Hübnerovej Histórie.

²⁰⁰ Podľa údajov OÚ Lúka, *nedat. List v archíve autora.*

²⁰¹ Mrva, I.: *Modrová 1157 – 2007. Modrová: OÚ, 2007, s. 189 – 191. ISBN 9788096969937.*

²⁰² Podľa údajov OÚ Modrovka zo dňa 24. 3. 2003.

²⁰³ Drobná, E.: *Moravské Lieskové 1398 – 1998. Moravské Lieskové: OÚ, 1998, s. 123. ISBN 809679535X.*

Neskôr budova zhorela a bola obnovená v roku 1843 ako jednotriedna elementárna škola. Navštevovalo ju 130 detí, učil sa katechizmus, čítanie, písanie, počty, cirkevná história a kreslenie. V roku 1868 sa začalo s výstavbou novej budovy, ktorá mala pojať narastajúci počet školopovinných detí a cirkev postavila školskú budovu na Malej strane a na Hrubej strane. Na Malej strane vyučovali Adam Melhúnek (1885 – 1909), Ján Figura, Tornay a Pavel Martynyi.

Na Hrubej strane učili Juraj Horvát, Ján Popelka, Martin Filhovic a Martin Gerža. Okrem týchto sa ešte zachovali ďalšie mená učiteľov: Pavel Stablík (1705-09), Ján Bacho (1784-87), Ondrej Porubský (1842-67), Karol Langhoffer (1867 – 1905), jeho syn Bohumil a dcéra Ľudmila, Ján Danko (1905-19).

Rímskokatolícka cirkev založila školu v Moravskom Lieskovom okolo roku 1650, opravovala sa v roku 1873 za pôsobenia Jozefa Rehorovského. Ešte sa spomínajú Jozef Petrášek (1886 – 1907), Karol Točík (1908-11) a Ján Mešťánek (1912-27). Koncom 19. storočia vznikla cirkevná rímskokatolícka škola aj v časti Bučkovec a začiatkom 20. storočia aj v časti Šombor.²⁰⁴

Pôsobili tu aj štátne ľudové školy pôsobiace v duchu Apponyiovských zákonov. Vznikali v rokoch 1911-12 v samotnej obci i v jej častiach Plevovec a na Šancoch.

Vlastnú školu mali aj židovský občania. Pôsobila asi od polovice 19. storočia do roku 1916 a spomína sa jej učiteľ Richard Lichtenberg.

NOVÁ BOŠÁCA

Obec vznikla v roku 1950 vyčlenením z obce Bošáca.

²⁰⁴ Žákovic, M. – Hargašová, B.: *Dejiny školstva v Moravskom Lieskovom. Moravské Lieskové: M. Žákovic, 2001, s. 17.*

NOVÁ LEHOTA

Podľa údajov obecnej kroniky škola vznikla koncom 18. storočia. Budovu tvoril jednoduchý gazdovský dom s izbou a kuchyňou, ktorý slúžil ako učebňa i byt učiteľa. Žiaci boli rozdelení podľa vierovyznania a učili ich dvaja učitelia. Tak boli fakticky zriadené dve školy v jednej budove a účinkovali až do roku 1908, keď vznikla v obci štátna ľudová škola. Náplňou vyučovania bolo náboženstvo, čítanie, písanie a jednoduché počty. Vyučovalo sa v slovenskom jazyku, až po vzniku štátnej školy sa vyučovacím jazykom stala maďarčina, ale žiaci sa medzi sebou a v domácnosti rozprávali slovensky.²⁰⁵

NOVÁ VES NAD VÁHOM

Z dostupných informácií sa zistilo, že cirkevná rímskokatolícka trojtriedna ľudová škola bola postavená v roku 1905, ale aj predtým sa v obci vyučovalo v súkromných domoch. Prebiehalo po slovensky, od roku 1900 začala sa uplatňovať maďarčina. Zistilo sa len jedno meno učiteľa-organistu Eugena Zettnera.

V obci bola aj židovská škola od roku 1812.²⁰⁶

NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

Podrobný výpočet mien rektorov ev.a.v. elementárnej školy v Novom Meste nad Váhom podáva Paulíny vo svojom diele. Ako prvého uvádza pred rokom 1566 Ondreja Šupku z Prievidze, potom Jána Abrahamidesa (1595 – 1600), Mikuláša Martinku (1616) a rad ďalších dlhšie či kratšie pôsobiacich rektorov.²⁰⁷

Za Bočkayho povstania školská budova vyhorela a v nej aj rektor s 12 žiakmi, ktorí sa v nej ukrývali pred povstalcami.²⁰⁸

²⁰⁵ Podľa údajov OÚ Nová Lehota zo dňa 11. 2. 2003. List v archíve autora.

²⁰⁶ Podľa údajov OÚ Nová Ves nad Váhom zo dňa 10. 10. 1997. List v archíve autora.

²⁰⁷ Paulíny, L.: *Dejepis superintendencie nitrianskej*. Jasenová: Nákl. *Cirkevných listov*, 1894, s. 44-46.

²⁰⁸ Gábriš, J.: *Dejiny prepozitúry Panny Márie v Novom Meste nad Váhom*. Trnava: SSV, 1968, s. 32.

V roku 1686 richtár a rada mesta prevzali na seba starostlivosť o údržbu školy, kostola a fary. V škole vyučoval kaplán, učiteľ a organista. V tom období už škola prerástla rámec farskej školy, preto mohli jej žiaci pokračovať v štúdiu vo vyšších ročníkoch gymnázia. Zvlášť sa pestovala hudba (zásluhou prepošta Hašku koncom 17. storočia), dokonca aj maliarstvo a rezbárstvo.²⁰⁹

V ďalšej štvortriednej škole, tzv. vyššej normálke sa začalo vyučovať v roku 1847.

Židovskú štvortriednu normálku rozšíril od roku 1855 bývalý rabín Jozef Weiss na reálnu školu a stal sa správcom oboch škôl. Aj keď v roku 1856 úplne vyhorela jej budova, postaral sa o jej obnovu. V roku 1917 sa stala osemtriednou. Zachoval sa údaj aj o židovskej škole založenej už v roku 1784.²¹⁰

OČKOV

Tunajšie deti navštevovali do roku 1880 školu v Podolí. Po tomto roku vznikla v obci samostatná cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ale presnejšie údaje o nej sa nám nepodarilo zistiť.²¹¹

POBEDIM

Prvý písomný doklad o škole pochádza z roku 1692, ale predpokladá sa, že škola tu existovala asi od roku 1666. V dokumente sa spomína, že rektor nedostával za vyučovanie od farára žiadne peniaze. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku školu.²¹²

²⁰⁹ *Tamže*, s. 43.

²¹⁰ *Fraňová, L. – Šatková, K.: 75 rokov Gymnázia M. R. Štefánika v Novom Meste nad Váhom. Nové Mesto nad Váhom 1994, nestr.*

²¹¹ *Podľa údajov OÚ Očkov zo dňa 18. 3. 2003.*

²¹² *Pobedim. Bratislava: Lúč, b.vr., s. 140.*

V 19. storočí vydržovala školu obec, známe je pôsobenie učiteľa Jána Jandu, navštevovalo ju asi 30 detí. V roku 1882 mala škola dvoch učiteľov a dve triedy, učilo sa náboženstvo, mravoveda, písanie, čítanie, počítanie z hlavy a s číslicami, gramatika, cvičenie umu a reči, krajinský zemepis a dejepis, všeobecný zemepis a dejepis, praktické práce v poľnohospodárstve a záhradníctve, náuka o občianskych právach a povinnostiach, spev a telocvik. Počet vyučovacích hodín týždenne bol 20 - 25.²¹³

PODOLIE

Čas vzniku školy nie je známy, ale prvý rektor ev.a.v. elementárnej školy Mikuláš Vietoris sa spomína okolo roku 1620.²¹⁴ Zachytené je tiež, že v roku 1832 budova školy úplne zhorela a občania si vystavali od základu novú. Mala jednu učebňu (s dlhým stolom, 8 lavicami a čiernou tabuľou). V roku 1852 bola pristavená ďalšia trieda a do roku 1880 sem chodili aj deti z Korytného, Častkoviec a Očkova. Už v tomto roku sa spomína školská knižnica so 40 knižnými zväzkami.

Keďže sa zvyšoval počet školopovinných detí, v roku 1912 bola pristavená tretia učebňa a neskôr miestnosť na úschovu školských pomôcok (kabinet). Cez I. svetovú vojnu sa vyučovalo po maďarsky.²¹⁵

POTVORICE

Približne do roku 1880 sa vyučovalo v jednotriednej ľudovej škole (nevedno, kto a kedy ju zriadil), a to základy čítania, písania a počítania. Vyučovanie prebiehalo v maďarskom jazyku a prichádzali sem aj deti z Brunoviec. Spomína sa učiteľka Helena Hevešová.²¹⁶

²¹³ Tamže, s. 140.

²¹⁴ Paulíny, L.: *Dejepis superintendencie nitrianskej*. Jasenov: Nákl. *Cirkevných listov*, 1894, s. 61.

²¹⁵ Zacharová, E.: *Dejiny školy v Podolí. Diplomová práca*. Trnava: PdF UK, b. vr. Pozri aj: Karlík, J. a kol.: *Podolie – história obce*. Podolie: OÚ, 2005. ISBN 8096938010.

²¹⁶ Korbačková, E.: *Kronika školy v Potvoriciach. Diplomová práca*. Trnava, PdF UK, b. vr.

POVAŽANY

O počiatkoch školy v Považanoch nemáme žiadne údaje. Vieme však z dostupných prameňov, že tu bola už okolo roku 1700 katolícka škola²¹⁷ a že stará školská budova v časti Svätý Kríž, ktorá stála za starým kostolom, sa zrútila počas povodní v roku 1813. O dva roky neskôr bola postavená nová pri fare. Bola to cirkevná rímskokatolícka elementárna škola a počet žiakov sa v niektorých rokoch vyšplhal až na 120.²¹⁸

V časti Mošovce škola nebola, až v roku 1896 pristavila obec v bývalej pastierni Na pažiti miestnosť, ktorá slúžila ako učebná miestnosť, učil v nej N. Valkovič. Vyučovalo sa po slovensky a navštevovalo ju asi 60 detí.²¹⁹ Po Valkovičovi prišli ďalší učitelia: Štefan Ernest (1897-98), Jindrich Svikruha (1898-99), Hajnalka Szendynová (1901-02), Irena Töttössynová (1904-05), Mária Hruscháková (1907-08), ale potom učiteľov niekoľko rokov nebolo, príp. ich mená nepoznáme. V roku 1911 prevzal školu štát, ale zostala až do vzniku ČSR málo vhodnou pre vyučovanie. Krátko učila ešte Kristína Kolbenheyerová (1914-15).²²⁰

STARÁ LEHOTA

Škola sa v obci po prvý raz spomína v roku 1816, keď v nej vyučoval Ladislav Polgády. Vyučoval aj deti z Novej Lehoty. Od roku 1838 pôsobil na tunajšej škole Ján Janda, a to až do svojej smrti v roku 1858. Nasledoval Anton Schmering (Šmeringa?), ktorý síce v roku 1863 odišiel na školu do Sv. Petra pri Hlohovci, ale vrátil sa do Starej Lehoty v roku 1867 a zostal škole verný do svojej smrti v roku 1881. Z kanonickej vizitácie v roku 1861 je zjavné, že škola bola v zlom stave a tak uhorský prímás Ján Scitovský určil na jej podporu 400 zlatých. Po Schmeringovej smrti sa za 16 rokov vystriedalo postupne osem učiteľov: Karol Lackovič, Alexander Urban, Jozef Grulich, August Griesbach, Jozef Beňo, František Mallo, Teodor Brenner, Alexander Ellenberger. Na začiatku 20. storočia mala škola 88 žiakov a bola relatívne dobre vybavená, vyučovalo sa v slovenskom jazyku a aj príjem učiteľa sa podstatne zlepšil.²²¹

²¹⁷ Považany včera – dnes – zajtra. Považany: OÚ, 2000.

²¹⁸ Müller, F. – Ninis, A.: Alexander Rudnay, slovenský národovec, rodák z Považian. Trenčín: DKV, 1995, s. 8

²¹⁹ Považany včera, dnes, zajtra. Považany: OÚ, 2000, s. 16-17. ISBN 80-967330-8-7.

²²⁰ Podľa údajov OÚ Považany zo dňa 23. 9. 1997. List v archíve autora.

²²¹ Mrva, I.: Stará Lehota, Nová Lehota 1348 – 1998. Stará Lehota-Nová Lehota: OÚ, 1998, s. 88-89.

STARÁ TURÁ

Prvá zmienka o evanjelickom učiteľovi Štefanovi Štefkovičovi je z roku 1678, ale škola tu zrejme existovala už predtým. I preto, že v roku 1641 sa v dokumentoch spomína vdova po učiteľovi.²²² V roku 1781 mali evanjelické deti vyučovanie v obecnom dome, v roku 1787 mali už samostatnú školskú budovu. V roku 1802 ju rozšírili, ale o pol storočie vyhorela a museli si postaviť novú (1857), ku ktorej začiatkom 20. storočia pristavili ďalšiu miestnosť. Ako učitelia sú zachytení: Ján Hlubocký (1709), Ondrej Košacký (1783-86), Ondrej Kordoš (do 1789), Ján Ostrovský (do 1791), Adam Zanek (do 1792), Samuel Porubský (do 1821), Ján Stanko (do 1828), Michal Pifko (do 1881), Gustáv Schmidt (do 1891), Jozef Paulovič (do 1919).

V roku 1692 sa v kanonickej vizitácii spomína učiteľ-organista cirkevnej rímskokatolíckej školy Stephanus Dankovich a zachovali sa údaje i o ďalších: Juraj Kossík (Košík, 1731), Ján Žilka (1788), Ján Pattermann (1837), ktorý už mal aprobáciu pre normálne školy. V roku 1850 sa na škole učilo: náboženstvo, čítanie, písanie, aritmetika, zemepis, všeobecné dejiny, dejiny Uhorska. V tom čase bola budova školy zo surovej tehly a v roku 1861 sa začala stavať nová. Tá bola najprv dvojtriednou, od roku 1888 trojtriednou.

V Starej Turej bola aj židovská škola. Nepoznáme čas jej vzniku, pôsobila v súkromnom dome. Učilo sa v nej po nemecky a v roku 1885 zanikla.

V roku 1885 vznikla štátna ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským, a to napriek protestom obce. Učiteľom bol istý Vanyo.

Niekoľko škôl bolo aj na staroturianskych kopaniciach. Na Papradí bola v roku 1852 zriadená obecná elementárna škola. Učil tu Daniel Neumann (1854-64), potom niekoľko „nutných“ učiteľov, neskôr Michal Zaťko (1883-87), Pavol Bartoš (1887 – 1927). V roku 1892 bola pre školu postavená nová budova. Na kopanici u Búrikov bola od roku 1860 cirkevná rímskokatolícka škola, na kopanici Dúbrava vznikla cirkevná ev.a.v. škola v roku 1863 a jedným z jej učiteľov bol Ján Hnátik.²²³

²²² Michálek, J.: *Stará Turá. Bratislava: Obzor, 1983, s. 25.*

²²³ Janegová, L.: *Z histórie Masarykovej štátnej ľudovej školy v Starej Turej. Diplomová práca. Bratislava: PdF UK, 1994.*

TRENČIANSKE BOHUSLAVICE

Škola bola podľa pamätníkov zriadená asi v roku 1860. Najstarší občania si pamätajú učiteľa Seleckého. Vyučovalo sa iba v zimnom období, lebo Selecký bol roľníkom. V roku 1900 prišla do obce učiteľka Irma Poštová, ktorá tu zotrvala do vzniku ČSR. Za školskú budovu slúžila kováčska vyhňa.²²⁴

VAĎOVCE

Prvá zmienka o cirkevnej rímskokatolíckej škole je z roku 1661 a jej prvý učiteľ sa spomína v kanonickej vizitácii z roku 1713. Ďalšie konkrétne údaje o nej nemáme, iba to, že v rokoch 1779, 1836 a 1876 vyhorela jej budova. Navštevovali ju deti z obce i susedného Kostolného, kým v roku 1927 pre nedostatok žiactva zanikla.²²⁵

Popri tejto mala obec aj cirkevnú ev. a. v. ľudovú školu, ktorá bola zriadená v roku 1873 a vtedy dostala aj svoju tzv. starú školskú budovu. Predtým chodili ev.a.v. deti z obce do školy v Kostolnom. Budova školy mala byť pre učiteľa, ktorým bol Juraj Lehotay z Brezovej. Pre narastajúci počet žiakov bola budova v roku 1892 rozšírená a v roku 1908 bola postavená nová budova s veľkou učebňou a pohodlným bytom pre učiteľa. Ako ďalší učitelia sa spomínajú: roľník Tomáš Nagy (1886-89), Pavel Štefík z Myjavy (1890-97), Eduard Kupčok (1899 – 1911), roľník Michal Nagy (1897-99) a Ján Krasko-Zápotocký (1908-18), podľa Slovenského biografického slovníka v rokoch 1913-19. Ten tu pôsobil aj so svojou manželkou, bol známy ako hudobný skladateľ, výborný pedagóg a osvetovo činný učiteľ.²²⁶

²²⁴ Podľa údajov OÚ Trenčianske Bohuslavice, nedat. *List v archíve* autora. Pozri aj: Trenčianske Bohuslavice: OÚ, 2000.

²²⁵ Atrbetová, A.: *Vaďovce 1392 – 1993. Malý pohľad do histórie*. Vaďovce: OÚ, 1993, nestr. ISBN 80900041345.

²²⁶ *Slovenský biografický slovník III*. Martin: MS, 1989, s. 242.

VIŠŇOVÉ

Najstaršie údaje formou spomienok zachytávajú školskú budovu „nad vřškom“, ktorá bola z nepálenej hlíny a pokrytá slamou. Tu učili nediplomovaní učitelia, tzv. nutní učitelia – čítať, písať, počítať náboženskú náuku, nábožný spev a modlitby. Ako učitelia sa spomínajú z konca 19. storočia Sabo z turanských kopaníc, Tichý a Tomáš Šimo z Višňového, neskôr Michal Pavlech, Ján Jakáb, Pavel Drobená a Pavel Michalec. Prvým diplomovaným učiteľom bol Nosálek z Brezovej, neskôr Tomáš Kozár a Ján Drobená.²²⁷

ZEMIANSKÉ PODHRADIE

Obec i tunajší gróf Príleský bol evanjelikom, preto si v roku 1743 pozval za kňaza a vychovávateľa svojich detí Pavla Doležala zo Skalice, ktorý v obci zotrval tri roky a napísal tu niektoré zo svojich pedagogických prác (napr. Samoučící abeceda). Až v roku 1784 bola zriadená cirkevná ev.a.v. elementárna škola a vyučovalo sa v nej jazykom ľudu bošáckej doliny. Rektor Matej Franko (1784-85) učil katechizmus, čítanie, písanie, počítanie, cirkevné dejiny, biblickú históriu a niektoré ďalšie predmety obvyklé na evanjelických školách. Vyučovalo sa najprv v prenajatej miestnosti, neskôr na fare. Nástupcom Franka bol Ján Fábry (1785-90). Na začiatku jeho pôsobenia sa na škole nemohlo začas vyučovať, lebo v obci vznikla aj cirkevná rímskokatolícka škola a vrchnosť žiadala, aby do nej chodili aj evanjelické deti. Po protestoch sa vyučovanie na evanjelickej škole obnovilo.

V roku 1790-92 sa postavila školská budova, v ktorej začal učiť Ján Mojžišovič, po ňom Žigmund Paulíny, Michal Mázor z Novohradu (1793 – 1833). Nasledoval Michal Hrdlička, Daniel Mandelík (1833-43), Pavol Mikulík, Karol Rízner (1849-70), jeho syn Ľudovít V. Rízner (od 1870). Za jeho pôsobenia sa rozhodlo v roku 1878 o stavbe ďalšej školskej budovy dvojtriednej školy. Druhým učiteľom bol kaplán Jozef Bučko, od roku 1890 Ján Ochodnický, Priska Šuchtárová (1900-01), Hermína Groeblová (od 1902), Gizela Šuchtárová (1902-18).²²⁸

²²⁷ Podľa údajov OÚ Višňové zo dňa 10. 2. 2003. List v archíve autora.

²²⁸ Zemianske Podhradie v histórii. Zemianske Podhradie: OÚ, 1997, s. 160. ISBN 8096778129.

OKRES PARTIZÁNSKE

BOŠANY

Prvá zmienka o škole v Bošanoch (pôv. Malé a Veľké Bošany) je z roku 1584, keď sa spomína učiteľ Štefan Zlonicenus a potom rad ďalších rektorov až do roku 1668.

V roku 1798 bola postavená školská budova zo surovej tehly na kamennom základe so slamenou strechou, učilo sa tu len asi 20 detí (zo 150 školopovinných), navštevovali ju aj žiaci z Krnče, Prázdnoviec a Baštína. Školská budova však postupne chátrala až sa začiatkom 19. storočia zrútila. V roku 1828 sa 30 detí učilo provizórne v hofierskom dome, trvalo takmer polstoročie, kým sa gróf Bošáni s občanmi obce dohodol, že na vlastné náklady postaví novú budovu na pôvodnom školskom pozemku. Škola bola postavená v roku 1877. V roku 1896 sa uskutočnila dostavba budovy, lebo narastal počet žiakov.

Škola bola triviálna, pravdepodobne od konca 19. storočia do roku 1918 sa vyučovalo po maďarsky.²²⁹

V roku 1891 tu vznikla aj spolková detská opatrovňa.²³⁰

BRODZANY

Prvá zmienka o škole z roku 1797 dokladá, že škola je v dobrom stave, pozostáva z dvoch miestností, hospodárskych stavov, dvora a bytu pre učiteľa. Učiteľom je 45-ročný Ján Kamarád (pôsobil aj ako obecný notár) s platom 36 zl. a 26 gr. ročne. Navštevovalo ju len 17 detí predovšetkým pre ľahostajnosť rodičov. Ďalšími učiteľmi boli: Ján Švercel, Michal Hollý, ktorý pôsobil v národnom duchu.

²²⁹ Buriánek, L. – Lukačka, J.: *Osemstoročné Bošany. Topoľčany: Vlastivedné múzeum, 1983, s. 85.*

²³⁰ *Nitra v slovenských dejinách. Martin: MS, 2002, s. 307. ISBN 8070906251.*

V roku 1862 bola školská budova stavebne rozšírená a učil tu František Vollmann do roku 1912. V roku 1912 bola postavená cirkevná rímskokatolícka ľudová škola chlapčenská. Od roku 1900 v obci pôsobila štátna ľudová škola pre dievčatá, učiteľkami boli Gizela Geniartová, M. Miklošová, I. Mašialovská a Š. Borecká.²³¹

HRADIŠTE

Najstarší písomný doklad o existencii školy pochádza z roku 1729. Hovorí o cirkevnej rímskokatolíckej škole, po slovensky na nej vyučoval Juraj Smidek. Podľa inej kanonickej vizitácie školu postavili v roku 1798. Bola jednotriedna, mala byť pre učiteľa. Na začiatku 20. storočia vyučoval nekvalifikovaný učiteľ Anton Ruisel a v rokoch 1902-12 Matilda Lehotayová, rod. Pulzová. V roku 1914 sa škola rozšírila na dvojtriednu, vybudovala sa nová školská stavba s bytom pre učiteľa. Na škole vyučovali Mária Čisárová, Pavel Berger a učiteľka Boďová. Vyučovacím jazykom bola slovenčina.²³²

CHYNORANY

Prvé školské poznatky získavali chynoranské deti súkromným vyučovaním, ktoré viedli vzdelanejší občania. Koncom 17. storočia takýmito obyvateľmi boli Martin Hatrlovič a Ondrej Važan.

Z roku 1791 je známa existencia jednotriednej školy, ktorá pozostávala z drevenej budovy pokrytej slamou a bola určená len pre chlapcov. Vyučovalo sa náboženstvo, cirkevný spev, čítanie, písanie a plných 38 rokov tu učil učiteľ-organista Peter Molnár.²³³

Po vyhorení budovy v druhej polovici 19. storočia slúžila škole iná budova z roku 1854 v časti obce Bukovec. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu, ktorej učiteľom bol Anton Ruisel. V roku 1870 bola postavená murovaná školská budova s tromi učebňami (tzv. stará škola). V rokoch 1907-10 sa pre neustály rast počtu žiakov vystavala nová školská budova, ktorej základný kameň slávnostne položil v roku 1907 minister Albert Apponyi.²³⁴

²³¹ Vladár, J. a kol.: *Brodzany 1293 – 1993. Banská Bystrica: SCM, 1993, s. 65.*

²³² Podľa údajov OÚ Hradište zo dňa 17. 7. 1997. List v archíve autora.

²³³ Lukačka, R.: *Chynorany 1243 – 1993. Chynorany: OÚ, 1993, s. 105.*

²³⁴ *Tamže, s. 106.*

Na škole učili viacerí učitelia.

V roku 1901 bola v obci založená základná odborná škola roľnícka.

JEŠKOVA VES

Škola bola pôvodne umiestnená v miestnej krčme, v roku 1890 bola pre ňu postavená drevená budova. Po vyhorení drevenej stavby jej slúžila kamenná budova a neskôr stavba z pálenej tehly. Do roku 1918 vyučovali po maďarsky učiteľky Ružinská a Mátheová.²³⁵

KLÁTOVÁ NOVÁ VES

Vznik školy súvisí s ustálením cirkevných pomerov v polovici 18. storočia a predpokladá sa, že evanjelická škola bola v časti Čížik-Sádok už v polovici 17. storočia, ale zanikla v čase, keď evanjelikom odobrali kostol a faru. Paulíny uvádza mená rektorov: František Sartorius (1619-33), Ján Braxatoris, Ondrej Johannides, Ján Vietoris, Ján Apostoli, Matej Gregoriades, Matej Tlčík, Martin Hlavienka a Martin Coment.²³⁶ Od 18. storočia bola cirkevná ev.a.v. elementárna škola priamo v Klátove. Školská budova bola postavená farníkmi v roku 1760. Išlo o jednoduchú stavbu zo surovej tehly pokrytú slamou. Škole patrili aj ďalšie hospodárske stavby. Prvým učiteľom bol Jozef Hulíni. Bol aj organistom, zvonárom a obecným notárom. Mal dostatočnú kvalifikáciu a dobré hodnotenie. Hoci v obci bolo asi 150 školopovinných detí, školu navštevovalo len 14 až 15 žiakov, preto sa v obci udržovala vysoká negramotnosť. V roku 1815 bola budova poškodená živelnou pohromou, preto o dva roky neskôr si farníci za finančnej podpory miestnych zemepánov postavili novú školskú budovu neďaleko fary. Ďalším známym učiteľom bol Ján Matulay z Klíža. Nastúpil v roku 1816, svoje povinnosti si konal dobre, učil čítanie, písanie, počítanie a miestny farár vyučoval náboženstvo. V tom čase miestni Židia vzdelávali svoje deti prostredníctvom vlastných učiteľov, ktorí vyučovali nielen náboženstvo, ale aj svetské náuky.

²³⁵ Frank, A.: *Ješkova Ves 1293 – 1993. Ješkova Ves: OÚ, 1993, s. 9. ISBN 8071652830.*

²³⁶ Paulíny, L.: *Dejepis superintendentencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 150.*

Nízka návštevnosť školy viedla k záujmu štátu o školu v 19. storočí. Školskí inšpektori prísne sledovali jej návštevnosť a výsledok sa dostavil v narastaní počtu žiakov. Do roku 1874 sa vyučovalo po slovensky, od roku 1875 niektoré predmety sa vyučovali po maďarsky a od roku 1878 vyučovanie prebiehalo výlučne v maďarskom jazyku.

O novú budovu cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy sa postaral statkár Leopold Stummer v roku 1886. Učiteľkou sa stala Pavla Pribilová, v rokoch 1896 – 1932 Štefan Ballay.

Barónka Augustína Stummerová zriadila v roku 1902 detskú opatrovňu s maďarským vyučovacím jazykom. V časti Janova Ves bola v roku 1906 zriadená štátna ľudová škola.²³⁷

KOLAČNO

Prvá škola v obci bola umiestnená v budove terajšieho poľsca v roku 1890. Predtým dochádzali tunajšie deti do školy vo Veľkých Uherciach.

V roku 1900 bola postavená tzv. horná škola. Vyučovalo sa slovensky a maďarsky, od roku 1908 len maďarsky. Školská budova bola postavená svojpomocne občanmi ako cirkevná ustanovizeň, ale zakrátko bola prevzatá štátom a fungovala ako štátna ľudová škola.²³⁸

KRÁSNO

Čas vzniku školy nepoznáme, ale po prvý raz je zachytená v kanonickej vizitácii z roku 1798. Spomína biedny stav školskej budovy, ktorú tvorili dve izby s príslušenstvom, v nich sa učilo a býval učiteľ. Učiteľom bol 44-ročný Štefan Petrovič, ktorý tu pôsobil od roku 1774. Bol „dobrých mravov“ a školskú mládež učil dobre. Škola bola spoločným zariadením pre Krásno, Nedanovce a Turčianky, navštevovalo ju 18 detí. Ďalšia kanonická vizitácia z roku 1828 spomína 42-ročného učiteľa Jána Malonaya, ktorý tu učil od roku 1820 a škola bola označená ako triviálna. Malonay bol Slovákom, zároveň vykonával úrad notára.

²³⁷ Lukačka, J. a kol.: *Klátová Nová Ves 1293 – 1993. Klátová Nová Ves: OÚ, 1993, s. 62. ISBN 8090044395.*

²³⁸ Podľa údajov OÚ Kolačno zo dňa 28. 4. 1999. List v archíve autora.

Budova bola stále v zlom stave a ani počet žiakov sa nezväčšoval. Po ňom začal na škole pôsobiť od roku 1859 Jakub Kenessy-Vymazal, ktorého úrady ako slovenského vlastenca, účastníka slovenského povstania prenasledovali. Na jeho miesto neskôr nastúpil Malutay-Gozilovič, Karol Ludwigh (1890 – 1907), Jozef Turček (1908-12), Jozef Mecséry (1913), Anton Bundzel (1914) a Anton Šmotlák (1917). Najmä Anton Bundzel vykonával nielen učiteľskú, ale aj širokú osvetovú prácu medzi obyvateľmi obce. Pod jeho vedením sa uskutočnilo v obci prvé divadelné predstavenie a pôsobil tu aj v rokoch I. ČSR.²³⁹

LIVINA

Podľa údajov Obecného úradu v Livine škola v obci nikdy neexistovala. Deti navštevovali školu v Livinských Opatovciach, Nadliciach alebo Chynoranoch.²⁴⁰

LIVINSKÉ OPATOVCE

V roku 1900 bol položený základný kameň školskej budovy, ktorá slúžila obciam Livinské Opatovce a Livina, v roku 1901 sa začalo vyučovanie. Do konca I. ČSR bola vyučovacím jazykom maďarčina, školská dochádzka trvala šesť rokov. Školu navštevovali aj žiaci z Borčian, ktorí dostali vlastnú školu až v roku 1913. Učiteľmi boli: Helena Zalková (1901-09), Margita Kunošová (1909-11), Alžbeta Nováková (1911-13), učiteľ Mikovic (1913-17) a Pavlen (1917-19).²⁴¹

MALÉ KRŠTEŇANY

Po prvý raz sa škola v Malých Kršteňanoch spomína v roku 1771, keď ju navštevovalo 9 detí a bola spoločným školským zariadením aj pre Veľké Kršteňany. Učiteľom bol Pavel Hlaváč.

²³⁹ Turček, M. a kol.: *Krásno 1185 – 1995. Topoľčany: 1995, s. 75-78. ISBN 8096749897.*

²⁴⁰ Podľa údajov OÚ Livina zo dňa 21. 7. 1997. List v archíve autora.

²⁴¹ Podľa údajov OÚ Livinské Opatovce zo dňa 9. 9. 1998. List v archíve autora.

Jedno dieťa platilo 15 grajciarov, jeden chlieb a drevo na kúrenie. Škola vznikla pravdepodobne v roku 1700 a išlo o cirkevnú rímskokatolícku elementárnu školu.

Na začiatku 20. storočia bola v zlom technickom stave, takže sa v nej tri roky nevyučovalo. Vyučovanie sa obnovilo v roku 1903, keď bola dokončená opravy budovy. Učiteľom bol na ten čas Ján Gubriansky. Do roku 1904 obe obce užívali spoločne túto školu.²⁴²

MALÉ UHERCE

Do roku 1918 škola v obci nebola a tunajšie deti navštevovali školu v Partizánskom-Šimovanoch.²⁴³

NADLICE

Podľa staršej maďarskej historickej literatúry evanjelická škola v Nadliciach existovala už v 16. storočí, ale podrobnosti o nej nie sú známe. Zachovali sa mená prvých rektorov: Ján Nigrini, Martin Molčáni, Filip Johannides a Matej Turan.²⁴⁴ Prvým známym učiteľom novšieho obdobia bol František Trojan, ktorý učil v rokoch 1698 – 1701. Potom opäť nie sú k dispozícii spofahlivé údaje. Jedna zo škôl pôsobila v 19. storočí a bola umiestnená v starej horárni. V roku 1862 za učiteľa Václava Lehkého bola škola prenesená do starého kostola, ktorý bol upravený pre tento účel. Dole bola umiestnená jednotriedna škola, na poschodí byt učiteľa-organistu. Nová školská budova bola postavená až v roku 1914. Zachovali sa však mená učiteľov: František Trojan (1698 – 1701), Ján Hanus (1701-08), Matej Thomanovitz (1708-16), František Szomolányi (1716-32), Jozef Šmalovič (1732-39), Michal Loviškovič (1739-57), Jozef Javorovič (1757-65), František Vass (1765-71), Leopold Vaisz (1771-73), Michal Harko (1773-75), Ladislav Skalkay (1775-86), Imrich Buzna (1786 – 1810), Jozef Neumüller (1810-30), Jozef Kopecký (1830-48), Václav Lehký (1848-61), František Kašický (1861-99, pre chorobu ho zastupovali iní učitelia), Vojtech Horváth (1886-87), Alojz Machovič (1887-90), Ľudovít Kánya (1890-91), Bohdan Buzna (1891-92), Ján Radecký (1892-93), Raymund Machovič (1893-95), Augusta Kummerová (1895-99), Jozef Tureček (1899), Viliam Pažitka (1899 –

²⁴² Obec Malé Kršteňany. *Malé Kršteňany: OÚ*, 1996, s. 4.

²⁴³ Podľa údajov OÚ Malé Uherce zo dňa 14. 8. 1998. List v archíve autora.

²⁴⁴ Paulíny, L.: *Dejepis superintendentie nitrianskej*. Jasenová: Nákl. *Cirkevných listov*, 1894, s. 166.

1901), Anton Vojták (1901, utopil sa), Alfonz Vojták (1901-03), Ján Ludvigh (1903-07), Štefan Chlebovič (1907-13), Rudolf Kardoš (1913-46), Gizela Dubravická-Kardošová (1913-46).²⁴⁵

NEDANOVCE

Do roku 1903 chodili tunajšie deti do školy v Krásne. V roku 1903 sa obec osamostatnila a postavila si aj vlastnú školu.²⁴⁶

OSTRATICE

Po prvý raz sa škola v obci spomína v roku 1714 v súvislosti s jej rektorom-organistom Jánom Kačkychom, ktorý učil aj v neďalekých Rybanoch. Uvádza sa o ňom však, že bol málo pripravený na učiteľskú prácu. Zaujímavosťou je, že v historickej literatúre sa spomína istý Martin Nicolaides, neskorší rektor v Novom Meste nad Váhom, tunajší rodák, ktorý v tejto škole zrejme získal základy vzdelania. V roku 1729 sa spomína drevená budova školy a 39-ročný učiteľ-organista Ján Žima, ktorý učil základy písania a katechizmus.²⁴⁷ V roku 1767 sa spomína Ján Verebély a v roku 1798 Ján Laurenský, ktorý mal v tom čase 5 žiakov. Pred rokom 1828 škola vyhorela a učiteľ Štefan Pekarovič učil v biednej školskej budove a mal aj slabé pedagogické výsledky. Vyučoval 7 žiakov. V rokoch 1887-88 bola postavená nová školská budova, ale zostala jednotriednou. Učiteľom bol Ján Ruttkay, slovenský dejateľ prenasledovaný maďarskou vrchnosťou, lebo vyučoval po slovensky. Vyučoval písanie, čítanie, gramatiku, počty, zemepis, dejepis, spev a náboženstvo, teda pomerne širokú škálu vyučovacích predmetov. Po ňom nastúpil istý Bartha, ktorý učil už po maďarsky. V roku 1914 nastúpil Tomáš Blaho z Chlebníc, ale ten musel v roku 1915 narukovať na front a odvtedy sa učilo len sporadicky.

²⁴⁵ Podľa údajov OÚ Nadlice, *nedat. List v archíve autora*.

²⁴⁶ Turček, M. a kol.: *Krásno 1185 – 1995. Topoľčany: 1995, s. 7. ISBN 8096749897. Pozri aj: Nedanovce 650-ročné. Partizánske 1994, s. 66.*

²⁴⁷ *Ostratice 1193 – 1993. Ostratice: OÚ, 1993, s. 57. ISBN 8090044557.*

PARTIZÁNSKE (pôv. Šimovany)

Prvou školou v Partizánskom bola škola spomínaná v roku 1400. Mala jednu triedu a vydržovala ju rodina Simayová. Doklady k nej sú však len sprostredkované, lebo škola vyhorela a s ňou aj príslušné dokumenty. Neuvádza ju ani Peter Vajcik.²⁴⁸ V roku 1735 bola postavená ďalšia školská budova, v ktorej vyučovali potulní mnísi, ale jej existencia tiež nie je hodnoverne doložená. Prvá písomná zmienka o škole je z roku 1780, keď sa v kanonickej vizitácii spomína učiteľ Ján Dragunovič z Brodzian. V neskoršom období (1805, 1821) sa uvádza učiteľ Jozef Peňaško a škola je označená ako jednotriedna. Vydržovala (a zrejme aj zriadila) ju rodina Šimoniová. Z ďalších jej učiteľov sa spomínajú M. Peterec, V. Turček, Karol Turánsky, Ján Bellák a Štefan Butašovič.

V roku 1852 boli k šimovianskej farnosti sú pripojené aj Malé Uherce a preto školu navštevovali aj tamojšie deti. V roku 1904 pôvodnú cirkevnú školu prevzal štát a rímskokatolícka cirkev si zriadila novú dvojtriednu školu, na ktorej vyučovali Ján Mordinyi (do 1909), Alexander Árvay (do 1914) a Pavol Važan (do 1915).

V časti obce Veľké Bielice sa škola spomína v roku 1729 ako škola pozostávajúca z izby a komory. V roku 1779 bola postavená budova z nepálenej tehly a ako učelia sú známi Matej German, Ján Fraštacký, Ján Kubina a Imrich Kvašay. Nová školská budova bola postavená v roku 1860 s prispením občanov Malých Bielic a vyučovali na nej Ján Matúš, neskôr jeho syn Eliáš Matúš. Po roku 1905 bola škola dvojtriednou a vyučovali na nej Michal Zádor, Alžbeta Raacová, Jozef Kordoš a Terézia Bezáková.

V časti Návojojce bola škola zriadená v roku 1912 ako jednotriedna a učiteľkou bola Oľga Packová²⁴⁹

PAŽIŤ

Podľa údajov Obecného úradu v Pažiti do roku 1918 nebola v obci škola, deti navštevovali školu vo Veľkých Uherciach.²⁵⁰

²⁴⁸ Vajcik, P.: *Školstvo, študijné a školské poriadky na Slovensku v XVI. storočí*. Bratislava: SAV, 1955.

²⁴⁹ Vladár, J. – Wiedermann, E.: *Partizánske – staré a nové epochy*. Partizánske: 2000, s. 161 a nasl. ISBN 8096846841.

²⁵⁰ Podľa údajov OÚ Pažiť zo dňa 12. 8. 1997. List v archíve autora.

SKAČANY

Historik Vlado Uhlár v publikácii o okrese Topoľčany uvádza, že škola v Skačanoch existovala už koncom 17. storočia a v roku 1693 na nej učil Juraj Jankovič. Spoľahlivé údaje však prináša až kanonická vizitácia z roku 1729, ktorá spomína drevenú školskú budovu pokrytú slamou na výšku nad obcou. Mala dve miestnosti, jedna izba slúžila organistovi ako príbytok. Prvým známym učiteľom bol František Bohát, ktorého povinnosťou okrem vyučovania bolo aj zvonenie. V roku 1767 bola postavená nová školská budova z kameňa a tehál, pokrytá slamou a v roku 1859 ďalšia uprostred obce za rímskokatolíckym kostolom. Bola teda cirkevnou rímskokatolíckou školou. Tu pôsobil učiteľ Ján Gál, ktorého syn František bol známym hudobným skladateľom. Gál učil po slovensky, jeho nasledovník Pius už po maďarsky.²⁵¹

V roku 1888 vznikla v obci pravdepodobne detská opatrovňa (óvoda), ktorá po šiestich rokoch existencie zanikla.²⁵²

TURČIANKY

Je zachytený údaj, podľa ktorého tunajšie deti navštevovali spoločnú školu v Krásne a navštevovali ju zrejme až do roku 1918.²⁵³

VELKÉ KRŠTEŇANY

Pôvodne chodili tunajšie deti do školy v Malých Kršteňanoch, v roku 1902 rozhodlo obecné zastupiteľstvo o zriadení ľudovej školy v obci a tak bola založená štátna ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským. Po dlhších prípravách sa začalo vyučovať v roku 1904. Prvým učiteľom bol istý Rehorovský (učil štyri roky), po ňom nastúpil Jozef Berec (1908-16), ktorý bol Maďarom. V čase vojny musel narukovať a krátko ho zastupovali Sidónia Dodeková a Marián Košťál Ballek (1915-17).

²⁵¹ 900 rokov Skačany. Skačany: OÚ, 1992, s. 46-47.

²⁵² Tamže, s. 53.

²⁵³ Turček, M. a kol.: Krásno 1185 – 1995. Topoľčany: 1995, s. 77. ISBN 8096749897.

VELKÉ UHERCE

Najstaršia škola v obci je doložená v roku 1598, učilo sa na nej náboženstvo a cirkevný spev, čo bol charakteristický vzdelávací obsah neskorostredovekej školy. V roku 1681 bol kostol, fara i škola prevzatá katolíkmi, takže je tu predpoklad existencie farskej školy.

Viac údajov sa zachovalo z 19. storočia, keď tu pôsobila Thonetova fabrika na výrobu nábytku, ktorá mala zriadenú závodnú školu pre deti svojich zamestnancov.²⁵⁴ Majitelia fabriky prispeli obci pri výstavbe budovy štátnej ľudovej školy v roku 1889, ktorá mala štyri učebne a dva byty pre učiteľov. Bola postavená pri starej cirkevnej škole, kde sa nachádzal aj byt učiteľa-organistu. Táto sa koncom storočia pretvorila na detskú opatrovňu (óvodu) s učiteľkou Elenou Bellovou a v oboch školách sa vyučovalo po maďarsky. Kým cirkevnú školu navštevovalo v roku 1842 iba 35 detí, v roku 1889 to už bolo 224 žiakov, medzi nimi aj deti z neďalekej Pažite a Kolačna, kde školy vznikli neskôr.

VELKÝ KLÍŽ

Škola bola zriadená koncom 18. storočia a v roku 1802-03 bola postavená aj školská budova, ktorá sa v polovici storočia opätovne opravovala. Medzi klížskymi učiteľmi boli Imrich Matulay, Anton Kopaný, istý Nemrava, neskôr Jozef Janovecz, Anton Bliska, Ján Massányi, ktorý tu pôsobil 44 rokov. Za posledného učiteľa sa škola stala dvojtriednou. V dvojtriednej škole vyučovalo už viacero učiteľov.²⁵⁵

²⁵⁴ Uhlár, V.: *Velké Uherce. Topolčany: Vlastivedné múzeum, 1980, s. 69.*

²⁵⁵ Podľa údajov OÚ Velký Klíž zo dňa 22. 1. 2001. List v archíve autora.

ŽABOKREKY NAD NITROU

Podľa ústneho podania tu škola bola od dávnych čiasov, rektor sa spomína v roku 1609.²⁵⁶ V 18. storočí tvorilo zariadenie školy stôl, stolička, tabuľa, chatrné lavice pre 10 až 20 žiakov. Učitelia boli nekvalifikovaní a v roku 1800 za vyučovanie poberal učiteľ od obce 20 zlatých a od každého žiaka 2 grajciare a naturálie. V roku 1820 už bral učiteľ 50 až 100 zlatých s naturáliami. Vyučovanie bolo stále na nízkej úrovni, vyučovalo sa zväčša len v zime.

Koncom 19. storočia boli v Žabokrekoch nad Nitrou obecná škola s vyučovacím jazykom slovenským a jedným učiteľom, židovská škola s vyučovacím jazykom nemeckým, na ktorej vyučovali Karol Kraus a neskôr manželka Hofbauerovci a od roku 1885 dvojtriedna štátna ľudová škola s maďarským vyučovacím jazykom, pri ktorej účinkovala aj maďarská detská opatrovňa. Správcom štátnej školy bol do roku 1918 Andrej Kadaras, učiteľom Ferdinand Ginzery, v detskej opatrovni vyučovala Margita Bodorová. Zrejma je aj dávna existencia cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy, na ktorej koncom storočia vyučovali učiteľia-organisti Ján Kubíček, Ján Orbán, Ján Gažo a Ignác Štrba.²⁵⁷ Na prelome 19. a 20. storočia sa spomína aj židovská škola s manželmi Hofbauerovcami ako učiteľmi.²⁵⁸

²⁵⁶ Bernát, L.: Školstvo v hradňanskom (záhorskem) denioráte v 16. a 17. storočí. In: *Pedagogická revue*, roč. 55, č. 4 (2003), s. 379.

²⁵⁷ Podľa údajov OÚ Žabokreky nad Nitrou zo dňa 14. 5. 1997. List v archíve autora.

²⁵⁸ Šmotláková, B.: *Žabokreky nad Nitrou*. Topoľčany: VM, 1991, nestr.

OKRES POVAŽSKÁ BYSTRICA

BODINÁ

V dávnejších rokoch krátko existovala cirkevná ev. a. v. škola, z roku 1670 je známe meno rektora Petroviča.²⁵⁹ V roku 1911 obecné zastupiteľstvo rozhodlo o zriadení štátnej ľudovej školy, v nasledujúcom roku sa začalo vyučovať.²⁶⁰

BRVNIŠTE

Pred rokom 1873 povolala obec učiteľa Jána Drimala z Moravy, aby vyučoval v neobývanom súkromnom dome. Dostával 2 grajciare od žiaka týždenne, na vyučovaní používal evanjelium a modlitebné knižky.

V roku 1873 bola postavená účelová budova, už cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy. Drevo na stavbu dodala urbárska obec, občania poskytli prácu. Ako učitelia sú zachytení: Mikuláš Lovíšek z Považskej Bystrice (1873-74), mal plat 200 zl., učil 50 žiakov zo šlabikára a za pomoci tabuľky, Štefan Šibik (1874-84), pôvodne roľník, mal 60 detí a za neho sa presadila na vyučovaní maďarčina, učiteľ Dokupil z Pruského (1884-86), Ján Kardoš (1886-95), za neho sa začalo s prestavbou budovy, N. Brestenský (1895-96), opäť Štefan Šibik (1896-98), Štefan Kocian (1898 – 1902) prešiel do Papradna, Jozef Kresánek (1902-03), opäť Štefan Šibik (1903-04), Jozef Vavrovič (1904-06), Júlia Vavrová (od 1906) mala 126 žiakov, učila po maďarsky i slovensky. V roku 1908 sa začala stavať nová budova, od roku 1909 tu vyučoval Ján Korauš.²⁶¹

²⁵⁹ Bernát, L.: Školstvo v hornotrenčianskom kontuberniu v 16. a 17. stor. In: *Pedagogická revue*, 55, 2003, č. 4, s. 384.

²⁶⁰ Podľa údajov OÚ Bodiná zo dňa 2. 4. 2003.

²⁶¹ Školská kronika. Archív ZŠ Brvnište, okr. Považská Bystrica.

ČELKOVA LEHOTA

Škola tu pred rokom 1918 zrejme nebola, lebo o jej existencii sa nateraz nezistili žiadne relevantné údaje.²⁶²

DOLNÁ MARÍKOVÁ

Podobne ako v Hornej Maríkovej aj v tejto obci sa počiatky školy spájajú s pôsobením tzv. učiteľov naturalistov, tj. ľudí, ktorí sa počas vojenskej služby alebo putovania za prácou naučili čítať a písať a tieto znalosti odovzdávali tunajším deťom za dohodnuté finančné prostriedky alebo za naturálie. Vzhľadom na kopaničiarsky charakter osídlenia obcí sa tento spôsob udržal až do 20. storočia.

Podľa zachovaných údajov prvá školská budova sa postavila pri kostole po roku 1760. Budova bola z kameňa a prvým učiteľom bol Bartko v rokoch 1846-49, po ňom učil Karoš, rodák z Maríkovej (1849-50), Hortuláni (1850-58), Náhlík (1858-68), prvý diplomovaný učiteľ Špaček (1868-89). Bol to agilný človek, odporca maďarizácie. Po roku 1900 už nepoznáme mená učiteľov, ale zachovalo sa, že popri riadnych tu pôsobili ešte aj spomínaní naturalisti (Šuják a Trojan). Do roku 1900 navštevovali školu aj deti z Klieštiny, kým nevznikla škola aj tam.²⁶³ Jednalo sa o dvojtriednu cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu.²⁶⁴

DOLNÝ LIESKOV

Napriek viacnásobným dotazom sa nepodarilo zistiť žiadne údaje k dejinám školstva pred rokom 1918. Škola tu zrejme nebola, nakoľko sa zachovali archívne materiály až od roku 1940.²⁶⁵

²⁶² Podľa údajov OÚ Čelkova Lehota zo dňa 17. 4. 2003.

²⁶³ Urgošíková, B.: *Dejiny školstva v našej obci. Trnava: PdF UK, b. vr.*

²⁶⁴ Britvík, M.: *Dolná Maríková. Dolná Maríková: OÚ, 2004, s. 37. ISBN 80-88803-50-0.*

²⁶⁵ *Informatívny sprievodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/2. Bratislava: MV SR, 2001, s. 27. ISBN 8096755382.*

DOMANIŽA

Protestantský rektor Joannes Dreskovith sa spomína v roku 1589,²⁶⁶ protestantská škola v roku 1611, z roku 1615 poznáme rektora Michaela Petáka.²⁶⁷ V roku 1756 mala k dispozícii pre vyučovanie drevenú budovu s jednou tmavou miestnosťou. Neskôr sa škola premiestnila do bytu organistu, kde sa vyučovalo až do roku 1912. To už bola dokončená nová budova s dvomi miestnosťami a bytom učiteľa.²⁶⁸

ĎURĎOVÉ

Cirkevná rímskokatolícka ľudová škola vznikla v obci v roku 1914. Iné údaje sa nateraz nepodarilo zistiť.²⁶⁹

HATNÉ

Štátna ľudová škola bola v obci zriadená až začiatkom 20. storočia a ako jej učiteľia sa uvádzajú: Ilona Vadasz, Gabriela Dobrovská, Baňák a Ján Kubica.²⁷⁰

HORNÁ MARÍKOVÁ

Prvá školská budova v Hornej Maríkovej bola postavená okolo roku 1800 a stála pri cintoríne. Dlhoročným učiteľom bol Súral (1864-94) a bol známy tým, že stále nosil čierny klobúk. Krátku dobu učil istý Najšel, neskôr Saural a Kompák.

²⁶⁶ Gálik, J.: *Domaniža: história a súčasnosť*. Domaniža: OÚ, 1998.

²⁶⁷ Bernát, L.: **Bernát, L.**: Školstvo v hornotrenčianskom kontuberniu v 16. a 17. stor. In: *Pedagogická revue*, 55, 2003, č. 4, s. 385.

²⁶⁸ Podľa údajov OÚ Domaniža zo dňa 28. 10. 1997. List v archíve autora.

²⁶⁹ Podľa údajov OÚ Ďurďové zo dňa 10. 4. 2003.

²⁷⁰ Hladký, D. a kol.: *Hatné v histórii a súčasnosti*. Žilina: Ametyst, 2001. ISBN 8084031013.

Vzhľadom na kopaničiarske osídlenie obce – Hornej i Dolnej Maríkovej, vznikali koncom 19. a začiatkom 20. storočia aj ďalšie školy, o ktorých však nemáme bližšie informácie.²⁷¹

HORNÝ LIESKOV

Podľa dostupných informácií škola v obci pred rokom 1918 nebola.²⁷²

JASENICA

Okolo roku 1650 sa spomína rektor Matej Gregoriades. Škola s bytom pre učiteľa-organistu bola vybudovaná v roku 1857 v časti Malá Jasenica a navštevovali ju aj z Veľkej Jasenice, Stupného a Podvažia, celkovo asi 200 detí. Prvým učiteľom bol Fraňo Mittúch, vyučoval po slovensky, a to až do roku 1879. Od každého žiaka týždenne inkasoval dva grajciare za návštevu školy a dva grajciare za výučbu písania. Ako ďalší učitelia sa spomínajú: Jozef Babík, Ján Ballay, Ignác Domanický, Ladislav Domanický, Augustín Ivány.²⁷³

KLIEŠTINA

Škola vznikla okolo roku 1900, keďže dovtedy tunajšie deti navštevovali školu v Dolnej Maríkovej.²⁷⁴

KOSTOLEC

Škola tu pred rokom 1918 nebola.²⁷⁵

²⁷¹ Urgošíková, B.: *Dejiny školstva v našej obci. Trnava: PdF UK, b. vr.*

²⁷² Podľa údajov OÚ Horný Lieskov zo dňa 17. 9. 2003.

²⁷³ Podľa údajov OÚ Jasenica zo dňa 29. 9. 1998. List v archíve autora.

²⁷⁴ Britvík, M.: *Dolná Maríková. Dolná Maríková: OÚ, 2004, s. 37. ISBN 80-88803-50-0.*

²⁷⁵ Podľa údajov OÚ Kostelec zo dňa 17. 4. 2003.

MALÉ LEDNICE

V roku 1798 je po prvý raz zachytená škola v obci a jej učiteľ Andrej Rajčani, ktorý učil čítať, písať, počítať a katechizmus. V roku 1845 dostala škola novú budovu z dreva (tzv. Kopčinov funduš). V roku 1911 bola táto drevená budova nahradená kamennou stavbou.²⁷⁶

PAPRADNO

Prvá zmienka o vyučovaní je z roku 1773, keď neznámy katolícky slovenský učiteľ učil žiakov čítať, písať, počítať a katechizmus.²⁷⁷ Z roku 1877 je údaj, že na škole vyučoval židovský učiteľ židovské deti, ale nie je zrejmé, či sa jednalo o samostatnú židovskú školu. V rokoch 1913-14 boli v obci dve školy – v časti Lúky a v časti Javorníky, obe boli štátne. Jedným z učiteľov bol Karol Orgon (pozri Vinosady) Pôvodná cirkevná rímskokatolícka ľudová škola v časti Papradno-Kopanice dostala novú budovu v rokoch 1912-13, ale z technických dôvodov sa začala využívať pre školské účely až za ČSR.²⁷⁸

PLEVNÍK-DRIENOVÉ

Podľa ústneho podania vznikla cirkevná rímskokatolícka škola v roku 1805, ale nemala vlastnú budovu. Učilo sa v sedliackych domoch a tomu zodpovedalo aj zariadenie učebných priestorov a úroveň vyučovania. Prvým známym učiteľom bol František Šujanský z Beckova. Učil 40 rokov po slovensky a a za jeho pôsobenia bola postavená nová budova, ktorá bola funkčná do roku 1930. Po Šujanskom nastúpil učiteľské miesto istý Čelko z Nového Mesta nad Váhom, po ňom Mikuláš Luttera, ktorý tiež učil štyri desaťročia, neskôr ešte M. Kállayová.²⁷⁹ Pôsobil tu aj učiteľ pre židovské deti.²⁸⁰

²⁷⁶ *Obzor*, roč. 4, 1994, č. 1, s. 5.

²⁷⁷ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920*, s. 264.

²⁷⁸ Podľa údajov ZŠ Papradno, *nedat. List v archíve autora*.

²⁷⁹ *Smataniková, D.: Plevník. Plevník: OÚ, 1994*, s. 17.

²⁸⁰ *Hromadiková, A.: Papradno. Papradno: OÚ, 1993*, s. 44.

POČAROVÁ

Vyučovanie síce prebiehalo zásluhou richtára v súkromnom dome, ale školská budova pred rokom 1918 neexistovala.²⁸¹

PODSKALIE

Miestny kantor Juraj Galli sa spomína v roku 1643 a zápis hovorí, že vo svojom dome, drevenej budove učil čítanie, písanie a počítanie detí z celej podskalskej farnosti. V roku 1764 bola postavená školská budova z kameňa. Ako ďalší učitelia sa spomínajú: Ján Kresánek (1803), Ján Špaček z Považskej Bystrice (1830), Ján Kresánek ml. (1860-70) a Anton Kresánek (1880 – 1900).²⁸²

POVAŽSKÁ BYSTRICA

Čas vzniku školy nepoznáme, rozhodne však pôsobila za reformácie a prvý známy údaj o nej z roku 1506 prináša Vajcik.²⁸³ Reformačná škola vznikla z podnetu šľachtických rodín Balašovcov, Turzovcov a Illésháziovcov ako šľachtická škola, ktorej osudy a rektorov vypočítava Gymnaziológia. Vyučovali sa tu základy materinského jazyka, latinčina, poetika, rétorika, filozofia, história, právo, teológia a tak dosiahla vysokú úroveň. Zanikla v roku 1712.²⁸⁴

V roku 1885 bola postavená nová budova cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy, na ktorej sa do roku 1900 vyučovalo po slovensky. Do roku 1920 bola v meste jedinou školou.²⁸⁵

V roku 1901 vznikla s podporou štátu priemyselná učňovská škola. V tom istom čase vznikla aj židovská škola.²⁸⁶

²⁸¹ Podľa údajov OÚ Počarová zo dňa 2. 5. 2003.

²⁸² Podľa údajov OÚ Podskalie zo dňa 3. 2. 2003. List v archíve autora.

²⁸³ Vajcik, P.: Školstvo, študijné a školské poriadky na Slovensku v XVI. storočí. Bratislava: SAV, 1955, s. 12.

²⁸⁴ Považská Bystrica a okolie. Kedysi a dnes. Žilina: Knižné centrum, 1998, nestr.

²⁸⁵ Tamže.

²⁸⁶ Janas, K. a kol.: Považská Bystrica. Považská Bystrica 2006, s. 187.

Začiatkom 20. storočia tu pôsobila aj detská opatrovňa., vyučovala na nej Katarína Patakyová.²⁸⁷

V časti Milochov sa s vyučovaním začalo v roku 1850, učiteľmi boli vzdelanejší občania. Školská budova bola postavená v roku 1896, prvým kvalifikovaným učiteľom bol Justín Janec.²⁸⁸

PREČÍN

Po prvý raz sa spomína rektor ev. a. v. školy Ján Nikolaides (asi 1657), neskôr katolícky učiteľ Mikuláš Kuliffay v roku 1699. Ako katolícki učitelia sa uvádzajú: Juraj Krabáč (1776 -?), Juraj Králiček (1798 – 1831), Juraj Kvassay (1831 - ?), Štefan Gočalka (1838 - ?), Matej Šimunek (1843-51), Jozef Miro (1851-76), Ján Blaško Kováč (1876-77), Ján Kollárik (1877-84), Ján Bízik (1885-90), Ján Lipták (1890 – 1919).²⁸⁹

PRUŽINA

Prvá zmienka o škole je v kanonickej vizitácii z roku 1797, ktorá dokladá, že školská budova nebola, ale vyučovanie sa odbavovalo v súkromnom dome, za čo farníci platili 6 zlatých ročne. Organistom bol Anton Fábry, ktorý sám nevedel čítať a písať, a preto viac menej sa zaoberal len hudbou a spevom. V roku 1805 odkúpili farníci uvoľnený dom a preniesli ho na školský pozemok. Učiteľom a organistom sa stal Karol Benko, ale ani za jeho pôsobenia sa úroveň vyučovania nezlepšila. Takýto neutešený stav školy trval až do príchodu farára Štefana Závodníka, významného reprezentanta štúrovskej generácie. Závodník predovšetkým prehovoril rodičov, aby pravidelne posielali svoje deti do školy v obci, neskôr zriadil školské vyučovanie aj vo filiálnych obciach. V Pružine k dovtedajšej budove prikúpil ďalší objekt a zriadil druhú triedu a vyučovaním poveril Františka Schleiera. Nakúpil hudobné nástroje, zriadil knižnicu a pre dospelých nedeľnú školu. V roku 1865 zriadil aj učiteľský spevokol. Počet žiakov v Pružine čoskoro narástol na 230-250 detí.

²⁸⁷ Tamže.

²⁸⁸ Za informáciu vďačím PhDr. Milanovi Šišmišovi z Trenčína.

²⁸⁹ Podľa údajov OÚ Prečín zo dňa 29. 9. 1997. List v archíve autora.

Závodník sa stal aj školským dozorcóm a svoje skúsenosti na tomto poli zhrnul v knihe *Škola dedinská* (1846). Jeho zásluhou sa cirkevná rímskokatolícka ľudová škola v Pružinej stala jednou z najlepších v Trenčianskej stolici a odolala úsiliu o poštatnenie. Závodník založil aj dievčenskú výšivkársku školu a dievčatá získali za svoje ručné práce ocenenie na svetovej výstave vo Viedni v roku 1873 a čestný diplom získala aj pružinská škola.

V roku 1875 sa vďaka Závodníkovi začalo s výstavbou novej školskej budovy, ku ktorej v roku 1890 pribudla ďalšia. Koncom storočia na škole vyučoval Anton Kresánek.

Po roku 1907 bola v obci cirkevná rímskokatolícka ľudová škola a židovská škola (do roku 1916), na ktorej sa vyučovalo po maďarsky. V roku 1916 bola zriadená aj štátna ľudová škola a jej učiteľkou bola istá Kováčová.²⁹⁰

SÁDOČNÉ

Podľa dostupných údajov tu pred rokom 1918 bola cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, na ktorej sa vyučovalo po maďarsky. Ďalšie informácie sa nezachovali.²⁹¹

SLOPNÁ

Pôvodne sa vyučovalo v súkromných domoch, v roku 1800 bola pri fare postavená drevená školská budova s dvomi väčšími a jednou menšou miestnosťou ako bytom pre učiteľa. Vyučovalo sa čítanie, písanie, počítanie a katechizmus. V roku 1829 bol zachytený učiteľ Jozef Hrosz z Čičmian. Už za jeho pôsobenia mala budova prehnutú strechu, ktorá sa zrútila v roku 1870 a v nasledujúcich rokoch sa vyučovalo v súkromných domoch. V roku 1875 sa začalo so stavbou novej budovy, na ktorú prispeli občania a biskupský úrad. Vyučovalo sa zväčša len v zime, začal prevládať maďarský jazyk, ale učiteľ údajne nikdy netrápil žiakov maďarčinou.²⁹²

²⁹⁰ Pružina. *História a súčasnosť*. Pružina: OÚ, 1997, s. 50-53.

²⁹¹ Podľa údajov OÚ Sádočné zo dňa 17. 4. 2003.

²⁹² Podľa údajov OÚ Slopná, *nedat. List v archíve autora*.

STUPNÉ

Pôvodne chodili tunajšie deti do školy v Jasenici až kým v roku 1900 nebola postavená za finančnej pomoci Biskupského úradu v Nitre budova cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy nákladom 3000 zlatých. Z mien učiteľov sa zachovala iba zmienka o Etele Felixovej, ktorá učila po maďarsky.²⁹³

SVEREPEC

Prvá školská budova bola postavená v roku 1882, ale jednalo sa o malú stavbu a interiér školy bol

nedostatočne vybavený. Aj učitelia boli spočiatku nekvalifikovaní a učili len čítanie, niekedy písanie. Prvý kvalifikovaný učiteľ Jozef Bubeník pôsobil na sverepskej škole od roku 1899, ale asi po roku zo školy odišiel a nahradila ho Gizela Kresánková. Za jej pôsobenia sa čiastočne zlepšuje situácia vo vybavení školy zariadením a učebnými pomôckami, ale budova naďalej zostáva v zlom stave. Preto v roku 1912 vznikol návrh, aby školu prevzal štát, ale cirkev s takýmto riešením nesúhlasila. Následne sa cirkev usiluje zlepšiť stav školy, ale za I. svetovej vojny k výraznejšiemu skvalitneniu nedošlo. Vyučovalo sa po maďarsky.²⁹⁴

UDIČA

Prvý raz sa škola spomína 1618 s jej rektorom Martinom Miločovským.²⁹⁵ V roku 1728 sa drevo zo zbúranej drevenej fary použilo na stavbu školy, ktorá stála do roku 1850.²⁹⁶ Na jej mieste potom vznikla nová budova z kameňa a v nej vyučoval do roku 1877 Jozef Cimboraj. Vystriedal ho Pavol Bártha, ktorý tu učil 50 rokov. Do roku 1914 sa vyučovalo po slovensky, vo vojnových časoch po maďarsky.²⁹⁷

²⁹³ Podľa údajov OÚ Stupné zo dňa 22. 9. 1997. List v archíve autora.

²⁹⁴ Podľa údajov OÚ Sverepec zo dňa 23. 9. 1997. List v archíve autora.

²⁹⁵ Bernát, L.: Školstvo v hornotrenčianskom kontuberniu v 16. a 17. stor. In: *Pedagogická revue*, 55, 2003, č. 1, s. 66.

²⁹⁶ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920*, s. 260.

²⁹⁷ Podľa údajov OÚ Udiča zo dňa 22. 9. 1997. List v archíve autora.

VRCHTEPLÁ

Škola v obci do roku 1918 nebola, tunajšie deti navštevovali školu od 17. storočia v Súľove.²⁹⁸

ZÁSKALIE

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.²⁹⁹

²⁹⁸ *Obzor*, roč. 4, 1994, č. 39, s. 5.

²⁹⁹ *Podľa údajov OÚ Záskanie zo dňa 28. 1. 2003. List v archíve autora.*

OKRES PRIEVIDZA

BOJNICE

V kultúrnej oblasti Bojnice silne gravitovali k neďalekej Prievidzi. Pravdepodobná je existencia kláštornej školy karmelitánov v 14. storočí, ktorej základom bolo stredoveké trívium (gramatika, rétorika, dialektika). Adepti rehole končili svoje štúdiá na nemeckých univerzitách v Erfurte, Freiburgu, Lipsku, Viedni a Wittembergu. V kláštornej škole však mohli študovať aj civilní žiaci.³⁰⁰

Pokračovateľom najstaršej školskej tradície Bojníc bola evanjelická škola (tj. pre bojnický seniorát so sídlom v Bojniciach) založená v roku 1560 v Prievidzi, nakoľko Bojnice predtým školu nemali. Dosiahla čoskoro vynikajúcu úroveň a patrila medzi popredné školy na Slovensku. To je ojedinelý prípad, keď mesto malo založenú vlastnú školu na území iného mesta. Bola to vlastne latinská škola a medzi jej prvými rektormi nachádzame Juraja Serátora, ktorý tu pôsobil do roku 1580. Rozvoju školy napomáhali superintendent Abrahamides Hrochotský a rodina Thurzovcov. Pred rokom 1600 na nej pôsobil ešte rektor Matiaš Hranitzenus, humanistický básnik, neskôr Ján Mathai, Mikuláš Fidicinus, Jakub Sartorius, Jur Klementis, N. Banovic, Ján Lieskovský, Mikuláš Šlehikius a okolo roku 1641 Ján Augustíny.³⁰¹ V ďalších rokoch sa spomína Matiaš Platany, ktorý sa vo svojej pedagogickej činnosti opieral o Ratkeho a Komenského idey a ako poslední rektori v roku 1650 Martin Špetko a Melchior Matthaei z Bojníc.³⁰²

O katolíckej škole sa nezachovali údaje, iba správa, že škola existovala, bola postavená z kameňa a pokrytá šindľom.³⁰³ O sto rokov neskôr sa spomína, že v roku 1857 bola vybudovaná cirkevná rímskokatolícka elementárna škola na východnej strane námestia. V roku 1900 bola zriadená maďarským spolkom so sídlom v Nitre detská opatrovňa pre 55-65 detí. V roku 1903 sa ozývali hlasy požadujúce zriadiť priemyselnú školu, ale tento zámer nevyšiel.

³⁰⁰ Kováč, J. a kol.: *Bojnice. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 59.*

³⁰¹ Paulíny, L.: *Dejiny superintendencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 208.*

³⁰² *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. Bratislava: Veda, 1977, s. 178-9.*

³⁰³ *Conscriptio dominii Baymocz 1752, s. 3. Slovenský národný archív Bratislava.*

V roku 1910 sa uvažovalo o stavbe novej budovy pre ľudovú školu, nakoľko pôvodnú budovu navštevovalo asi 140 detí. V roku 1912 sa výstavba začala, školu prevzal štát a vyučovalo sa na nej po maďarsky.

BYSTRICĀNY

O škole v obci pred rokom 1918 sa zachoval jediný údaj, a to, že v roku 1842 mala škola 17 žiakov.³⁰⁴

CIGEL'

Vyučovanie cigľanských detí sa začína okolo roku 1720 a prvým učiteľom bol farár Zolnay, ktorý učil deti katechizmus. Neskôr bola škola prenesená do súkromného domu (u Búchalov), ale bola to miestnosť úplne nevhodná pre vyučovanie. Podobne ani ďalšia – obecná pastieraň nebola lepšia. Tu vyučoval Ján Juriga z Turej, začas aj jeho mladší brat Michal. Takýto nedostatočný stav viedol k tomu, že cigľanske deti začali navštevovať školu v Sebedraží. V roku 1858 sa znovu učí v Cigli u Búchalov, v roku 1870 bola postavená budova zo surovej tehly a kameňa so strechou zo slamy. Škola bola obecná, koncom 19. storočia sa pretvorila na cirkevnú. Jedného z učiteľov Jurigu nahradil v roku 1860 učiteľ Gaurík z Čiech, potom N. Vyslúžil (1862-64), Draholovský (1864-65), Matušík (1865-67), Liener (1869-79), Šechtický (1880-81), Laurinec Šnirc (1881-82). Prvým učiteľom s kvalifikáciou bol Ján Strákotay (1883 – 1900), ktorý začal vyučovať aj zemepis, dejepis, prírodopis, fyziku a iné predmety. Nahradil ho opäť nekvalifikovaný učiteľ Tomášek (1900-03), po ňom učil Molnár (1903-05), M. Vittková (1905-07), Coller (1907-08), Ján Szabó (1908-12) a Ján Lukáč (1912-21).³⁰⁵

ČAVOJ

Škola v obci pred rokom 1918 určite existovala. Zachovala sa informácia, že školská budova bola prevezená sem v roku 1765 z Valaskej Belej, stála pri starom cintoríne.

³⁰⁴ *Universalis schematismus Eccles. pro anno 1842/43. Budae, b. vr., nestr.*

³⁰⁵ *Podľa údajov OÚ Cigel' zo dňa 22. 9. 1997. List v archíve autora.*

Podľa spomienok starších občanov išlo o cirkevnú alebo obecnú triviálnu školu (učilo sa čítanie, písanie, počítanie a náboženstvo). Vyučovalo sa maďarsky, len učiteľ Jozef Horvát učil po slovensky.³⁰⁶

ČEREŇANY

Nepravidelné vyučovanie začalo v obci okolo roku 1840, ale bolo na veľmi nízkej didaktickej úrovni. V roku 1860 sa spomína učiteľ Michal Krivý, pôvodne krajčír, ktorý učil asi 20 detí. Jednalo sa zrejme o obecnú školu. V roku 1908 vznikla namiesto tejto školy cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ktorej správkynou bola Eržika Fuldö. V roku 1912 bola k budove školy pristavená ďalšia miestnosť a izba pre učiteľa.³⁰⁷

DIVIACKA NOVÁ VES

Údaje o dejinách školy sú veľmi strohé a pochádzajú až z konca 19. storočia. Je však pravdepodobné, že škola tu bola aj v 17. storočí, v čase reformácie. V roku 1773 je zachytený aj slovenský katolícky učiteľ.³⁰⁸ Dvojtriedna štátna ľudová škola bola zriadená v roku 1911, predtým chodili deti do Diviakov nad Nitrou. Ako učitelia pôsobili ku koncu monarchie Jozef Vánošy a Vilma Kelemenová.³⁰⁹

DIVIAKY NAD NITRICOU

Podľa zistení historikov dedinská farská škola tu bola už v roku 1342, teda je to najstaršia zmienka o dedinskej farskej škole na Slovensku.³¹⁰

³⁰⁶ Janica, J. L.: *Z histórie obce Čavoj. Dohňany: Ametyst, 1996, s. 38-39. ISBN 809674934X. pozri aj: údaje OÚ Čavoj zo dňa 3. 7. 2003.*

³⁰⁷ Podľa údajov OÚ Čereňany zo dňa 15. 6. 2003. List v archíve autora.

³⁰⁸ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 141.*

³⁰⁹ Podľa údajov OÚ Diviacka Nová Ves zo dňa 4. 3. 2003. List v archíve autora.

³¹⁰ *Lexikón slovenských dejín. Bratislava: SPN, 1997, s. 40, ISBN 800802478X.*

Bola zriadená pri farskom kostole a pozemok na jej výstavbu darovali synovia Tomáša Czorbu – Eged a Peter Divéky.

V nasledujúcich storočiach sa spomínajú učitelia: Laurinec Oswald (1567) a Ján Szüllessy (1798).³¹¹

Ďalšie správy o škole sú až z roku 1798, keď sa spomína zlý stav školskej budovy s dvomi miestnosťami a z roku 1831 o umiestnení školy pri potoku. Alarmujúci stav školy prinútil farára Jozefa Ďurču, aby poskytol aj vlastné peniaze na výstavbu novej školskej budovy, ktorú vysvätil v roku 1857. V roku 1897 sa spomína učiteľ Štefan Berczi (Hromada), v roku 1899 sa začalo so stavbou novej budovy pri hlavnej ceste. Mala dve miestnosti a byt pre učiteľa, začalo sa v nej učiť od roku 1900, v roku 1906 nastúpila učiteľka Matilda Ernyei a pôsobila tu 30 rokov. V roku 1911 sa postavila ďalšia školská budova, ktorá slúžila pre mladších žiakov a dochádzali sem aj deti z Ješkovej Vsi, Vrbian a Diviackej Novej Vsi.³¹²

DLŽÍN

Škola v obci pred rokom 1918 nebola, deti navštevovali školu v Kostolnej Vsi.³¹³

DOLNÉ VESTENICE

Počiatky školstva v obci nepoznáme, ale podľa starej ústnej tradície sa v rokoch 1845-55 vyučovalo v súkromnom dome a učiteľom bol istý Letko. Iný dokument, Protokol školy uvádza ako dátum vzniku školy rok 1869. Ďalej je známy učiteľ Jozef Jančina (1874), Ján Szabó (1893) a Vojtech Ruisel (do 1902). V roku 1878 sa začalo s výstavbou novej budovy a v roku 1909 pribudla v obci stavba štátnej ľudovej školy, ktorú navštevovalo 134 detí.³¹⁴

³¹¹ *Diviaky nad Nitricou. Diviacka Nová Ves. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška, 2000, s. 109. ISBN 807165283-0.*

³¹² *Spomienkový spis k výročiu 40 rokov novej budovy Základnej školy v Diviakoch nad Nitricou. Diviaky nad Nitricou: ZŠ, 2001, s. 1.*

³¹³ *Podľa údajov OÚ Dlžín zo dňa 30. 4. 2003.*

³¹⁴ *Oravcová, E. – Borčín, R.: Dolné Vestenice. Dolné Vestenice: OÚ, 1994, s. 91-92. ISBN 8096722107.*

HANDLOVÁ

Po prvý raz sa handlovska cirkevná ev. a. v. škola spomína síce až v roku 1647,³¹⁵ Paulíny prináša mená rektorov evanjelickej a.v. školy: Tomáš Kerneus (1550), Ján Magnus (1570), Štefan Bölcsházius (1608), Joachim Rinovinus, Jakub Praetorius (1628) a Jur Albinus.³¹⁶ V roku 1648 sa spomína učiteľ Juraj Albini.

Do roku 1900 nemáme údaje o školách v meste, v spomenutom roku tu boli dve cirkevné ľudové školy a do roku 1914 k nim pribudla ešte tretia, čo súviselo s rozvojom baníctva v meste. Vyučovanie však bolo na nízkej úrovni, u učiteľov platených fabrikou údajne bujnelo protekcionárstvo.

V pričlenenej obci Nová Lehota vznikla škola už pred rokom 1788 v miestnej horárni, vyučovali zbehlejší gazdovia. Až v roku 1914 bola postavená nová školská budova cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy, ktorá bola v roku 1916 pretvorená na obecnú. Vyučovalo sa po nemecky, lebo v obci bývali nemeckí starousadlíci.³¹⁷

HORNÁ VES

Prvá škola v obci bola postavená v roku 1800 a patrila istému Léblovi. Neskôr sa na nej vyučovalo po maďarsky a prichádzalo sem 15 až 20 detí. Vyučovalo sa len v zime. Od roku 1890 vyučoval istý Števcík, neskôr Wolman, Marta Wolmanová a Viliam Smida. O charaktere školy sa nezachovali podrobnejšie údaje. Niekoľko rokov ju navštevovali aj deti z Radobice.³¹⁸

HORNÉ VESTENICE

Najstaršia škola bola postavená krátko po zriadení fary v roku 1772. Keďže však kronika obce bola zničená, bližšie údaje sa nepodarilo nateraz zistiť.³¹⁹

³¹⁵ Kostický, B. a kol.: *Handlová a jej premeny*. Martin: Osveta, 1976, s. 22.

³¹⁶ Paulíny, L.: *Dejiny superintencie nitrianskej*. Jasenová: Nákl. *Cirkevných listov*, 1894, s. 220.

³¹⁷ Lasslob, J.: *Neuhau*. Neuhau, 1980, s. 53.

³¹⁸ Podľa údajov OÚ Horná Ves zo dňa 3. 10. 1997. List v archíve autora.

³¹⁹ Podľa údajov OÚ Horné Vestenice zo dňa 30. 9. 1997. List v archíve autora.

CHRENOVEC-BRUSNO

Škola tu údajne vznikla už v 14. storočí zároveň s kostolom, ale prvé údaje o nej sú nateraz známe až zo 16. storočia, spomínajú sa učitelia Pavel Vranka a Ján Černay (bol vychovávateľom synov S. Thurzu II).³²⁰ Vtedy sa spomína cirkevná rímskokatolícka elementárna škola, pri ktorej vznikla aj nedeľná škola (1864) s bohatou knižnicou. Jedným z učiteľov školy bol Pavol Solčáni.³²¹

CHVOJNICA

Údaje k dejinám školy sa nám napriek viacnásobnému úsiliu nepodarilo zistiť.³²²

JALOVEC

Obec mala pred rokom 1918 spoločnú školu s Chrenovcom-Brusnom, pre ktorú poskytla zámenou pozemok.³²³

KAMENEC POD VTÁČNIKOM

Údajne škola vznikla súčasne s miestnou farou okolo roku 1435 v časti Horný Kamenec, ale táto skutočnosť nie je doložená.³²⁴ Škola sa spomína v súpise domov v roku 1601.³²⁵

³²⁰ Lutoský, J.: *História evanjelikov na Hornej Nitre*. (vydav. údaje neuvedené), nestr.

³²¹ Podľa údajov ZŠ Chrenovec-Brusno zo dňa 29. 4. 2003.

³²² Zemene, R. M.: *Z dejín Nitrianskeho Pravna a okolia. Horná Nitra II. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1965, s. 135.*

³²³ Podľa údajov OÚ Jalovec zo dňa 5. 5. 2003.

³²⁴ Šimo, M.: *Kamenec pod Vtáčnikom 1353 – 2005. Kamenec pod Vtáčnikom: OÚ, 2005, s. 77. ISBN 80-9693545.*

³²⁵ Juck, L. – Bešše, O.: *Z dejín obcí oslianskej oblasti. In: Horná Nitra V. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1970, s. 146.*

Neskôr sa zrejme pretvorila na cirkevnú rímskokatolícku elementárnu školu, lebo v roku 1773 na nej pôsobil slovenský katolícky učiteľ.³²⁶ V roku 1842 mala škola 9 žiakov.

KANIANKA

Prvá zmienka o škole je z roku 1880. Dovtedy chodili deti do Lazian, kde sa učilo v súkromných domoch, učivalo sa čítanie, písanie a počítanie v slovenskom jazyku, zväčša len v zimných mesiacoch. Z podnetu občanov, za pomoci lazianskeho farára bola v roku 1912 postavená budova cirkevnej školy, v ktorej začal v tom istom roku vyučovať Ján Duchoň, od nasledujúceho Ján Baranyi a v roku 1917 ešte Ján Mohai.³²⁷

KĽAČNO

Prvú školu si občania Kľačna postavili v roku 1674, ale vyučoval miestny remeselník a deti vyučoval len v zimných mesiacoch. Vyučovanie – keďže v obci prevažovalo nemecké obyvateľstvo – prebiehalo v nemeckom jazyku, v roku 1885 bola do školy zavedená maďarčina.

Cirkevnú rímskokatolícku školu dal zriadiť v roku 1824 rodák z Kľačna, kanonik Juraj Páleš (tzv. Palesch Schulle). Vyučovalo sa v nej až do roku 1900. Jej budovu síce opravili, ale vyučovanie v nej už nepokračovalo, lebo v nasledujúcom roku vznikla v obci štátna ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským a navštevovalo ju 210 detí.

V obci pôsobila aj ďalšia cirkevná rímskokatolícka ľudová škola (na dolnom konci), ktorá mala tiež dlhšiu tradíciu a mala aj vyššiu úroveň. Vyučoval na nej Franzi Frimmel (1885 – 1902).³²⁸

³²⁶ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 42.*

³²⁷ Podľa údajov OÚ Kanianka zo dňa 15. 3. 2003. List v archíve autora. Pozri aj: Letevajová, S.: *Kanianka. Kanianka: OÚ, 2006. ISBN 80-851-13-59-0.*

³²⁸ Podľa údajov OÚ Kľačno, nedat. List v archíve autora.

KOCURANY

Pôvodne sa deti učili v domácnosti, najmä za pomoci rodičov, ale výučba bola obmedzená na čítanie, písanie, niekedy aj počítanie. Škola bola zriadená v roku 1900 v obecnom dome, vyučovať začal nediplomovaný učiteľ. Škola mala zrejme obecný charakter.³²⁹

KOSTOLNÁ VES

Správa o cirkevnej rímskokatolíckej škole pochádza z roku 1778.³³⁰ Ďalšie údaje nateraz nie sú známe.

KOŠ

Prvá zmienka o škole je z roku 1578, kedy tu pôsobila protestantská škola. Jej rektormi boli Ján Vranka (1578), Samuel Vrmis (1628), Bartolomej Dinnis (1636), Martin Novák (1648).³³¹ V kanonickej vizitácii z roku 1695 sa spomína učiteľ Daniel Cagan a jeho príjem 18 zl. s časťou štóly. Peniaze dostával od obce.³³² V 18. storočí bola školou budova zo surových tehál s tromi miestnosťami a hospodárskymi stavmi. Bola postavená v roku 1753 a jej známym učiteľom bol v roku 1764 Michal Fábry. V roku 1778 mal učiteľ príjem 49 zl. a 51 grajciarov.

V roku 1857 bola postavená nová školská budova, jednotriedna a vyučoval v nej Michal Drahotuský. Neskôr sa učiteľia striedali: Ladislav Bellan (1882 – 1901) a Štefan Husárik. V roku 1911 bola dovedejšia cirkevná rímskokatolícka ľudová škola poštátnená a v tej súvislosti sa postavila aj nová budova. Tu vyučuje Štefan Husárik, Jakub Veneny a Mária Venenyová. V rokoch vojny sú muži narukovaní, vyučuje len Mária Venenyová.³³³

³²⁹ Remiášová, M.: *Kocurany 1113. Kocurany: OÚ, 2003, s. 86. ISBN 809689742X.*

³³⁰ *Visitatio supercomitati J. comitatibus nitriensis anno MDCCLVIII/IX. Univerzitná knižnica Bratislava, sign. UK 1000.*

³³¹ Paulíny, L.: *Dejepis superintendencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 231.*

³³² Kováč, J.: *Z dejín Koše do prvej svetovej vojny. Horná Nitra VII. Martin: Osveta, 1976, s. 225.*

³³³ *Tamže, s. 117.*

LAZANY

Elementárna cirkevná škola bola zriadená pri tunajšej farnosti okolo roku 1788. V roku 1790 sa spomínajú prví učitelia, ktorí nemali vlastný byt, preto bývali v súkromí: Imre Jásznicky, Cyril N., N. Prividzer, István Mlinarik, ktorý neskôr odišiel do Brezian. Prvá školská budova bola postavená zrejme za bojnického prepošta Varádyho. Stála na mieste bývalého cintorína, pozostávala z jednej izby, komory, maštale a malej záhradky. V roku 1820 bol učiteľom istý Barták, po ňom učil István Horváth (1920-64), potom syn tohože mena (1964 – 1906). Syn tohto učiteľa, Rudolf Horváth, učil v Porube, občas zastupoval aj otca. Otec bol horlivým Slovákom a podporoval slovenské gymnázium v Kláštore pod Znievom. Ku koncu života trpel zdravotnými problémami, ktoré mu spôsobila vlhkosť v budove školy. Zomrel v roku 1913 a je pochovaný v Prievidzi.

V roku 1820 školská budova vyhorela, dlho sa učilo v prenajatých priestoroch, až v roku 1872 sa začala stavať nová budova. Keďže nebolo dostatok peňazí, škola bola zle postavená a v roku 1898 v nej opäť vypukol požiar. V rokoch 1906-15 učil Ludvík Ignác, po ňom Michal Kollárik, ktorý začal učiť po slovensky.³³⁴

LEHOTA POD VTÁČNIKOM

Prvý raz sa škola v časti Veľká Lehota spomína v roku 1816, keď ju navštevovalo šesť detí, v roku 1888 sa spomína cirkevná rímskokatolícka ľudová škola postavená pri kostole sv. Jána Nepomuckého. Vyučovalo sa čítanie, písanie, gramatika a počty. Ďalšia budovy školy bola postavená v roku 1911. Do roku 1918 na škole vyučovali učitelia: Matušík, Juriga, Zelenay, Kutnai, Papp, Humaj, Vinkler, Šlachta, Weisová a Slaninová.

V časti Malá Lehota bola zriadená cirkevná rímskokatolícka škola v roku 1858 a prvým jej učiteľom bol Kúty, po ňom Ján Juriga, Polerecký, Lukáč, Tomášik, Martin Juriga, Ondrej Benedek, Bezemek a Ladislav Bella. Za účinkovania posledného bola v roku 1914 postavená školská budova s bytom pre učiteľa.³³⁵

³³⁴ Podľa údajov OÚ Lazany zo dňa 12. 4. 2003. List v archíve autora.

³³⁵ Remiášová, M.: Naša Lehota pod Vtáčnikom. *Lehota pod Vtáčnikom: OÚ, 2002, s. 104-105. ISBN 8096761331.*

LIEŠŤANY

Údaje o počiatkoch školstva v obci nie sú zachované. Traduje sa, že po roku 1848 býval v drevenom dome J. Strnadl, ktorý vykonával pre blízke obce notárske práce a pritom aj vyučoval deti. Neskoršie kňazi z obcí Liešťany, Dobročinná, Lomnica a Nevidzany spoločne určili jednu osobu, ktorá vyučovala deti náboženským dogmám, modlitbám a spevu. V roku 1885 kostoliansky farár Albert Hiroš a škôldozorca Augustín Libertiny vymenovali pre tieto obce tzv. potulného učiteľa. Zariadenie vyučovacích priestorov bolo veľmi jednoduché, predstavovalo vlastne iba tabuľu a lavice pre deti. Prvým diplomovaným učiteľom bol Ľudevít Sabo, ktorý v Liešťanoch učil štyri roky. Pomáhali mu dvaja miestni občania a školu navštevovali aj deti z Nitrianskeho Rudna a Seče. Ďalším učiteľom bol Ján Spevár, ktorý na liešťanskú školu nastúpil v roku 1889 a mal za sebou desaťročnú prax, intenzívne sa venoval ovocinárstvu, do ktorého zasväcoval aj svojich žiakov. Jeho zásluhou bola v obci postavená v roku 1896 vyhovujúcejšia školská budova s dvomi učebňami a bytom pre učiteľa. V tom čase školu navštevovalo 111 detí. Vyučoval vyše dvadsať rokov. Popri Spevárovi sa na škole vystriedali Hermína Brázdová, Terézia Onodyová, Alžbeta Kerekešová, Adela Armandolová, Mária Siegllová, Mária Koblencová, Bella Horváthová.

Od roku 1898 v obci pôsobila aj detská opatrovňa, ktorej učiteľkami boli od roku 1913 Elena Jančová, Anna Rácová, Jolana Gergeľová, Františka Špitcová, Vílma Kelemenová a Adela Štefeková.³³⁶

LIPNÍK

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.³³⁷

³³⁶ Podľa záznamov Jána Spevára z roku 1925. Mazániková, M.: Základná škola Liešťany 1896 – 1996. Liešťany: ZŠ, 1996, nestr.

³³⁷ Podľa údajov OÚ Lipník zo dňa 22. 5. 2003.

MALÁ ČAUSA

Školská kronika terajšej školy uvádza, že prvá škola bola postavená uhorskou štátnou správou v roku 1902 firmou Trgiňa a Binestok.³³⁸

MALINOVÁ

Údaje o vzniku a vývoji školy sa nepodarilo zistiť.³³⁹

NEDOŽERY-BREZANY

O počiatkoch nedožersko-brezianskej školy sa pramene rozchádzajú. Zatiaľ čo podľa školskej kroniky mohla byť založená okolo roku 1600, Peter Petic píše, že bola založená až v roku 1737, teda v čase vzniku fary. Školská kronika sa opiera o údaj, že v roku 1600 bol notár a učiteľ jednou osobou. Najstaršia školská budova pozostávala z kuchyne s otvoreným ohniskom a jednej izby, v roku 1880 bola pristavená ďalšia miestnosť. Cirkevná rímskokatolícka škola slúžila deťom zo štyroch obcí: Brezian, Nedožier, Poluvsia a Pravenca. Údajne z dvoch posledne menovaných obcí deti do Brezian neprichádzali, lebo tam poverili zbehlejších občanov, aby deti vyučovali čítanie a písanie v súkromnom dome, a tak sa vlastne položil základ školy v týchto obciach.³⁴⁰

NEVIDZANY

Prvé záznamy z rokov 1875 – 1902 hovoria, že v obci sa vyučovalo v súkromných domoch, najprv u Svatových, potom u Vargov a nakoniec v starom obecnom dome. Učiteľmi boli vzdelanejší gazdovia Ján Šimora z Kostolnej Vsi (u Svatových), Koloman Kocár (u Vargov), Mikuláš Hlinka, učiteľ Drozd (v starom obecnom dome).

³³⁸ Podľa údajov OÚ Malá Čausa zo dňa 29. 9. 2003. List v archíve autora.

³³⁹ Podľa údajov OÚ Malinová zo dňa 25. 8. 2003. List v archíve autora.

³⁴⁰ Podľa údajov OÚ Nedožery-Brezany zo dňa 7. 4. 2003. List v archíve autora.

V roku 1902 bola postavená školská budova. Tu ako prvý diplomovaný učiteľ pôsobil istý Roháč z Prievidze, Rudolf Rehorský, Jozef Murgaš (1903-14), Jozef Müller (1914-18).³⁴¹

NITRIANSKE PRAVNO

Maďarský historik predpokladá vznik školy v 15. storočí v súvislosti so založením samostatnej farnosti v Nitrianskom Pravne i vzhľadom na väčšiu skupinu nitriansko-pravnianskych študentov na univerzitách v Krakove a vo Viedni.³⁴² V 16. storočí jej existenciu predpokladá aj Vavrinec Benedikty.³⁴³ Z roku 1580 sú prvé údaje o evanjelickej škole a jej rektoroch.³⁴⁴ Do roku 1598 bol rektorom školy Joachim Birkholtz.³⁴⁵

V 17. storočí v roku 1660 bol zo školy pri náboženských nepokojoch vyhnaný evanjelický rektor Ondrej Brestiansky, nahradil ho učiteľ-organista Adam Brestiansky, ktorý sa venoval výučbe zborového spevu a hudby. V roku 1678 kostol a škola vyhoreli. V 18. storočí bol o.i. rektorom Juraj Hartmann, neskôr Gašpar Maloczay, Anton Prochotský vyučujúci už normálnou metódou. V tom škole slúžila menšia drevená budova s dvomi triedami.

V 19. storočí vznikli v Nitrianskom Pravne ďalšie školy: dievčenská ľudová škola (1870), detská opatrovňa (1881) a učňovská škola (1884), všetky s vyučovacím jazykom maďarským.³⁴⁶

NITRIANSKE RUDNO

Škola tu bola iste už v roku 1773, ale čas vzniku nateraz nepoznáme.³⁴⁷ Sídliła v objekte rímskokatolíckej fary, kde učiteľ aj býval a okrem farára na nej učili zbehlejší gazdovia. Vyučovacím jazykom bola maďarčina.

³⁴¹ Podľa údajov OÚ Nevidzany zo dňa 11. 12. 2003.

³⁴² Fraknoi, V.: *Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a 14. és 15. században*. Budapest, 1874, s. 74.

³⁴³ Janček, J.: *Benedikty z Nedožier*. In: *Horná Nitra 1992*, č. 15, s. 227.

³⁴⁴ Fabó, A.: *Monumenta evang.* III. s. 162.

³⁴⁵ *Slovenský biografický slovník I*. Martin: MS, 1986, s. 254.

³⁴⁶ *Nitrianske Pravno*. Nitrianske Pravno: MNV, 1985.

³⁴⁷ *Lexicon locorum regi Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum*. Budapestini 1920, s. 143.

Starší občania obce si spomínajú, že v obci bola aj detská opatrovňa (óvoda).³⁴⁸

NITRIANSKE SUČANY

Škola v obci podľa niektorých dokumentov bola zriadená v roku 1760, existovala pri fare a jej správcom bol kňaz. Najstaršou školskou budovou bol dom pri kostole (tzv. Petránike dom) s jednou vyučovacou miestnosťou a bytom pre učiteľa, Františka Matšenka. Ďalšia budova bola postavená v roku 1874 a okrem ľudovej školy bola v nej umiestnená aj detská opatrovňa s maďarskou učiteľkou.³⁴⁹ V rokoch 1909-11 bola postavená ďalšia budova, v ktorej boli dve triedy a byt pre správcu školy, vyučovať sa v nej začalo v roku 1912. Zachovalo sa aj niekoľko mien učiteľov: Jozef Piláthy, Ferdinand Korčík (1892-95), Jozef Turček (1895 – 1904), Jozef Bednárík (1904-20).

NITRICA

Do roku 1875 nebola v obci škola, resp. školská budova a vyučovalo sa len v súkromných domoch. Až v uvedenom roku sa postavila budova, ktorá však nevyhovovala plne školským účelom, navyše, škola nemala učiteľa, preto obec požiadala štát o pomoc. V roku 1900 obec postavila novú budovu a vyučovať prichádzal učiteľ z časti obce Račice.

V časti Račice škola pôvodne nebola, bola zriadená až v roku 1900, ale tunajší učiteľ chodil občasne vyučovať aj do časti Dvorníky.³⁵⁰

³⁴⁸ Podľa údajov J. Prešinského zo dňa 15. 10. 2004, bývalého riaditeľa ZŠ v Nitrianskom Rudne. List v archíve autora.

³⁴⁹ Nemček, L.: *Z histórie školstva v Nitrianskych Sučanoch*. Nitrianske Sučany: ZŠ, 1997, s. 6.

³⁵⁰ Podľa údajov OÚ Nitra, *nedat. List v archíve autora*.

NOVÁKY

V Novákoch bola tiež dávnejšia školská tradícia, ale o jej počiatkoch nemáme informácie. Rozhodne však existovala koncom 16. storočia, lebo si na ňu spomína aj Vavrinec Benedikty.³⁵¹ V nasledujúcom storočí sa ako učitelia spomínajú Matej Hanula (1680) a Andrej Repkovič (1690), ktorí boli aj organistami a notármi, za čo dostávali naturálie od okolitých obcí.³⁵² V roku 1676 je zachytená zmienka o miestnej škole, ktorá zrejme neskôr stagnovala vo svojom vývine, lebo v roku 1789 mala len 3 až 4 žiakov. V lete do školy deti nechodili pre účasť na poľných prácach, v zime zasa pre nedostatočné oblečenie a obutie. V roku 1880 bola zriadená v Novákoch detská opatrovňa s maďarským vyučovacím jazykom.³⁵³

OPATOVCE NAD NITROU

Prvá písomná zmienka o škole je z roku 1888, kedy bola v obci zriadená cirkevná jednotriedna rímskokatolícka ľudová škola. Dovtedy v zimných mesiacoch učil deti čítať a písať obecný pastier v obecnom dome pomenovanom „pastierňa“.³⁵⁴

OSLANY

Farská škola bola v Oslanoch už od dávnych čias, ale podrobnosti o nej nepoznáme, vieme však o jej rektoroch Jakubovi Sartoriusovi (1610) a Tomášovi Doršicovi (1649-52).³⁵⁵ Školská budova sa zachovala do roku 1850. V nej sa zrejme učilo aj neskôr a po zničení budovy sa vyučovalo v súkromných domoch. V roku 1888 bola daná do užívania nová budova, ktorá v roku 1892 vyhořela a bola opravená až v roku 1911.

³⁵¹ Janček, J.: *Benedikty z Nedožier*. In: *Horná Nitra 1992*, č. 15, s. 227.

³⁵² Sedlák, F. – Melníková, M.: *Z dejín mesta Nováky do roku 1918*. Horná Nitra VI. Martin: Osveta, 1974, s. 114.

³⁵³ Sedlák, F.: *Nováky kedysi a dnes*. Martin: Osveta, 1976, s. 55. *Publikácia Nitra v slovenských dejinách uvádza rok 1886*. Nitra v slovenských dejinách. Martin: MS, 2002, s. 307. ISBN 8070906251.

³⁵⁴ Podľa údajov OÚ Opatovce nad Nitrou zo dňa 30. 5. 2003. List v archíve autora.

³⁵⁵ *Slovenský biografický slovník I*. Martin: MS, 1986, s. 497.

Starší pamätníci sa pamätajú na učiteľov Peniaška, Remisa, Paulínyho, Murgaša, Broxa, Bednára, Rudolfa Kauzala, Imricha Janoviča a nakoniec Eduarda Janeiho. V roku 1908 sa pôvodná cirkevná rímskokatolícka ľudová škola stala obecnou a v roku 1910 bola poštátneňá, rozšírila sa najprv na dvojtriednu a od roku 1913 na štvortriednu školu. Od roku 1911 bola pri škole zriadená aj hospodárska opakovacia škola. Vyučovacím jazykom bola od roku 1846 maďarčina.

Od roku 1886 pôsobila v obci aj židovská škola, ale tá zanikla vznikom štátnej ľudovej školy.

Dávnejšie v obci pôsobila detská opatrovňa maďarského rázu, ktorá bola v roku 1913 poštátneňá.³⁵⁶

PODHRADIE

V roku 1831 podľa záznamov kanonickej vizitácie škola už existovala, podľa nasledujúcej tu vyučoval od roku 1828 Ján Bobocký, ktorý učil v drevenej budove, ale len v zimných mesiacoch. V roku 1855 bola postavená školská budova z kameňa. Učiteľom bol istý Kováč, ktorý učil katechizmus, čítanie, písanie a počítanie. Od roku 1857 učil Ján Ferenčík (do 1865), ale bol známy tým, že si rád vypil. Nasledoval učiteľ Drozdík, ktorý už mal učiteľskú kvalifikáciu a vyučoval do roku 1880. Vystriedal ho Ignác Zingai, ktorý opäť nemal diplom, ale hodnotenie jeho učiteľskej práce bolo dobré. Po ňom učili Reichel (do 1882), Frimmel (do 1886), Šipkovský (do 1887), ale tento cieľavedome maďarizoval, Hromada ((1891), Ladislav Tallo, ktorý učil dlhšie, mával až 100 žiakov a zaslúžil sa o vybudovanie ďalšej školskej stavby roku 1914 a v rokoch 1915-17 vyučovala Jolana Valkovičová.³⁵⁷

POLUVSIE

Škola v obci pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti navštevovali školu v Pravenci.³⁵⁸

³⁵⁶ Podľa údajov OÚ Oslany, *nedat. List v archíve autora.*

³⁵⁷ Podľa údajov OÚ Podhradie, *nedat. List v archíve autora.*

³⁵⁸ Podľa údajov OÚ Poluvsie zo dňa 9. 6. 2003.

PORUBA

Počiatky školy v Porube nie sú známe, prvý raz sa o učiteľovi, a teda aj o škole hovorí v roku 1869. Je však predpoklad, že v starších časoch nepravidelné vyučovanie prebiehalo o súkromných domoch, viedli ho zvyčajne ľudia znali čítania a písania. Prvým takýmto domácim učiteľom bol Michal Juriga, ktorý učil v zime, v lete zbieral byliny a huby. Za svoju prácu dostával naturálie. Takto učil do roku 1875. Po ňom vyučoval Antal Matušík (1875-86), po ňom sa opäť vystriedalo niekoľko nediplomovaných učiteľov. Školská budova sa začala stavať v roku 1879 a prispel na ňu miestny gróf Ján Pálffy starší, učebné pomôcky zabezpečil biskup A. Ipolyi. Až v roku 1887 bolo obsadené učiteľské miesto diplomovaným učiteľom Karolom Jehličkom. Školská kronika na neho nespomína v najlepšom, v roku 1892 musel zo školy odísť a v konkurze získal učiteľské miesto Rudolf Horváth, ktorý tu učil do roku 1924.

Rudolf Horváth mal 300 forintový plat a naturálie, zaslúžil sa o rozvoj školy, z vlastných peňazí nakupoval aj učebné pomôcky. V roku 1899 bol aj ocenený biskupom a školskou stolicou. Na začiatku 20. storočia vyučoval: vierouku a mravouku, písanie a čítanie, počtovanie z hlavy a s číslicami, mluvnicu, cvičenie reči a umu, krajinský zemepis a dejepis, všeobecný prírodopis, všeobecný dejepis, zemepis a prírodopis, praktické poľnohospodárske a záhradnícke práce, náuku o občianskych právach a povinnostiach, spev a telocvik.³⁵⁹

PRAVENEČ

Údaje o histórii školy v obci sú neúplné. Paulíny spomína školu už v 17. storočí, potom nemáme onej správy, až v roku 1902 bol zakúpený pozemok pre stavbu školskej budovy a v rokoch 1904-07 sa budova dostavala a začalo sa vyučovať. Škola bola zrejme obecná.³⁶⁰

³⁵⁹ Podľa údajov OÚ Poruba zo dňa 14. 5. 2003. List v archíve autora.

³⁶⁰ Podľa údajov ZŠ Pravenec zo dňa 25. 9. 2003.

PRIEVIDZA

Prievidza má tiež bohaté školské tradície, ktoré možno datovať od 15. storočia, keď tu vznikla farská a neskôr aj kláštorná škola karmelitánov na Skalke. Na tieto nadviazala prievidzská ev.a.v. škola založená v roku 1558. Paulíny prináša ucelený súpis rektorov tejto školy od počiatku do roku 1660, keď posledného evanjelického rektora z Prievidze vyhнали. Medzi významných učiteľov tejto školy patril Mikuláš Kolacinaš, Albert Husselius, neskôr Juraj Zábojník a Zachariáš Kalinka a ďalší, ale najvýznamnejším absolventom tunajšej školy bol Vavrinec Benedikty, autor viacerých pedagogických diel, ktorými sa začínajú dejiny našej pedagogickej spisby.³⁶¹

Významnú úlohu zohrala aj piaristická škola, ktorá vznikla po príchode piaristov do Prievidze v roku 1666 a vďaka podpore grófy Pálffyovej. Tá im zabezpečila vhodné podmienky postavením novej budovy a ich finančným zabezpečením. Stavba piaristického kolégia s kostolom bola dokončená v roku 1674. Škola si udržala kontinuitu do súčasnosti.

Pred vznikom ČSR existovali v Prievidzi tri ľudové školy a spomínané gymnázium. V roku 1880 bola zriadená dievčenská ľudová škola, ktorá v roku 1890 dostala vlastnú budovu. V roku 1911 bolo prievidzské gymnázium povýšené na osemtriedne. V roku 1870 nevedelo z troch tisíc obyvateľov čítať 558 mužov a 669 žien.³⁶²

V roku 1889 tu vznikla spolková detská opatrovňa.³⁶³

RADOBICA

V roku 1844 školská budova ešte nebola, ale vyučovanie prebiehalo v súkromných domoch pod vedením zdatnejšieho gazdu alebo remeselníka asi od 16. stor.³⁶⁴ Zameriavalo sa na čítanie, písanie, počítanie a katechizmus. Učiteľ dostával od každého žiaka 1 zlatý. V rokoch 1864-69 vyučoval istý Zimkay.

³⁶¹ Paulíny, L.: *Dejepis superintendencie nitrianskej*. Jasenov: Nákl. *Cirkevných listov*, 1894, s. 239-241.

³⁶² Péli, I. a kol.: *Prievidza*. Martin: Osveta, 1983, s. 72.

³⁶³ *Nitra v slovenských dejinách*. Martin: MS, 2002, s. 307. ISBN 8070906251.

³⁶⁴ Janček, J.: *Benedikty z Nedožier*. In: *Horná Nitra 1992*, č. 15, s. 227.

Pre problémy s výstavbou školskej budovy chodili tunajšie deti v rokoch 1869 – 1907 do Hornej Vsi. V roku 1907 bola nákladom 17 tisíc korún postavená budova jednotriednej ľudovej školy, zrejme obecnej. V krátkych intervaloch sa tu vystriedalo niekoľko učiteľov, ktorých mená sa nezachovali.³⁶⁵

RÁZTOČNO

Ako je zachytené v školskej kronike, v obci dávnejšie existovala cirkevná rímskokatolícka elementárna škola, ale bližšie údaje o nej nie sú známe.³⁶⁶

RUDNIANSKA LEHOTA

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.³⁶⁷

SEBEDRAŽIE

Prvá škola vznikla v obci v roku 1804 pri miestnom kostole. Navštevovali ju aj deti z neďalekého Cígľa až do roku 1859. Škola bola cirkevná rímskokatolícka. Ku koncu storočia sa vyučovalo po maďarsky.³⁶⁸ Ako učitelia sa spomínajú: N. Chobodides, Ján Chobodides, Ján Navara, Juraj Cincík, Teofil Frimmel, Ján Šlachta, Ján Longauer, Jozef Podolík, Karol Mika, František Dostálík Štefan Fífilina.³⁶⁹

³⁶⁵ Podľa údajov OÚ Radobica zo dňa 17. 6. 2003.

³⁶⁶ Podľa údajov OÚ Ráztočno zo dňa 15. 6. 2003. List v archíve autora.

³⁶⁷ Podľa údajov OÚ Rudnianska Lehota zo dňa 9. 6. 2003.

³⁶⁸ Podľa údajov OÚ Sebedražie zo dňa 20. 8. 2003. List v archíve autora.

³⁶⁹ Baran, J. – Remiášová, M.: *Sebedražie 1245 – 2005*. Martin: Neografia, 2005, s. 110. ISBN 8088892694.

SEČ

Podľa údajov kroniky školská budova v Seči bola postavená v roku 1913 štátom. Dovtedy navštevovali tunajšie deti školu v Kostolnej Vsi, prvým učiteľom bol Viliam Petřík, ktorý tu pôsobil do roku 1919.³⁷⁰

ŠÚTOVCE

Podľa dostupných informácií škola v obci vznikla v roku 1896 a jej zriaďovateľom bol štát. Ďalšie informácie sa nepodarilo zistiť.³⁷¹

TEMEŠ

Škola v obci pred rokom 1918 neexistovala, deti dochádzali do Valaskej Belej³⁷²

TUŽINA

O počiatkoch školy niet spoľahlivých údajov, prvý raz sa spomína v roku 1711 elementárna škola sídliaca v drevenej stavbe. Učilo sa len v zime. V roku 1877 bola postavená ďalšia školská budova v hornej časti obce, neskôr rozšírená na dvojtriednu. Vyučoval tu od roku 1890 učiteľ Briestenský s pomocnou učiteľkou, potom učiteľ Obermaier (1900-07), Elvíra Panuka (1912). Obe školy boli cirkevné rímskokatolícke. V strede obce bola v roku 1907 postavená budova dvojtriednej štátnej ľudovej školy. Školu síce vydržovala materiálne obec, ale učiteľa platil štát. Vyučoval Aladár Kleis.³⁷³

³⁷⁰ Podľa údajov OÚ Seč zo dňa 17. 10. 1997. List v archíve autora.

³⁷¹ Podľa údajov OÚ Šútovce zo dňa 8. 10. 1997. List v archíve autora.

³⁷² Podľa údajov OÚ Temeš zo dňa 15. 7. 2003. List v archíve autora.

³⁷³ Kurbel, R.: *Schmiedshau. Leifelder-Echterdingen* 1980, s. 107-108.

Obec mala – vzhľadom na veľkú časť nemeckého obyvateľstva – aj tzv. nemeckú školu. Jej počiatky tiež nepoznáme, ale v roku 1756 sa spomína už jej druhá budova, ktorá mohla vzniknúť okolo roku 1711. V 18. storočí sa spomína jeden z jej učiteľov Ignác Dobrotky-Rittkay, ktorý mával 12 až 20 detí.

VALASKÁ BELÁ

Škola v obci bola dávnejšie a do roku 1796 ju navštevovali aj deti z Čavoja. V tom roku Čavojci premiestnili drevenú budovu do svojej obce a Belania si postavili murovanú školu v strede obce s priestranou učebňou. Bola to cirkevná rímskokatolícka škola a štyridsať rokov v nej učil Lukáč Duben z Rajca. Popri tejto škole existovalo viacero učiteľov v laznických osadách, ale učili len základné zručnosti a úroveň výuky pravdepodobne bola veľmi nízka. Tak sa spomína Jozef Kršák (laz na Štachovici), istý Gramblička, zvaný Paučo, neskôr Pavol Ehe (na Stanáku), Vendelín Novotka, Alojz Kurinec (na Studenci), Šimai (na Škrípove), Alojz Kálmán (na Matušíku). Vyučovali za dohodnutú odmenu.

V roku 1902-03 štát postavil v ústrednej obci dvojtriednu štátnu ľudovú školu, ktorej prvým učiteľom bol istý Rehorovský, po ňom František Ikréni s manželkou, neskôr František Borai, Margita Donská, ktorí však vyučovali len po maďarsky.³⁷⁴

VELKÁ ČAUSA

Do roku 1870 chodili tunajšie deti do školy v Chrenovci, v spomenutom roku bola zriadená škola aj vo Veľkej Čausi, ale vyučoval len zbehlejší gazda Jozef Gatiaľ. V rokoch 1911-12 dala uhorská vláda postaviť anglickou firmou Wingel školskú budovu zo železobetónových kvádrov a prvým učiteľom v tejto budove bol Ján Ludvigh (1913-14), ktorého vystriedali Vilma Ceizelová a Mária Molnárová.³⁷⁵

³⁷⁴ Podľa údajov OÚ Valaská Belá zo dňa 11. 11. 1997. List v archíve autora.

³⁷⁵ Podľa údajov OÚ Veľká Čausa zo dňa 24. 11. 1997. List v archíve autora.

ZEMIANSKE KOSTOL'ANY

Škola pôsobila už v polovici 16. storočia.³⁷⁶ Podľa údajov cirkevnej kroniky vznikla zemiansko-kostolianská cirkevná rímskokatolícka škola v roku 1848, ale katolícky učiteľ sa spomína už v roku 1773.³⁷⁷ Prepošt Ondrej Miškolczy daroval 1200 zlatých na zakúpenie pozemku a 3000 zlatých na výstavbu budovy. Z jej histórie nemáme veľa údajov. V roku 1890 sa spomína učiteľ Lukáš Tomášik, remeselník, ktorý v tom roku zomrel a škola prestala pôsobiť. Až v roku 1904 bola obnovená ako štátna ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským. Od roku 1906 vyučoval Andrej Kozák a pôsobil na nej do roku 1914, keď ho vystriedala náhradná učiteľka Kristína Kolbenhaierová a v roku 1916 Alexandra Árvay-Šándorová.

Popri týchto školách v Zemianskych Kostol'anoch pôsobila aj cirkevná ev. a. v. elementárna škola (v roku 1820 s učiteľom Ľudovítom Obetkom) a židovská škola.³⁷⁸

³⁷⁶ Lutovský, J.: *História evanjelikov na Hornej Nitre*. 2000, nestr.

³⁷⁷ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum*. Budapestini 1920, s. 143.

³⁷⁸ Podľa údajov OÚ Zemianskych Kostol'anoch zo dňa 23. 4. 2003. List v archíve autora.

OKRES PÚCHOV

BELUŠA

Počiatky belušskej školy nepoznáme, ale prvé zmienky o nej pochádzajú zo 16. storočia, keď sa v roku 1650 spomína rektor evanjelickej školy Ondrej Peták,³⁷⁹ v roku 1705 tunajší rodák Ján Molitoris, ktorý neskôr odišiel do Adamovských Kochanoviec. Dlhšie sa o škole nezachovali žiadne údaje, až v roku 1827 sa škola spomína v súvislosti s požiarom.³⁸⁰ V roku 1878 sa zasa spomína učiteľ-organista Jozef Kánsky, iniciátor Dobrovoľného hasičského spolku. V roku 1893 bola Ľudovítom Baloghom založená na základe dávnych tradícií Štátna košíkárka škola, ktorá mala za úlohu rozvíjať a zveľaďovať košíkárske remeslo v Trenčianskej župe. Vyučovalo sa po slovensky, školu vydržovalo ministerstvo obchodu, ministerstvo poľnohospodárstva a Trenčianska župa. Bola trojročnou (vyučovali sa teoretické a praktické predmety), riaditeľom školy bol Ľ. Balogh, učiteľom Jozef Kánsky, od roku 1896 Koloman Straka ako pomocný odborný učiteľ. V roku 1900 sa ako jediná škola z Uhorska zúčastnila Svetovej výstavy v Paríži. Zanikla v roku 1917.

V časti Beluša-Hloža bola zriadená štátna ľudová škola v roku 1897, ktorú však v roku 1914 pre vážne stavebné nedostatky uzavreli a vyučovalo sa v prenajatých priestoroch.

V časti Beluša-Podhorie bola štátna ľudová škola zriadená v roku 1911, vyučovať sa začalo o dva roky neskôr. Obec poskytla zadarmo pozemok, štát uhradil stavebné výdaje, stavbu realizovali talianski murári. Prvou učiteľkou bola Júlia Šimková z Melčíc (1913-16), po nej Albína Bugárová zo Žiliny (1916-18).³⁸¹

³⁷⁹ Paulíny, *Dejepis superintendancie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 216.*

³⁸⁰ Kočíš, J.: *Beluša 1330 – 1995. Žilina: OÚ, 1994, s. 21. ISBN 808894807X.*

³⁸¹ *Tamže, s. 87.*

DOHŇANY

Prvý záznam o škole pochádza z roku 1840. Na základe ústnej tradície sa zachovalo, že tunajšie deti vyučoval v časti Zbora v roku 1865 vyslúžilý vojak Ján Chalupčík po slovensky. V roku 1878 bola zriadená štátna ľudová škola v budove bývalej krčmy, vyučovalo sa maďarsky a slovensky, po roku 1908 vyučoval už len maďarsky učiteľ Kalman Czigelbreier, po jeho smrti Erzebeth Ruch a Gizela Gaszpar.³⁸²

Vo vlastnej obci je škola zachytená koncom 19. storočia, učil na nej národovec a publicista Anton Bielek v rokoch 1887-89. Bielek (1857 – 1911) ukončil učiteľskú prípravku v Kláštore pod Znievom, za panslavizmus bol vylúčený, takže maturoval súkromne. Ako učiteľ pôsobil vo Fačkove, Dohňanoch a v Zubáku, ale potom sa už venoval literárnej a publicistickej práci. Na dohňanskej škole v rokoch 1895-97 učil aj slovenský spisovateľ Jozef Gregor Tajovský. Ten, aby nemusel vyučovať po maďarsky, však školu opustil a na jeho miesto nastúpil autor divadelných hier, divadelný ochotník Jozef Bielek. Pôsobil na škole do roku 1904.

DOLNÁ BREZNICA

Údaje o školstve v Dolnej Breznici sú skromné. V školskej kronike z obdobia I. ČSR je zaznamenané, že v obci vznikla jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola v roku 1897 a jej učiteľkou bola plných 34 rokov Anna Brechtlová. Stav školskej budovy bol počas tohto obdobia neutešený a cirkevná obec neraz vyzývala k jej oprave alebo k výstavbe novej budovy, ale k tomu došlo až po roku 1918.³⁸³

DOLNÉ KOČKOVCE

Škola je zachytená v dokumentoch od roku 1876, dovtedy navštevovali tunajšie deti školu v Horných Kočkovciach. Vyučovalo sa v prenajatej miestnosti, ktorá bola súčasne učiteľským bytom. Vyučoval nemajetný občan bez kvalifikácie a jeho príjem činil 2 koruny a štvrtina obilia od každého žiaka.

³⁸² Húževka, M. a kol.: *Dohňany, Mostište, Zbora. Púchov: Ametyst, 1996, s. 62-63, ISBN 8096749323.*

³⁸³ Podľa údajov OÚ Dolná Breznica zo dňa 19. 8. 2002. Pozri aj: Nemčík, M., Štepita, J.: *Dolná Breznica. Dolná Breznica: OÚ, 2006, s. 189.*

Vyučovalo sa čítanie z modlitebnej knižky, písanie a počítanie. V roku 1911 bola postavená nová školská budova a v nej sa usídlila štátna ľudová škola s vyučovacou rečou maďarskou. Vyučovanie bolo prerušované prestávkami z dôvodu infekčných ochorení detí.³⁸⁴ Učiteľkou bola Mária Scholtzová.³⁸⁵

HORNÁ BREZNICA

Údaje k dejinám školy sú skromné. Podľa dostupných informácií miestne panstvo darovalo v roku 1856 krčmu na účely vyučovania a cirkev v nej zriadila rímskokatolícku ľudovú školu. Pred rokom 1897 na nej vyučovali po maďarsky manželia Eduard a Anna Brechtlovci. Deti sa schádzali v jednej miestnosti, sedeli v laviciach za sebou od prvej po siedmu triedu. Počas sezónnych prác sa nevyučovalo.³⁸⁶

HOROVCE

Škola bola v obci založená po Rakúsko- maďarskom vyrovnaní a prvýkrát je zaznamenaná v roku 1896. Dovtedy tunajšie deti navštevovali školu v Novej Vsi, ba niektoré vyššie ročníky až do roku 1901 navštevovali školu v súkromnom dome. V tomto roku dal štát postaviť školskú budovu s jednou učebňou a učiteľským bytom.

Pozemok na stavbu školy poskytol miestny zemepán Ján Vietoris, k stavbe prispela obec a občania. Prvou učiteľkou bola do roku 1910 Alojzia Šuchová, po nej Aranka Öryová, Margita Mikula-Šošková, Piroška Čöriová, Mária Pogačeková, Norbert Matheisel a Anna Kostková. Do roku 1918 sa vyučovalo po maďarsky.³⁸⁷

³⁸⁴ Podľa údajov OÚ Dolné Kočkovce zo dňa 18. 1998. List v archíve autora.

³⁸⁵ Faktor, J.: Dolné Kočkovce. Žilina: Ametyst, 2007, s. 84. ISBN 9788089031351.

³⁸⁶ Podľa údajov OÚ Horná Breznica zo dňa 3. 10. 1998. List v archíve autora.

³⁸⁷ Podľa údajov OÚ Horovce zo dňa 2. 9. 1998. List v archíve autora.

KVAŠOV

O škole v Kvašove sa podarilo zistiť len niekoľko kusých informácií. Škola existovala v obci pred rokom 1900 a jej správcom bol v tom čase Ján Jurík, ktorý tu pôsobil 36 rokov. Po Juríkovi viedol školu Jozef Kumorowicz, ktorý bol súčasne obecným kronikárom. Na škole sa učilo po maďarsky.³⁸⁸

LAZY POD MAKYTOU

Najstaršou zmienkou o škole v obci je údaj o učiteľovi Michaelovi Stanyóovi z roku 1793,³⁸⁹ ale potom už údaje o školstve v obci nemáme. Udáva sa, že najstaršou bola ev. a. v. ľudová škola v Ústredí, ktorej budova bola postavená v roku 1880 a po roku 1890 na nej vyučoval Juraj Babka (1868 – 1942). Bol absolventom znievskeho učiteľského ústavu. Pôsobil na viacerých miestach, aktívne pracoval ako funkcionár Vdovsko-sirotského spolku ev. učiteľov, Zväzu slovenského učiteľstva, aktívny bol v oblasti včelárstva a prispieval do početných pedagogických časopisov a je aj autorom menších pedagogických prác a prekladov.³⁹⁰ Na tejto škole pôsobila ako učiteľka a organistka aj Želmíra Duchajová-Švehlová, ktorá bola jednou z prvých školených maliarok na Slovensku. V roku 1890 sa spomína v obci cirkevná rímskokatolícka ľudová škola a v roku 1908 štátna ľudová škola. Vyučovacím jazykom na všetkých školách bola do roku 1918 zrejme maďarčina.³⁹¹

LEDNICA

Ako uvádza obecná kronika, o vyučovanie bolo v Lednici postarané už od roku 1708, ale Gymnaziológia uvádza protestantských učiteľov – Pavla Textorisa, Jána Paulínyho, Ondreja Benjamidesa a Ondreja Benjamidesa ml. už v predchádzajúcom storočí.³⁹²

³⁸⁸ Podľa údajov ZŠ Kvašov zo dňa 15. 5. 1999. List v archíve autora.

³⁸⁹ *Novi annales*, 3, 1793, s. 61.

³⁹⁰ *Slovenský biografický slovník I. Martin: MS*, 1986, s. 90.

³⁹¹ Podľa údajov OÚ Lazy pod Makytou zo dňa 19. 9. 1997. List v archíve autora.

³⁹² Režík, J.- Matthaoides, S.: *Gymnaziológia*. Bratislava: SPN, 1970, s. 537.

Vyučovanie prebiehalo v súkromnom dome Andreja Rajčana, kde sa schádzalo asi 13 detí a učili sa čítať, písať, počítať a náboženstvo. Učiteľ dostával 20 zlatých a 70 grajciarov ročne, ale jeho povinnosťou bolo aj zvoniť proti búrke. Takto sa vyučovalo do roku 1845, keď bola postavená školská budova. Ako učiteľ sa spomína istý Krištof a po ňom Mikuláš Pohanka. Plat učiteľa v tom čase činil šesťák (20 halierov) mesačne od každého žiaka.

Keď sa začala uplatňovať zásada, že učiteľ má byť kvalifikovaný, obce sa rozhodla za pomoci štátu postaviť novú štátnu školu, ale vymohla si, aby učiteľ bol rímskokatolíckeho vierovyznania. Jedným z učiteľov bol Jozef Barinka a iným diplomovaným pedagógom bol Vojtech Matyasovszký (1911-15), po ňom vyučovali Anna Tisová a Ľudmila Pulayová.³⁹³

LEDNICKÉ ROVNE

Škola podľa všeobecných svedectiev vznikla v roku 1828 ako cirkevná rímskokatolícka elementárna škola. Vyučovalo sa na nej čítanie, písanie a počítanie, doplňujúcimi predmetmi boli náboženstvo a základy latinčiny, vyučovacou rečou slovenčina. Ako učiteľ-organista a správca školy sa uvádza Jozef Demáček.

V roku 1893 majiteľ továrne Jozef Schreiber zriadil pre deti svojich zamestnancov obecnú ľudovú školu, ktorej učiteľom bol Jozef Uka. Osobné výdaje hradil štát, majiteľ továrne sa postaral o vecné výdavky. Vyučovacou rečou bola maďarčina. Po smrti Uku vyučovali ešte Matej Berky (do 1912), Štefan Ondrejovič, Helena Oravíková a Júlia Petková. Škola sa po roku 1914 stala trojtriednou.

V roku 1914 Sklárske huty (predtým fy. Jozef Schreiber a synovci) zriadili v obci učňovskú školu pre brusičov skla, ale tá po krátkom trvaní zanikla.³⁹⁴

³⁹³ Podľa údajov OÚ Lednica zo dňa 19. 2. 1999. List v archíve autora.

³⁹⁴ Podľa údajov OÚ Lednické Rovne z 8. 9. 1997. List v archíve autora. Pozri aj: Danišová, A.: *Lednické Rovne. Žilina: Ametyst, 2004, s. 88.*

LÚKY

Najstaršia škola, protestantská sa spomína už v 16. storočí, učil tu Augustín Pruskai.³⁹⁵ Podľa zápisu kanonickej vizitácie cirkevná rímskokatolícka elementárna škola v obci existovala od roku 1826. V roku 1829 sa ako učiteľ-organista uvádza František Kresánek, ktorý bol súčasne učiteľom, notárom a zvonárom. Mená ďalších učiteľov sa nezachovali, rovnako nepoznáme ani počty žiakov. Koncom storočia pôsobil na škole Pavol Ihriský, starý otec neskoršieho akademického sochára, ďalej V. Šimek, Štefan Igaz, Anton Kumery a Ján Záhorský.

Popri tejto existovala v obci od roku 1911 (podľa obecnej kroniky od roku 1913) cirkevná ev.a.v. ľudová škola. Jej učiteľkou bola Oľga Kováčiková, ktorá vyučovala 64 žiakov.

V obci pôsobila aj dobre vybavená židovská škola.³⁹⁶

LYSÁ POD MAKYTOU

So začiatkom vyučovania v obci sa stretávame v 18. storočí, keď vznikla samostatná farnosť a pri nej škola. Vyučovanie obstarával miestny organista vo svojom vlastnom dome, za čo dostával od rodičov detí rôzne naturálie. Neskôr nitriansky biskup zakúpil sedliacky dom, v ktorom organista pokračoval vo vyučovaní, kým sa v roku 1830 nepostavila riadna školská budova. Vyučovalo sa po slovensky čítanie, písanie, počítanie. Jedným z učiteľov pred rokom 1894 bol Jozef Barinka. Školu navštevovalo niekedy aj 100 detí.

V roku 1906 bola škola poštátnená a v roku 1912 postavená nová budova štátnej ľudovej školy s dvomi učebňami a bytom pre učiteľa, vyučovalo sa po maďarsky.

V tom istom roku bola postavená podobná jednotriedna školská budova v časti obci Strelenka, ktorá mala s predchádzajúcou spoločnú správu.³⁹⁷ Rovnako vznikali aj ďalšie školy na kopaniciach.³⁹⁸

³⁹⁵ Bernáth, L.: *Dejiny školstva v hornotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí*. In: *Pedagogická revue*, roč. 53, č. 4 (2001), s. 69.

³⁹⁶ Podľa údajov OÚ Lúky zo dňa 17.9. 1997. List v archíve autora.

³⁹⁷ Podľa údajov ZŠ Lysá pod Makytou zo dňa 6.10. 1997. List v archíve autora.

³⁹⁸ Palkovič, S., Kurucárová, J., Zlochová, J.: *Lysá pod Makytou. Lysá pod Makytou: OÚ, 2001, s. 108 a nasl.*

MESTEČKO

Do roku 1911 navštevovali tunajšie deti školu v Záriečí. V uvedenom roku bola otvorená štátna ľudová škola a jej stavba bola ukončená o dva roky neskôr. Vyučovalo sa po maďarsky, učiteľom bol Rudolf Kadlečík z Moravy.³⁹⁹ Počas neprítomnosti ho zastupovali Elena Pospíšilová a Elena Faldová.⁴⁰⁰

MOJTÍN

Pôvodne mojtínske deti navštevovali školu v Pružine vzdialenú asi 10 km, v zime ostávali doma. Neskôr chodil v zime učiť deti v súkromnom dome učiteľ. Prvú školu inicioval pružinský farár Štefan Závodník v rokoch 1858-60. Išlo o kamennú budovu s ohniskom uprostred miestnosti. Bola cirkevná rímskokatolícka a prvým učiteľom sa stal Štefan Jesenský s platom 60 zl. ročne a naturáliami. V 20. storočí postavili neďaleko spomenutej školy drevenú budovu štátnej ľudovej školy.⁴⁰¹

NIMNICA

Škola v obci pred rokom 1918 neexistovala, deti navštevovali evanjelickú, katolícku alebo židovskú školu v Púchove.⁴⁰²

PÚCHOV

Púchov je od roku 1470 mestečkom a je predpoklad, že po tomto roku už mohlo mať mestskú školu, čo nepriamo dokladá aj život dvoch vzdelancov pochádzajúcich z Púchova.

³⁹⁹ Podľa údajov OÚ Mestečko zo dňa 15.4. 1997. List v archíve autora.

⁴⁰⁰ Mišún, J. a kol.: Obec Mestečko. Žilina: Ametyst, 2006, s. 57. ISBN 8089031277.

⁴⁰¹ Podľa údajov OÚ Mojtín zo dňa 29.9. 1998. List v archíve autora.

⁴⁰² Podľa údajov OÚ Nimnica zo dňa 5.10. 1998. List v archíve autora.

Prvá zmienka o škole je z roku 1562. V 17. storočí tu mali školu aj českí bratia, ktorých v roku 1650 navštívil J. A. Komenský pri ceste do Uhorska. Zo 17. storočia je známe meno rektora Jakuba Petrosellinusa (učil do roku 1657) a z rokov 1658-68 rektor Jonáš Koledanus (Coledanus), autor náboženských veršov.

V 18. storočí pôsobila v meste ev. a. v. elementárna škola v provizórnych podmienkach v prenajatých priestoroch a úbytok cirkevníkov spôsobil, že škola skôr živorila a v dôsledku toho nakoniec prerušila svoju činnosť.⁴⁰³ Po oživení cirkevného av.a.v. zboru v roku 1783 začalo sa s výstavbou kostola, fary i školy, z roku 1784 poznáme tunajšieho učiteľa Vámošiho. V 19. storočí sú známi učitelia Gendler, Pelachy, Stank, Láni, Ján Lehocký (1842-69), Pavel Ondrčka (1870 – 1904), ktorý bol všestranne činný, bol organizátorom Slovenského čitateľského spolku pre Púchov a okolie, Hospodárskeho spolku v Púchove a pod. Po ňom je správcom školy Ján Haviar (1908-19). Špecifikom evanjelickej a. v. ľudovej školy v Púchove bola vyučovacia reč. V 19. storočí to bola miešaná cirkevná čeština, po roku 1848 staroslovienčina, neskôr čeština a až učiteľ Ondrčka začal po roku 1870 vyučovať po slovensky. V roku 1830 je zachytený učiteľ S. Lányi so 60 žiakmi.⁴⁰⁴

V Púchove existovala aj cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ktorá pracovala v nepomerne lepších podmienkach a dosahovala aj lepšie výsledky. Učilo sa na nej slovensky, a to aj po roku 1907.

V roku 1916 bola zriadená štátna ľudová škola, pred rokom 1918 tu bola aj detská opatrovňa (ovoda) i Obecná učňovská škola.⁴⁰⁵

V 19. storočí bola založená aj židovská škola, ktorá mala vysokú úroveň, vyučovalo sa nemecky a maďarsky, chodili sem deti majetnejších rodičov i nežidia. Známy bol tunajší učiteľ L. Herzka.⁴⁰⁶

V dnešnej časti Púchova, Horných Kočkovciach vznikla škola v 17. storočí.⁴⁰⁷

⁴⁰³ Púchov. Martin: Osveta, 1970, s. 124.

⁴⁰⁴ Kollár, J.: *Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. in Hungaria. Pestini 1838*, s. 26.

⁴⁰⁵ Janas, K. a kol.: *Púchov. Púchov: MÚ, 2006*, s. 198.

⁴⁰⁶ Púchov. Martin: Osveta, 1970, s. 126.

⁴⁰⁷ Bernát, L.: *Dejiny školstva v dolnotrenčianskom senioráte v 16. a 17. storočí. In: Pedagogická revue, roč. 53, č. 4 (2001)*, s. 343.

STREŽENICE

V obci Streženice do roku 1918 škola nebola, deti navštevovali cirkevné školy v Púchove. Nepodarilo sa ju tu založiť napriek tomu, že už od polovice 19. storočia bol pre školskú základinu vyčlenený pozemok a že aj krátko pred I. svetovou vojnou sa občania silnejšie dožadovali zriadenia školy.⁴⁰⁸

VISOLAJE

Monografia obce uvádza, že s riadnym vyučovaním sa začalo v roku 1790. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku školu, vyučoval na nej Štefan Mošovský a navštevovalo ju päť chlapcov a päť dievčat „z lepších rodín“.⁴⁰⁹ Až gróf Csáky dal po roku 1868 postaviť vo farskej záhrade malú drevenú stavbu určenú na vyučovanie detí. Navštevovalo ju 20-30 detí a učili sa čítanie, písanie, počítanie a náboženstvo, vyučoval zvyčajne kňaz, ktorým v rokoch 1868-80 bol Fraňo Čorbaj (Francisco Csorbai). V tom čase sa už vyučovalo po maďarsky a preto vzdelávacie výsledky školy boli slabé. V roku 1890 sa vyučovanie prenieslo z nevhodnej drevenej stavby do murovanej jednoposchodovej cirkevnej stavby a tak pokračovala ako jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ktorej správcom, učiteľom a organistom bol po mnohé roky Ján Benko.⁴¹⁰

VYDRNÁ

Budova cirkevnej ev.a.v. ľudovej školy bola dokončená v roku 1891 a o jej vznik sa zaslúžil farár Pavol Zoch zo Záriačia. S vyučovaním sa začalo v roku 1893 a ako učitelia sa vystriedali: Ľudovít Kubányi (1893-96), syn slovenského básnika, ktorý musel školu pre národné povedomie opustiť, Jaroslav Naiaman (1897-98), potom bola škola bez učiteľa, neskôr sa Ľudovít Kubányi na školu vrátil (1901-06), Ľudovít Bodnár (1906-07), tiež vytýkali panslavizmus, Rudolf Droppa (1910-13), Pavel Hedlík (1913-14), bol bez príslušného vzdelania a po ňom škola do roku 1916 znovu nemala učiteľa.

⁴⁰⁸ Podľa údajov ZŠ Streženice zo dňa 4.11. 1998. List v archíve autora.

⁴⁰⁹ Martinka, J.: *Visolaje*. Žilina: Ametyst, 2007, s. 99.

⁴¹⁰ Podľa údajov OÚ Visolaje zo dňa 16.5. 1998. List v archíve autora.

Ján Geryk (1916-19) nastúpil po skončení vojenskej služby a neskôr sa stal významným múzejníkom, riaditeľom Slovenského národného múzea v Martine.⁴¹¹

ZÁRIEČIE

Predpoklady pre vznik školy dal Tolerančný patent z roku 1781, na základe ktorého krátko na to vznikla cirkevná evanjelická a.v. elementárna škola, v roku 1784 prišiel aj učiteľ Ondrej Blaguta z Veľkej Vsi na Orave. Zotrval len päť týždňov. Vyučovanie prebiehalo v stodole u Brtišov a na vyučovanie prichádzali evanjelické deti zo Zbora, Mestečka, Vyrnej, Lúk, Lysej a Dubkovej. Blaguta učil po slovensky.

Stavba školskej budovy bola zrealizovaná v roku 1786 a stála 55 zlatých. Ako učители sa v novej škole vystriedali: Juraj Blažko zo Súľova (1786 – 1806), Ján Rízner z Veľkého Čepčína, Martin Hudec (pôsobil až do roku 1868), Ferdinand Krafta a po ňom Ľudovít Geryk (1860 – 1950). Bol absolventom modranského učiteľského ústavu, pôsobil na viacerých školách a do dejín obce sa zapísal vedením spevokolu, zbieraním a úpravou ľudových piesní, ktoré vyšli aj tlačou, založením družstevnej mliekarene, šírením slovenských kníh a publicistikou z oblasti národopisu.⁸²² Za jeho pôsobenia sa škola v roku 1900 rozšírila na dvojtriednu a vyučovalo sa i v opravenej budove fary, kde učili ďalší učители Gustáv Dieneš, Rudolf Kadlečík, Oľga Valachová, Milan Hájek a Irena Hájková-Košíková. V roku 1914 začal na škole vyučovať syn dovtedajšieho učiteľa Ján Geryk, ale ten musel čoskoro narukovať na front. Neskôr bol významným matičným a kultúrnym pracovníkom v Martine. Do roku 1913 navštevovali tunajšiu školu aj deti z Mestečka.⁴¹²

ZUBÁK

Pôvodne sa vyučovalo v krčme (od roku 1788), neskôr v prenajatej drevenej budove. Asi v roku 1824 bola postavená jednoduchá školská budova, ktorá mala jednu triedu. V roku 1897 mala 166 žiakov.⁴¹³

⁴¹¹ Podľa údajov OÚ Vyrná zo dňa 10.12. 2002. List v archíve autora.

⁸²² Slovenský biografický slovník II. Martin: MS, 1987, s. 187.

⁴¹² Podľa údajov OÚ Záriečie zo dňa 16.3. 1998. List v archíve autora. Pozri aj: Novosádová-Šidlíková, E.: Záriečie. Žilina: Ametyst, 1998, s. 54.

⁴¹³ Hromník, M.: Z dejín obce a farnosti Zubák. Žilina 2001, s. 74.

Učitelia boli zväčša nekvalifikovaní a spomínajú sa: Michal Gralovič, ktorý odišiel do Červeného Kameňa, pred rokom 1890 vyučoval kvalifikovaný učiteľ Anton Bella a toho vystriedal Anton Bielek (asi 1890-92), ktorý predtým učil v Dohňanoch. Jeho nástupcom bol Jozef Barinka, ktorý na škole zotrval 33 rokov.⁴¹⁴

⁴¹⁴ Podľa údajov ZŠ Zubák zo dňa 3.9. 1997. List v archíve autora.

NITRIANSKY KRAJ

OKRES NITRA

ALEKŠINCE

Podľa údajov obecnej kroniky školské vyučovanie v obci do roku 1868 neexistovalo. Deti zo zámožnejších rodín navštevovali cirkevnú rímsko-katolícku ľudovú školu v Lukáčovciach. Ostatné deti počas zimných mesiacov vyučoval tkáč František Tlesl, pravdepodobne len základným vedomostiam a náboženstvu. V roku 1868 obec adaptovala jednu obecnú budovu a zriadila v nej jednotriednu ľudovú školu, pravdepodobne obecnú, ktorá bola v roku 1913 zoštatnená už ako dvojtriedna.

BÁB

Prvé písomné zmienky o vyučovaní detí v obci sú z roku 1713, školská budova sa spomína v roku 1755. Budova bola jednoduchým sedliackym domom pokrytým slamou a nachádzala sa v časti obce Malý Báb. Táto škola, resp. jej slovenský katolícky učiteľ sa opätovne spomína v roku 1773 aj v miestnom súpise.⁴¹⁵ V roku 1850 sa konštatuje, že školská budova bola postavená miestnym panstvom, udržiavaná bola obcou. Vyučovalo sa v zimných mesiacoch, koncom školského roku boli tradičné skúšky pod predsedníctvom školského dekana a cirkevného škôldozorca. V tom čase patrila škola pod patronát zemepánov, v roku 1815 bol jej patrónom gróf Vincent Šándor. Deti vyučoval v slovenskom jazyku neznámy učiteľ-organista.

⁴¹⁵ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 143.*

V roku 1860 bola postavená ďalšia školská budova v časti Malý Báb s bytom pre učiteľa na panskom pozemku. O desať rokov neskôr v časti Veľký Báb bola z panskej kovárne prestavená budova štátnej ľudovej školy, na ktorej bolo v roku 1874 zakázané používať slovenské učebnice. V roku 1890 bola postavená ďalšia školská budova v časti Veľký Báb, ktorá bola tiež štátnou ľudovou školou.⁴¹⁶

BABINDOL

Škola je v obci zachytená od roku 1859 ako cirkevná rímsko-katolícka. Zachovali sa mená niektorých učiteľov: Jozef Bolček (1860-64), Adam Massányi (1864-70), Šándor Csiffáry (1870-72), Antal Bella (od 1873).⁴¹⁷

BRANČ

Škola tu zrejme bola už v 19. storočí, možno aj skôr a jej budova stála oproti cintorínu. Podrobnejšie údaje sa však nateraz nepodarilo zistiť.⁴¹⁸

CABAJ-ČÁPOR

V dávnejších časoch navštevovali tunajšie deti školu v Jarku. Pôvodne tvorili obec dve obce Čápor a Cabaj. V Čápure existovala škola už koncom 18. storočia, podľa kanonickej vizitácie bola školská budova postavená v roku 1784, ale viac rokov ju obýval kňaz, preto pre vyučovanie vyhliadli inú budovu, ktorá bola v roku 1798 „takmer na spadnutie“, ale mohla provizórne poslúžiť na vyučovanie. Vyučovalo sa čítanie, písanie, počítanie a katechizmus a navštevovali ju aj deti z Cabaja. V roku 1827 budova školy vyhorela.⁴¹⁹ Prvým známym učiteľom bol Ján Chrenko uvádzaný v roku 1798, neskôr Štefan Ligač (1816) a jeho zástupcom bol Anton Solari.

⁴¹⁶ Podľa údajov OÚ Báb zo dňa 26.8. 1997. List v archíve autora.

⁴¹⁷ Komlóssy, F.: *Az Esztergom főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom 1896*, s. 206.

⁴¹⁸ Obec Branč. *730 rokov Veľkej Vsi. Branč: OÚ, 2001*, s. 3-4. ISBN 8096824228.

⁴¹⁹ Cabaj-Čápor. *Cabaj-Čápor: OÚ, 1996*, s. 23. ISBN 8096751719.

Učitelia vykonávali aj viacero povinností mimo školy.

Koncom 19. storočia mali obce už spoločnú školu a jej učiteľom bol v roku 1896 Jozef Nagy. Za jeho účinkovania bola pôvodná jednotriedna škola rozšírená na dvojtriednu, pristavila sa nová miestnosť. V druhej triede vyučovala Cecília Šimonyiová. Nagy vystriedal v roku 1910 Ľudovít Kočiš, ktorý bol známy tým, že s deťmi našťudoval prvé divadelné predstavenie.⁴²⁰

V roku 1887 tu vznikla aj spolková detská opatrovňa.⁴²¹

ČAKAJOVCE

Údaje k dejinám tunajšieho školstva sa ani po viacnásobnom hľadaní nepodarilo zistiť.

ČECHYNCE

Cirkevná rímskokatolícka škola bola v obci zriadená v roku 1831, ale podrobnosti o nej nateraz nepoznáme. V roku 1842 bola jej budova zrútená a postavená nová pri ceste, niekoľkokrát bola prestavovaná. Jedným z jej učiteľov bol Ján Dobrovits (žil 1856 – 1914).⁴²²

ČEL'ADICE

Obecná kronika uvádza založenie jednotriednej ľudovej školy v roku 1873. Nachádzala sa pri budove fary (bola zrejme cirkevná rímskokatolícka), vyučovalo sa po maďarsky a v roku 1903 je zachytený učiteľ Pavol Dlhovič, ktorý vtedy mal 345 žiakov.⁴²³ Poslovenčená bol krátko pred vznikom ČSR.⁴²⁴

⁴²⁰ Tamže, s. 56.

⁴²¹ Nitra v slovenských dejinách. Martin: MS, 2002, s. 307. ISBN 8070906251.

⁴²² Čechynce. Čechynce: OÚ, 1998, s. 11.

⁴²³ Podľa údajov OÚ Čel'adice zo dňa 20.10. 1997. List v archíve autora.

ČIFÁRE

Keďže obec bola vždy pomerne veľká, je predpoklad, že mala už dávnejšie svoju školu, čo dokladá existencia starej školskej budovy. Prvá zmienka o jej existencii pochádza z roku 1773, keď sa spomína maďarská katolícka škola.⁴²⁵ Vyučovalo sa po maďarsky.⁴²⁶

DOLNÉ OBDOKOVCE

Škola v obci bola zrejme staršieho dáta, ale po prvý raz sa spomína v roku 1798 učiteľ František Prochádzka. Neskôršie sa o novú školskú budovu postaral štát a navštevovalo ju asi 10 detí. V roku 1828 sa spomína učiteľ Ján Czibula.⁴²⁷

GOLIANOVO

Najstaršou v obci bola jednotriedna škola stojaca pri ceste smerom na Čechynce. Neskôr sa spomína budova školy „staré kino“, kde v roku 1865 učil Karol Vohradník asi 55 žiakov. V roku 1877 sa spomína obecná ľudová škola s jedným učiteľom bývajúcim pri škole. Za učiteľskú prácu si vtedy požadoval 500 zlatých. Najnovšia budova bola postavená v roku 1912.⁴²⁸

⁴²⁴ Čefadice 1113 – 1993. Čefadice: OÚ, 1993, s. 18. ISBN 8021600047.

⁴²⁵ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 45.*

⁴²⁶ Podľa údajov Farského úradu v Čifároch zo dňa 24. 11. 1997. List v archíve autora.

⁴²⁷ Podľa údajov OÚ Dolné Obdokovce zo dňa 12. 2. 1998. List v archíve autora.

⁴²⁸ Podľa údajov OÚ Golianovo, nedat. List v archíve autora

HOSŤOVÁ

Tunajšie deti chodili spočiatku do školy v Pohraniciach, v roku 1798 to bolo 65 žiakov. Prvý záznam o hostovskej škole je z roku 1868, prvým po mene známym učiteľom bol József Kopasz, ktorý učil po maďarsky. Zachovalo sa aj, že pre chudobu dostával finančnú pomoc. Zápis z roku 1905 hovorí o učiteľke Vilme Allarám a 41 žiakoch dochádzajúcich do školy. Ďalšou učiteľkou bola Anna Jakubovics a v roku 1917 Adrien Koirchhof.⁴²⁹

HRUBOŇOVO

V časti obce Suľany vznikla obecná ľudová škola v roku 1875.

V časti obce Výčapy bola škola zriadená v roku 1890 v budove, ktorú dal postaviť gróf Szlávy (dnešný hostinec a kultúrny dom). Bola to jednotriedna škola s maďarským vyučovacím jazykom. Patril k nej učiteľský byt. Prvým známym učiteľom bol N. Mészáros, po ňom Šturc, Michal Lackovič, Cicálek, Štefan Králik s manželkou Gabrielou. Iné údaje nie sú známe.⁴³⁰

IVÁNKA PRI NITRE

Pôvodne tunajšie deti navštevovali školu v Branči, po vzniku ivanskej farnosti bola v obci zriadená po roku 1737 aj cirkevná rímskokatolícka elementárna škola. Navštevovali ju aj deti z Krškán a Lukáčoviec. Náplňou vyučovania bol katechizmus, čítanie, písanie a počítanie. V druhej polovici 18. storočia školská budova vyhorela, učilo sa v provizóriách a až v roku 1826 sa začala stavať nová školská budova zo surovej tehly. Z najstarších čias sa zachovali mená týchto učiteľov: Ondrej Floslactis (1766-78), Štefan Mierka (1778-81), Imrich Javorovič (1782-84), Michal Pantoris (1785-97), Jakub Kolaček (1797 – 1807, 1821-30) a Alexander Kazáni (1835-50).⁴³¹

⁴²⁹ Podľa údajov OÚ Host'ová zo dňa 19.5. 2003. List v archíve autora.

⁴³⁰ Podľa údajov OÚ Hruboňovo zo dňa 16. 5. 2003. List v archíve autora.

⁴³¹ Keresteš, P.: *Dejiny Ivanky pri Nitre*. Nitra-Bratislava, 2003, s. 182. ISBN 8088969107.

V ďalšom období na škole vyučovali: Štefan Rajčáni (1857-59), Imrich Bádry (1859-63), Alexander Eckmayer (1864), Imrich Bádry (1864-85), Imrich Kútvaser (1885- 1909), Jozef Brauner (1909-15), Ján Szabó (1915-?). Keďže sa od polovice 19. storočia zvyšoval počet školopovinných detí, v druhej polovici 19. storočia bola školská budova zrekonštruovaná a v roku 1903 bola postavená nová. Avšak počty detí boli také vysoké, že sa rozhodlo o zriadení novej školy, a to v časti Lúky. Za finančnej podpory Zuzany Tóthovej bola v roku 1912 postavená aj budova ľudovej školy. Od polovice 19. storočia pôsobila v Ivánke aj židovská škola, ktorej prvým známym učiteľom bol moravský Žid Henrich Stekauer.⁴³²

JAROK

Školské tradície obce sú zrejme dávnejšie vzhľadom na skutočnosť, že sa nachádza pri Nitre a po tureckých vojnách sa zriadila fara v neďalekom Močenku. Prvý učiteľ, Jozef Gálik sa spomína v roku 1767, ktorý mal 21 rokov. V roku 1781 sa uvádza, že občania sa bránili pre nedostatok financií založiť obecnú školu, ale o šesť rokov sa znovu spomína byť učiteľa-organistu a skutočnosť, že škola bola od jeho bytu oddelená. Pred rokom 1798 vyučoval Ján Chrenko a v roku 1803 je uvádzaný učiteľ Jozef Gaal, ktorý vyučoval 82 detí a vykonával aj prácu obecného notára.

Po roku 1868 sa jarocká škola stala jednotriednou cirkevnou rímskokatolíckou ľudovou školou, ktorú navštevovalo asi 86 žiakov. Spravovala ju školská stolica na čele s miestnym farárom. V roku 1891 bola pre ňu postavená nová budova a v roku 1899 bola rozšírená na dvojtriednu.⁴³³

JELENEC

Z dejín školy v obci sa nezachovali historické údaje, ale je zrejmé, že cirkevná rímskokatolícka škola tu pred rokom 1918 bola. Z roku 1453 je známe, že na viedenskej univerzite študoval Matej, ktorý pochádzal z Jelenca.⁴³⁴

⁴³² *Tamže*, s. 183.

⁴³³ *Podľa údajov OÚ Jarok zo dňa 29.10. 1997. List v archíve autora.*

⁴³⁴ *Podľa údajov OÚ Jelenec zo dňa 8.8. 2003.*

JELŠOVCE

Škola v Jelšovciach existovala už v 17. storočí, lebo kanonická vizitácia z roku 1750 uvádza dôchodok tunajšieho rektora. Budova bola postavená severne od fary a prešla viacerými prestavbami. Prvým známym učiteľom bol František Bajkovics (1755), ktorého vystriedal Štefan Csajda a od roku 1817 Štefan Bédi.⁴³⁵

KAPINCE

Podľa ústnej tradície škola tu pôsobila pred vznikom ČSR, ale podrobnosti nepoznáme.

KLASOV

Podľa dostupných informácií prvý raz sa cirkevná rímskokatolícka škola spomína v roku 1822 s tým, že učiteľ musel vykonávať aj poddanské práce. Začiatkom 20. storočia bola postavená nová prízemná budova školy v záhrade rodiny Horvátovcov.⁴³⁶

KOLÍŇANY

O škole v obci niet záznamov staršieho dáta. V dokumentoch z roku 1780 sa však dokladá, že vyučovanie tu prebiehalo, ale ďalšie podrobnosti nepoznáme.⁴³⁷

⁴³⁵ Jelšovce. Pozoruhodnosti. Jelšovce: KT, 1999, s. 10.

⁴³⁶ Klasov. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 1998, s. 11.

⁴³⁷ Sándor, J.: Kolon. Komárom: Liliium, 1996, s. 15. ISBN 808062227

LEFANTOVCE

Triviálna škola v obci sa po prvý raz spomína v roku 1713, keď sú rodičia napomínaní, že svoje deti neposielajú riadne do školy.⁴³⁸ Podľa iných podkladov možno v obci predpokladať už v polovici 14. storočia kláštornú školu založenú miestnymi paulínmi. Do roku 1740 učil učiteľ vo vlastnom dome, po tomto roku bola postavená školská budova s jednou miestnosťou pre 50 žiakov a bytom učiteľa so záhradou. Ku koncu 18. storočia sa aj v iných dokumentoch spomína miestna elementárna škola a v roku 1773 jej slovensko-maďarský učiteľ.⁴³⁹ V roku 1819 bola postavená ďalšia školská budova v strede obce, navštevovalo ju asi 150 školopovinných detí, ale veľká časť detí prichádzala nepravidelne a neskôr začala budova chátrať. V roku 1850, keď už škola bola cirkevná rímskokatolícka, bola pre jej potreby prenajatá časť Pivovaru. Vyučoval tu Ján Kozel. V roku 1898 sa spomína učiteľ Ján Kunst, ktorý sa zaslúžil o obnovenie pôvodných školských budov.⁴⁴⁰

V 16. storočí tu bola aj kláštorná škola pre kňazských a rehoľných novicov kláštora sv. Jána Krstiteľa.

LEHOTA

Vyučovať sa začalo okolo roku 1820 a prvým učiteľom bol Peter Kostolanský (má aj pamätnú tabuľu), ktorý bol zároveň notárom, kostolníkom a zvonárom. Učil vo vlastnom byte osem žiakov. Jeho nástupcom bol Štefan Fekete. V roku 1850 bola postavená budova cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej školy, na ktorej vyučovali postupne: Jozef Mamřík, Michal Kupka, Jozef Taifenbacher, Ján Mesároš, Anton Tuček, Ján Greči, Jozef Kuzma, Jambor Gáll, Jozef Brošš, Štefan Rajčáni, František Boledovič a Jozef Amon. Za účinkovania Kuzmu škola v roku 1868 vyhorela. V roku 1885 ju navštevovalo asi 100 žiakov.

Významnejšie bolo pôsobenie Františka Boledoviča (1877 - 1919), ktorý bol aj osvetovým pracovníkom, kostolníkom, organistom, notárom, poštárom, priúčal obyvateľov pestovaniu ovocných stromkov a včelárstvu. Známy bol svojim výrokom pri neposlušnosti detí: „radšej by som svine pásol.“

⁴³⁸ *Lefantovce 1113 – 1993. Lefantovce: OÚ, 1998, s. 92. ISBN 809679695X.*

⁴³⁹ *Lexicon locorum regni Hungariae anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 249.*

⁴⁴⁰ *Lefantovce 1113 – 1993. Lefantovce: OÚ, 1998, s. 92. ISBN 809679695X.*

V roku 1900 bola škola rozšírená na dvojtriednu tak, že pôvodná trieda zostala cirkevnou školou a nová sa stala obecnou. V nej začala vyučovať Antónia Bedyová, po nej Vojtech Kemény, Ľudovít Dáma, Štefan Ugrón. V roku 1912 bola škola (obe časti) poštátnená, dostala novú budovu s tromi triedami a jej správcom sa stal Ugrón. V roku 1918/19 mala škola 181 žiakov.⁴⁴¹

LUKÁČOVCE

Farská škola v Lukáčovciach sa po prvý raz spomína v kanonickej vizitácii s tým, že v roku 1731 ju dal postaviť nitriansky biskup. Je však možné, že už predtým sa vyučovalo v budove fary. Jej správcom bol učiteľ-organista Martin Pecho, ktorý zložil prisahu vernosti a oddanosti viere. Školská budova bola do roku 1887 veľmi jednoduchou stavbou, pokrytá slamou, neskôr šindľom a po roku 1910 eternitom, postavená bola z pálenej hlíny. Mala jednu miestnosť, do ktorej sa vchádzalo cez učiteľovu kuchyňu.⁴⁴²

Do roku 1893 sa vyučovalo slovensky, potom už bola vyučovacím jazykom maďarčina. V roku 1912 obec postavila za 18 tisíc korún novú školskú budovu, ktorú potom darovala rímskokatolíckej cirkvi, z čoho plynie, že škola bola cirkevná rímskokatolícka. Ako ďalší učelia školy sa v starších listinách spomínajú: Melicher Zsadcóczy, Alexander Toman, Jozef Toman, Ján Welčic (do 1882), údajne viedol nezriadený život, Štefan Pach (do 1912), Mária Árvayová, rod. Nógelyová (1912-25) sa tešila obľube u tunajších detí. V roku 1883 vznikla v obci z podnetu FEMKE detská opatrovňa (óvoda), ktorej učiteľkou bola Mária Robert-Klostermannová. Detská opatrovňa zanikla v roku 1918.⁴⁴³

LUŽIANKY

Pôvodne chodili tunajšie deti do školy v Zbehoch. V roku 1884 vznikla filiálka tejto školy, jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola v Lužiankach a jej učiteľom sa stal Anton Hankoczy. Od roku 1907 bola dvojtriedna a navštevovalo ju 150 žiakov.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Podľa údajov OÚ zo dňa 17.9. 2003. List v archíve autora.

⁴⁴² Rus, P.: *Dejiny obce Lukáčovce*. Rožňava 1936, s. 46.

⁴⁴³ Fusek, G.- Hunka, J.- Mucha, J.: *Lukáčovce 1264 – 1994. Lukáčovce: OÚ, 1994, s. 71. ISBN 8096717855.*

⁴⁴⁴ Cabánek, M.: *Lužianky 1113 – 1998. Lužianky: OÚ, 1998, s. 51.*

LÚČNICA NAD ŽITAVOU

V časti obce Vajka, ktorá je dnes súčasťou Lúčnice nad Žitavou vznikla škola koncom 18. storočia, prvý učiteľ sa spomína v roku 1800 a školská budova bola postavená v roku 1842. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku školu. Zrejme boli problémy s budovou, lebo v roku 1850 sa vyučovalo v novšom sedliackom dome a v roku 1879 dostala škola novú budovu a ako jej učiteľ sa spomína Ján Rajčáni. V roku 1908 ako učiteľ sa spomína František Schottert, od roku 1908 Štefan Šalát, počas jeho narukovania bol v rokoch 1910-11 učiteľom Gustáv Bárcki, významný pedagóg pôsobiaci v oblasti špeciálnej pedagogiky.⁴⁴⁵ V tom roku navštevovalo školu 128 detí a škola bola po prvý raz vybavená učebnými pomôckami. V rokoch 1914-16 sa pre vojnové udalosti vyučovalo nepravidelne.⁴⁴⁶

ĽUDOVÍTOVÁ

Obec sa v roku 1994 osamostatnila od obce Výčapy-Opatovce.

MALÉ CHYNDICE

Najstaršie správy o škole sú z roku 1886. Do tohto roku navštevovali tunajšie deti školu vo Veľkých Chyndiciach, v spomenutom roku miestny farár uvoľnil svoj vlastný byt na školské účely a sám hmotne podporoval učiteľa. Prvým bol Jozef Sedláček a po ňom ďalší, ktorých mená nepoznáme. Školská budova bola postavená v roku 1907 a v tejto začal učiť Vojtech Benček. Poslednou učiteľkou v tomto období bola Berta Szlatenyiová (Sádecká) (1908-25).⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ Slovenský biografický slovník I. Martin, MS 1986, s. 142.

⁴⁴⁶ Trubín, J.: Lúčnica nad Žitavou. Lúčnica nad Žitavou: MOMS, 1993, s. 25. ISBN 8090039391.

⁴⁴⁷ Podľa údajov OÚ Malé Chyndice zo dňa 12.6. 2003.

MALÉ ZÁLUŽIE

Tunajšie deti navštevovali školu v Nových Sadoch. V 19. storočí sa v obci viackrát uvažovalo o zriadení samostatnej školy. Myšlienka dozrela za pôsobnosti farára Štefana Líšku v roku 1903, ale štát odmietol školu vydržiať. Vyučovať sa začalo v roku 1905, vyučovalo sa po maďarsky.⁴⁴⁸

MALÝ CETÍN

Podľa spomienok starších občanov tu škola pred rokom 1918 bola, ale spoľahlivejšie dokumenty o tom sa nepodarilo zistiť.⁴⁴⁹

MALÝ LAPÁŠ

Tunajšie deti navštevovali školu vo Veľkom Lapáši.⁴⁵⁰

MELEK

Prvá písomná zmienka o škole je z roku 1756. Mala k dispozícii malý domček, v ktorom učiteľ aj býval, jeho meno však nepoznáme. V roku 1850 obec postavila novú krčmu a zo starej urobila školu. Keďže však nevyhovovala predpisom, kráľovský školský inšpektor dal pokyn vybudovať novú stavbu tzv. lastovičím kladením (múr z hlineného blata pomiešaného so slamou). Zachovali sa mená učiteľov: Tomáš Kaprani, Ján Bordáš, Elek Tóth, Ján Lahvicska (1865-73), Ján Cservík (1873-80), Ján Ribánsky (1880-87), Ágoston Hajdu (1887-93) a Gustáv Bárczi (1893 – 1924).⁴⁵¹

⁴⁴⁸ Ptáčková, M.: *História školy v Malom Záluží*. Nitra: VŠP, 1996.

⁴⁴⁹ Podľa údajov OÚ Malý Cetín zo dňa 25.8. 2003.

⁴⁵⁰ Podľa údajov OÚ Malý Lapáš zo dňa 25.8. 2003.

⁴⁵¹ Podľa údajov OÚ Melek, nedat. List v archíve autora; *Melek vo víre dejín 1332 – 2002*. Melek: OÚ, 2002, s. 21.

MOJMÍROVCE

Školstvo v Mojmírovciach má veľmi starú tradíciu, ale preukazateľné dokumenty k jeho počiatkom nemáme. Predpokladá sa, že pri tunajšej fare už po roku 1156 existovala škola, z ktorej vyšli niekoľkí vzdelaní jednotlivci, v neskoršom období tu pôsobili kapláni, ktorí mali na starosti aj vzdelávanie detí. V 16. storočí, v období tureckých vojen a reformácie sa spomínajú viacerí učitelia magistri s prídومkom De Ilmer ako Pavol (1522-28), Urban (1555) a magister Pavol Erdéli (1576).

Škola potom zrejme zanikla, lebo v roku 1710 bola obnovená, bola však v zlom stave a učiteľ býval v sedliackom dome. Od roku 1755 poznáme aj rad učiteľských mien: Anton Brunovič (1755), Jozef Kremnický, Adam Brázda (1757) a ďalší. V roku 1794 školská budova vyhorela a bolo treba postaviť novú. V roku 1878 sú v Mojmírovciach dve cirkevné ľudové školy – rímskokatolícka chlapčenská a dievčenská, ktoré mali nové budovy. Dievčatá vyučovali sestry rádu sv. Vincenta de Paul, chlapčenskú viedli Školskí bratia. V roku 1879 vznikla v obci aj materská škola. Nie je jasné, či pred rokom 1918 bola v obci aj židovská škola.⁴⁵²

NITRA

Nitra patrí k najstarším mestám na našom území a je preto pochopiteľné, že sa s ňou spájajú aj najstaršie zmienky o škole. Predpokladá sa, že škola bola už pri benediktínskom kláštore na Zobore na začiatku tisícročia.⁴⁵³ Upozorňuje na ňu aj naračný prameň Maurova legenda o Sv. Svoradovi z roku 1064, v ktorej sa hovorí o autorovi ako žiakovi (puer scholasticus), novicovi nitrianskeho konviktu. Aj maďarský historik Jozef Vass vyvodzuje, že táto škola existovala a identifikuje jej dvoch predstaviteľov – viri litterati Crato a Thazlo.⁴⁵⁴ V roku 1471 škola zanikla.

Prvou písomnou zmienkou o škole je záznam v Zoborskej listine z roku 1111, ktorá medzi svedkami sporu uvádza aj gramatica Willerma, zrejme rektora tunajšej katedrálnej školy.

⁴⁵² Takáč, P.: *Nazretie do histórie školy. Mojmírovčan. 1*, 1995, č. 6, s. 3-4.

⁴⁵³ Špirko, J.: *Cirkevné dejiny II. Turčiansky Sv. Martin 1943*, s. 59.

⁴⁵⁴ Vass, J.: *A hazai és külföldi iskolázás az Árpadkorszak alatt. Budapest 1862*, s. 30.

Štefan Milo predpokladá, že v Nitre bolo organizované cirkevné školstvo v plnom rozsahu, t.j. kláštorňá škola, katedrálno-biskupská, kapitulská a farská škola.⁴⁵⁵ Ďalšou školou je piaristické gymnázium zriadené v roku 1608 spočiatku štvortriedne, od 1706 šesťtriedne, od 1850 definitívne osemtriedne. V Nitre pôsobil tzv. Veľký seminár zriadený biskupom Mattyasovským v roku 1704.⁴⁵⁶

Ako ďalšie školy sa uvádzajú: meštianska škola (zriadená 1881) pod patronátom mesta, vyššia dievčenská škola (zal. 1896), cirkevná rímskokatolícka dievčenská meštianska škola, zal. v roku 1895, v roku 1897 pretvorená na vyššiu dievčenskú školu a od roku 1910 ako cirkevná rímskokatolícka dievčenská meštianska škola. V roku 1883 bola zriadená učňovská priemyselná a obchodná škola.

V meste bolo viac ľudových škôl, medzi nimi aj židovská škola.

Detská opatrovňa vznikla v roku 1850.

NITRIANSKE HRNČIAROVCE

Na žiadosť obyvateľstva zriadila rímskokatolícka cirkev školu v roku 1812. Postavila budovu, zariadila učiteľský byt a platila učiteľa vykonávajúceho zároveň funkciu kantora. Prvým učiteľom bol Imrich Zimányi z Janíkoviec, ktorý učil 40 detí. Jeho nástupcom na dlhší čas bol istý Tulasovics a potom Karol Thuránsky, známy ako vášnivý poľovník, ale predovšetkým ako obľúbený učiteľ. Učil do roku 1894. Nahradil ho František Atovich (1894 – 1902), Vojtech Ruisl (1902-05), Ladislav Pintér (1906), Gejza Borbás (1906-20). V roku 1908 bola škola rozdelená na dievčenskú a chlapčenskú, dievčatá sa preniesli do novovybudovanej kláštornej školy, kde ich vyučovali milosrdné sestry a kde bola zriadená aj detská opatrovňa. Jej prvou učiteľkou bola Angela Gyönyövä, od roku 1914 Paula Harasztovicsová (1914-17) a Laura Gaydayová (1917-20).⁴⁵⁷

⁴⁵⁵ Milo, Š.: *K začiatkom nitrianskeho školstva. Jednotná škola*, 34, 1982, č. 2, s. 171.

⁴⁵⁶ Valkovič, G.: *K vývinu nitrianskeho školstva (Od najstarších čias do r. 1918)*. In: *Kapitoly z dejín Nitry*. Bratislava: SPN, 1963, s. 192.

⁴⁵⁷ Podľa údajov OÚ Nitrianske Hrnčiarovce zo dňa 4. 2. 2004. List v archíve autora.

NOVÁ VES NAD ŽITAVOU

Vznik školy sa datuje k roku 1780 a až do roku 1840 sa učilo v obecnej budove, ktorá bola zároveň krčmou. V roku 1840 bola postavená nová školská budova s učebňou, izbou a komorou pre učiteľa a tento stav trval do roku 1881, keď niekoľkí mecenáši prispeli na stavbu ďalšej budovy situovanej v strede obce. O jej vydržovanie sa starali obec a zemepán. Ako učelia sú zachytení: Ľudovít Tóth, Alexander Stroger, Karol Tisnecký, Štefan Pucelko, Karol Gruber, František Schauer (do polovice 19. st.). Jozef Navrátil, Anton Huzóczy, František Molnár, Anton Muhay, Michal Jankovics, od roku 1888 Július Molnár. Škola mala aj pomocných učiteľov.⁴⁵⁸

V roku 1896 bola v obci zriadená aj detská opatrovňa s podporou baróna Jána Klobušického.⁴⁵⁹

NOVÉ SADY

Korene vzdelávania v obci siahajú do 17. storočia, keď tu začali pôsobiť dve cirkevné školy – evanjelická (zal. 1614) a rímskokatolícka (zal. 1640). Učiteľom evanjelickej školy bol aj profesor pražskej univerzity Jakub Petroselinus (od 1642). Školská budova bola zo surovej tehly, pokrytá slamou, mala dve miestnosti (jedna slúžila ako učiteľský byt).

V roku 1875 bola postavená nová školská budova. Na škole sa až do roku 1910 vyučovalo (napriek maďarizácii) po slovensky.

Rímskokatolícka škola dostala novú budovu v roku 1915.

V časti obce Sila bola ľudová škola zriadená v roku 1910.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ Komlóssy, F.: *Az Esztergom főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom 1896*, s. 141.

⁴⁵⁹ Trubíni, J., Trubíni, Ľ.: *Nová Ves nad Žitavou. Nová Ves nad Žitavou: OÚ, b. vr., s. 70. ISBN 80-969337-1-X.*

⁴⁶⁰ Podľa údajov OÚ Nové Sady zo dňa 1.7. 2003. List v archíve autora.

PAŇA

Cirkevná rímskokatolícka škola tu bola zriadená okolo roku 1865 rodinou Csiffáryovcov. Ako učitelia sa spomínajú: Ján Cibula (1823-31), Alexander Csery (1831-43), Anton Szentkereszty (1846-54), Jozef Hamar (1854-93), Ladislav Agárdi, Eugen Csiffáry, Margita Martinkovitsová-Pallyová, Zsitnyan. Plat učiteľa koncom 19. storočia činil 316 zl. a 44 grajciarov. Škola mávala koncom monarchie 80-100 žiakov.⁴⁶¹

PODHORANY

Škola v tejto obci má zrejme staršie tradície, lebo škola v častiach dnešnej obce Mechenice a Salakúzy sa spomína už v roku 1533, keď ju podporovali rodiny Elefantiová a Pavliniová, neskôr boli zrejme obnovené ako cirkevné rímskokatolíckeho školy. Nedá sa však nateraz overiť údaj, že v časti obce Sokolníky bola škola už v roku 1395.

Ako učitelia sa spomínajú Illényi Mihály (okolo 1896 v Mecheniciach), v Salakúzach Pavol Krajčovič (1871), Michal Holóny (1872-75), Ján Šašvari (1876-77), Jozef Kesegi (1878 – 1921).⁴⁶²

POHRANICE

Existuje predpoklad, že prvými vyučujúcimi tu boli benediktíni a jeden z občanov obce študoval v 15. storočí na viedenskej univerzite. Konkrétne zmienky o školstve v obci sa objavujú až koncom 18. storočia. V roku 1798 v Pohraničiaci pôsobil učiteľ Pavol Jermay, 34-ročný, ktorý vykonával aj funkciu notára. Učil len v zime, chodilo k nemu 5-6 detí. Mal aj pomocníka Jozefa Čuláka. Ďalším učiteľom bol Ján Dzúrik (1816), ktorý tiež robil notára a v roku 1817 sa spomína zničená školská budova. V roku 1828 sa spomína Ferenc Pöcsik, ktorý vedel slovensky a maďarsky a v obci učil až do svojej smrti. Školu navštevovalo 28 chlapcov a 20 dievčat. V nasledujúcom roku sa spomínajú učitelia N. Czibulka a N. Steskál.

⁴⁶¹ Podľa údajov OÚ Paňa zo dňa 27.6. 2003. List v archíve autora.

⁴⁶² Podľa údajov OÚ Podhorany zo dňa 4.8. 2003. List v archíve autora.

Ďalšie školské vyučovanie prebiehalo vo vojenskom skladisku (1858), učili Kalmán Farkaš a Sándor Benkovics (učil až do roku 1885), Antal Hanusz. Okolo roku 1900 mala škola 124 žiakov a bola už poštátnená.⁴⁶³

POLNÝ KESOV

Údaje o dejinách školy v Poľnom Kesove sú veľmi skromné. Z dostupných prameňov však vysvitá, že na tunajších majeroch založili ľudovú školu príslušníci rodu grófov Hunyidovcov, zrejme koncom 19. storočia. Vyučovalo sa po maďarsky.⁴⁶⁴

RIŠŇOVCE

V archívnych záznamoch je škola zachytená v roku 1778/79, ba Lexicon locorum spomína slovenského učiteľa už v roku 1773, ale podrobnejšie údaje pochádzajú až z neskoršieho obdobia. V časti Dolné Rišňovce bola škola zriadená v roku 1869 ako cirkevná rímskokatolícka škola a bola umiestnená v budove aj s bytom pre učiteľa-organistu, ktorým v tom roku bol Anton Kumery. Jeho nasledovníkmi boli: Lédeczy, Tejfölösy, Ján Schenk, Augustín Skvaró (1889-92), Alexander Lužica (1892 - ?).

V roku 1902 sa dohodli Dolné a Horné Rišňovce na vybudovaní spoločnej cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy, ktorej budova bola postavená v roku 1903 nákladom 8 311 korún a mala dve učebne. Od roku 1909 bol jej správcom Jaromír Šomský.⁴⁶⁵

RUMANOVÁ

Presný čas založenia školy v Rumanovej nie je známy. Najstarší občania si školu pamätajú ako chatrnú budovu v najstaršej časti obce – Búdy. Do vzniku školy navštevovali rumanské deti školu v obci Báb. Okolo roku 1840 tu údajne ako prvý vyučoval Augustín Tiefenbacher. Učil čítať, písať a počítať.

⁴⁶³ Podľa údajov OÚ Pohranice zo 16.3. 1998. List v archíve autora.

⁴⁶⁴ Podľa údajov OÚ Poľný Kesov zo dňa 20.11. 1997. List v archíve autora.

⁴⁶⁵ Daniš, A.: *Rišňovce. Rišňovce: OÚ, 1999, s. 96-97. ISBN 809677811X.*

Približne v roku 1850 si občania postavili novú školskú budovu, v ktorej po slovensky vyučoval asi 23 detí učiteľ Sušek. V roku 1858 je v dokumentoch zachytený učiteľ Michal Kovalo, v roku 1860 Michal Sedlárik, ktorý v obci pôsobil ako učiteľ vyše 40 rokov. V tom čase sa jednalo o jednotriednu školu. V roku 1890 si občania a obec spoločne postavili ďalšiu školskú budovu (škola bola zrejme obecná, nazývala sa horná). Od roku 1904 vyučoval v nej Jozef Benczy. Škola bola dvojtriedna a mala dva učiteľské byty.⁴⁶⁶

SVÄTOPLUKOVO

Poznatky o prvej škole v obci sa nezachovali, predpokladá sa, že tu bola obecná ľudová škola, ktorú navštevovali deti katolíkov i evanjelikov.⁴⁶⁷

ŠURIANKY

Predpokladá sa, že vznik školy súvisí so vznikom fary, a preto tu v minulosti mohla byť aj farská škola. Novšia farnosť vznikla v roku 1787, preto sa história školy viaže k tomuto obdobiu. Budova školy bola z nepálenej tehly, mala strechu zo slamy, bola majetkom rímskokatolíckej cirkvi. Iné pramene kladú čas vzniku školy do roku 1816. V roku 1896 vznikla štátna ľudová škola v Šuriankach i v Sulanoch. Vznikla pri príležitosti osláv milénia a podporoval ju veľkostatkár Jozef Emödy st. Krátko existovali povedľa seba cirkevná a štátna škola. Bolo úsilie cirkevnú poštátniť, ale cirkevná vrchnosť s týmto krokom nesúhlasila. Pre nízky počet žiakov nakoniec zanikla. Ako učitelia sa spomínajú: Krajčovič, Benkovič, ktorý vedel dobre maďarsky a latinsky a Michal Lackovič, posledný učiteľ cirkevnej školy. Na štátnej škole vyučoval Jozef Čihák (1896 – 1908), Nándor Jeney-Dancsina (1908-11), Margita Fummelová (1911), Ján Palmay (1912-18).⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ Rumanová 1156 – 1996. Nitra: RKS, 1996, s. 34-35.

⁴⁶⁷ Podľa údajov OÚ Svätoplukovo zo dňa 7.11. 1997. List v archíve autora.

⁴⁶⁸ Ambrová, G.: História obce Šurianky. Šurianky: OÚ, 1995, s. 94-96. ISBN 8096736299.

TAJNÁ

Škola v obci pred rokom 1918 bola, lebo sa zachovali archívne dokumenty najneskôr z roku 1914.⁴⁶⁹

TELINCE

Údaje k dejinám školy sa nezachovali. Z dostupných spomienok starších občanov tu pred rokom 1918 bola cirkevná rímskokatolícka ľudová škola.⁴⁷⁰

VEĽKÁ DOLINA

Do vzniku ČSR to bol majer s hospodárskymi stavbami a provizórnymi objektmi. Škola tu nebola.⁴⁷¹

VEĽKÉ CHYNDICE

Škola bola založená v roku 1881 a bola spoločná aj pre obec Malé Chyndíc. Budova bola z dreva, vyučovalo sa zrejme maďarsky, ale mená učiteľov a údaje o zriaďovateľovi sa nezachovali.⁴⁷²

VEĽKÉ ZÁLUŽIE

Predpokladá sa, že škola tu mohla byť už v 15. storočí, nakoľko niekoľko mladíkov z obce študovalo v tom čase na viedenskej univerzite.

⁴⁶⁹ *Spríevodca po okresných archívoch v Nitre, Prievidzi a Topoľčanoch. Bratislava: SAS MV SSR, 1975, s. 276.*

⁴⁷⁰ *Podľa údajov OÚ zo dňa 2.10. 2003.*

⁴⁷¹ *Veľká Dolina 1956 – 1996. Veľká Dolina: OÚ, 1996. ISBN 8021600179.*

⁴⁷² *podľa údajov OÚ Veľké Chyndice zo dňa 5.11. 1997. List v archíve autora*

V prvej polovici 17. storočia tu existovala zásluhou Thurzovcov známa protestantská škola, ktorú viedol rektor Michal Žabokrecký. Obnovená škola sa spomína v roku 1753, ktorej budova bola prestavaná v roku 1853. V roku 1870 vyhorela. Budova trojtriednej štátnej ľudovej školy bola postavená v roku 1910. Učilo sa aj v cirkevnej aj v štátnej ľudovej škole.⁴⁷³

VELKÝ CETÍN

Na základe dostupných údajov sa zistilo, že prvá škola bola v obci zriadená v roku 1755 na fare. Náplňou vyučovania bolo čítanie, písanie, náboženstvo a spev. Budova mala dve miestnosti a kantorský byt. Ďalšia školská budova bola postavená v roku 1912 pri bývalej kováčskej dielni. Mená učiteľov sa nezachovali.⁴⁷⁴

VELKÝ LAPÁŠ

Ani po dlhšom pátraní sa nepodarilo zistiť žiadne údaje o histórii školy vo Veľkom Lapáši (predtým Lapáš) pred rokom 1918.

VINIDOL

V roku 1787 bol zvolený prvý učiteľ-organista František Jankovič, po ňom prišiel Ján Kosa (1788 – 1816), František Urolínyi (1816-27), Juraj Jankovič (1827-48), Ján Hajmer (1848-52), Michal Radványi (1852-60), Ján Hajmer (1860-63), František Maláč (1863-67), Jozef Brezina (1873 – 1901), Ján Bilský (1901-13), Ján Cegáň (1913-18).

V časti obce Dolný Vinidol sú zachytení učitelia: Mozgay János (1860), Gaal János , Harangozó Pál, Vizvári Miklos, Griesbach Augustin (1907-30), Štásiková Mária (1918-19).⁴⁷⁵

⁴⁷³ Podľa údajov OÚ Veľké Zálužie zo dňa 14.7. 2003. List v archíve autora.

⁴⁷⁴ Kurcová, M.: *Veľký Cetín*. Komárno, Vydavateľstvo KT, 1999, s. 15.

⁴⁷⁵ *Vinidol*. Vinidol, OÚ, 1999, s. 8.

VRÁBLE

Fara vo Vrábľoch je písomne doložená v roku 1359, poznáme aj vrábeľských študentov na viedenskej univerzite, ale konkrétne zmienky o škole chýbajú. Nepriama informácia o nej je až z roku 1601.⁴⁷⁶

V roku 1844 sa vyučovalo po slovensky, v roku 1859 sa vyučovanie uskutočňovalo v priestoroch bývalej rímskokatolíckej fary, kde boli štyri triedy. Prichádzali sem (do roku 1850) aj deti z Horného Ohája, a do roku 1867 z Dyčky. V polovici 19. storočia navštevovalo školu viac ako sto detí, vyučovalo sa maďarsky a slovensky.

V roku 1874 bola zriadená vo Vrábľoch detská opatrovňa (óvoda) na dnešnej Moravskej ulici, opatrovatelkami boli sestry Schwarzové. V roku 1897 obec postavila budovu a v nej spravovala detskú opatrovňu. Riaditeľkou v tom čase bola Mária Hillerová (1916-58), tj. plných 42 rokov.

V roku 1916 bola zriadená v obci aj meštianska škola.

VÝČAPY-OPATOVCE

V roku 1848 sa začalo vyučovať v jednej miestnosti budovy, ktorú dal opraviť miestny zemepán Karoly Sooky a na oprave ktorej sa podieľala aj obec. Školu navštevovalo 32 detí.

V roku 1852 prebehla ďalšia rekonštrukcia budovy a ako učiteľ je tu zachytený János Voskovich (1852-67). Išlo o obecnú školu s rímskokatolíckym charakterom, vyučovalo sa po maďarsky. Od roku 1880 sa vyučovalo v tzv. Steinerovom dome (do roku 1912), kedy sa postavila nová školská budova trojtriednej štátnej ľudovej školy.⁴⁷⁷

ZBEHY

Prvá zmienka o škole je z roku 1613 a učiteľom bol istý Púček. Zriadila ju katolícka cirkev, ale navštevovali ju aj žiaci iného vierovyznania.

⁴⁷⁶ Trubíni, J.: *Vráble. Vráble: MÚ, 1994, s. 124. ISBN 8085670062.*

⁴⁷⁷ Žideková, B.: *Základná škola Výčapy-Opatovce. Nitra: VŠP, b.vr..*

Z roku 1780 vieme, že školská budova bola na konci obce pri kostole, postavená z nepálených tehál a mala miestnosť pre vyučovanie a izbu pre učiteľa, k tomu kuchyňa, komoru a maštal. Škola bola jednotriedna a navštevovali ju aj deti z Čakajoviec a Šarlužiek. Počet žiakov narastal približne od 45 detí v roku 1841 do 160 v roku 1900. V roku 1900 bola rozšírená na dvojtriednu a v roku 1918 na trojtriednu. Ako učiteľ sa po Púčekovi takmer storočie žiadny nespomína, až v z roku 1700 tu vyučuje pomocník učiteľa z Jelšoviec Ján Jambrák, po ňom Ondrej Haško (1708), Michal Haško (1780), Štefan Turis (1731), Šebastián Virách (1755), Adam Ivanič (1781), Štefan Čajda (1783), Ján Stankovič (1796), Michal Némethy (1828), Ján Turok (?), Ján Gál (1846), Jozef Valus (1847), Ján Kučera (1848-96), Teofil Frimmel (1896 – 1926). Za účinkovania Frommela sa rozširovala školská stavba i organizovanosť školy – ako druhí učitelia tu začali pôsobiť aj Helena Clementisová, Margita Kochová, Jolana Hankúczy, N. Sádecký a Rudolf Némer.⁴⁷⁸

ŽIRANY

Pred rokom 1858 sa vyučovanie uskutočňovalo príležitostne v súkromných domoch zámožnejších rodín. Jedným z učiteľov bol istý Miklošovič (1855-57), bez učiteľskej spôsobilosti. V spomenutom roku bola postavená prvá školská budova s učiteľským bytom, v roku 1879 bola postavená ďalšia budova. Ako učitelia sa spomínajú: Fekete (1857-58), Štefan Žarnovický (1858-59), Martin Viršík (1859-60), František Alexander Sebó (1860-67), Michal Garajský (1867-68), Ľudovít Mikloško (1870 – 1905), Karol Mikloško (1905-38).⁴⁷⁹

ŽITAVCE

V roku 1858 bola postavená prvá školská budova, neskôr ju prevzala do správy obec. Dovtedy zámožnejšie deti učili v niektorom zo zemianskych domov., v rokoch 1855-57 to bol istý Miklošovič, po ňom rok Fekete. Vydriavali si ich rodičia. Prvým učiteľom v novopostavenej budove bol Štefan Žarnovický (1858-59), po ňom Martin Viršík (1859-60), bol obľúbený lebo dobre učil náboženstvo a jeho žiaci pekne písali. Nasledoval František Alexander Sebo (1860-67), Michal Gajarský (1867-70), Ľudovít Mikloško (1870 – 1905) a nakoniec jeho syn Karol Mikloško (1905-38).⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ Podľa údajov OÚ Zbehy zo dňa 31.10. 1997. List v archíve autora.

⁴⁷⁹ Podľa údajov OÚ Žirany zo dňa 4.7. 2003. List v archíve autora.

⁴⁸⁰ Podľa údajov OÚ Žitavce zo dňa 25. 2. 2004. List v archíve autora.

OKRES KOMÁRNO

BAJČ

Škola v obci bola založená pred rokom 1846, mala jednu triedu a byt učiteľa. Prvým učiteľom bol Jozsef Paulovics (1827-40), nasledoval Bonaventura Lovász (1841-65). V roku 1870 bola postavená modernejšia budova (slúžila ako škola do roku 1979). V osade Vlkanovo vznikla škola z podnetu arcibiskupa Scitovského v roku 1865 a jej učiteľom bol István Viszotay (1865-67), neskôr bola postavená ďalšia budova. V osade Chrašť vznikla škola v roku 1894, prvým učiteľom bol Vincze Szerencsik.⁴⁸¹

BÁTOROVE KOSIHY

Podľa dostupných údajov škola v obci pred rokom 1918 bola, vyučovalo sa po maďarsky. Iné informácie sa nepodarilo získať.⁴⁸²

BODZA

Škola v obci pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti navštevovali školu v Holiciach.⁴⁸³

⁴⁸¹ Bajč. Arcibiskupské pamiatky. Komárno: KT, 1999, s. 12.

⁴⁸² Podľa údajov ZŠ Bátorove Kosihy zo dňa 10. 11. 2003.

⁴⁸³ Podľa údajov OÚ Bodza zo dňa 29. 10. 2003.

BODZIANSKE LÚKY

Od roku 1875 vyučoval vo vlastnom dome Vincent Vermes asi 40 detí, ktoré musel spočiatku do školy vábiť. V rokoch 1914-15 bola postavená školská budova z tehly.⁴⁸⁴

BRESTOVEC

Podľa údajov OÚ škola v obci do roku 1918 nebola.

BÚČ

Údaje k dejinám školy v obci sa nepodarilo zistiť, archívne materiály spred roku 1918 sa nezachovali.⁴⁸⁵

ČALOVEC

Prvá písomná zmienka o škole v obci je zo 16. storočia. Prvým známym rektorom školy bol v roku 1727 zachytený György Szentsimonyi. Ďalšími rektormi boli: István Szilágyi (1765-67), Péter Takáts (1767), Pál Szabó (1789-91), Miklós Betse (od 1792), Pál Szabó (1801), Sámuel Molnár (1803-17), Gergely Betes (1817), József Soós (1818-37), János Bujáki (1837-56), János Bujáki ml. (1856-58), József Besae (1858-91), Gyula Sárközy (1891-94), Pál Sedivi (1894 – 1925). Vyučovacia reč bola maďarská. V roku 1788 bola postavená nová budova. Škola patrila reformovanej cirkvi

V roku 1900 bola zriadená cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ale podrobnosti o nej nepoznáme.⁴⁸⁶

⁴⁸⁴ Boggarét. *A tanyák világa. Komárom: KT Kiadó, 1998, s. 12.*

⁴⁸⁵ *Informatívny sprievodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/1. Bratislava: MV SR, 2001. ISBN 8096755382.*

⁴⁸⁶ *Podľa údajov OÚ Čalovec zo dňa 14. 11. 1997. List v archíve autora.*

ČIČOV

Kalvínska škola bola zriadená pred rokom 1650, v roku 1673 bola zrušená, obnovila sa v roku 1784.

Cirkevná rímskokatolícka škola bola zriadená pred rokom 1750, jej budova bola z prepleteného prútia a nabíjanej hlíny s trstinovou strechou. Mala jednu vyučovaciu miestnosť a byt pre učiteľa. Neskôr viackrát upravená stavba sa stala v roku 1899 chlapčenskou školou. Dievčatám slúžila od roku 1889 kláštorná škola a opatrovňa sv. Jána Nepomuckého, vyučovali na nej rádové sestry.⁴⁸⁷

DEDINA MLÁDEŽE

Obec vznikla v roku 1949. Pred rokom 1918 patrila do katastrálneho územia Kolárovo.⁴⁸⁸

DULOVCE

Prvá dvojtriedna cirkevná rímskokatolícka elementárna škola v obci sa spomína v roku 1781 a jej prvým známym učiteľom bol Michal Barcsay zo Starej Ďaly. Dvojtriednosť bola znakom jej značného rozvoja, čo podčiarkuje skutočnosť, že v roku 1886 bola v obci zriadená aj detská opatrovňa, prvá vo vtedajšom politickom okrese. Jej zámerom bolo, aby deti vstupujúce do ľudovej školy plynule ovládali maďarský jazyk.⁴⁸⁹

HOLIARE

Prvá škola vznikla zásluhou občanov obce v roku 1794 a prvý známy učiteľ Ján Sóss je z roku 1841. Zriaďovateľom školy bola reformovaná cirkev, vyučovalo sa po maďarsky a navštevovali aj deti z okolitých obcí.⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ Podľa údajov ZŠ Čičov zo dňa 12. 1. 2004. List v archíve autora.

⁴⁸⁸ Podľa údajov OÚ Dedina mládeže zo dňa 18. 11. 1997. List v archíve autora.

⁴⁸⁹ Hrkľová, M. – Reško, A.: *Dulovce. Slovenská obec Podunajska. Komárno: KTV, 1997, s. 12.*

⁴⁹⁰ Podľa údajov OÚ Holiare zo dňa 4.3. 1998. List v archíve autora.

HURBANOVO

V časti mesta Hurbanovo sa spomína (na základe neúplných informácií) darovanie pozemku na výstavbu školy v roku 1901, ale škola alebo vyučovanie tu prebiehalo iste aj predtým. V časti mesta (pôvodne samostatnej obce Bohatá) bola škola postavená vďaka rodine Ordódyovcov asi v roku 1810. V roku 1861 sa budova rozšírila a neskôr bola aj lepšie vybavená zariadením. Poznáme aj učiteľa školy Szerencsika Antala (1876), ktorý tu učil 29 rokov, bol diplomovaný a jeho plat činil 290 forintov.⁴⁹¹

CHOTÍN

Už v 16. storočí tu bola pri kostole reformovanej cirkvi škola, v ktorej farár učil čítanie, písanie a počítanie. V roku 1666 ním bol Márton Sajószentpéteri, ktorého v roku 1674 odsúdili na galeje. V roku 1727 sa spomína levíta (kalvínsky učiteľ a farár) Sámuel Megyeri, ktoré ho však obyvatelia neskôr vyhнали, lebo si neplnil povinnosti. V roku 1792 vyučoval Mihály Végh. V rokoch 1830-47 sa spomína vzorná práca školy, ktorej rektorom bol István Császár. V roku 1856 škola vyhorela, v nasledujúcom bola unovu postavená, neskôr rozšírená o dve nové učebne. Do roku 1907 na škole vyučoval Ferenc Dobos.⁴⁹²

IMEĽ

Obecná kronika ako prvú uvádza cirkevnú školu zriadenú v roku 1885. Bola dvojtriedna a navštevovalo ju 80 až 100 detí. Od roku 1902 vyučoval Koloman Szaló a Eugen Boros. Vyučovacím jazykom bola maďarčina.⁴⁹³

⁴⁹¹ Podľa údajov MÚ Hurbanovo zo dňa 20.8. 2003. List v archíve autora

⁴⁹² Podľa údajov ZŠ Chotín zo dňa 6. 5. 2004. List v archíve autora.

⁴⁹³ Podľa údajov OÚ Imeľ zo dňa 12.11. 1997. List v archíve autora.

IŽA

V roku 1804 sa dohodli miestni katolíci s ostrihomskou kapitulou o zriadení cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej školy. Iniciátorom tejto dohody bol miestny kňaz Károly Dömé, vyučovalo sa po maďarsky. V roku 1909 bola postavená nová budova štvortriednej ľudovej školy.

V 80. rokoch bola zriadená aj jednotriedna cirkevná kalvínska škola a jej prvým učiteľom bol János Bőjthe, jeho nástupcom bol syn Sándor.⁴⁹⁴

KAMENIČNÁ

V prvej polovici 18. storočia je zachytené vyučovanie v súkromných domoch, na fare a iných miestach. Školská budova tu dovtedy nebola, lebo obci hrozili časté záplavy. Až v druhej polovici 18. storočia obec zakúpila pozemok, na ktorom bolo možné budovu postaviť. Išlo o skromnú budovu s bytom učiteľa, neskôr pribudli aj ďalšie miestnosti s bytom pre kantora. V roku 1894 jeden učiteľ vyučoval 70 až 90 žiakov. V nasledujúcom roku sa cirkevná rímskokatolícka škola stáva obecnou a v roku 1896 obec pre ňu stavia dvojtriednu budovu. V novej sa začalo vyučovať v roku 1897 a učiteľom bol Jozef Schidek z Kameničnej.⁴⁹⁵

KLÍŽSKÁ NEMÁ

Údaje k histórii školy sú strohé, vypovedajú len, že pred rokom 1918 boli v obci dve školy: cirkevná rímskokatolícka a cirkevná reformovaná ľudová škola, obe s vyučovacím jazykom maďarským.⁴⁹⁶

⁴⁹⁴ Podľa údajov OÚ Iža zo dňa 9.1. 1998. List v archíve autora.

⁴⁹⁵ Kameničná. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 1997, s. 5-6.

⁴⁹⁶ Podľa údajov OÚ Klížská Nemá zo dňa 29. 10. 2003.

KOLÁROVO

Už v roku 1606 vyučovali na tunajšej škole študenti hlavnej školy v Komárne, koncom 17. storočia boli učiteľmi miestni jezuiti. Z roku 1780 je záznam, že na tunajšej elementárnej škole sa vzdelávalo asi 30 žiakov a učiteľ mal príjem 245 ft.

V roku 1837 mala škola vyše 300 žiakov a po roku 1851 bola požiadavka, aby mala aspoň troch učiteľov. Jedným z nich bol Henc János, ktorý vyučoval vyše polstoročia. V roku 1854 bola pre školu postavená nová budova a jej zriaďovateľom bola rímskokatolícka cirkevná obec.

V roku 1892 vznikla v Kolárove dievčenská škola, za I. svetovej vojny bolo vyučovanie pre vojnové udalosti nepravidelné a plne sa obnovilo až po nej.⁴⁹⁷

KOMÁRNO

Vyučovanie v Komárne zaviedol údajne v roku 1562 potulný protestantský kazateľ Pavol Huszár, ktorý založil prvú školu. V roku 1606 bola zriadená vyššia protestantská škola, ktorej rektorom bol Imrich Károly, škola bola známa po celom Uhorsku svojou vysokou úrovňou. V roku 1624 si založili jezuiti v misionárskom dome rímskokatolícku elementárnu školu, ktorú v roku 1649 zreorganizovali na gymnázium. V dobe protireformácie bola protestantská škola zatvorená. V rokoch 1693-94 sa zaviedlo vyučovanie všetkých humanitných predmetov. V roku 1776 prevzali školu benediktíni, ktorí jej dali svetskejší charakter zavedením reálnych vyučovacích predmetov.

V roku 1606 zriadili v Komárne gymnázium aj kalvíni.

KRAVANY NAD DUNAJOM

Prvý učiteľ József Perczy sa spomína v roku 1755, školská budova však bola postavená až v roku 1828 a učili v nej vzdelanejší remeselníci a roľníci. Od roku 1838 tu začal učiť kvalifikovaný učiteľ, ale pre nízky plat skoro odišiel.

⁴⁹⁷ Juhász, A.: *Gúta és Környéke a múlt században*. Bratislava: Kaligram, 1996, s. 147. ISBN 8071491454.

Poznáme aj ich mená: Nándor Balogh (1838-40), János Szabó (1840-50), Ferenc Zsákovits (1850-54), Nándor Huskai (1854-58), Ferenc Kottra (1858-62), István Fajkos (1862-73), Sándor Konrádi (1873), János a Béla Balázsovci (od 1874). Školské budovy boli jednoduchými stavbami s jednou učebňou a bytom pre učiteľa, boli to jednotriedne cirkevné rímskokatolícke školy.⁴⁹⁸

LIPOVÉ

Škola v obci do roku 1918 neexistovala, bola založená v roku 1924.⁴⁹⁹

MARCELOVÁ

Podľa dostupných informácií slovenská škola tu pred rokom 1918 nebola, je však možné, že tu existovala maďarská škola.⁵⁰⁰

MARTOVCE

Podľa dostupných údajov sa prvý raz spomína príjem učiteľa školy reformovanej cirkvi s maďarským vyučovacím jazykom v roku 1787. Iné údaje nie sú známe.⁵⁰¹

MOČA

Na základe záznamov obecnej kroniky sa zistilo, že pred rokom 1918 tu pôsobila cirkevná rímskokatolícka škola (v školskom roku 1918/19 mala 68 detí) a škola reformovanej cirkvi (v tom istom školskom roku mala 211 detí).⁵⁰²

⁴⁹⁸ *Kravany nad Dunajom. Obec kaštieľov. Komárno: KT, 2000, s. 15-16.*

⁴⁹⁹ *Podľa údajov OÚ Lipové zo dňa 17. 11. 1997. List v archíve autora.*

⁵⁰⁰ *Podľa údajov ZŠ Marcelová zo dňa 12. 11. 2003. List v archíve autora.*

⁵⁰¹ *Podľa údajov OÚ Martovce zo dňa 29. 10. 2003.*

⁵⁰² *Podľa údajov OÚ Moča zo dňa 31. 8. 2004.*

MODRANY

Škola v obci pred rokom 1918 zrejme nebola, nakoľko archívne materiály sa zachovali až z roku 1928.⁵⁰³

MUDROŇOVO

Pred rokom 1918 škola v obci neexistovala, lebo obec sa konštituovala až za ČSR.⁵⁰⁴

NESVADY

Čas vzniku školy v tejto obci nepoznáme, ale z historického kontextu sa dá usudzovať, že už od roku 1858 tu pôsobila cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, koncom storočia je známe aj meno učiteľa Juraja Patakyho.⁵⁰⁵

OKOLIČNÁ NA OSTROVE

Už v 17. storočí je zaznamenaná existencia dvoch škôl v obci – škola reformovanej cirkvi a škola rímskokatolícka s vyučovacím jazykom maďarským. Z rokov 1765 a 1775 sa zachovali aj texty školských drám, ktoré boli inscenované na reformovanej škole. Pre túto školu bola v roku 1789 postavená nová budova z nepálenej hlíny.

Cirkevná jednotriedna rímskokatolícka škola dostala novú budovu v roku 1830, ale v 1836 zhorela. Opravená v roku 1850 bola poškodená povodňou. Nová budova bola postavená až v roku 1891.⁵⁰⁶

⁵⁰³ *Sprievodca po archívnych fondoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.*

⁵⁰⁴ *Podľa údajov OÚ Mudroňovo zo dňa 12.11. 1997. List v archíve autora.*

⁵⁰⁵ *Podľa údajov OÚ Nesvady zo dňa 12. 5. 2004.*

⁵⁰⁶ *Podľa údajov OÚ Okoličná na Ostrove zo dňa 9.12. 1997. List v archíve autora.*

PATINCE

Prvá škola v obci sa začala stavať v roku 1887 a bola postavená zo zbierok farníkov. Prvým učiteľom bol János Szabó, ktorý tu pôsobil do roku 1900. Nasledovali: Reszö Szentgyörgyi (1900-07), Mihály Hindy (1907-10), Gyöző Weisz (1910-12), János Sáringer (1912-14), László Pataky (1914), Imre Mandula (1914), László Bittvay (1915-26).⁵⁰⁷

PRIBETA

Keďže tu bol od roku 1499 kostol, je predpoklad, že v dávnejšej dobe bola v obci aj farská škola. Tá sa však prvý raz spomína až v roku 1734, keď sa uvádza katolícky učiteľ Görögh István a v roku 1761 Gyurkovics Krištof. Budova tejto cirkevnej rímskokatolíckej školy bola postavená v roku 1853 z tehál. Jej učiteľom v tom čase bol János Reviczky. Mával až 200 žiakov. Jeho nástupcom bol Bócz István a zrejme za jeho účinkovania bola v roku 1906 postavená nová budova.

Od konca 18. storočia viedli vyučovanie aj protestanti. Najprv v súkromných domoch, keď sa spomína učiteľ Imrich Szentesi a od roku 1784 už v riadnej školskej budove.

RADVAŇ NAD DUNAJOM

Z historického kontextu sa usudzuje, že škola v obci mohla pôsobiť už na začiatku 17. storočia.⁵⁰⁸

SOKOLCE

Stará kalvínska škola stávala oproti kostolu reformovanej cirkvi. Bola postavená v roku 1875 ako prízemná budova.

⁵⁰⁷ Podľa údajov OÚ Patince zo dňa 26.11. 1997. List v archíve autora

⁵⁰⁸ Podľa údajov OÚ Radvaň nad Dunajom zo dňa 11. 3. 2003.

—

Cirkevná rímskokatolícka ľudová škola bola zriadená v roku 1900 v časti Túrovské Sokolce, mala dve triedy. Iné podrobnosti sa nezachovali.⁵⁰⁹

SVÄTÝ PETER

Prvý údaj dokladá, že v roku 1878 zriadila cirkevná obec rímskokatolícku ľudovú školu v kantorskom byte. Neskôr k bytu pristavali ďalšiu miestnosť a prijali druhého učiteľa, na ktorého plat vyčlenili 300 forintov. Budova v roku 1885 vyhorela. Prvým učiteľom bol Imrich Mathy. V roku 1900 bola postavená nová školská budova s tromi učebňami.

Kalvínska škola bola v obci zriadená v roku 1904, mala jednu triedu s učiteľským bytom.⁵¹⁰

ŠROBÁROVÁ

Škola v obci, bývalom majeri, vznikla až po roku 1918. Dovtedy tunajšie deti chodili do školy v susednej Marcelovej.⁵¹¹

TRÁVNIK

Budova školy bola postavená v roku 1840 na náklady miestnych statkárov. Bola to cirkevná rímskokatolícka elementárna škola, vyučovalo sa po maďarsky, prvým učiteľom bol János Szebenyi (od 1840).

⁵⁰⁹ Sokolce. *Pozoruhodnosti*. Komárno, 1996, s. 10-11. ISBN 8088804515

⁵¹⁰ Podľa údajov ZŠ Svätý Peter zo dňa 2. 12. 2003. List v archíve autora.

⁵¹¹ Podľa údajov ZŠ Šrobárová zo dňa 17. 11. 1997. List v archíve autora.

TÔŇ

Podľa starších archívnych údajov v obci pôsobila škola dávnejšie, ale nevieme presne kedy. Ako učitelia sa uvádzajú: Hidvéghi Mihály, Komáromi János, Királyi István, Jász-Berényi István, Pápai Ferenc, Takács János, T. Péter, Végh Mihály. Školu vydržovala rímskokatolícka cirkev.⁵¹²

VEL'KÉ KOSIHY

Z histórie školy v obci sa zachovalo, že vznikla okolo roku 1860.⁵¹³

VIRT

Škola bola v obci zriadená v roku 1910, ale bližšie informácie nie sú dostupné.⁵¹⁴

VRBOVÁ NAD VÁHOM

O stave školstva v obci, ktorú tvorili usadlosti a majere, nemáme do 20. storočia údaje, zrejme časť detí zostávala bez patričného vzdelania. Až na začiatku 20. storočia sa obrátil miestny gazda na školského inšpektora v Komárne, aby rozhodol o zriadení školy. V roku 1909 školské orgány sa uzniesli, že v častiach obce Kova a Nagyszigeten bude postavená budova ľudovej školy, zrejme štátnej, ale záležitosť stavby nebola dovedená do konca. Minister výchovy a náboženstva dal v roku 1911 príkaz, aby sa začalo bezodkladne vyučovať, ale pre rôzne príčiny sa tak nestalo. Vyučovanie sa začalo v provizórnych priestoroch v roku 1913 a stavba budovy bola dokončená o rok neskôr.

⁵¹² Biró, B.: *Tany látnivalók. Tõň: OÚ, 1995, s. 14. ISBN 8088804140.*

⁵¹³ Podľa údajov OÚ Veľké Kosihy zo dňa 15. 2. 2004.

⁵¹⁴ Podľa údajov OÚ Virt zo dňa 21. 1. 2004.

Ako učítelia sa spomínajú: Kópper Etel (1913-14), Halmos Kálman (1914-28), ktorého v čase mobilizácie zastupovali Kiss Ferenc, Schvenker Ilona a Freiszmuth Imre.⁵¹⁵

ZEMIANSKA OLČA

Pôsobila tu od roku 1884 škola reformovanej kresťanskej cirkvi. Ako učítelia sú zachytení: Gábor Gerguleer (1884 – 1900), János Hajdú (1901), Dénes Mészáros (1900-30), János Gocsmán (1901-03), Zsigmund Györi (1903-06) a Gyula Szilágyi (1906-19).⁵¹⁶

ZLATNÁ NA OSTROVE

Podľa dostupných údajov škola reformovanej cirkvi sa spomína prvý raz v roku 1654.⁵¹⁷

⁵¹⁵ Podľa údajov OÚ Vrbová nad Váhom zo dňa 18.11. 1997. List v archíve autora.

⁵¹⁶ Podľa údajov OÚ Zemianska Olča zo dňa 26. 1. 2004. List v archíve autora.

⁵¹⁷ Iskolánk. Csallóközarányoson 1999.

OKRES LEVICE

BAJKA

Počiatky školy sa spájajú so stavbou budovy školy reformovanej cirkvi v roku 1870. Vyučovalo sa po maďarsky.⁵¹⁸

BÁTOVCE

Prvé údaje o škole sú zo 17. storočia, ale možno predpokladať, že škola tu bola už dávnejšie. Známe sú príjmy učiteľa podľa kanonickej vizitácie z rokov 1650 a 1692. Učiteľ-organista a správca školy Michal Balogh učil čítať, písať a náboženstvo. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku školu.

Budova evanjelickej a. v. školy bola postavená v roku 1785, ale vyučovanie detí sa dialo už pred týmto termínom. Učilo sa však nesústavne, najmä v súkromných domoch a v podmienkach náboženských rozbrojov, často tajne. Bátorvskú školu spomína aj Režíkova a Matthaeesova Gymnaziológia.⁵¹⁹

BEŠA

Z dostupných údajov sme zistili, že prvá cirkevná rímskokatolícka škola vznikla v roku 1775 a kalvínska v roku 1792. Iné údaje nie sú nateraz známe.⁵²⁰

⁵¹⁸ Podľa údajov OÚ Bajka zo dňa 10. 1. 2004

⁵¹⁹ Podľa údajov OÚ Bátorvce, nedat. List v archíve autora.

⁵²⁰ www.besa.sk (11. 2. 2009).

BIELOVCE

Po výstavbe rímskokatolíckeho kostola v roku 1714 bola v obci zriadená škola umiestnená v budove s jednou miestnosťou a bytom pre učiteľa. Nová budova bola postavená v roku 1908. Ako učitelia sú známi z neskoršieho obdobia: Auch, Rozenčík, Trnavčík, Ján Glos (1882 – 1902), Tóth (1902-04), Valter (1904-09), Emil Ferlih (1909-42).

V obci bola aj škola reformovanej cirkvi, jej budova bola opravovaná v roku 1907. Zachovali sa mená jej učiteľov: Ján Kováč (1882 – 1908), Pavol Šereš (1908-42).⁵²¹

BOHUNICE

Cirkevná evanjelická a. v. škola vznikla v roku 1695 a jej učiteľmi boli: Juraj Horváth (1695 – 1701), Pavel Michalovič (1701-13), Samuel Horváth (1713-27), Jakub Tvrdosinyi (1727-60), Jozef Tvrdosinyi (1760-76), Ondrej Gašparides (1776-90), Ondrej Kunicz (1790-93), Pavel Kacka (1793 – 1826), Ondrej Brízik (1827-30), Daniel Baltík (1830-53), Fridrich Baltík (1853-55), Karol Baltík (1855-86), Eduard Krátky (1886-90), Samuel Bateľ (1890-97), Samuel Hruz (1897 – 1906), Samuel Adamčík (1906-18).⁵²²

BORY

Podľa dostupných informácií cirkevná ľudová škola tu existovala pred rokom 1918, ale bližšie údaje o nej sa nateraz nepodarilo zistiť. Jej budova (po prestavbách) existuje dodnes.⁵²³

⁵²¹ Podľa údajov OÚ Bielovce zo dňa 13. 10. 2003. List v archíve autora.

⁵²² Podľa údajov OÚ Bohunice zo dňa 14. 10. 2003. List v archíve autora.

⁵²³ Podľa údajov OÚ Bory zo dňa 16. 6. 2004.

BRHLOVCE

Podľa tradície potrebám školy slúžil v Brhlovciach malý súkromný dom. V roku 1771 dal miestny zemepán Komondy postaviť riadnu školskú budovu, vrátane bytu pre učiteľa. Prvým podľa mena známym učiteľom bol Štefan Javorek, ktorý sa spomína v roku 1779. V roku 1800 bola postavená nová budova a počas jej výstavby sa vyučovalo v súkromných domoch. Učiteľmi do roku 1884 boli Ján Bajčáni a Girek. Od roku 1884 ako učitelia pôsobili Martin Wágner, ktorý vyučoval po slovensky do roku 1890, nahradil ho Viktor Štubendek, v roku 1897 učil Martin Demeter a potom sa na učiteľské miesto vrátil Martin Wágner. Tento od roku 1905 učil po maďarsky, ale v roku 1910 musel zo školy odísť, lebo nemal učiteľský diplom. Nahradil ho Štefan Klepátš, ktorý zotrval na škole do vzniku ČSR.⁵²⁴

ČAJKOV

Mená učiteľov v obci sú známe od roku 1670, ale predpokladá sa, že školská tradícia je tu dlhšia. Prvým známym rektorom školy je Michal Ujfaluši, ktorý bol zároveň aj notárom a pôsobil v rokoch 1670 – 1705. Po ňom bol učiteľom Ján Maškálík, Matej Chorvát (1713) a ďalší učitelia.

Prvá škola stála uprostred obce za kostolom, v rokoch 1753 a 1850 vyhorela. Po druhom požiari sa už budova neopravovala, ale zakúpila sa budova bývalých kasárni. Tu sa vyučovalo do roku 1912, keď bola postavená nová budova. Škola bola do roku 1906 cirkevná, do 1912 obecná a po tomto roku bola poštátneňá, aby sa mohlo rozšíriť vyučovanie maďarčiny.⁵²⁵

ČAKA

Škola v obci je po prvý raz zachytená v roku 1755. Jej správcom v tom čase bol Ondrej Trungel, ktorý vyučoval po slovensky, neskôr ho nahradil Martin Karas. Škola však nemala vhodnú budovu.

⁵²⁴ Vrechníková, D.: *Brhlovce 1245 – 1995*. Nitra: VŠP, 1995, s. 38 a nasl..

⁵²⁵ Podľa údajov OÚ Čajkov zo dňa 4. 12. 1997. List v archíve autora.

V roku 1769 bola škola dvojtriednou, jej správcom bol Ján Jankovič a mal pomocného učiteľa Adama Debreczényiho. Do čakanskej školy chodili aj deti z neďalekého okolia, ale vyučovalo sa zväčša v zime.

V roku 1842 bol správcom školy Jozef Kubinský a za jeho pôsobenia sa opravovala školská budova.⁵²⁶

ČATA

Zo starších dejín je zachytený údaj, že v roku 1773 v obci učil maďarský učiteľ⁵²⁷ a podľa údajov OÚ tu aj pred rokom 1918 pôsobila cirkevná ľudová škola.⁵²⁸

DEMANDICE

V Demandiciach pred rokom 1918 pôsobila cirkevná škola, ale bližšie údaje o nej nateraz nemáme.⁵²⁹

DEVIČANY

Prvú školu v obci si zriadili miestni evanjelici v roku 1595. Kronika uvádza aj mená a životopisy 37 učiteľov, ktorí sa na škole vystriedali do roku 1904. Budova školy bola umiestnená pôvodne v drevenej stavbe, v rokoch 1726, 1740, 1778, 1811 a 1854 bola obnovovaná. Nová budova bola postavená v roku 1914.⁵³⁰

⁵²⁶ Remeň, A.: *Z histórie obce Čaka. Čaka: MsNV, 1983, s. 4.*

⁵²⁷ *Lexicon locorum populosorum regni Hungariae anno 1773. Budapestini 1920, s. 42.*

⁵²⁸ Podľa údajov OÚ Čata zo dňa 19. 3. 2004.

⁵²⁹ Podľa údajov OÚ Demandice zo dňa 3. 11. 2003. List v archíve autora.

⁵³⁰ *Devičany. Devičany: OÚ, 1991, s. 180-181.*

DOLNÁ SEČ

Škola vznikla zrejme už v období reformácie, zmienka o školskej budove je z roku 1662. Išlo o malú budovu, ktorá bola v roku 1874 zbúraná a na jej mieste postavená nová s učiteľským bytom. Prvým rektorom školy bol Štefan Máte (do 1874), Ľudovít Arany (?), Székely Dezider (do 1896), ktorý založil v obci aj spevácky zbor. Nasledovali: Koloman Székely (1896 – 1901), Alexander Miškei (1901-02), Valent Ballakár (1902-06), Gustáv Husár (1906-09), Vojtech Székely (1909-27). Vyučovacou rečou školy bola maďarčina.⁵³¹

DOLNÉ SEMEROVCE

Presný čas vzniku školy v Dolných Semerovciach nepoznáme, prvá zmienka o nej je z roku 1830 a hovorí o vyučovaní v súkromnom dome. V roku 1854 sa vyučovalo zrejme už v školskej budove s jednou vyučovacou miestnosťou a učiteľským bytom. V roku 1883 ponúkol škole jedno poschodie svojho príbytku gróf Stainlein a začala tu pôsobiť aj dievčenská škola, v ktorej vyučovali sestry rádu sv. Vincentky. Vyučovanie bolo zamerané na dievčenské práce, ale čoskoro bola výuka dievčat ukončená. Ako učitelia sú uvádzaní: Peter Vinkovics (1869-71), Šándor Tóth (1871-72), Vilmos Heyer (1872-73), Ferenc Csóka (1873-79), Ágoston Vinkovics (1879-88), od roku 1888 bol kantorom učiteľom Gustáv Kampmann, od roku 1916 Ján Kovács.⁵³²

DOLNÝ PIAL

Škola tu bola asi od prvých desaťročí 18. storočia, po prvý raz sa v písomných dokumentoch spomína v roku 1724. Budovu dal postaviť gróf Hunyady, od roku 1868 to bola cirkevná rímskokatolícka ľudová škola. Ako učitelia sú zachytení: Andrej Germani (1755-79), Juraj Repka (1779 – 1800), Michal Káčer (1841-52), Jozef Sztecsík (1852-62), Rudolf Stehlík (1862-73), Ján Blšťák (od 1873).

⁵³¹ Podľa údajov OÚ Dolná Seč zo dňa 11.12. 1997. List v archíve autora.

⁵³² Komlóssy, F.: *Az Esztergom főegyházmegyei r.-k. iskolák története. Esztergom 1896, s. 103-104.*

DOMADICE

Podľa kanonickej vizitácie nadošianskej farnosti škola v Domadiciach bola zriadená v roku 1708, keď licentiáti začali vyučovať v drevenom dome. Neskôr dostala škola kamennú budovu, ktorá mala už tri miestnosti, no zariadená bola len dvomi dlhými lavicami. Takýto stav trval do roku 1900. Vtedy dal miestny zemepán Billót postaviť novú budovu a vybavil ju aj nábytkom, takže táto škola bola vtedy tomto v okolí najmodernejšou. Ako učitelia sa spomínajú: Ján Hollý, Toman, Debrecéni, Vohradník, Ján Srnka a Július Talspoch (1876 - 1914).⁵³³

DRŽENICE

Prvý údaj o ev.a.v. elementárnej škole z roku 1779 keď barónka Hellenbachová prispela na opravu školskej budovy, preto je možné, že škola je staršieho dáta. V roku 1824 bola opravovaná znovu a v roku 1882 bola postavená nová stavba. Ako učitelia sú uvedení: Matej Greskovič (asi 1755), Ondrej Jaszik (1797), Ladislav Puchovský, Samuel Bohúň, Ján Deák (1811-29), Ondrej Mach, Michal Linder, Samuel Wanay (1829-36), Pavol Záhon (1836-38), Ludevít Obetko (1838-50), Juraj Podhradszky (1850-54), Michael Silnický (1854-60), Pavel Salay (1861-84), Ľudovít Bothár (1884-88), Ján Mayer (1888 – 1900), Rudolf Schimko (1901-39).⁵³⁴

FARNÁ

Z dostupných informácií vieme, že v obci existovali tri školy. Najstaršou bola škola reformovanej cirkvi z roku 1638, vyučovalo sa po maďarsky. Ako jej učitelia sa spomínajú: József Gere (do 1810), Mihály Czövek (1810-33), Endre Szobonyai (1833-38), János Szabó (1838-67), Károly Kiss (1867-71), Dénes Tolnay (1871-90), Gyula Csomáz (1890-95), Gyula Patay (1895-99), István Akúcs (1899 – 1901), Etelka Szabo a Ida Czuczor (1901-03), Gyula Szabó a Ilona Jako (1903-10), Gyula Máthé (1909-11) a Gyula Hadnagy (1911-45).

⁵³³ Podľa údajov OÚ Domadice, nedat. List v archíve autora.

⁵³⁴ Podľa údajov OÚ Drženice zo dňa 18.11. 1997. List v archíve autora.

Rímskokatolícka škola vznikla v roku 1701 a jej vyučovacou rečou bola tiež maďarčina. V roku 1882 poznáme učiteľa Démunda, nasledoval ho Béla Kapitán, Mária Gergely, Szidónia Szarka, László Durics a Arpád Komlósi (do roku 1924). Nová budova tejto školy bola postavená v roku 1890.

Evanjelická škola s vyučovacím jazykom maďarským bola zriadená v roku 1825 a jej učiteľmi boli: István Bednárík, András Turcsányi, János Devora, Daniel Bartolomej, Sámuel Liffa, Péter Ltkóczy, István Bobcsek, János Launer, Samuel Bobcsek, Lajos Luppá a György Grendel (do roku 1928). Nová budova tejto školy bola postavená v roku 1909.⁵³⁵

HOKOVCE

Zachovala sa ústna tradícia, že na miestnej cirkevnej rímskokatolíckej škole vyučoval Ján Tóth, po ňom Juraj Walter (do roku 1919), ktorý bol aj spisovateľom.⁵³⁶

HONTIANSKA VRBICA

Od roku 1810 sú známe mená učiteľov tunajšej školy reformovanej cirkvi: Czímer Zsigmond (1810), Magyar Péter (1840-66), Kallós János (1866-71), Kiss Sándor (1871-83), Végh István (1883-85), Süttö Gerszon (1885 – 1910), Nagy Albert (1910-11), Jakab Jenő (1911-16) a Süttö Gerszon (1916-19).

Približne v tom istom období pôsobila aj rímskokatolícka škola, ale podrobnejšie údaje ani mená nepoznáme.⁵³⁷

HONTIANSKE TRŠŤANY

Cirkevná rímskokatolícka škola bola zriadená – podľa obecnej kroniky – v roku 1430.

⁵³⁵ Podľa údajov OÚ Farná zo dňa 31. 10. 2003. List v archíve autora.

⁵³⁶ Hokovce. Hokovce: OÚ, b. vr., s. 40.

⁵³⁷ Podľa údajov OÚ Hontianska Vrbica zo dňa 23. 10. 2003. List v archíve autora.

Zachovala sa časť menoslovu učiteľov: Pavel Matuláni (1769-94), Vojtech Matuláni (1794 – 1808), Ignác Nereška (1808-11), Ignác Wieser (1811-14), Ján Maloňai (1914-18), Anton Novotný (1818-28), Jozef Löky (1828-40), Leopold Milvay (1840-45), Samo Birbruner (1845-52), Juraj Radlinský (1852-56), Ján Šmeringa (1856-77), Bernát Horák (1878 – 1907), Karol Thron (1907 – 1920).⁵³⁸

HORNÁ SEČ

Tunajšia kalvínska škola bola zriadená už v 17. storočí, ale vyučovalo sa nepravidelne. Prvým známym učiteľom-kantorom bol István Garcsek (1784-90), po ňom István Tolnay (1790 1805), Ferenc Seres (1805-17), József Sallai (1817-25), András Pólya (1825-40), József Bot (1840-49), Dezső Szudó (1849-67) a Lajos Veres (1867-74). Dnešná budova školy bola postavená v roku 1874 ako dvojtriedna ľudová škola. V nej vyučovali: János Haniszko (1875 – 1904), János Dömötör (1904-15), Károly Néhez (1915-16) a Nagy Sándor (1916-22).⁵³⁹

HORNÉ SEMEROVCE

Do roku 1850 vyučovanie v Horných Semerovciach neprebiehalo, v rokoch 1850-55 vyučoval miestny obuvník Szauer, od roku 1855 mala obec učiteľa Csúza, ktorý začal vyučovať v priestoroch bývalého pastierskeho bytu. Vyučovacím jazykom bola maďarčina. Po ňom nasledovali ešte Valasek, Korosi a Ignác Koharics, neskôr Štefan Monzer a Pavel Schultz. Keďže počet žiakov narastal, obec bola nútená postaviť novú školskú budovu v roku 1871, a to za finančnej pomoci princa Coburga. Neskôr sa ako učelia uvádzajú: Michal Gombos, ktorý učil 13 rokov a Arpád Lehoczky.⁵⁴⁰

⁵³⁸ Podľa údajov OÚ Hontianske Trst'any zo dňa 6. 4. 2004. List v archíve autora.

⁵³⁹ Horná Seč 1355 – 2000. Horná Seč: OÚ, 2000, s. 11-12.

⁵⁴⁰ Podľa údajov OÚ zo dňa 20.2. 1998. List v archíve autora.

HORNÉ TUROVCE

Presný rok vzniku školy nepoznáme, prvý raz sa spomína učiteľ rímskokatolíckej ľudovej školy v roku 1895, vyučoval po maďarsky. Do roku 1910 bola škola jednotriedna, po tomto roku sa nákladom 6550 korún postavila dvojtriedna škola a počet žiakov sa zvýšil na 60.⁵⁴¹

HORNÝ PIAL

Škola reformovanej cirkvi bola v obci od polovice 17. storočia, jej pôsobenie však bolo viackrát prerušené. Pravidelne sa začalo vyučovať od roku 1838 v maďarskom jazyku. V roku 1862 sa začala pristavovať ďalšia miestnosť, nová budova bola postavená v roku 1909. Ako učitelia sa vystriedali: Garts István (1824-28), Juhász István (1828-49), Varga Balász (1849-51), Tóth Lajos (1851-54), Bokor Jenő (1855-62), Patay József (1863 – 1904) a Brányik Géza (1904-36).⁵⁴²

HRONOVCE

Z dejín školy v tejto obci sa nám podarilo len zistiť, že v roku 1773 tu učil slovenský učiteľ.⁵⁴³

HRONSKÉ KĽAČANY

Počiatky nepravidelného vyučovania možno podľa doteraz známych prameňov datovať rokom 1755, keď sa ako učiteľ spomína miestny notár.⁵⁴⁴ Kanonická vizitácia z roku 1842 už uvádza, že škola v obci je a podľa zvyklostí vyučuje na nej miestny notár.

⁵⁴¹ Podľa údajov OÚ Horné Turovce zo dňa 31. 10. 2003. List v archíve autora.

⁵⁴² Podľa údajov OÚ Horný Píal zo dňa 30. 10. 2003. List v archíve autora.

⁵⁴³ *Lexicon locorum populosorum regni Hungariae anno 1773*. Budapestini 1920, s. 47.

⁵⁴⁴ Chudý, Š.: *Školské vzdelávanie v histórii Hronských Kľačan*. Hronské Kľačany, nedat. rkp., s. 7.

Deti však dochádzajú do školy len na nátlak, aj to iba v zime v počte 15.⁵⁴⁵ V roku 1853 sa spomína riadny učiteľ, ktorý vyučoval v budove postavenej pred rokom 1842 nákladom obce, ale trieda nebola vhodne vybavená. Nová budova školy bola postavená v roku 1870, v roku 1901 k nej pristavili ďalšiu triedu a mala už základné vybavenie.

Ako učiteľia sa spomínajú starotekovský Joannes Jancsar (1755), po ňom neznámy hronskokľačiansky notár, neskôr Michal Kádassy (1842). Dokumenty uvádzajú ešte učiteľa Michaloviča (do 1881), Štefana Pivoňku (1881-92), na ktorého ešte po desaťročiach spomínali rodáci, krátko pôsobil Štefan Tokody (1892-94), dlhšie Štefan Palzer (1894 – 1919). Posledne menovaný však bol pod tlakom apponyiovských zákonov. Vďaka si hronskokľačania spomínali aj na učiteľku Máriu Behúlovú (1901-38). Škola bola hmotne zabezpečená obcou, mala rímskokatolícky charakter, do roku 1901 bola jednotriednou, potom dvojtriednou. Vyučovalo sa po slovensky, od roku 1894 po maďarsky, ale úplne pomaďarčiť vyučovanie sa nepodarilo.⁵⁴⁶

HRONSKÉ KOSIHY

Najstarší záznam hovorí, že školská budova vyhorela v roku 1858. Na naliehanie miestneho škôldozorca sa v roku 1869 postavila nová budova s učiteľským bytom. Učiteľ František Pálinkáš sa však v obci spomína už v roku 1780, po ňom František Konček a pred vznikom ČSR Ján Hlaváni. Škola mávala okolo 120 až 140 žiakov, vyučovacou rečou bola slovenčina.⁵⁴⁷

IĽA

Na prelome 19. a 20. storočia začala rímskokatolícka cirkev s výstavbou školskej budovy, ktorá bola pre nedostatok financií dokončená v roku 1905 vďaka podpore štátu.. Vtedy sa začalo s vyučovaním v maďarskom jazyku s katolíckym učiteľom, čo bola podmienka občanov, aby štát dofinancoval stavbu budovy. Ako učiteľia sa uvádzajú: Andrej Kozák, Aladár Ranglovič, Margita Moravčíková a Jozef Muráni.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ Tamže.

⁵⁴⁶ Tamže.

⁵⁴⁷ Podľa údajov OÚ Hronské Kosihy zo dňa 12.1. 1998. List v archíve autora.

⁵⁴⁸ Podľa údajov OÚ Iľa zo dňa 7.1. 1998. List v archíve autora.

IPEĽSKÉ ÚĽANY

Z dejín školy v tejto obci sme zachytili iba údaje, že v roku 1773 tu vyučoval slovenský katolícky učiteľ.⁵⁴⁹

IPEĽSKÝ SOKOLEC

Čas vzniku cirkevnej rímskokatolíckej školy v obci nie je známy, pravdepodobne sa tak stalo okolo roku 1714. Do roku 1875 bola umiestnená v sedliackom dome so slamenou strechou, tu bol aj učiteľský byt s dvomi izbami a kuchyňou. V uvedenom roku tento dom pri požari zhorel a musel byť opravený. Pre narastajúci počet detí sa v roku 1906 zaviedlo dvojsmenné vyučovanie, čo si vyžiadalo v roku 1907 stavbu novej školskej budovy s bytom pre pomocného učiteľa. Na škole pôsobili dvaja učitelia, navštevovalo ju 157 detí. Ako učitelia sa spomínajú: učiteľ Kivos (1800), Nógrádi (do 1848), Marecsek József (do 1858) s pomocným učiteľom Bátkaim. Nasledoval istý Grúlik, Adolf Trávnicek (1858-73), Magasházi Fülöp (1873-98), Meszáros Rezső (1898 – 1903), Mozolányi József, Latincsics János (1903-06), Kiss Lajos (1906-19). V čase vojny nahradil Kissa József Horváth. Ako pomocní učitelia: Bakai Jolán (1907-17), Mészáros Gizella (1917-29).

Druhou školou bola cirkevná ev.a.v. elementárna škola, ktorej založenie sa datuje rokom 1832. Jej spoluzriaďovateľom bola evanjelická i reformovaná cirkev. V budove školy bol aj učiteľský byt, ale škola bola pri povodni poškodená. Keďže veriaci nemali dostatok financií na jej opravu, prostriedky získali zbierkou. Ako učitelia sa spomínajú: Knyazsovics András (1832-49), Hraskó József (1849-51), Markus Sándor (1852), Antolík József (1853-58), Borbély Károly (1858-83), Karda József (1883-87), Bankó János (1887-94), Klein Mihály (1895-96), Hasák Lajos (1896-98), Mesko István (1898-99), Istvánfi Gyula (1900-01), Tóth Aladár (1901-08), Varga Géza (1908-12), Bohus Lajos (1912-32).⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ *Lexicon locorum populorum regni Hungariae anno 1773. Budapestini 1920, s. 121.*

⁵⁵⁰ *Podľa údajov Ipeľský Sokolec OÚ zo dňa 17.12. 1997. List v archíve autora.*

JABLOŇOVCE

Podľa tradície boli v obci dve cirkevné školy: evanjelická a rímskokatolícka. Evanjelická vznikla údajne v 16. storočí, neskôr zanikla a obnovila sa až po navrátení náboženských slobôd. Jej plnší rozmach sa začal po prijatí Tolerančného patentu: O jej ďalších osudoch nemáme informácie.

Rímskokatolícka škola vznikla koncom 19. storočia, dovtedy odchádzali katolícke deti do školy v Pečeniciach. Spočiatku sa učilo v pustovni neďaleko obce, po roku 1849 cirkev školu priamo v obci. Jej učiteľom takmer polstoročie bol Peter Bačík, po ňom Viktor Stubedeck zo Zuberca. V roku 1896 ju navštevovalo 45 detí. Aj štatistické údaje o viac ako 95 % gramotnosti dokladajú dobrú úroveň školy pred rokom 1918. V obci bola údajne až 80% gramotnosť dospelého obyvateľstva (uhorský priemer bol 60%)⁵⁵¹

JESENSKÉ

Podľa zistených údajov škola v obci pred rokom 1918 neexistovala.⁵⁵²

JUR NAD HRONOM

Škola vznikla v roku 1730, ale v roku 1759 už zanikla, lebo v obci nežili rímskokatolícke rodiny. Obnovená bola v roku 1827, ale ďalšie údaje o nej sa nám nepodarilo zistiť.⁵⁵³

KALNÁ NAD HRONOM

Začiatky školského vzdelávania spadajú do prvej polovice 17. storočia. Je zachytené, že v roku 1726 bol z obce vyhnaný kalvínsky kazateľ a rektor János Barsi.

⁵⁵¹ Podľa údajov OÚ Jablňovce, nedat. List v archíve autora.

⁵⁵² Podľa údajov OÚ zo dňa 28.11. 1997. List v archíve autora.

⁵⁵³ Verejná správa, 1996, č. 10, s. 8.

Kedy škola vznikla nie je známe, je však isté, že existovala už v roku 1655. Po vydaní Tolerančného patentu sa na kalvínskej škole obnovilo vyučovanie a ako učitelia pôsobili: Szilágyi János, Taliga István, Veres János, Nagy László, Pólya András (1818), Fürjes József, Gombkötő András (1848) a Gunyics György (1874). Po tomto roku sa správy o škole strácajú.

Budova rímskokatolíckej školy sa spomína v roku 1733 a financoval ju miestny zemepán Ondrej Hunyady, môže pochádzať z roku 1726. Neskôr bola niekoľkokrát prestavovaná a v roku 1914 sa začala stavať nová budova dvojtriednej školy s bytom pre učiteľa, ktorú pre finančné problémy a vojnové udalosti dokončili až v roku 1922. Z toho obdobia pochádza aj inventár školy. Ako učitelia tejto školy účinkovali: Gyarmányi András (1779), Bordás József, Gonda N., Máttéfi Ferenc, Pilisi József, Horváth Ferenc (1842-60), Juhász B. (1860-?), Matulay András, Vinkovics Ferenc (1870-77), Klepáts István (1877 – 1910), Vanger István (1910-45).⁵⁵⁴

KEŤ

Predpokladá sa, že v 14. storočí tu bola fara, kostol i škola. V 18. storočí pôsobila v obci kalvínska škola.⁵⁵⁵

KOZÁROVCE

Listiny údajne dokladajú, že škola tu bolo už okolo roku 1490, keď je zachytené pôsobenie učiteľa-organistu z neďalekého kláštora Sv. Beňadika.⁵⁵⁶ Koncom 18. storočia bola postavená školská budova (prestavaná v roku 1878). Udržovateľom školy bola rímskokatolícka cirkev a finančne ju podporovala aj ostrihomská kapitula. Ako učitelia sú zachytení: Ján Matlík, Ignác Cagány, Ján Godini, neskôr Jozef Priczer (1840-63), Ján Mrkvicska (1863-69), Ján Petivoky (1869-86), Ján Blehák (1886), Ján Nyitrai (1882-83), Ján Mazsáry (1883-84), Jozef Belák (1884-85), Žigmund Thuranszky (1885-86), Ľudovít Tóth (1886-88), Anton Navara (1888-90), Ladislav Talló (1890-92), František Hlaváčsek (1892-95), Vojtech Klainer (1895-96).⁵⁵⁷ V rokoch 1902 až 1919 tu pôsobila aj detská opatrovňa.⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ Podľa údajov OÚ Kalná nad Hronom, nedat. List v archíve autora.

⁵⁵⁵ Keť. Komárno: KT, 1995, s. 14.

⁵⁵⁶ Švolík, G.: Kozárovce. Minulosť a prítomnosť. Kozárovce: OÚ, 1998, s. 65. ISBN 8088773059.

⁵⁵⁷ Komlóssy, F.: Az Esztergom főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom 1896, s. 145.

⁵⁵⁸ Švolík, G.: cit. dielo, s. 65.

KRŠKANY

Rímskokatolícka škola vznikla okolo roku 1800, deti vyučoval kostolník. Neskôr bola postavená pre školu budova, v roku 1873 k nej pristavali ďalšie miestnosti, 1903 postavená nová budova pričinením zemana Ľudovíta Ordodyho. Ako učitelia sa vystriedali: Štefan Valášek (1843-50), mal 25 žiakov, Ján Haimer (1850-56), Michal Milvay a Ľudovít Sabo (1857-63), Ján Navara (1863-68), František Tauber (1868-71), Štefan Klepáč (1871-74), František Tauber (1874-76), Anton Tuka (1876-79), Adolf Terštianský (1880-87), Gerhard Richard, Ján Blei, Rudolf Jakubík, Karol Čepela (do 1895), Adolf Terštiansky (1897 – 1922).⁵⁵⁹

KUBÁŇOVO

Podľa dostupných informácií tu škola mohla byť dávnejšie, nakoľko v roku 1746 získal tunajší občan Tott Adalbertus bakalársky a potom magisterský titul z filozofie na Trnavskej univerzite. Na začiatku 18. storočia sa spomínajú učitelia Štefan Balog, Juraj Pukli, Juraj Perlecki a Ján Bászmány. V 19. storočí sa spomína obecná ľudová škola so 69 žiakmi a maďarským vyučovacím jazykom. Ako učitelia sú zachytení: Valkó a Veselák, ktorý tu učil do roku 1922.⁵⁶⁰

KUKUČÍN OV

Obecný úrad nemá žiadne údaje o škole pred rokom 1918.⁵⁶¹

KURAL'ANY

Koncom 18. storočia bola v obci zriadená jednotriedna elementárna škola umiestnená v upravenej komore bez lavíc. Prvým učiteľom bol Ignác Tóth, vyučovacou rečou bola maďarčina.

⁵⁵⁹ Podľa údajov OÚ Krškany zo dňa 5. 11. 2003. List v archíve autora.

⁵⁶⁰ Podľa údajov OÚ Kubáňovo zo dňa 13. 11. 2003. List v archíve autora.

⁵⁶¹ Podľa údajov OÚ Kukučínov zo dňa 7. 11. 2003. List v archíve autora.

Tóthovým nástupcom bol Bublos Adalbert, neskôr Gejza Mero, ktorý však v roku 1887 musel školu i obec opustiť, lebo sklamal dôveru obyvateľov. Nahradil ho v roku 1888 Ján Borz, výpomocný učiteľ zo Svodína.⁵⁶²

LEVICE

Prvá zmienka o levickej škole pochádza z roku 1657 a hovorila zrejme o jednotriednej farskej škole vydržiavanej mestom a hradným panstvom. Je však predpoklad, že škola tu existovala už dávnejšie, možno od 14. storočia. Pred rokom 1690 tu pôsobila cirkevná rímskokatolícka elementárna škola pre chlapcov, ktorá sa v roku 1755 stala dvojtriednou a v roku 1812 trojtriednou. V roku 1822 budova školy vyhorela a trvalo dva roky kým bola postavená nová s tromi triedami. Začali ju navštevovať aj dievčatá, dovedna asi 150 detí. V roku 1870 sa z jednej jej časti utvorila cirkevná rímskokatolícka škola dievčenská (zriadil ju Imrich Szepesi) a v tejto dvojtriednej škole sa nachádzala aj detská opatrovňa.

Začiatkom 17. storočia vzniklo v meste kalvínske gymnázium, ktorého existencia bola spätá so školou v Blatnom Potoku – vyučovala sa syntax, poetika a katechizmus. V roku 1815 vzniklo nižšie gymnázium, ktoré už na počiatku svojej existencie malo 137 študentov, nakoľko to bola svojho času jediná stredná škola v tomto regióne.

V 19. storočí existovala kalvínska ľudová škola (do roku 1944), v roku 1845 sa spomína existencia cirkevnej ev.a.v. elementárnej školy a od roku 1883 sa vyučovalo na židovskej škole (zanikla v roku 1943). Od roku 1868 pôsobil v meste učiteľský ústav, ktorého tradícia trvá do súčasnosti.

LOK

Počiatky školy spadajú do roku 1857, keď tu učili nekvalifikovaní učitelia na tunajšej rímskokatolíckej škole. V 19. storočí tu pracovala aj škola reformovanej cirkvi, na obcoch školách sa vyučovalo po maďarsky.⁵⁶³

⁵⁶² Podľa údajov OÚ Kuraľany zo dňa 11. 12. 1997. List v archíve autora.

⁵⁶³ Podľa údajov OÚ Lok zo dňa 31. 10. 2003. List v archíve autora.

LONTOV

Škola v obci bola prvý raz zachytená v dokumentoch v roku 1850 ako cirkevná rímskokatolícka elementárna škola. V jednej miestnosti vyučovali jezuiti a náplňou vyučovania bolo čítanie, písanie a katechizmus. Vyučovaniu vládla prísna disciplína, kládol sa dôraz na mravnú čistotu života žiakov a zdôrazňovala sa rodinná výchova. Školské vyučovanie sa často prenášalo do iných priestorov. Najznámejším učiteľom bol Nagy Sézar (1909-10).⁵⁶⁴

LULA

V obci pravdepodobne pred rokom 1918 bola cirkevná rímskokatolícka ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským.⁵⁶⁵

MALÉ KOZMÁLOVCE

Predpokladá sa, že pravidelné vyučovanie začalo v obci v 18. storočí, keď bola postavená budova školy reformovanej cirkvi. V tej istej budove sa vzdelávali aj deti rímskokatolíckeho vierovyznania (na smeny), ktorých vyučoval miestny farár. V časoch protireformácie (v rokoch 1710-82) bolo vyučovanie prerušené.

V roku 1782 bola škola obnovená, ale vyučovali len nediplomovaní učitelia. Išlo zrejme o školu reformovanej cirkvi. Rímskokatolíci si postavili školu v roku 1853.⁵⁶⁶

MALÉ LUDINCE

Podľa dostupných údajov škola v obci pred rokom 1918 nebola.⁵⁶⁷

⁵⁶⁴ Podľa údajov OÚ Lontov zo dňa 22. 12. 1997. List v archíve autora.

⁵⁶⁵ Podľa údajov OÚ Lula zo dňa 13. 4. 2004.

⁵⁶⁶ Podľa údajov OÚ Malé Kozmálovce zo dňa 31. 8. 2004. List v archíve autora.

⁵⁶⁷ Podľa údajov OÚ Malé Ludince zo dňa 16. 4. 2004.

MÁLAŠ

Cirkevná rímskokatolícka ľudová škola bola postavená v roku 1876. Iné údaje z jej histórie nateraz nie sú dostupné.⁵⁶⁸

MÝTNE LUDANY

Podľa dostupných informácií škola v obci pred rokom 1918 nepôsobila.⁵⁶⁹

NOVÁ DEDINA

Podľa údajov kroniky počiatky školy spadajú do prvej polovice 18. storočia. Nevieme, kde sídlila, ale v roku 1812 bola postavená jej ďalšia budova, ktorá bola neskôr rozširovaná a opravovaná. Prvým známym učiteľom bol Jozef Schulc, vystriedal ho istý Schveržing, ktorý bol aj notárom, potom Ján Huljak (od roku 1878) a posledným bol od roku 1918 Pavol Huljak, ktorý aj založil školskú kroniku.⁵⁷⁰

NOVÝ TEKOV

V roku 1890 bola na zvolenom pozemku postavená budova cirkevnej reformovanej školy, výstavba ktorej stála 7 tisíc forintov. V roku 1900 mala 90 až 100 žiakov.

⁵⁶⁸ Málaš. *Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 1996, s. 11. ISBN 8088804752.*

⁵⁶⁹ Podľa údajov OÚ Mýtne Ludany zo dňa 29. 11. 2004.

⁵⁷⁰ Podľa údajov OÚ Nová Dedina zo dňa 5. 11. 2003. List v archíve autora.

NÝROVCE

Ani v spolupráci s obecným úradom sa nepodarilo zistiť údaje z dejín školy v obci pred rokom 1918.⁵⁷¹

ONDREJOVCE

Starší obyvatelia dokladajú, že prvá škola v obci bola v roku 1848. Bola to jednoduchá stavba, ale nevieme presne, kde sa nachádzala. Učiteľom bol nekvalifikovaný František Mihajlovič, ktorý učil počiatočnou metódou slabikovania tunajšie deti čítať. Prvým riadnym učiteľom bol František Smeringay (1862 – 1904), ktorý už učil po maďarsky, vystriedal ho Imrich Belúch s manželkou. Škola bola cirkevná rímskokatolícka.⁵⁷²

PASTOVCE

Zriadenie školy v obci je spojené s menom Esterházióvcov v roku 1766, keď bola vybudovaná elementárna škola reformovanej cirkvi. Prvým učiteľom bol Mihály Nagy Czeglédy, ktorý vykonával aj notárske práce.⁵⁷³

PEČENICE

Predpokladá sa, že tunajšia škola je taká stará ako miestny kostol (z roku 1245), ale prvé zmienky o nej sú z roku 1730. Podľa novšej kroniky sa tu vystriedali učitelia: Štefan Sztrechay, Franz Hoboltha (1811), Ján Kečkés (1848-88), Albert Pelcer (1873-76), Ľudovít Keszely (1876-79), N. Kélegyi, N. Polčinyi (1879-94), Pavel Schultz (1894-98), Vojtech Balog (1898-99), Štefan Moučko (1900-02), N. Mravík (1902-03), Pavel Huljak (1903-08), Gejza Škoff (1908-17), farár Albert Dýneš (1917-18).⁵⁷⁴

⁵⁷¹ Podľa údajov OÚ Nýrovce zo dňa 28. 11. 1998. List v archíve autora.

⁵⁷² Podľa údajov OÚ Ondrejovce, nedat. List v archíve autora.

⁵⁷³ Podľa údajov OÚ Pastovce zo dňa 2. 11. 2004. List v archíve autora.

⁵⁷⁴ Podľa údajov OÚ Pečenice, nedat. List v archíve autora.

PLÁŠŤOVCE

Cirkevná rímskokatolícka ľudová škola existovala v obci od 19. storočia a využívala budovu postavenú v roku 1890 ostrihomským biskupom Pálom Palásthyom. Vyučovacia reč bola maďarská.⁵⁷⁵

PLAVÉ VOZOKANY

Prvý učiteľ v obci Ján Laurentius, teda aj škola sa spomína v roku 1630. Nasledovali: Michal Butlok (1706), Samuel Labavnyi (1730), Ondrej Benda (1785-86), Ján Holko (1786-89), Daniel Čaplovič (1799 – 1805), Michal Šípka, Ján Krčma, Samuel Sehitter, Ján Hlaváček, Eduard Roháč, Štefan Michalovič (1896 – 1928). Škola bola cirkevná ev. a v.⁵⁷⁶

PODLUŽANY

Podľa zápisu kroniky obce cirkevná rímskokatolícka elementárna škola tu bola už v roku 1807. O rok neskôr bola postavená jej nová budova s dvomi bytmi pre učiteľov, lebo škola bola dvojtriedna. Ako učitelia sú zachytení: Tehlárik, Konček, Klement, Bartoš, Ján Nitrayi a Tomašovits.⁵⁷⁷

POHRONSKÝ RUSKOV

Do roku 1869 navštevovali tunajšie deti školu v Hronovciach, do roku 1872 sa učili v prenajatom priestore a od 1872 mala obec už svoju vlastnú cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu, ale jej budova bola skromná. Ako učitelia sa spomínajú: František Hally (1869-71), Štefan Dudich (1871-73), Vincent Csongrády (od 1873).⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ Podľa údajov OÚ Plášťovce zo dňa 22. 12. 1997. List v archíve autora.

⁵⁷⁶ Podľa údajov OÚ Plavé Vozokany zo dňa 1. 12. 1997. List v archíve autora.

⁵⁷⁷ Podľa údajov OÚ Podlužany zo dňa 3. 6. 2004.

⁵⁷⁸ Komlóssy, F.: Az Eszergomi főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom, s. 155.

PUKANEC

Školy boli v Pukanci už dávnejšie a podľa niektorých prameňov sa už v roku 1606 otvorilo v Pukanci lýceum, ktoré patrilo evanjelikom (podľa Grotheho) a zachoval sa údaj, že v roku 1692 zomrel syn rektora.⁵⁷⁹ Školu v Pukanci spomína aj Gymnaziológia. Nepochybniteľné však je, že v rokoch 1778-87 tu bola obecná miešaná dvojtriedna škola so štyrmi ročníkmi a dvomi učiteľmi, ktorá mávala v priemere 55 žiakov. Ako učitelia sa v tomto období spomínajú Alojz Hardopfer, František Valachy, Johann Horák, Jozef Klein.⁵⁸⁰ V roku 1788 bola už trojtriednou a pretvorená na normálnu zmiešanú školu, ktorej rektorom sa stal Ján Široký. Navštevovalo ju asi 200 žiakov. V roku 1829 na základe rozhodnutia kardinála Jozefa Rudnayho bola rozdelená na evanjelickú a rímskokatolícku školu, ale o sedem rokov neskôr bola spojená a v roku 1853 z nej vznikli dve cirkevné školy. V roku 1882 bola v obci zriadená štátna ľudová škola a kulminovalo aj úsilie o poštátnenie existujúcich cirkevných škôl. Rímskokatolícka cirkev sa školy vzdala v roku 1889 a jej žiaci prešli na štátnu, evanjelici si školu udržali do roku 1921. V 18. a 19. storočí pôsobili na pukanských školách významní národovci, napr.: Michal Ribay st., Michal Ribay, ml., Pavol Záhon (pôsobil v obci 40 rokov), Štefan Lukáček, František Küntzel, ktorý bol vyznamenaný za zásluhy v štepárstve a zakladanie ošetrovacích škôlok, Samuel Kupčok a ďalší.⁵⁸¹

V roku 1878 bolo školskou vrchnosťou doporučené, aby v obci bola zriadená učňovská škola, lebo tu mali tradície rôzne remeslá. Založená bola v roku 1885 a jej riaditeľom sa stal riaditeľ štátnej ľudovej školy Andrej Bartakovič. Od roku 1857 bola v Pukanci aj nedeľná škola. a od roku 1881 detská opatrovňa s vychovateľkou Magdalénou Rennerovou.

RYBNÍK

Počiatky vyučovania spadajú do 17. storočia, ale rozsah vyučovania bol skromný: pozostávalo len z výuky čítania, až neskôr sa pridalo aj písanie, v 18. storočí pribudla aj gramatika, počítanie. Vyučovali zväčša nekvalifikovaní učitelia, z 19. storočia je známy istý učiteľ Moravánsky. V roku 1873 zaujal učiteľské miesto absolvent učiteľského stavu v Banskej Štiavnici Ignác Zachar, ktorý pozdvihol po prvý raz úroveň vzdelávania.

⁵⁷⁹ Zamboj, J.: *Pukanec. Martin: Osveta, 1975, s. 253.*

⁵⁸⁰ *Tamže, s. 254.*

⁵⁸¹ *Tamže, s. 251.*

Keďže žiactva pribúdalo, obec uvoľnila budovu krčmy a pretvorila ju na školu s dvomi miestnosťami. Keďže v roku 1899 narástol počet žiakov na 200 detí, vytvorilo sa ďalšie učiteľské miesto, ktoré obsadila Mária Brezánska. V roku 1904 obec kúpila ďalšiu budovu a upravila ju pre potreby školy (za 12 tis. korún) a zriadila v nej aj dva učiteľské byty. Zároveň sa pri počte 224 žiakov vytvorilo aj tretie učiteľské miesto, ktoré zaujal Štefan Jurek z Dolného Kubína. V roku 1909 odišiel do dôchodku Ignác Zachar, ktorý sa zaslúžil o to, že deti začali pravidelne chodiť do školy, rozšíril okruh vyučovacích predmetov, zriadil kostolný spevokol a hospodársku školu. Nahradil ho Anton Orgonáš z Novej Bane. Ten však v roku 1914 narukoval a z frontu sa nevrátil. Počas vojny sa ešte uskutočnila oprava školskej budovy.⁵⁸²

SANTOVKA

Prvá zmienka o škole podľa Békefyho pochádza z roku 1540.⁵⁸³ Podľa iného autora bola zriadená pravdepodobne Pilišískym opátstvom už v roku 1430.⁵⁸⁴ Z roku 1775 je známy učiteľ Ján Gombasecký, ktorý učil po slovensky, o štyri roky neskôr sa v kanonickej vizitácii spomína učiteľ-organista, ktorý mal tri role vynášajúce deväť bratislavských meríc zrna alebo 5 zlatých a 40 grajciarov. Obyvatelia mu dávali ½ bratislavskej merice, menej majetný ¼ merice zrna. Od obce dostával 6 vozov sena, 1 zl. a 80 grajciarov, štóla predstavovala 12 zlatých ročne.⁵⁸⁵ V roku 1884 sa zachoval údaj o učiteľovi Františkovi Nedeckom, ktorý posledných desať rokov činnosti pôsobil v maďarskom duchu a preto musel po vzniku ČSR odísť do Maďarska.⁵⁸⁶

SAZDICE

Cirkevná rímskokatolícka škola tu pôsobila od 18. storočia, evanjelická a. v. škola vznikla na prelome 18. a 19. storočia.⁵⁸⁷

⁵⁸² Podľa údajov OÚ Rybník, nedat. List v archíve autora.

⁵⁸³ Békefy, R.: *A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig*. Budapest, 1910, s. 463.

⁵⁸⁴ Krajčík, J.: *Santovka*. Bratislava: Slavin, 1969, s. 90.

⁵⁸⁵ *Tamže*, s. 80.

⁵⁸⁶ *Tamže*, s. 90.

⁵⁸⁷ Reško, A.: *Százd. Komárno: KT, 2001, s. 13.*

SIKENICA

V obci existovala pred rokom 1870 škola reformovanej cirkvi a jej prvým známym učiteľom bol Ličko Márton. V rokoch 1902 až 1909 bola postavená jej nová budova.⁵⁸⁸

SLATINA

Prvá zmienka o škole pochádza z roku 1599 a spomína rektora ev.a.v. elementárnej školy Krištofa Arvensisa z rav. Po ňom sa uvádza Felix Kostka (1602) a za ním celkovo 38 mien rektorov tejto školy. Krátko napr. pôsobil v obci hudobný skladateľ Viliam Fíguš-Bystrý (asi 1895), naposledy Ján Hruz (do roku 1920).⁵⁸⁹

Škola bola pôvodne umiestnená na fare, v roku 1794 bola pre ňu postavená nevhodná budova, ku ktorej sa v prvej polovici 19. storočia pristavili ďalšie časti. V roku 1874 bola postavená úplne nová budova.⁵⁹⁰

STARÝ HRÁDOK

Škola v obci pred rokom 1918 bola, ale nie sú o nej nateraz dostupné žiadne informácie.⁵⁹¹

STARÝ TEKOV

Podľa dostupných údajov sa škola spomína v roku 1731 a 1746, keď sa uvádza aj meno učiteľa Jána Jančáka. Koncom 18. storočia vyučovanie prebiehalo v miestnosti bytu učiteľa na miestnej fare, takže iste sa jednalo o cirkevnú rímskokatolícku školu. V roku 1878 bola školská budova rozšírená o druhú triedu – stavbu v cene 1600 zl. obstaral staviteľ Štefan Hegedúš. V roku 1903 bola rozšírená o tretiu triedu.

⁵⁸⁸ Podľa údajov OÚ Sikenica zo dňa 17. 6. 2004. List v archíve autora.

⁵⁸⁹ Slávik, J.: *Dejiny zvolenského ev.a.v. bratstva a seniorátu*. Banská Štiavnica: A. Joerges, 1921, s. 762-763.

⁵⁹⁰ *Tamže*, s. 751.

⁵⁹¹ Podľa údajov OÚ Starý Hrádok zo dňa 3.12. 1997. List v archíve autora.

Ako učители sa uvádzajú ďalej: Ján Michalovič (do 1863), Karol Uxa (1863-77), Pavel Ivičič (1877-92), Štefan Pivonka (1892 – 1915), ďalšími boli: Štefan Behula a Vojtech Petráš. V roku 1740 mala škola asi 70, v školskom roku 1900/01 až 187 žiakov.⁵⁹²

ŠAHY

Počiatky školstva v meste treba hľadať v 16. storočí, keď v tunajšom premonštrátskom kláštore pôsobil katolícky seminár pod vedením známeho humanistu Ferenca Fegyvernekiho. V roku 1848 sa spomína dvojtriedna elementárna škola s vyučovacím jazykom maďarským, dvomi učiteľmi a 125 žiakmi. V roku 1872 mesto s katolíckou cirkvou postavilo pre ňu novú budovu. V nej v roku 1874 otvorili aj štátnu dievčenskú školu pre 32 žiačok. Jej prvou riaditeľkou bola Janka Kasztnerová. V tom istom roku požiadala židovská obec o súhlas so zriadením školy. Začiatkom 20. storočia bola v meste aj učňovská škola.

Gymnázium vzniklo v roku 1913 a začalo na ňom v prvých dvoch ročníkoch študovať 89 žiakov. Riaditeľom gymnázia bol Endre Barczán. Zaujímavosťou bola významná archeologická a numizmatická zbierka, ktorá vznikla z podnetu dr. Istvána Horvátha.⁵⁹³

ŠALOV

V obci bola najmenej v 19. storočí zriadená cirkevná reformovaná škola v budove pri kostole, kde bol aj učiteľský byt. Školu navštevovalo 70 až 80 detí. V roku 1879 bola postavená nová budova s dvomi miestnosťami a učiteľským bytom, ale bola postavená na nevhodnom pozemku, takže postupne strácala svoju statiku. Ako učители pôsobili: Kállai Samuel (1809-49), Hollosi Somogyi Anton (1849-73), Nagy Pavel (1873 – 1926).⁵⁹⁴

⁵⁹² Padala, J.: *Kronika udalostí zo života v Tekove. Starý Tekov 2004.*

⁵⁹³ Podľa údajov MÚ Šahy zo dňa 19. 12. 2003. List v archíve autora.

⁵⁹⁴ Podľa údajov OÚ Šalov, nedat. List v archíve autora.

ŠAROVCE

Údaje k starším dejinám školy v obci sa nepodarilo zistiť. Je však predpoklad, že tu pred rokom 1918 bola ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským, nakoľko prevažná časť obyvateľstva bola maďarského pôvodu.⁵⁹⁵

TEHLA

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.⁵⁹⁶

TEKOVSKÉ LUŽANY

Podľa údajov obecnej kroniky v obci pred rokom 1918 pôsobili tri školy: škola reformovanej cirkvi po prvý raz zaznamenaná v roku 1570 s učiteľom-farárom Csütörtökim Istvánom, rímskokatolícka škola z roku 1665 s učiteľom Bornemiszm Györgym a izraelská škola (židovská) z roku 1880 s učiteľom Rozenbaumom.⁵⁹⁷

TEKOVSKÝ HRÁDOK

Potvrdené boli len informácie, že v časti obce Horný Várad bola škola už v roku 1601, ale bližšie informácie nie sú nateraz dostupné.⁵⁹⁸

⁵⁹⁵ Podľa údajov ZŠ Šarovce zo dňa 20. 12. 2004. List v archíve autora.

⁵⁹⁶ 750. výročie prvej písomnej zmienky o obci. Tehla: OÚ, 2001, s. 12.

⁵⁹⁷ Podľa údajov OÚ Tekovské Lužany zo dňa 21. 9. 2004.

⁵⁹⁸ www.e-obce.sk (11. 2. 2009)

TLMAČE

Údaje o škole v Tlmačoch sú veľmi skromné. Je však zrejmé, že škola bola zriadená dávnejšie (možno už v stredoveku), ale presnejšie informácie máme až z roku 1848, keď sa spomína jednotriedna cirkevná rímskokatolícka elementárna škola s jedným učiteľom.⁵⁹⁹

TUPÁ

Po roku 1860 začal vyučovať deti v obci miestny občan András Tóth čítanie, neskôr aj písanie vo svojom dome. Občania mu za to platili obilím. Niekoľko detí chodilo do školy v Hrkovciach. V roku 1875 vznikla škola už oficiálne ako jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola s jedným učiteľom. Vyučovalo sa po maďarsky. Ako učitelia pôsobili: Ferencz Horváth, Csóka János, István Hajmer, Kálman Tóth a Lajos Simonyi.⁶⁰⁰

TURÁ

Škola v obci vznikla na prelome 19. a 20. storočia. Pred jej vznikom navštevovali tunajšie deti školu vo Vyšnom nad Hronom.⁶⁰¹

UHLISKÁ

Škola tu existovala zrejme už začiatkom 19. storočia. V roku 1824 je zachytený učiteľ Jakub Stricz, neskôr rad ďalších. Škola bola v zlej stavebnej a materiálnej situácii, preto bola v roku 1895 poštátnená, ale pomery sa nezlepšovali. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu.⁶⁰²

⁵⁹⁹ Podľa údajov MÚ Tlmače zo dňa 8.12. 1997. List v archíve autora.

⁶⁰⁰ Podľa údajov OÚ Tupá zo dňa 28.12. 1997. List v archíve autora.

⁶⁰¹ Pozri heslo Vyšné nad Hronom.

⁶⁰² Zamboj, J.: Pukanec. Martin: Osveta, 1975, s. 260.

VEĽKÉ KOZMÁLOVCE

Škola v obci bola dávnejšie a prvá zmienka o slovenskom učiteľovi je z roku 1773.⁶⁰³ Potom však údaje o škole chýbajú a až koncom 19. storočia sa spomína učiteľ János Cserei. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu.⁶⁰⁴

VEĽKÉ LUDINCE

Škola v obci pred rokom 1918 nebola.⁶⁰⁵

VEĽKÉ TUROVCE

Údaje o škole pred rokom 1918 sa nepodarilo zistiť.⁶⁰⁶

VEĽKÝ ĎUR

V rokoch 1732 až 1770 sa spomína učiteľ miestnej školy Jakub Vadaj, ktorý okrem slovenčiny ovládal aj maďarčinu a čiastočne nemčinu. V časti obce Rohožnica sa v roku 1760 usadili paulíni, ktorí tiež viedli v kláštore vyučovanie. Koncom roku 1828 bola ukončená stavba cirkevnej školy v časti Dolný Ďur, učilo sa po slovensky, v čase maďarizácie po maďarsky. Na tejto škole vyučovali: Gazdák, Hanuš, Török a Ledényi.⁶⁰⁷

⁶⁰³ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapest, 1920, s. 75.*

⁶⁰⁴ *Komlóssy, F.: Az Esztergom főegyházi megyei r.-k. iskolák története. Esztergom, 1896, s. 158.*

⁶⁰⁵ *Podľa údajov OÚ Veľké Ludince zo dňa 19.1. 1998. List v archíve autora.*

⁶⁰⁶ *Podľa údajov OÚ Veľké Turovce zo dňa 8.12. 1997. List v archíve autora.*

⁶⁰⁷ *Podľa údajov OÚ Veľký Ďur zo dňa 25. 11. 2003. List v archíve autora.*

VYŠKOVEC NAD IPL'OM

Podľa dostupných informácií tu bol v roku 1773 zaznamenané účinkovanie maďarského katolíckeho učiteľa.⁶⁰⁸ Na začiatku 20. storočia tu v roku 1911 bola zriadená obecná ľudová škola.⁶⁰⁹

VYŠNÉ NAD HRONOM

Prvá škola vznikla krátko po roku 1795 a vyučoval učiteľ z Rybníka Gál Mihály. Odmenu dostával v naturáliách (v prepočte asi 260 zl). Ako druhý učiteľ sa spomína v roku 1837 Földes Pál, o ktorom sa hovorí ako dobrom učiteľovi. Nakoniec odišiel z Vyšného, lebo dostal lepšiu ponuku. Ďalším učiteľom bol Benjamín Balog (1839-87), po ňom Benjamín Balog ml., Ernó Kiss, Zoltán Dóka a kvalifikovaný učiteľ Károly Huszár z Vozokán. Keď sa tento vrátil na svoje pôvodné miesto, nastúpil Géza Molnár, o ktorom sa kronika vyjadruje ako o slabom učiteľovi. Od roku 1896 pôsobil na škole István Báthy, ktorý učil ešte za I. ČSR. V roku 1903 bola pôvodná schátralá budova školy prestavaná na novú, ale aj tá sa stala neskôr nevyhovujúcou.⁶¹⁰

ZALABA

Údajov o škole je pomerne skromne. Prvá zmienka z roku 1835 spomína cirkevnú školu a dá sa predpokladať, že vznikla už pred týmto rokom. Ako učitelia sú zachytení: Gaál Štefan (1835-55), František Borza (1855-73), Júliusz Madarász (1873-82), Alexander Kis (1882-95), Alexander Mészáros (1895 – 1901), Jozef Novák (1901-02), Vojtech Kajos (1902-03), František Tokodi (1903-23). Vyučovalo sa po maďarsky.⁶¹¹

⁶⁰⁸ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapest, 1920, s. 120.*

⁶⁰⁹ *Podľa údajov OÚ Vyškovec nad Ipľom zo dňa 10. 8. 2004.*

⁶¹⁰ *Podľa údajov OÚ Vyšné nad Hronom zo dňa 12. 12. 1997. List v archíve autora.*

⁶¹¹ *Podľa údajov OÚ Zalaba zo dňa 12. 1. 1998. List v archíve autora.*

ZBROJNÍKY

V časti Dolné Zbrojníky bola pred rokom 1918 škola reformovanej cirkvi, ale ďalšie údaje o nej sa nezachovali.⁶¹²

ŽELIEZOVCE

Prvá zmienka o škole v Želiezovciach pochádza z roku 1601.⁶¹³ Ďalšie údaje sa zachovali až z 19. storočia, keď sa hovorí o rozširovaní cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy z jedna až na trojtriednu. V 19. storočí existovala v obci aj jednotriedna cirkevná reformovaná škola, neskôr rozšírená na dvojtriednu. Od konca 19. storočia sa na oboch školách vyučovalo po maďarsky.⁶¹⁴

ŽEMBEROVCE

Cirkevná rímskokatolícka elementárna škola sa spomína v roku 1779. Jej rektorom bol Štefan Horváth, budova bola z kameňa. V roku 1875 zhorela, neskôr bola postavená nová, v roku 1911 ďalšia.

Cirkevná evanjelická a. v. škola bola zriadená v roku 1793. V roku 1880 škola vyhorela., bola obnovená a v roku 1911 bola jej budova prestavaná. Na škole pôsobili: Ján Ilavský, Pavel Marschal, Pavel Bay, Michal Kováčik.⁶¹⁵

ŽEMLIARE

V obecnej kronike sa škola spomína v roku 1730 ako jednotriedna škola s maďarským vyučovacím jazykom. Po roku 1864 bola postavená nová budova školy.⁶¹⁶

⁶¹² Podľa údajov OÚ Zbrojníky zo dňa 11.12. 1997. List v archíve autora.

⁶¹³ Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 3. Bratislava: Veda, 1977, s. 378.

⁶¹⁴ Kohút, P.: Želiezovce kedysi a dnes. Bratislava: KPÚ, 1967, s. 86.

⁶¹⁵ Podľa údajov OÚ Žemberovce, nedat. List v archíve autora.

⁶¹⁶ Podľa údajov OÚ Žemliare zo dňa 3. 6. 2004. List v archíve autora.

OKRES NOVÉ ZÁMKY

ANDOVCE

Presný čas vzniku školy nepoznáme, ale v roku 1779 mala už obec externého učiteľa Józsefa Kranického, ktorý dochádzal z Nových Zámkov, od roku 1782 mala z rozhodnutia ostrihomskeho arcibiskupa tunajšia škola prvého samostatného učiteľa. Andovce mali cirkevnú rímsko-katolícku ľudovú školu. Bola financovaná príjmami zo školskej základiny i príspevkami novozámockej farnosti a grófa Károlyiho. Vyučovacím jazykom bola maďarčina. Spočiatku bola jednotriednou, neskôr sa rozrástla na trojtriednu školu. Mala aj škôlku ovocných stromov, kde žiaci i dospelí občania obce získavali praktické skúsenosti z ovocinárstva. Ako učitelia sa neskôr v dokumentoch spomínajú: Imre Bargar, Miklós Józsa, Béla Tóth, János Csery, Antal Lörincz, Ferenc Szundy, János Gungel, Ignác Orbán (1809), József Kudelkai, József Bogyó (1840), Illés Karsay (1847), István Kirits (1866), Ede Seffer (1869), István Gunda (1871), Malvína Hekkenashoffer (1905), Lajos Borz (1908), Sándor Kovách (1915), Sándor Répássy (1916), Mária Szentmiklósi (1916).⁶¹⁷

Pred rokom 1918 vznikla v obci aj detská opatrovňa (óvoda).⁶¹⁸

BAJTAVA

Prvá škola v obci vznikla v roku 1867 a bola to cirkevná rímskokatolícka ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským. Bola zriadená z príspevkov Ostrihomskeho arcibiskupa a miestnych občanov. Ako učitelia sa spomínajú Borz János (1891) a Villant János (1914). Iné historické údaje nie sú nateraz k dispozícii.⁶¹⁹

⁶¹⁷ Podľa údajov OÚ Andovce zo dňa 10.2. 1998. List v archíve autora.

⁶¹⁸ Verejná správa, 1995, č. 22, s. 6.

⁶¹⁹ Podľa údajov OÚ Bajtava zo dňa 5.12. 1997. List v archíve autora.

BARDOŇOVO

Bližšie údaje k dejinám školy v obci sa nepodarilo zistiť, ale je zrejmé, že najneskôr od roku 1913 tu pôsobila ľudová škola.⁶²⁰

BÁNOV

Prvý raz sa škola v obci spomína v roku 1811, keď vtedajším učiteľom bol Pavol Udvary, vykonávajúci zároveň funkciu organistu, zvonára a notára. V roku 1847 bola školská budova už v zlom stave, v jednej z miestností býval aj učiteľ Márton Kovács, známy ako svedomitý pedagóg. V polovici 19. storočia, za účinkovania farára Kellera, sa učiteľ presťahoval na starú faru, k nej pristavali ďalšie miestnosti. Vyučovacím jazykom bola slovenčina. Škola bola cirkevná rímskokatolícka.

Po Kováčovej smrti začal učiť od roku 1874 János Lahvicska, na učiteľskú dráhu sa pripravoval v Nových Zámkoch. Ďalšími učiteľmi boli: Kunszt, Helia, Irovecz, Vagner a pomocné učiteľky Martinez Mariska a Paulus Gizella. Školská budova niekoľkokrát vyhorela, obec ju musela opravovať. V roku 1905 ju nahradila novopostavená jednoposchodová budova. Vyučovacím jazykom od konca 19. storočia bola maďarčina.⁶²¹

BELÁ

Podľa dostupných údajov škola v obci tu bola už v roku 1755, ale bližšie o nej nič nevieme. Kronika obce uvádza, že v roku 1903 dal Žigmund Bródy postaviť novú školskú budovu. Iné údaje nie sú dostupné.⁶²²

⁶²⁰ Informatívny sprievodca po fondoch a zbierkach ŠOKA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOKA, 1989, nestr.

⁶²¹ Rácková, P.: Bánov. Nové Zámky: AZ Print, 2001, s. 121-122.

⁶²² Podľa údajov OÚ Belá zo dňa 7. 6. 2005. List v archíve autora.

BEŠEŇOV

Podľa pamätníkov pred rokom 1918 bola v obci cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, ale žiadne bližšie informácie o nej sa nezachovali.⁶²³

BÍŇA

Z dejín školy v tejto obci sa podarilo zistiť, že škola tu bola už koncom 19. storočia a bola jednotriednou. Na začiatku 20. storočia sa rozšírila na dvojtriednu.⁶²⁴

BRANOVO

Z histórie obce je zrejmé, že škola tu bola aspoň od roku 1906, odkedy sa zachovali archívne dokumenty.⁶²⁵

BRUTY

Pri zisťovaní historických údajov sa potvrdilo, že škola v obci pred rokom 1918 existovala. Maďarský cirkevný historik Komlóssy uvádza, že v roku 1701 vyučoval Peter Lentei, neskôr ďalší učitelia: Povrazník, Juraj Guszali, František Izip (1873), Juraj Tölgyesy (1873-80), ktorý bol aj notárom a István Simon. Škola bola cirkevná rímskokatolícka.⁶²⁶

⁶²³ Podľa údajov OÚ Bešeňov zo dňa 23. 7. 2004.

⁶²⁴ Podľa údajov OÚ Biňa zo dňa 20. 6. 2005.

⁶²⁵ Informatívny sprievodca po fondoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.

⁶²⁶ Komlóssy, F.: Az Esztergom főegyházi megyei r.-k. iskolák története. Esztergom, 1896, s. 43.

ČECHY

Počiatky školy sa datujú rokom 1845, keď ostrihomský kanonik Vincent Jaroš dal postaviť na svojom pozemku cirkevnú rímskokatolícku školu a zaistil i jej učiteľa, ktorý v nasledujúcom roku začal vyučovať. Učilo sa čítanie, písanie, počty a náboženstvo. Učiteľ vedel po slovensky, maďarsky a latinsky. Inoverci z obce sa vzdelávali súkromne.⁶²⁷

ČERNÍK

Škola v obci je prvý raz zachytená v roku 1842, keď tu bol učiteľom Anton Híroš, 24-ročný. Pre nevyhovujúcu budovu bolo aj málo žiakov, preto obec uvažovala o postavení novej budovy, čo sa stalo neskoršie. Iné údaje z histórie školy nie sú nateraz známe.⁶²⁸

DEDINKA

Cirkevná rímskokatolícka škola vznikla a jej budova bola postavená v roku 1789, ale v polovici 19. storočia bola táto budova na spadnutie. Vyučovalo sa čítanie, písanie, počítanie a náboženstvo. Učiteľom bol Ondrej Mituchovič (1789 – 1851)

Nová školská budova bola postavená v rokoch 1850-60 a učili na nej: Ondrej Mituchovič ml., Štefan Némethy (1886-87), Ján Cibufa (1887-89), Július Brožík (1889-91), Valentín Sónka (1891-99). V roku 1892 obec postavila ďalšiu budovu. Po krátkom období škola nemala učiteľa, potom nasledovali: Karol Lukman (1901-02), Maura (1903-05), František Kara (1905-09), Július Androvič (1909-14), do vzniku ČSR sa opäť neučilo.⁶²⁹

⁶²⁷ Podľa údajov OÚ Čechy zo dňa 30. 1. 1998. List v archíve autora.

⁶²⁸ Podľa údajov OÚ Černík zo dňa 17. 9. 2004. List v archíve autora.

⁶²⁹ Podľa údajov OÚ Dedinka zo dňa 1. 4. 2004. List v archíve autora.

DOLNÝ OHAJ

Najstarší písomný záznam je z roku 1773 a spomína učiteľa Imre Zimaniho, ktorého neskôr nahradil „akýsi Cigán“, pomáhajúci mu pri organovaní.⁶³⁰ Školská budova pozostávala z učebne, komory na drevo a chodby. V roku 1873 vydržovala školu rímskokatolícka cirkevná obec. Zachoval sa aj zoznam učiteľov, ktorí na škole učili v 19. storočí: Jozef Mikus (1809-30), Lorinc Ilek (1830-42), Gejza Ilek (1842-70), František Kratochvíl (1870-82), Ágoston Krizanóczky (1882-83), Exa Géza (1883-84), Knauz Antal (1883-84), Jakšič Imre (1884-92), Ágoston Hajdu (1892), Ján Horváth (po roku 1889).

V 19. storočí dolnoohajská škola bola jednotriednou, deti používali kamenné tabuľky, na ktoré písali kamencom. Pomocník učiteľa sa nazýval šedátorom.⁶³¹ V roku 1896 mala škola 110 žiakov, v roku 1906 sa pretvorila na dvojtriednu s dvomi učiteľmi. Od konca 19. storočia v obci pôsobila aj nedeľná škola.

DUBNÍK

Z histórie obce je zrejmé, že tu pôsobila cirkevná škola, a to najmenej od roku 1883, odkedy sa zachovali jej archívne materiály.⁶³²

DVORY NAD ŽITAVOU

S pravidelným vyučovaním sa začalo po vydaní Ratio educationis (1777). Škola tu však mohla byť už pred obdobím tureckej nadvlády (1570 – 1685), a to cirkevná rímskokatolícka i evanjelická a. v. Novodobá rímskokatolícka škola bola obnovená v roku 1855, neskôr sa jej budova rozširovala.⁶³³

⁶³⁰ *Dolný Ohaj 1293 – 1993. Dolný Ohaj: OÚ, 1993, s. 105.*

⁶³¹ *Tamže.*

⁶³² *Informatívny sprievodca po fondoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.*

⁶³³ *Reško, A.: Dvory nad Žitavou. Komárno: KT, 2008, s. 16. ISBN 9788080566272.*

GBELCE

Z roku 1701 pochádza prvá zmienka o tunajšej škole, ktorá bola zriadená okolo roku 1698. Prvým jej známym učiteľom bol Ondrej Molitoris ovládajúci viacero jazykov a ako absolvent gymnázia v Kremnici bol označovaný za veľmi vzdelaného pedagóga. Školská budova bola v nevyhovujúcom stave. Nová bola postavená až v rokoch 1858-59 a vtedy išlo o cirkevnú rímskokatolícku elementárnu školu, ku ktorej vydržiavaniu prispieval miestny zemepán Mikuláš Pállfy. Vyučovalo sa v maďarskom jazyku.⁶³⁴

HUL

Z histórie obce je zrejmé, že tu pôsobila cirkevná škola, a to najmenej od roku 1843, keď sa spomína učiteľ František Horvathy. Po ňom pôsobil Imrich Chovanec, Alojz Kobza, Augustín Beško, Jozef Kiszony, Anton Navarra. Do roku 1872 sa vyučovalo po slovensky, potom maďarsky, škola zostávala dvojtriednou.⁶³⁵

CHĽABA

Škola bola postavená v roku 1777 pri kostole, mala učebňu a byt kantora-učiteľa a kantora. V roku 1840 bola budova s učiteľským bytom prestavovaná, v roku 1858 vyhorela. Nová budova bola z kameňa a bola solídne vybavená, mala aj knižnicu a štepnicu. Ako učitelia sú zachytení: János Gabnay (od konca 18. storočia), N. Mátéffy, Karol Sántha, József Horeczky, Antal Magyar, István Gerendás, Endre Valkó (1846-47), Lénárd Zibrinyi (1847-?), Sándor Palotay (1906-36).⁶³⁶

⁶³⁴ Podľa údajov neidentifikovanej diplomovej práce UKF Nitra.

⁶³⁵ www.hul.sk, 20. 4. 2009.

⁶³⁶ Podľa údajov OÚ Chľaba zo dňa 30.4. 2004. List v archíve autora.

JASOVÁ

Koncom 19. storočia bola v obci zriadená cirkevná škola s dvomi triedami, od roku 1903 na nej vyučoval Štefan Montško a od roku 1909 aj pomocný učiteľ Jozef Kalapoš. V roku 1911 mala škola 153 žiakov.⁶³⁷

JATOV

Prvá správa o škole v obci dokladá, že cirkevná elementárna škola bola zriadená v roku 1833 z podnetu Michala Esterháziho. Bola umiestnená v budove bývalého hostinca, navštevovalo ju asi 30 žiakov. Vyučovalo sa čítanie, písanie, počítanie, katechizmus a biblické dejiny, všetko v slovenskom jazyku. Ako učitelia sa spomínajú: Michal Buday (1841) a Ján Helm (1912).⁶³⁸

KAMENICA NAD HRONOM

Z roku 1754 poznáme tunajšieho rímskokatolíckeho učiteľa Józsefa Pavelcsika. Iné údaje sme nezistili.⁶³⁹

KAMENÍN

Existenciu školy potvrdzuje kanonická vizitácia z roku 1732, ktorá ako učiteľa uvádza Ferencu Ugróczyho. Školská budova bola vtedy nevyhovujúca, mala sa opraviť. Školu navštevovalo desať žiakov, z ktorých každý platil učiteľovi 25 denárov. Učiteľ hovoril maďarsky, slovensky a nemecky.⁶⁴⁰

⁶³⁷ Podľa údajov OÚ Jasová zo dňa 11. 12. 1997. List v archíve autora.

⁶³⁸ Lászlóová, H. a kol.: *Jatov. Nové Zámky: Crocus, 2002, s. 100. ISBN 8088992419.*

⁶³⁹ *Kamenica nad Hronom. Komárno: Vydavateľstvo KT, 1998, s. 11.*

⁶⁴⁰ Reško, A.: *Kamenín. Komárno: KT, 1997, s. 6-7.*

KAMENNÝ MOST

Obecná kronika po prvý raz spomína školu a učiteľa v roku 1720 v súvislosti s platom učiteľa. Jednalo sa o cirkevnú rímskokatolícku školu.⁶⁴¹

KMEŤOVO

Z histórie obce je zrejmé, že tu pôsobila cirkevná škola, a to najmenej od roku 1905, odkedy sa zachovali archívne materiály.⁶⁴²

KOLTA

Z histórie obce je zrejmé, že tu pôsobila cirkevná škola, a to najmenej od roku 1916, odkedy sa zachovali archívny materiály.⁶⁴³

KOMJATICE

Niektoré indície naznačujú, že po vzniku rímskokatolíckej fary už mohla v obci pôsobiť farská škola. Rovnako sa predpokladá, že po usadení reformačného kazateľa a tlačiaru Pavla Husára v roku 1573 mohol mať aj tento školu, ale prvé doklady o škole sú zo 17. storočia.

Významný rozvoj zaznamenala škola v Komjaticiach za čias kňaza Andreja Cabana. Prispel k jej rozšíreniu a interiérovému vybaveniu, venoval veľkú pozornosť získavaniu učiteľov a žiakov. Zaslúžil sa o to, že škola po dlhé roky zostala slovenskou. Vo vyučovaní kládol dôraz okrem hlavných predmetov aj na vyučovanie ručných prác a telesnej výchovy. V roku 1876 je zachytený učiteľ Ján Šimonič.

⁶⁴¹ Podľa údajov OÚ Kamenný Most zo dňa 24. 8. 2004.

⁶⁴² Informatívny sprievodca po archívnych fondoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.

⁶⁴³ Informatívny sprievodca po archívnych fondoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.

Prvá školská budova mala pôvodne aj byt pre organistu a dve učebne. V roku 1865 bola vytvorená v obcnom dome ďalšia trieda a v roku 1883 bola vybudovaná školská budova so štyrmi učebňami a tromi bytmi pre učiteľov, v roku 1906 sa zriadili ďalšie dve triedy a napokon v roku 1913 bola z jedného bytu zriadená aj siedma trieda. Významné bolo pôsobenie učiteľa Františka Lörincziho (1897 – 1907), ktorý bránil prenikaniu maďarčiny do vyučovania.⁶⁴⁴

KOMOČA

Podľa dostupných informácií bola v roku 1890 (možno aj skôr) v obci elementárna škola reformovanej cirkvi.⁶⁴⁵

LEĽA

Škola tu pravdepodobne vznikla v polovici 18. storočia, jej budovu dvakrát zničil požiar (1866), v roku 1889 bola postavená nová. Prvým známym učiteľom bol Antal Krizsanóczy (1800-25), na dlhší čas ho vystriedal Mihály Forró (1825-70), Ódön Tilári (1870-85), István Pummersein (1885-88) a János Szoleczky (do zač. 20. stor.).⁶⁴⁶

LIPOVÁ

V roku 1879 začal tu vyučovať Ján Bezeni zo Šurian v provizórnych priestoroch. Vyučoval po slovensky. V roku 1883 bola postavená budova aj s prírodnou telocvičňou. Vyučovalo sa náboženstvo, čítanie, písanie, počty, zemepis, prírodopis a krasopis.⁶⁴⁷

⁶⁴⁴

⁶⁴⁵ Podľa údajov OÚ Komoča zo dňa 14. 7. 2005.

⁶⁴⁶ Leľa. Obec Poiplia. Komárno: Vydavateľstvo KT, 2000, s. 11.

⁶⁴⁷ Cucor, J. a kol.: Lipová. 850 rokov od prvej písomnej zmienky. Lipová: OÚ, 2006, s. 40-41. ISBN 8096950967.

L'UBÁ

Z dejín školy v obci sa nepodarilo zistiť žiadne konkrétne historické údaje, ale na základe spomienok najstarších občanov je potvrdené, že škola v obci pred rokom 1918 existovala.⁶⁴⁸

MALÁ NAD HRONOM

Z dejín obce sme zachytili jediný údaj, že v roku 1915 bola postavená budova obecnej ľudovej školy.⁶⁴⁹

MALÉ KOSIHY

Predpokladá sa, že tu pôsobila dvojtriedna cirkevná rímskokatolícka škola, ale bližšie informácie sa o nej nezachovali.⁶⁵⁰ Vieme však, že v roku 1773 bol v obci zaevidovaný maďarský učiteľ.⁶⁵¹

MAŇA

Prvé zmienky o škole pochádzajú z polovice 18. storočia a hovoria o cirkevnej jednotriednej rímskokatolíckej škole. Jej prvá budova bola postavená v roku 1748 z podnetu grófa Kolera pri kostole, v roku 1838 sa zrútila. V roku 1843 bola za finančnej podpory baróna Malonyaya postavená ďalšia aj s bytom pre organistu. V roku 1862 jej zhorela strecha. V roku 1888 bola k budove pristavená ďalšia miestnosť a byt pre učiteľa, stala sa dvojtriednou. Koncom 19. storočia činil plat učiteľa 456 forintov a 26 gr. Obsahom vyučovania bolo zrejme len trívium a náboženstvo.

⁶⁴⁸ Podľa údajov OÚ L'ubá zo dňa 3. 11. 2004.

⁶⁴⁹ Podľa údajov OÚ Malá nad Hronom zo dňa 3. 12. 2004.

⁶⁵⁰ Podľa údajov OÚ Malé Kosihy zo dňa 18. 8. 2004.

⁶⁵¹ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapest 1920, s. 117.*

Od roku 1900 bola škola šesťtriednou a v roku 1913 dostala ďalšiu budovu. Učiteľmi boli: J. Mikeš (1748 – 1800), L. Rapp (1800-36), F. Kubíny (1836-38), A. Magyera (1838-85), I. Viršík (1885 – 1903), V. Molec (1888-91), J. Oriško (1891-92), A. Berko (1892-93), E. Kres (1893-94), J. Ondrejkovič (1894-96), J. Viršík (1896-?). Do roku 1872 sa vyučovalo po slovensky, potom sa začala zavádzať maďarčina.⁶⁵²

MICHAL NAD ŽITAVOU

Škola bola zriadená za farára Hačku v roku 1737. Budovu tvorila jedna miestnosť a byt učiteľa. Učiteľom bol jeho brat Ladislav Hačko, zároveň organista a zvonár. V škole sa učilo čítanie, písanie, počty a náboženstvo. Hačko ovládal slovenčinu, maďarčinu a latinčinu. Školu vydržoval miestny zemepán a miestni veriaci.

V roku 1900 dostala škola novú budovu, o ktorú sa postarala obec.⁶⁵³

MOJZESOVO

Založenie školy sa predpokladá pred vznikom novej fary v roku 1757. Údaj o rektorovi pred týmto rokom pochádza z daňového súpisu v rokoch 1751-52. Ďalší údaj o ňom je z roku 1773, keď v obci žilo výlučne slovenské obyvateľstvo a obec mala svojho rímskokatolíckeho učiteľa.⁶⁵⁴ Učil žiakov čítať, písať a počítať, farár mal na starosti výuku katechizmu. Podľa súpisu z roku 1778 bol v obci riadny učiteľ elementárnej školy. Býval v dome, ktorý možno považovať za učiteľsko-organistický dom, v ktorom sa pravdepodobne nachádzali aj vyučovacie priestory. Dom bol cirkevným majetkom. Keďže detí časom pribúdalo, začalo sa uvažovať o novej školskej budove, ktorá bola neskôr postavená na pozemku veľkostatkára Ľudovíta Károlyiho.⁶⁵⁵

⁶⁵² Račeková, K.: *História školy vo Veľkej Mani od jej vzniku po súčasnosť*. Dipl. práca. Banská Bystrica: UMB, 1997.

⁶⁵³ Podľa údajov OÚ Michal nad Žitavou zo dňa 5. 1. 1998. List v archíve autora.

⁶⁵⁴ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectun*. Budapest 1920, s. 148.

⁶⁵⁵ Podľa údajov OÚ Mojzesovo, nedat. List v archíve autora.

MUŽLA

Z histórie obce je zrejmé, že tu bola cirkevná škola, a to najmenej od roku 1906, odkedy sa zachovali archívne materiály.⁶⁵⁶

NÁNA

Obec bola do roku 1990 súčasťou Štúrova.

NOVÁ VIESKA

Vyučovanie sa v obci začalo okolo po roku 1600, keď sa tu usadili kalvíni z Debrecínu. Z roku 1650 máme už informáciu o miestnej cirkvi s kňazom a z toho je možné usudzovať, že v tom čase mohla mať cirkev aj školu. Vyučovacím jazykom bola maďarčina. Učiteľ sa prvý raz spomína v roku 1701. Vtedy však už išlo o katolíckeho učiteľa Istvána Nagya, ktorý sídlil v dome vyhnaného kalvínskeho kazateľa. Ako učiteľia sa spomínajú v neskorších rokoch levíti István Kecskeméti (1727), István Jóba (1732), ale aj katolícki učiteľia, ktorých domáci obyvatelia ignorovali. Opätovným reformovaným učiteľom bol András Orlik (od 1783), ktorého nasledovali: István Ambrus (1787-91), György Nemes Nagy (1792 – 1826), János Váradi (1826-35), Károly Nemes Szúdy (1835-43), István Mike (1843-59), István Nemes Varjú (1852-59), János Mokos (1859-84), Kálman Mokos (1884 – 1923).⁶⁵⁷

NOVÉ ZÁMKY

Farská škola bola v Nových Zámkoch v druhej polovici 16. storočia. Nachádzala sa za kostolom a v roku 1587 pripomínal učiteľ cirkevnej vrchnosti, aby mu ponechali jeho predošlé zaopatrenie. V meste bolo aj kalvínske kolégium, ktoré predstavovalo školu na úrovni gymnázia a udržalo sa až do tureckej okupácie.

⁶⁵⁶ *Informatívny sprievodca po archívnych fondoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.*

⁶⁵⁷ *Podľa údajov OÚ Nová Vieska zo dňa 27. 9. 2004. List v archíve autora.*

Zaujímavou kapitolou novozámockého školstva v 16. storočí je existencia tureckých škôl, a to nižších (mekteb) a vyššej (medrese), v ktorej sa vyučovali počty, hviezdárstvo, právo a filozofia. V nej sa pripravovali študenti za kňazov, sudcov a vysokých úradníkov.⁶⁵⁸

Vďalšom období sa spomína elementárna škola, na ktorej sa okolo roku 1700 vyučovalo náboženstvo, cirkevných spev, písanie, čítanie a počítanie. V roku 1721 dostala táto škola novú budovu, v roku 1753 dostalo mesto k dispozícii pozemky a schátralé budovy, aby tam mohli byť postavené byty pre učiteľov, organistov a kostolníkov. S germanizačnými úsiliami Habsburgovcov súvisí existencia nemeckej elementárnej školy, ktorá sa spomína v roku 1774. Po zavedení Ratio educationis bola v Nových Zámkoch zriadená hlavná škola. V 18. a na začiatku 19. storočia novozámocké školstvo výrazne podporoval aj Anton Bernolák.

Z 19. storočia máme zmienku o elementárnej trojtriednej škole na predmestí (1846), nedeľnej škole (1846) a tzv. Flengerovom ústave (1829), ktorý bol vyššou školou určenou pre ďalšie vzdelávanie dievčat. V roku 1879 ho prevzali mníšky. Krátko pôsobil aj dvojiročný Vzdelávací ústav pre učiteľov elementárnych škôl, jedna z prvých učiteľských prípraviek (1840), v roku 1854 ho preložili do Ostrihomu.

Viacrát sa mesto pokúšalo o zriadenie gymnázia, ale jeho žiadosti boli zamietnuté. Otvorilo sa nakoniec v roku 1842. Vyučovacím jazykom bola maďarčina, vyučovali františkáni.

V meste bola zriadená aj detská opatrovňa (1843). Počas revolučných rokov síce nakrátko zanikla, ale znovu bola v roku 1864 otvorená. Vznikla aj súkromná detská opatrovňa pre chudobných, tzv. Geöreöghova škôlka, neskôr obecná. V roku 1880 k nim pribudol aj Fröbelov detský sad, ktorý bol dobre vybavený názornými pomôckami.

Rozvíjalo sa aj ľudové školstvo, spomedzi nich novo bola v roku 1861 zriadená dievčenská škola, tzv. Šimorov ústav, židovská škola a v roku 1868 ortodoxná škola. Raritou bola cigánska ľudová škola z roku 1856 zriadená farárom Farkasom, pre nedostatok finančných prostriedkov v roku 1868 zanikla. Na dávnejšie existujúcu nedeľnú školu nadviazala opakovacia škola, neskôr pretvorená na ľudovú hospodársku školu, v roku 1884 vznikla aj učňovská škola. Koncom 19. storočia vznikali aj meštianske školy: chlapčenská (1891), dievčenská (1895 vo Flengerovom ústave) a židovská dievčenská meštianska škola.

Gymnázium síce bolo v päťdesiatych rokoch 19. storočia zatvorené, ale v roku 1861 opäť začalo pôsobiť. V rokoch 1908-10 preň postavili novú budovu.

⁶⁵⁸ Kočíš, L.: *Nové Zámky v minulosti a súčasnosti*. Nové Zámky: OMV, 1967, s. 31-32.

PALÁRIKOVO

Prvý učiteľ-organista v Palárikove sa spomína v roku 1754 a bol ním Ján Makó. Základný kameň novej školskej budovy pri kostole bol položený v roku 1863, ďalšia školská budova bola dokončená v roku 1911 v časti obce Banice. V obci pôsobila v rokoch 1842-71 dvojtriedna detská opatrovňa, pre ktorú bola v roku 1889 aj dokončená budova. Opatrovňa síce medzitým zanikla, ale keďže mala novú budovu, jej činnosť bola následne obnovená.⁶⁵⁹

PAVLOVÁ

Z dejín školy nemáme veľa poznatkov, ale zachoval sa menoslov učiteľov na nej pôsobiach: Szabó János (1809-20), Neogrády József (1821-31), Aranyossy Ferenc (1831-34), Paisz Ignác (1834-36), Kovács János (1836-47), Varga Imre (1847-51), Pranda András (1851-54), Pilissy István (1855-96), Dudich László (1896-99), Gabanitz József 1899 – 1900), Kondor Károly (1900-26). Vyučovalo sa po maďarsky.⁶⁶⁰

PODHÁJSKA

Prvá škola vznikla v časti obce Beleg pravdepodobne po roku 1748. Vyučovanie tu prebiehalo v malej školskej budove a viedli ho pavlíni. V roku 1890 dostala škola novú budovu, pôvodne krčmu, ktorú obec upravila na školské účely a vybavila pomôckami. Učiteľ po dlhé roky prichádzal učiť z neďalekej Senče, vlastnú učiteľku Máriu Ružičkovú mala obec až od roku 1904.

Ako učitelia tunajšej školy sú zachytení: Vojtech Imrich (1855-97), ktorý si za 40 rokov účinkovania získal veľký rešpekt, Imrich Gučík (1897 – 1903), Vilma Možárová (1903-04), Mária Ružičková (1904-11) a Imrich Ortáš (1911-20).

V časti obce Senča sa začalo nepravidelné vyučovanie v roku 1842 v prenajatom dome a viedol ho údajne krajčír alebo obuvník.

⁶⁵⁹ Kolečányi, K.: *Pamätný spis k 725. výročiu prvej písomnej zmienky o obci Palárikovo*. Palárikovo: MNV, 1973, s. 27-28.

⁶⁶⁰ Podľa údajov OÚ Pavlová zo dňa 26. 5. 2004. List v archíve autora.

Od roku 1848 na inom mieste tiež v súkromnom dome začal nepravidelné vyučovanie notár Almáši, ale trvalo len dva roky. Ďalšia škola, ktorá mala od roku 1854 vlastnú hlinenú budovu, uskutočňovala už riadne vyučovanie a viedol ho spomínaný Vojtech Imrich. V roku 1864 mal asi 50 žiakov. Škola bola obecná, vyučovacím jazykom bola slovenčina, od roku 1880 maďarčina. V roku 1904 budova vyhorela a obec musela postaviť novú. V rokoch 1897 – 1903 vyučoval Imrich Gučík, do roku 1918 ešte Anna Čifáriová, Vilma Možáryová a Viktor Porubec.⁶⁶¹

POZBA

Bližšie údaje sa nezachovali, ale škola reformovanej cirkvi tu pred rokom 1918 existovala.⁶⁶²

RADAVA

Podľa kroniky obce, škola tu bola od nepamäti, ale prvý záznam o nej je až z roku 1842, keď sa hovorí o jej 30 až 40 deťoch. Škola bola cirkevná rímskokatolícka, o jej postavenie sa zasadzoval trávnický farár Kováč. Na jej výstavbu prispel aj cisár František Jozef I. i kardinál Šimor a ďalšie osobnosti. Jej stavba bola dokončená v roku 1886. V roku 1896 do budovy udrel hrom a poškodil ju, preto ju ešte toho roku opravili a k pôvodnému stavaniu a bytu učiteľa pristavili ďalšiu budovu. Nová budova bola postavená v roku 1913.

Najstarším známym učiteľom bol Michal Kováč, ktorý vyučoval v 50. rokoch 19. storočia. Nasledoval Alexander Važiva (1853-81), Jozef Kratochvíla (1883-83), Štefan Školák (1883-93), Štefan Horváth, Jozef Čepela, Pavol Rátkay, Margita Badínová a Ladislav Bereni. V roku 1918/19 navštevovalo školu 112 žiakov.⁶⁶³

⁶⁶¹ Podľa údajov OÚ Podhájska zo dňa 6. 2. 1998. List v archíve autora.

⁶⁶² Podľa údajov OÚ Pozba zo dňa 29. 7. 2004.

⁶⁶³ Podľa údajov OÚ Radava zo dňa 8. 6. 20004. List v archíve autora.

RASTISLAVICE

Triviálnu školu založil v roku 1858 gróf Grassalkovich. Vyučovanie trvalo štyri roky a učilo sa čítať, písať, počítať a náboženstvo. Vyučovalo sa po maďarsky, školu navštevovalo spočiatku len 11 detí. Ako učitelia sa spomínajú istý Lazarek a Trnka.⁶⁶⁴

RÚBAŇ

Existencia školy v obci je doložená od roku 1889.⁶⁶⁵

SALKA

V dostupných zdrojoch sa škola spomína po prvý raz v roku 1779, keď sa uvádza jej učiteľ Vass Ferenc. Po ňom nasledovali: Gálik János, Halász Ferenc (1863-70), Szmolka József, Hutkay Antal (1890-91) a Vinckovcis István (1891 – 1925). V roku 1878 dostala škola novú budovu.⁶⁶⁶

SEMEROVO

Prvý raz sa v obci stretávame so školou a učiteľom v roku 1780. Vyučoval Jozef Rövit, 24-ročný muž ovládajúci maďarčinu a slovenčinu, budova bola v nevyhovujúcom stave. Zachovali sa mená ďalších učiteľov: Ján Peik, Matúš Košáni, Ján Čušecky a Alojz Novohradský.

Až v 40. rokoch 19. storočia sa začala situácia školy zlepšovať. V strede obce bola vybudovaná nová školská budova. V roku 1846 sa učiteľom stal Jozef Vaškovič, ktorý mal 30 žiakov. Jeho nástupcom bol Jozef Benedikovič.

⁶⁶⁴ Podľa údajov OÚ Rastislavice zo dňa 18. 12. 1997. List v archíve autora.

⁶⁶⁵ Reško, A.: Rúbaň. Komárno: KT, 1997, s. 13.

⁶⁶⁶ Podľa údajov OÚ Salka zo dňa 3.6. 2004. List v archíve autora.

V roku 1911 bola škola poštátnená a učiteľom sa stal Štefan Pápež.⁶⁶⁷

SIKENIČKA

Hoci to nie je doložené, vzhľadom na existenciu kostola sa predpokladá, že už v 13. storočí tu mohlo prebiehať vyučovanie. Prvým známym učiteľom bol József Kovács (1786-98), ktorý sa stal učiteľom za to, že grófovi Pálffymu pomohol pri nehode s kočom. V tom čase bola asi postavená školská budova. Ako učitelia sú zachytení: Albert Farkas (? – 1805), György Lőrincz (1805-11), Albert Farkas (1811-?), Mihály Farkas, Ferenc Hulyi (?-1836), János Szinek (1836-38), Ferenc Vsongrádi (1838-39), Ferenc Jóhn (1839-40), Lajos Rapp (1840-67), György Tölgyessy (1867-73), Ignác Dakszner, Emil Józsa, Gyula Drozdi. V 60. rokoch 19. storočia bola školská budova rozšírená, na počiatku 20. storočia postavená nová. Škola bola cirkevná rímskokatolícka.⁶⁶⁸

STREKOV

Z histórie obce je zrejmé, že tu pôsobila cirkevná škola, a to najmenej od roku 1912, odkedy sa zachovali jej archívne materiály.⁶⁶⁹

SVODÍN

Školská budova vo Svodíne sa prvý raz spomína v roku 1730, zachytené sú aj mená učiteľov od 17. storočia: Szendi István (1672), Szentes Mihály (1679), Szepessy János (1710), Méri György (1714), Ürögy János (1718), Csiferry János (1732), Báhonyi Mihály (1754), Sepssi István (1760), Szenczy Ferencz (1766), Farkas János (1784), Rézer Antal (1809), Farkas János (1816), Csongrády István (1843), Papp Lőrincz (1850), Csongrády Lajos (1873 – 1910) a Bíró Béla (1911-54).⁶⁷⁰

⁶⁶⁷ Kadlečíková, M.: *Semerovo. Komárno: KT, 2000, s. 36-38.*

⁶⁶⁸ *Sikenička. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 20003, s. 13.*

⁶⁶⁹ *Informatívny sprievodca po fodnoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.*

⁶⁷⁰ *50 éves a Szögyéni magyar tanítási nyelvű iskola 1950 – 2000. Svodín: OÚ, 2000, s. 2.*

ŠARKAN

V obci bola zrejme obecná škola zriadená v časti obce Diva v roku 1910. Vyučovalo sa po slovensky.⁶⁷¹

ŠTÚROVO

Kanonická vizitácia uvádza založenie elementárnej školy v meste v roku 1725. V tom čase mala 18 stálych žiakov a 6 žiakov, ktorí ju navštevovali v zimných mesiacoch.⁶⁷² V roku 1755 mala škola už charakter triviálnej mestskej školy a popri učiteľovi-organistovi tu bol aj pomocný učiteľ. V roku 1803 bola pre školu postavená nová budova a v roku 1869 sa k nej pristavala ďalšia prístavba. Nová budova sa začala stavať počas vojny, ale dokončená bola až za obdobia I. ČSR.

V druhej polovici 18. storočia mali súkromnú školu aj židovskí občania mesta a pred vznikom ČSR bola v meste zriadená aj meštianska škola.

Zaujímavosťou je, že na území mesta, počas tureckej okupácie koncom 16. storočia tu bola aj turecká škola, ktorá mala svojho „poarifū“ Izmaila Hassana. Bolo to vlastne vojenské učilište slúžiace deťom vojakov a rodín tureckej vojenskej posádky.⁶⁷³

ŠURANY

Keďže v Šuranoch bola už od 13. storočia farnosť, v zmysle vtedy platných cirkevných uznesení malo byť postarané aj o výchovu detí vo farskej škole, ale správa, či takáto škola skutočne v Štúrove bola neexistuje. Prvá zmienka o učiteľovi je z roku 1630, keď sa v kanonickej vizitácii spomínajú jeho príjmy. Dostával ½ merice pšenice, 5 denárov od zámožnejších poddaných a želiarov, 12 meríc pšenice a 12 denárov od panstva hradu.⁶⁷⁴

⁶⁷¹ Podľa údajov OÚ Šarkan zo dňa 18. 8. 2004.

⁶⁷² Mravík, J.: Štúrovo a okolie po stránke historickej. Štúrovo, 1968, s. 47.

⁶⁷³ Tamže, s. 31.

⁶⁷⁴ Markovič, K.: Dejiny Šurian do roku 1868. Nové Zámky, 1943, s. 139.

V 18. storočí sa spomína niekoľko mien učiteľov: Štefan Verbický (1713), ktorý nevedel slovensky, učiteľ-organista František Bojtkovič (1732), Martin Laukocy (1755), za účinkovania ktorého bola pravdepodobne postavená školská budova.

V roku 1847 sa spomína učiteľ Jozef Novotný a v zmienke sa konštatuje, že škola je dobre vybavená školskými potrebami. Škola v Šuranoch bola cirkevná, rímskokatolícka.

V roku 1868 bola v meste zriadená súkromná nemecká škola pre deti odborných robotníkov a úradníkov miestneho cukrovaru. Bola to cirkevná evanjelická a.v. škola s vyučovacím jazykom nemeckým, ktorá v roku 1878 splynula s miestnou obecnou školou. V roku 1896 bola zriadená židovská škola s dvomi učiteľmi a 60 žiakmi.⁶⁷⁵

TRÁVNICA

V Trávnici dávnejšie existovala farská škola, ale údaj o nej pochádza až z roku 1830, keď sa spomína jej požiar. Nová školská budova nebola postavená, iba sa opravovala. Bola jednou z najbiednejších stavieb v obci. V škole sa vyučovalo iba v zime, náplňou vyučovania bolo náboženstvo, čítanie, písanie, neskôr aj počítanie. V roku 1858 obec dala postaviť novú jednotriednu školskú budovu, neskôr dala k nej pristaviť učiteľský byt. Najstarším známy učiteľom bol Michal Burza (1858-98). Rozširovaním počtu žiakov narastala potreba novej budovy. K započatiu výstavby došlo v roku 1914, ale pre vojnové udalosti bola dokončená až v roku 1924.⁶⁷⁶

TVRDOŠOVCE

Škola v obci bola zrejme dávnejšie, ale niet o tom hodnoverných dokladov. Podľa jednej verzie škola tu bola už okolo roku 1840, podľa iného prameňa v roku 1885 zriadil cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu dievčenskú farár Karol Szemerényi, na ktorej viedli vyučovanie rehoľné sestry zo Šopronu. Pri nej bola zriadená aj detská opatrovňa. Rovnako zriadil aj cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu chlapčenskú, na ktorej vyučovali civilní učitelia.⁶⁷⁷

⁶⁷⁵ *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 3. Bratislava: Veda, 1977, s. 145.*

⁶⁷⁶ *Úrge, Š. a kol.: Trávnica. Bratislava: Liečreh, 1995, s. 41-42. ISBN 8096738313.*

⁶⁷⁷ *Tardoskedd. Látnivalók. Tvrdošovce: OÚ, 1995, nestr. ISBN 8088804116.*

ÚĽANY NAD ŽITAVOU

S vyučovaním v obci sa začalo v roku 1779, keď paulínsky mních zo zrušeného kláštora v Marianskej Čefadi začal vyučovať miestne deti. Prvý laický učiteľ sa spomína v roku 1850 a učil na miestnej obecnej škole. Keďže narastal maďarizačný tlak, miestni občania sa rozhodli školu zveriť v roku 1914 cirkvi a tak sa mohlo učiť aj po slovensky.⁶⁷⁸

VEĽKÉ LOVCE

Bližšie údaje o dejinách školy sa nepodarilo zistiť, ale je zrejmé, že najsneskôr od roku 1900 tu pôsobila ľudová škola.⁶⁷⁹

VEĽKÝ KÝR

Škola je tu už dávnejšie, ale údaje o nej sú skromné. V roku 1755 sa spomína organista, ale nevieme, či či tu bol učiteľ. V roku 1830 sa ako učiteľ spomína Antal Varjú, v roku 1847 Jozef Garday, ktorý mal 58 žiakov a pomocného učiteľa. Vybavenie triedy bola skromné. V roku 1855 vyučoval Gardách Márton a budova školy bola v dezolátnom stave. V roku 1902 vyhorela.

VLKAS

Podľa dostupných údajov pravidelnejšie vyučovanie zaviedol v obci okolo roku 1848 Ján Ševčík, ktorý učil vo vlastnom dome. Z roku 1865 je zmienka o budove cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej školy, ktorá v roku 1908 dostala novú budovu.⁶⁸⁰

⁶⁷⁸ Podľa údajov OÚ Úľany nad Žitavou zo dňa 21. 12. 1997. List v archíve autora.

⁶⁷⁹ Informatívny sprievodca po fondoch a zbierkach ŠOKA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOKA, 1989.

⁶⁸⁰ Podľa údajov OÚ Vlkaš zo dňa 3. 12. 2004.

ZEMNÉ

Údaje z dejín školy sa nám nepodarilo zistiť, ale cirkevná rímskokatolícka škola tu bola, nakoľko je zachytené, že školu začiatkom 19. storočia navštevoval tunajší rodák Štefan Anián Jedlík, vedec a vynálezca.⁶⁸¹

⁶⁸¹ Zemné. Pamätná izba Aniusa Jedlíka. Komárno: KT, 1997.

OKRES ŠALĽA

DIAKOVCE

Prvá zmienka o diakovskej škole je z roku 1605, keď za Bočkayho povstania vyhnaní obyvatelia kalvínskeho vierovyznania požadovali, aby im patrila škola, ktorú mohli mať vo vlastníctve už pred týmto rokom. V roku 1773 sa v archívnych materiáloch spomína slovenský katolícky učiteľ.⁶⁸² V roku 1908 sa začala výstavba novej budovy cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy. Bola to jednoposchodová budova s piatimi triedami a dvomi učiteľskými bytmi. Dokončená bola v roku 1911.⁶⁸³

DLHÁ NAD VÁHOM

V kanonickej vizitácii z roku 1779 sa ešte existencia školy neuvádza, ale spomína sa učiteľ a organista Juraj Fekete a miestni predstavitelia sa v tom čase zaväzujú, že prispejú k výstavbe školskej budovy a zabezpečia učiteľský plat. Budova sa po prvý raz spomína v roku 1800, ale konštatuje sa, že bola úzka, tmavá a školskému účelu nevyhovujúca.⁶⁸⁴ Ako učiteľ sa začiatkom 19. storočia uvádza Jozef Malsiczky, ktorý sa údajne nestaral o vyučovanie a výsledky jeho práce boli tak slabé, nenaučil deti za tri-štyri roky ani čítať a písať.

Nová školská budova bola postavená v roku 1810 a neskôr museli kvôli povodniam jej stavbu oplotiť. V rokoch 1815 až 1847 tu vyučoval Ignác Buda, neskôr Dionýz Šajtos. Ako učiteľia sa v 19. storočí spomínajú aj Július Hollósy a Ján Fehér, absolvent trnavskej preparandie.⁶⁸⁵ Škola bola cirkevná rímskokatolícka.

⁶⁸² *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 170.*

⁶⁸³ *Diakovce. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 2000, s. 12.*

⁶⁸⁴ *Ižof, J.: Dlhá nad Váhom 1113 – 1993. Dlhá nad Váhom: OÚ, 1993, s. 66.*

⁶⁸⁵ *Tamže, s. 73.*

HÁJSKE

Údaje o školstve v obci sa v dostupných dokumentoch nezachovali, ale podľa svedectva starších občanov pred rokom 1918 stála uprostred obce školská budova s dvomi triedami, postavená pravdepodobne pred rokom 1900. Budova bola z nekvalitného stavebného materiálu (nabíjaná hlina), na vlhkom mieste a v roku 1920 sa zrútila.⁶⁸⁶

HORNÁ KRÁĽOVÁ

Prvá škola v obci bola založená v roku 1887 a jej zriaďovateľom bola rímskokatolícka cirkev. Neskôr obec odkúpila na školské účely inú budovu, v ktorej bola predtým krčma. Prestavala ju na jednotriednu školu s učiteľským bytom a neskôr pristavala k nej ďalšie triedy, ktoré slúžili svojmu účelu až do roku 1962. Pravdepodobne sa vtedy už jednalo o obecnú ľudovú školu.⁶⁸⁷

KRÁĽOVÁ NAD VÁHOM

Prvé údaje o škole v obci pochádzajú z kanonickej vizitácie z roku 1779. Podľa nej bola v obci cirkevná rímskokatolícka škola, ktorú podporovala obec i štátna pokladnica. Bola jednotriedna a k stavbe prináležal učiteľský byt. Vyučovacím jazykom bola zrejme latinčina, od roku 1790 sa mala vyučovať aj maďarčina. Prvým známym učiteľom bol Ján Gonda, ktorý bol aj kantorom a obecným notárom. Za výkon učiteľskej činnosti dostával 42 fl. a 32,5 denárov. Zmluva mu umožňovala venovať sa aj poľnohospodárstvu a chovateľským prácam. V roku 1871 bola pristavaná aj druhá a v roku 1891 tretia trieda, pričom každá mala plochu asi 36 m².

Dochádzka do školy a vyučovacie výsledky boli zrejme slabé, lebo v roku 1858 viac ako polovica obyvateľov obce nevedela písať. Ako učitelia sa uvádzajú Adelaida Orosi (1894-99), Jozef Tóth (1899 – 1911), Alojz Janica (1911-18).⁶⁸⁸

⁶⁸⁶ Podľa údajov OÚ Hájske zo dňa 14. 2. 2001. List v archíve autora.

⁶⁸⁷ Podľa údajov OÚ Horná Kráľová zo dňa 7.5. 1997. List v archíve autora.

⁶⁸⁸ Podľa údajov OÚ Kráľová nad Váhom zo dňa 19.5. 1997. List v archíve autora.

MOČENOK

Škola v Močenku bola založená spoločne s farou, o ktorej prvá oficiálna zmienka pochádza z roku 1673. Škola bola pôvodne umiestnená pri kostole, neskôr po vypálení v roku 1760 bola premiestnená do blízkosti Kalvárie. Do roku 1878 bola škola dvojtriedna a označovala sa ako slovensko-maďarská, v roku 1880 bola pretvorená na trojtriednu, a to v budove pri organistovom byte. V roku 1897 prišli do Močenku rehoľné sestry a škola bola rozdelená na chlapčenskú a dievčenskú. Pre dievčenskú školu bola vystavená nová budova s kláštorom, ktorý slúžil ako ubytovňa pre rehoľníčky. Od roku 1913 bola chlapčenská cirkevná rímskokatolícka ľudová škola rozšírená na štvortriednu.⁶⁸⁹

NEDED

Škola v obci vznikla už dávnejšie, ale o jej histórii nemáme správy. Prvá zmienka sa objavuje v Lexikóne obcí z roku 1773, keď sa spomína maďarský katolícky učiteľ⁶⁹⁰ a v roku 1778/79 je už zmienka aj o tunajšej elementárnej škole.⁶⁹¹ Meno prvého učiteľa nie je známe, jedným z ďalších bol Štefan Bocz. V roku 1786 sa začalo vyučovať aj v škole reformovanej cirkvi, ale jej budova nebola vyhovujúca, preto sa začalo s výstavbou novej, ktorá začala svojmu účelu slúžiť v roku 1798. Iných správ o dejinách školstva v obci sa nateraz nezachovalo.⁶⁹²

SELICE

O dejinách školy v tejto obci máme minimálne množstvo overených informácií. Sprostredkovaná správa hovorí, že od roku 1756 tu pôsobila cirkevná rímskokatolícka elementárna škola.⁶⁹³ Od roku 1873 stála v susedstve kostola cirkevná kalvínska škola.⁶⁹⁴

⁶⁸⁹ Podľa údajov OÚ Močenok zo dňa 11. 12. 2000. List v archíve autora.

⁶⁹⁰ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920, s. 163.*

⁶⁹¹ *Visitatio supercomitatus J. comitatibus nitrensis anno MDCCLXXVIII/IX. Univerzitná knižnica Bratislava, sign. MS 1000.*

⁶⁹² Podľa údajov OÚ Neded zo dňa 6. 5. 1997. List v archíve autora.

⁶⁹³ *Pedagogická encyklopédia Slovenska 1. Bratislava: Veda, 1984, s. 629.*

⁶⁹⁴ *Selice 920. Selice: OÚ, 1998, s. 3.*

ŠAĽA

V roku 1251 bola v meste zriadená fara a pri nej s najväčšou pravdepodobnosťou vznikla i farská škola ako sa uvádza v nezachovaných listinách.⁶⁹⁵ O pôsobení premonštrátov v Šali nemáme zachované dokumenty, ale keďže sa zaoberali pastoračiou a šírením vzdelanosti, pravdepodobne za ich pôsobenia vznikla v Šali kláštorňá škola. V meste sa zdržiavali do roku 1548. V roku 1564 dal jágerský biskup Vrančič zrekonštruovať šaliansku faru a školu, a preto sa vyučovalo aj v dome miestneho zemana Chériho. V roku 1571 činil plat učiteľa-organistu 30 až 40 zl. ročne, ktoré mu vyplácal farár.

V 16. storočí sa v Šali rozšírilo kalvínske náboženstvo a preto dokumenty spomínajú kalvínskeho učiteľa. V roku 1598 bolo z Kláštora pod Znievom (pre choleru a malú návštevnosť) prenesené do Šale jezuitské kolégium, ktoré sa stalo (popri trnavskom kolégiu) najvýznamnejším jezuitským učilišťom v Uhorsku.⁶⁹⁶ Úsilie o založenie takéhoto učilišťa vyvíjal gróf Pálffy už od polovice 16. storočia. Škola sa na počiatku 17. storočia úspešne rozvíjala, mala okolo 400 študentov a za riaditeľa Carillia nadobudla vysokoškolský ráz. Tento charakter získala najmä tým, že sa prednášal dvoj až trojročný kurz filozofie a teológie. V rámci filozofie sa prednášali logika, metafyzika, etika Aristotelova a etika Tomáša Akvinského a matematika, v rámci teológie sa študovalo Písmo Sväté, hebrejčina, scholastická teológia a ďalšie teologické disciplíny. Medzi učiteľmi boli aj Peter Diamant, Juraj Forró, Peter Pázmány, rektor Alexander Dobronoky. Škola účinkovala v Šali do roku 1773, keď bol rozpustený jezuitský rád.⁶⁹⁷ Zaujímavosťou je, že v roku 1601 tu žiaci jezuitskej školy hrali biblickú hru, ktorá bola prvým školským divadelným predstavením tejto rehole na území Uhorska a položila základy jezuitského školského divadelníctva.⁶⁹⁸

V roku 1661 sa spomína elementárna škola a jej organista-ludimagister, ktorému mesto platiolo ročne 20 zl.⁶⁹⁹

⁶⁹⁵ Macháček, P.: *Šaľa v dejinách*. Nové Zámky: MÚ, b.vr., s. 95.

⁶⁹⁶ *Tamže*, s. 97.

⁶⁹⁷ *Tamže*, s. 99 – 100.

⁶⁹⁸ *Vlastivedný slovník obcí 3*. Bratislava: Veda, 1977, s. 118.

⁶⁹⁹ Žbirková, V.: *Cirkevné školstvo v Šali nad Váhom v zrkadle archívnych dokumentov*. IN: *Aktuálne otázky školského múzejníctva IV*. Bratislava: ÚIP, 1992, s. 77.

TEŠEDÍKOVO

Cirkevnú rímskokatolícku elementárnu školu v obci založili jezuiti v roku 1756. Jej prvým učiteľom bol Juraj Radó, ktorý bol aj obecným pisárom a učil aj v Kráľovom Brode. V Tešedíkove však mal málo žiakov. V neskoršom období vydržovala školu nadácia Maďarskej kráľovskej univerzity. Učiteľ Ján Péter z Čiech nastúpil v roku 1849 a ako učiteľ pôsobil vyše polstoročia.⁷⁰⁰ V roku jeho príchodu školská budova vyhorela, ale zásluhou miestnej cirkvi bola v krátkom čase zrekonštruovaná staviteľom Jánom Tomaschekom z Nitry. V roku 1886 mala už štyri triedy a ozývali sa aj hlasy v prospech jej zobecnenia, ale táto premena sa neuskutočnila. V roku 1895 vyučoval Alajos Horváth, v roku 1911 mala škola až 11 učiteľov.⁷⁰¹

TRNOVEC NAD VÁHOM

Sú indície, že počiatky trnoveckého školstva spadajú do 14. storočia, ale hodnoverné doklady k takýmto záverom nie sú. Prvý údaj o miestnej škole reformovanej cirkvi sa viaže až k 18. storočiu. V roku 1714 sa spomína i jej učiteľ. Z rovnakého obdobia pochádzajú prvé zmienky o katolíckej škole, ktorej učiteľ sa po prvý raz vyskytuje v písomnostiach v roku 1755. Učiteľom bol Ondrej Kerik, ktorý vyučoval deti na dobrej úrovni.⁷⁰²

V 19. storočí spravovala cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu tunajšia cirkev spoločne s grófom Hunyadym, ale jej pôsobenie bolo hodnotené ako neuspokojivé. V roku 1877 založil miestny farár v jej prospech finančnú zbierku, z výnosu ktorej bola v roku 1896 postavená nová budova s dvomi učebňami a bytom učiteľa. Koncom 19. storočia bola udržiavateľom školy aj správa železníc. Ako učitelia pôsobili: Ondrej Kirik (1755-79), Ján Brasa (1779 - ?), František Petrovics (1850-64), Strakonics (?). Títo učitelia vykonávali aj funkciu notárov. Ďalšími boli: František Vörösváry (1864-82), František Nedbálek (1882-83), František Boledovics (1883-86), Vincent Zajacsek (1886 - ?), Ján Zelenka (1877-79), Ján Kovácsik (1877-81), František Kamenár (1881-84), Emil Blaho (1884-91), Vojtech Molnár (1891), Viktor Volánszky (1891-94), Ján Lemény (od 1894).

V 60. rokoch 19. storočia bola založená židovská škola, ktorej učiteľom bol Matthias Ehrenfeld.⁷⁰³

⁷⁰⁰ Podľa údajov OÚ Tešedíkovo zo dňa 11.12. 2000. List v archíve autora.

⁷⁰¹ Bekeová, N.: *Pramene k regionálnym dejinám vybraných škôl galantského okresu v 18. – 20. storočí*. Nitra: VŠP, 1997.

⁷⁰² *Trnovec nad Váhom 1113 – 1993*. Trnovec nad Váhom: OÚ, 1993, s. 16.

⁷⁰³ *Tamže*, s. 23.

VLČANY

Bližšie údaje o škole vo Vlčanoch sa nepodarilo zistiť. Škola tu však bola dávnejšie, prvá známa zmienka o nej pochádza z roku 1773.⁷⁰⁴

ŽIHÁREC

Prvá cirkevná rímskokatolícka škola vznikla v obci v roku 1730, keď bol postavený kostol a fara. Jej iniciátorom bol ostrihomský arcibiskup, podporovateľ vzdelanosti. Budova bola z nabíjanej hlíny, krytá trstinovou strechou a boli v nej dve miestnosti. V 18. storočí tu vyučoval Ferenc Kukelník, po ňom János Matyasovszky. Nová budova bola postavená v roku 1802 a bola väčšia ako predchádzajúca a slúžila do roku 1878. Pôsobili na nej učitelia János Tóth (1794 – 1849), Ferenc Herai (1849-52), István Kovács (1852-94). V spomínanom roku bola pôvodná budova prestavaná, rozšírená a novozastrešená a ako jej učitelia sa uvádzajú Károly Stefkovics, Géza Merva, István Kováts ml., László Borbély, Gyula Kováts, Fülöp Heim, Antal Dániel, Ferenc Kováts a Gizella Kováts. Koncom 19. storočia bola k budove pristavená telocvičňa.

V obci pôsobila aj kalvínska škola postavená v roku 1786 pri kalvínskom kostole. Učiteľmi boli: Mihály Diószegi (1784-89), István Némethy (1789-93), János Léli (1793-96), Mihály Barai (1796 – 1806), János Szabó (1806-12), István Pásztor (1812-54). V roku 1842 bola postavená nová školská budova s bytom pre učiteľa a medzi učiteľov najdlhšie pôsobiaci boli: Imre Zeke (1854-94) a Károly Szabó (1894 – 1912). V roku 1901 bola postavená ďalšia budova v tvare písmena L a do roku 1918 na nej učil Tivadar Barlóc a Benő Osztényi (1912-28).⁷⁰⁵

⁷⁰⁴ *Pedagogická encyklopédia Slovenska 1. Bratislava: Veda, 1984, s. 544.*

⁷⁰⁵ *Žihárec. Pozoruhodnosti. Komárno: Vydavateľstvo KT, 2000, s. 14-15.*

OKRES TOPOĽČANY

ARDANOVCE

Obec mala pravdepodobne aj v starších časoch, ale spoľahlivejšie správy o nej nemáme. Údajne bola založená v 17. storočí Stanislavom Thurzom⁷⁰⁶ a jej existenciu v tomto období potvrdzuje aj historik Arpád Felcán.⁷⁰⁷ Ďalšia zmienka o ľudovej škole v Ardanovciach je z rokov 1778-79.⁷⁰⁸

BELINCE

Podľa dostupných informácií tu škola pred rokom 1918 neexistovala.⁷⁰⁹

BISKUPOVÁ

Podľa údajov Obecného úradu škola v obci pred rokom 1918 nebola zriadená.⁷¹⁰

BLESOVCE

Škola bola v obci už od doby reformačnej až do zániku tunajšej ev.a.v. farnosti v roku 1711.

Spravovali ju od roku 1616 rektori: Ján Pažický, Eliáš Senis, Jur Buožik, Ján Mrízil (1633), Jur Plorant (1637),

⁷⁰⁶ Hlohovec a jeho okolie. Bratislava: Obzor, 1968, s. 91.

⁷⁰⁷ Felcán, A.: Hlohovecko kedysi, dnes a zajtra. Nitra, 1932, s. 56.

⁷⁰⁸ Visitatio supercomitatus J. comitatibus nitrensis anno MDCCLXXVIII/IX. Univerzitná knižnica Bratislava, sign. MS 1000.

⁷⁰⁹ Podľa údajov OÚ Belince zo dňa 15. 10. 2004.

⁷¹⁰ Podľa údajov OÚ Biskupová zo dňa 14. 1. 1998. List v archíve autora.

Michal Magoč (1655), Martin Kolumbi (1639), Ján Serrarii (1647), Ján Hajha (1650), Ján Vietor (1655), Ján Roháč (1656-64), Ján Leniceni (1670) a Ján Pukzicius (1670). Rektor bral u farára za štólu jeden zlatý a šesť štvrtí žita, okrem toho dostával ďalšie poplatky. Po zániku školy evanjelici chodili najčastejšie do Nitrianskej Stredy a katolíci do Bojnej. Škola v obci bola obnovená po takmer dvoch storočiach. Na sklonku 19. storočia bol pre školu vybraný pozemok pre stavbu školy, ale táto sa dlhšie nerealizovala. V roku 1896 sa už škola spomína ako filiálna škola Bojnej. Podľa obecnej kroniky sa však na nej – ako škole obecnej – začalo riadne vyučovať v roku 1910 a prvým známym učiteľom je istý Meňanský. Po jeho odchode tunajší žiaci začali chodiť do Veľkých Dvorian, kde učil Meňanského brat. Neskôr na školu nastúpil učiteľ Sladký a po ňom Soukup, ktorý vyučoval v miestnej pastierni. Zakrátko ho nahradil ešte učiteľ Rafael, ale aj toho nakoniec obec kvôli pitiu prepustila a výuky sa ujali miestni občania: Štefan, Vavrínek a Jozef Chochula.⁷¹¹

BOJNÁ

Možno predpokladať, že v Bojnej vznikla škola už v 15. storočí a že v čase reformácie ju prevzali miestni evanjelici. V Paulínyho diele sú menovaní aj jej rektori: Mikuláš Michaelis (1607-12), Jur Sartorius (asi 1620), Ján Mathaei (po 1620), Ján Serarius (1637), Valentín Sendecius, Baltazár Pagides a Pavel Judicis.⁷¹² Prvý záznam o učiteľovi je z roku 1702, keď sa spomína učiteľ Michal Lukáčik, po ňom Ján Tomáš Demešek (1721), Michal Skalka (1780), Michal Weber (1805-12), Ján Fleišmann (1834-38), Jozef Náhlavský (asi 1860), František Zaczpal (1867), Štefan Novotný (1870), Anton Zimkay (1877-89). Koncom storočia bola otvorená aj druhá trieda školy a jej učiteľmi boli: Augustín Zapletal, Anton Sladký a Augustín Griesbach (1890 – 1900).

V roku 1780 sa v kanonickej vizitácii spomína schátralá, mokrá a nevyhovujúca školská budova, v roku 1820 od základov obnovená, ale už v roku 1858 nevyhovujúca svojmu poslaniu. V roku 1865 bola škola opäť opravovaná a 1881 bola k nej pristavená druhá trieda. Stavbu financovala zbierka farníkov. Išlo o cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu.

V roku 1884 sa na župnom úrade v Nitre rozhodlo o zriadení priemyselnej školy pre dievčatá po skončení povinnej školskej dochádzky. Zamerala sa na výuku šitia šiat a vyšívania. Bola trojročná, o jej založenie sa zaslúžil zemepán Alexander Stummer. Po roku 1896 zrejme zanikla.

⁷¹¹ Blesovce 1246 – 1996. *Blesovce: OÚ, 1996, s. 33-34.*

⁷¹² Paulíny, L.: *Dejepis superintendencie nitrianskej. Jasenová, Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 145.*

V roku 1901 začali v Bojnej pôsobiť Školskí bratia, ktorí založili základnú a hospodársku školu, ale vyučovali len chlapcov. Nasledujúci rok otvorili aj internát, od roku 1915 vyučovali v rozsahu učiva meštianskej školy. Dovtedajšia dvojtriedna ľudová škola slúžila pre výuku dievčat. Vyučovacím jazykom do roku 1901 bola slovenčina.

V roku 1911 bola v Bojnej zriadená štvorročná meštianska škola s právom verejnosti. Keďže tu bol internát, navštevovali ju žiaci z rozsiahleho územia.

Pred prvou svetovou vojnou existovala v Bojnej aj židovská škola.⁷¹³

ČEĽADINCE

Škola bola v obci zriadená zásluhou obvodného notára Arpáda Klobušického v roku 1910, v roku 1913 sa na nej začalo vyučovať. Bola to štátna ľudová škola a jej prvým učiteľom bol Karol Vigh zo Starej Turej. Keďže tento musel počas vojny narukovať škola bola v rokoch 1915-17 zatvorená. Po roku 1917 zastupovala učiteľka Aranka Pálová z Debrecína. Vyučovala po maďarsky a nakoniec aj ona školu opustila. Škola mávala 50 až 60 žiakov.⁷¹⁴

ČERMANY

Historicky najstaršími správami o škole sú mená rektorov cirkevnej evanjelickej školy, ktoré uvádza Paulíny: Ján Antoni, Ján Leonhardi, Daniel Agner, Jur Galli a Jur Hájsky.⁷¹⁵

Čermianska cirkevná rímskokatolícka elementárna škola sa spomína po prvý raz v polovici 19. storočia. Bola situovaná na fare v dome zvanom Buchtovec, neskôr pri fare. Vcelku bola budova pre školské účely nevyhovujúca. Zachovala sa však zmienka, že pôvodná cirkevná škola tu bola zriadená už v 16. storočí na základe nariadenia arcibiskupa Mikuláša Oláha v rámci protireformačného hnutia.

⁷¹³ Krajčík, J. – Lukáčik, J.: *Bojná. Topoľčany: Vlastivedné múzeum, 1990, s. 99.*

⁷¹⁴ Podľa údajov OÚ Čeľadince zo dňa 13.1. 1998. List v archíve autora.

⁷¹⁵ Paulíny, L.: *Dejepis superintendencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 153.*

V roku 1875 bola postavená nová budova obecnej jednotriednej školy. Ako jej učitelia sa spomínajú Kozel, Gažo, Karol Beke, Gejza Voght (1897 – 1919).⁷¹⁶

V rokoch 1875 až 1895 sa na škole vyučovalo po slovensky, nemecky a maďarsky, po roku 1895 sa škola stala maďarsko-nemeckou.⁷¹⁷

DVORANY NAD NITROU

Podľa dostupných údajov škola v obci pred rokom 1918 nebola, bola zriadená až v roku 1926.⁷¹⁸

HAJNÁ NOVÁ VES

Prvá zmienka o škole je z roku 1879. Bola zriadená v jednej miestnosti súkromného domu a vyučoval v nej Anton Janda. V roku 1881 majiteľka tunajšieho panstva grófka Zamoyská darovala obci pozemok s domom, ktorý bol prebudovaný na školu a prevedený na rímskokatolícku cirkev. Navštevovali ju rímskokatolícke i evanjelické deti z Hajnej Novej Vsi a Krtoviec. Učiteľkou v rokoch 1902 až 1927 bola Emília Kresová.⁷¹⁹

HORNÉ CHLEBANY

Škola v obci do roku 1918 neexistovala.⁷²⁰

⁷¹⁶ Králik, J. – Ordoš, J.: *Čermany*. Bratislava: Perex K+K, 1992, s. 28. ISBN 808559904X.

⁷¹⁷ *Tamže*, s. 29.

⁷¹⁸ Podľa údajov OÚ Dvorany nad Nitrou zo dňa 9. 8. 2004. List v archíve autora.

⁷¹⁹ Podľa údajov OÚ Hajná Nová Ves zo dňa 5. 1. 1998. List v archíve autora.

⁷²⁰ Podľa údajov OÚ Horné Chlebany zo dňa 20. 1. 1998. List v archíve autora.

HORNÉ OBDOKOVCE

V najstaršom období navštevovali tunajšie deti školu v Čermanoch, v samotnej obci vznikla pred rokom 1850 a jej patrónom bol zemepán Mikuláš Beréni, ktorý poskytol budovu. Prvým známym učiteľom bol Vincent Jančík. Nemal potrebné vzdelanie, dostával 20 zl. ročne a naturálie a učil asi 20 detí.

V roku 1865 bola opravovaná strecha školskej budovy, o štyri roky neskôr dal gróf Beréni pristaviť učiteľský byt. Učiteľom bol istý Szalay s platom 200 zl. ročne. V roku 1876 boli na budove uskutočnené ďalšie nevyhnutné opravy a o rok neskôr získali nad školou patronátne právo miestni zemepáni Stummerovci.

Koncom 19. storočia bola postavená nová budova školy a v roku 1911 k nej bola pristavená ďalšia trieda a byt pomocného učiteľa. Na škole učili M. Koháryová, H. Hortobágyová a ďalšie pomocné učiteľky, v rokoch 1884 – 1926 učil Július Čermák.⁷²¹

HORNÉ ŠTITÁRE

Prvá cirkevná rímskokatolícka škola v obci vznikla v roku 1868 na pozemku Jána Grmanca. Bola to jednotriedna škola s bytom pre učiteľa. Prvým známym učiteľom bol Emil Pázmani (1880 – 1918). Z jeho iniciatívy sa viedla na škole tzv. matrika, tj. kronika školy.⁷²²

HRUŠOVANY

V roku 1911 bola v obci zriadená štátna ľudová škola a začalo sa s výstavbou jej budovy. Dokončená bola v nasledujúcom roku a vtedy sa začalo aj vyučovanie. Učil Alexander Danyi, ktorý vyučoval po maďarsky. V roku 1914 narukoval na front a na škole sa dlhší čas nevyučovalo.⁷²³

⁷²¹ Klčo, M. – Illášová, Ľ.: *História Horných Obdokoviec*. Nitra, 1994. ISBN 8096716670.

⁷²² *História Horných Štitár*. Horné Štitáre: OÚ, 1996, s. 31, ISBN 8096765965.

⁷²³ Justová, Ľ.: *Dejiny hrušovianskej školy*. Nitra: VŠP, 1996.

CHRABRANY

Zachoval sa údaj, že cirkevná rímskokatolícka ľudová škola bola zriadená v roku 1869, stála pri kostole. Ako učitelia sú zachytení: F. Russel, J. Gaurik, P. Hudecz, L. Kuchár, J. Orbán, J. Reininecz, J. Goczál, L. Šarmír, N. Molecová-Mattyasovská⁷²⁴

JACOVCE

O škole v Jacovciach máme prevažne staršie historické údaje a predpokladá sa, že tu už v stredoveku pôsobila farská škola. V polovici 16. storočia vznikla cirkevná ev.a.v. elementárna škola, ktorá však zanikla v roku 1624, keď im ju odobrali katolíci a vtedy sa začína história cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej školy. Budovu si postavili farníci, ale niet o tom presnejších dokladov. V 17. storočí potom o škole je rad ďalších zmienok: v roku 1682 sa spomína v matrike „žena tunajšieho rektora“, spomínajú sa učitelia Štefan Kapri (1682-92), Mikuláš Kučkaj (1692 – 1713), Ján Chrenoczy (1695).⁷²⁵

KAMANOVÁ

Podľa obecnej kroniky tu v roku 1713 bola zvonica a škola. Vyučovalo sa však sporadicky (v zime) v súkromných domoch, zachovali sa mená učiteľov z druhej polovice 19. storočia – Kolbík, Lodéci a Anistík. Žiaci platili 1 štvrtník obilia a polienko dreva.

V roku 1890 poskytol barón Steiper na vyučovanie budovu (tzv. starú školu), ktorá bola pôvodne krčmou. Okolo jej darovania vznikol zakrátko spor. Steiper tvrdil, že budovu daroval obci a nie cirkvi. V roku 1910 teda prestala byť škola cirkevnou a stala sa obecnou. Prvým učiteľom na nej bol Viktor Klobušický, inak notársky pisár a po ňom Holačka, kolár-stolár. Prvou diplomovanou učiteľkou bola Margita Matéfyová (1902-06), po nej Valéria Hubáčková (1906-10), Argayová (1910-12).

⁷²⁴ Podľa údajov OÚ Chrabrany zo dňa 4. 10. 2004. Aj: Chrabrany. Chrabrany: OÚ, 2006, s. 43. ISBN 8089173144.

⁷²⁵ Lukačka, J. a kol.: Jacovce. Jacovce: OÚ, 1995. ISBN 8090140726.

Keďže budova chátrala, štát poskytol financie na stavbu novej budovy a tak bola obecná škola pretvorená na jednotriednu štátnu ľudovú školu. Začala na nej vyučovať Žofia Knupfeliová (1912-19) po maďarsky celkovo 60 detí.⁷²⁶

KONIAROVCE

Do roku 1848 škola v obci nebola, tunajšie deti navštevovali cirkevnú rímskokatolícku školu v Preseľanoch. Neskôr obec prenajala hostinec, budovu opravila a odovzdala do užívania na školské účely. Pozostávala z učiteľského bytu a jednej učebne. Následne bol vyhladený učiteľ, ktorého meno nepoznáme. Ten vyučoval až do roku 1915, keď sa začalo so stavbou novej budovy. Škola bola zrejme obecná.⁷²⁷

KOVARCE

Škola sa v obci spomína už v 16. storočí a jednalo sa o cirkevnú rímskokatolícku školu, ktorá sa začiatkom nasledujúceho storočia pretvorila na ev.a.v. elementárnu školu. Jej učiteľom bol v roku 1619 Daniel Alberty, okolo roku 1633 Matej Tomko.⁷²⁸ V 18. storočí tu zrejme bola aj rímskokatolícka škola, lebo v dokumentoch sa spomína slovenský katolícky učiteľ.⁷²⁹

Koncom 18. storočia, v roku 1798 bola v obci školská budova s jednou miestnosťou a slúžila asi 20 žiakom. Učiteľom bol Anton Eisz, ktorý riadne viedol vyučovanie, ale dochádzka žiakov bola slabšia, asi 14 detí.⁷³⁰ V roku 1818 bola postavená nová budova s bytom pre učiteľa-organistu. V roku 1828 bol učiteľom Karol Vyhnálek, hudobník z Čiech, organistom bol Antal Rajčáni. Cirkevná škola zostala v obci pôsobiť aj napriek úsilie školskej vrchnosti zriadiť tu štátnu ľudovú školu.⁷³¹

⁷²⁶ Podľa údajov OÚ Kamanová zo dňa 13. 8. 2004. List v archíve autora.

⁷²⁷ Hudecová, E.: *Seminárna práca*. Trnava, nedat..

⁷²⁸ Klčo, M. – Illášová, L.: *História Kováreiec*. Nitra, 1993, s. 24.

⁷²⁹ *Lexicon locorum regni Hungariae populorum anno 1773 officiose confectum*. Budapest, 1920, s. 144.

⁷³⁰ Klčo, M. – Illášová, L.: *História Kováreiec*. Nitra, 1993, s. 33, ISBN 8090040691.

⁷³¹ *Tamže*, s. 42.

KRNČA

Na prelome 16. a 17. storočia tu krátko existovala evanjelická a. v. elementárna škola, ale potom až do druhej polovice 19. storočia tu škola nebola.

Prvým učiteľom novej školy sa stal potomok tunajšieho zemianskeho rodu Jozef Turanský (1850-60), po ňom Jozef Zito ((1860-75), oboch platila obec v naturáliách a ročne jedným zlatým od žiaka. Prvým kvalifikovaným učiteľom sa stal Ján Greguš (1875-?), jeho nástupcom bol Ján Balžamka (?-1883).

Popri tejto obecnej škole (s evanjelickým charakterom) bola v roku 1882 zriadená aj cirkevná rímskokatolícka škola z podnetu farára Mikoviča. Zachovali sa aj mená učiteľov z nasledovného obdobia, ale nevieme, na ktorej škole vyučovali: Ján Orbán, Henrik Slamkay, Jozef Andor Voda, Ján Janík (1888-93), ktorý bol prenasledovaný za svoje národné povedomie, Štefan Montšek, Michal Sedláček, Ján Juran, Ľudovít Slaný. V roku 1902 sa učiteľom obecnej školy stal Ján Švec z Uhrovca, ktorý tu zotrval do roku 1940. Na cirkevnej škole vyučovala Etela Prokopová a od roku 1914 manželka Jána Šveca. Keďže obe školy mali pomerne nízku úroveň, v roku 1914 podal Ján Švec návrh na zlúčenie oboch škôl a ich poštátnenie, takže od roku 1914 vznikla dvojtriedna štátna ľudová škola, ktorej učiteľmi boli manželia Švecovci.⁷³²

KRTOVCE

Štátna ľudová škola tu vznikla v druhej polovici 19. storočia, navštevovali ju evanjelické a žiovské deti (katolícke chodili do Nitrianskej Blatnice). Ako učitelia sú zachytení: Michal Kováč, Anton Janda, Szlamkay, Eugen Bezák, Viktória Janková. Na začiatku 20. storočia ňškolu navštevovalo asi 36 žiakov, v obci bola od detská opatrovňa.⁷³³

⁷³² Podľa údajov OÚ Krnča zo dňa 9. 8. 2004. List v archíve autora.

⁷³³ Krtovce 1156 – 2006. Krtovce: OÚ, 2006, s. 30. ISBN 8096954148.

KRUŠOVCE

Najstarší záznam dokladá existenciu cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej školy v roku 1690, ale je predpoklad, že už v predchádzajúcom období existovala v obci aj cirkevná ev.a.v. elementárna škola, keď sa rozšírilo reformačné hnutie. Zo 17. storočia sa zachovali mená evanjelických rektorov: Vavrínek Leonhardi (1621), Imrich Šmaho (1641), Michal Čutka z Beckova (1643), vyučoval v Bošanoch, Žabokrekoch nad Nitricou, v Hradnej, Zachariáš Šimon z Kostolnej (1651), Jakub Junger, o ktorom sa zachovalo, že bol lenivý, zlorečivý, zdržiaval obežníky a znevažoval seniora.⁷³⁴ Medzi učiteľmi rímskokatolíckej školy sa uvádzajú mená: učiteľ-organista Ondrej Matešický, ktorý dostával od zvonenia 10 denárov, 10 snopov raží ročne, 1/3 kolied a ofier, didaktrum 1 zl., ale zároveň musel robiť pohreby (10 den.), spievať na pohrebnej omši (25 den.).⁷³⁵ Učiteľmi boli aj Ondrej Kubrický (1697), Ján Skačani (1702), Ján Bukóci-Bukovský (1713-31), Ján Šmalovič, Jozef Hagara z Veľkých Jacoviec (1780). Údaje o škole z neskorších období sa nezachovali.

LIPOVNÍK

Škola v obci pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti navštevovali školu vo Vozokanoch.⁷³⁶

LUDANICE

Na prelome 12. a 13. storočia bolo v Ludaniciach založené benediktínske opátstvo, obec sa stala sídlom fary a farského kostola, preto je otázkou, či tu nebola aj farská škola.⁷³⁷ Prvý písomný dokument o škole pochádza až z konca 17. storočia, keď sa spomína rektor Mikuláš Černel. Od každého sedliaka vlastniaceho polovinu výmeru usadlosti vyberal po 10 snopov raží, od sedliaka štvrtinového a želiara po 5 snopoch a okrem toho dostával z poddanských viníc aj víno.⁷³⁸

⁷³⁴ Lukačka, J. a kol.: *Krušovce 1253 – 1995*. Bratislava: Minor, 1995, s. 117. ISBN 8090140742.

⁷³⁵ *Tamže*, s. 117.

⁷³⁶ Podľa údajov OÚ Lipovník zo dňa 13.1. 1998. List v archíve autora.

⁷³⁷ Špirko, J.: *Cirkevné dejiny II. Turčiansky Sv. Martin*, 1943, s. 59.

⁷³⁸ *Ludanice 1242 – 1992*. Ludanice: OÚ, 1992, s. 41.

V 18. storočí bolo povinnosťou ludanického rektora asistovať pri omši, pohreboch, cirkevných slávnostiach, zvoníť, a to aj v prípade blížiacej sa búrky, aby hlas zvonu odohnal nepriazeň počasia.⁷³⁹ V 19. storočí bola tunajšia škola umiestnená v časti obce zvanej Dolné Ludanice. Údaje z neskoršieho obdobia nie sú nateraz k dispozícii.

LUŽANY

V obci škola pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti dochádzali do školy vo Veľkých Ripňanoch alebo do Horných Štitárov.⁷⁴⁰

MALÉ RIPŇANY

Škola v obci pred rokom 1918 nebola, tunajšie deti navštevovali školu vo Veľkých Ripňanoch.

NEMČICE

Podľa maďarskej monografie nitrianskej župy tu škola bola zriadená v roku 1527, ale bližšie údaje o nej nateraz nie sú. Znovu sa škola v historických dokumentoch objavuje v roku 1874, keď niekoľko zámožnejších rodičov posielalo svoje deti k organistovi na vyučovanie čítania a písania. V tom istom roku k organistovmu domu pristavila obec vyučovaciu miestnosť. Ako učiteľ sa spomína istý Kutanovič, Jozef Bartek (1839-79), Vilém Kubička (1879-83), František Bliška (1883-84), František Štreicher (1884 – 1920). V roku 1903 vzrástol počet detí na 90 a škola bola rozšírená na dvojtriednu. Druhou učiteľkou bola Zlata Guntheová (1905-18).⁷⁴¹

⁷³⁹ *Tamže*, s. 52.

⁷⁴⁰ Podľa údajov OÚ Lužany zo dňa 19. 10. 2004.

⁷⁴¹ Podľa údajov OÚ Nemčice zo dňa 10. 8. 2004. List v archíve autora.

NEMEČKY

Škola bola v obci zriadená v roku 1911 ako štátna ľudová škola s vyučovacím jazykom maďarským.⁷⁴²

NITRIANSKA BLATNICA

Škola v Nitrianskej Blatnici sa spomína v roku 1755, ale jej skutočný vznik by bolo k pobytu pustovníkov pri kostole Sv. Juraja. Podľa kanonickej vizitácie škola a byt učiteľa-organistu boli v zlom stave a vizitátor nariadil ich opravu. Tunajšiu školu navštevovali aj deti z Krtoviac, Vozokán a Lipovníka. V spomínanom období vyučoval miestny farár Ján Gajarský, po ňom učiteľ-organista Štefan Kačkovič. K povinnostiam učiteľa patrilo nielen vyučovanie, ale aj zvonenie (ráno, poobede, večer a proti búrke).⁷⁴³ V roku 1816 je zachytený učiteľ-organista Andrej Zatkóci ako snaživý a zodpovedný učiteľ. V roku 1850 sa vydržiavateľom školy stala obec a navštevovalo ju asi 50 detí. Učiteľ Vencel Vronáč absolvoval učiteľskú prípravku a vyučoval po slovensky. Ďalšími učiteľmi boli: Ferdinand Rajčáni (od 1865), Ferdinand Roch (do 1903), Jozef Vacula (1903-12), Jozef Oravec (1912-14), Jozef Vincúri (1913-14).

V roku 1893 Mária Haaseová zriadila v obci súkromnú dievčenskú školu, ktorej prvou učiteľkou bola Gozela Ševčíková, po nej Žofia Šuchová, ktorá mala plat 340 zl. Školu spravovala rímskokatolícka cirkev. Ďalšími učiteľkami boli: Margita Viktoríniová (1903-08) a Magdaléna Turóczyiová (1908-18).

NITRIANSKA STREDA

Evanjelická škola sa spomína už v 17. storočí. Učili tu: Juraj Greisel (1627), Adam Martíny (1630-50), Vavrinec Bohuš (1651), Jozef Vadonius (1651-58), Jur Galli (1658-62), Ján Cuneides (1662-70), Matej Greškovič (1706-16), Kašpar Tešínský (1716-20), Ondrej Gebrling (1720-42), Jur Tesák (1742-52), Samuel Šárošy (1752-60), Ján Goic (1760-64), Ján Kolíkovič (1764-66), Ján Michalička (1766-69), Daniel Coroni (1770-72), Matej Venich (1772-74), Matej Dureus (1774-76), Ján Dobša (1776), Ondrej Šárošy (1778 – 1805), Ondrej Mišovič (1805-06), Samuel Paulíny (1807-24), Ján Dobrotka (1824-35), Michal Hrdlička (1835), Ludvík Hrdlička.⁷⁴⁴

⁷⁴² Podľa údajov OÚ Nemečky zo dňa 12.3. 1998. List v archíve autora.

⁷⁴³ Uhlár, V. – Stanček, P.: Nitrianska Blatnica. Topolčany: Vlastivedné múzeum, 1985, s. 84.

⁷⁴⁴ Paulíny, L.: Dejiny superintendencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 188-9.

Po roku 1711 sem chodili aj deti z neďalekých Blesoviec. V roku 1830 cirkevný schematismus uvádza učiteľa Michala Plesnivého s jeho 30 žiakmi vyučujúceho po slovensky⁷⁴⁵ a cirkevný historik Ján Slávik v roku 1896 učiteľa Karola Rapoša.⁷⁴⁶

NOROVCE

Z dejín obce sa nepodarilo zistiť podrobnejšie údaje o dejinách školy, ale podľa spomienok starých obyvateľov škola v obci pred rokom 1918 existovala.⁷⁴⁷ Podarilo sa zistiť, že v roku 1897 tu bola zriadená štátna ľudová škola., prvá štátna škola v Norovciach.⁷⁴⁸

OPONICE

Prvé zmienky o existencii školy vo Veľkých Oponiciach siahajú do 16. storočia a uvádzajú mená rektorov – Jána Rosu (okolo 1560), Mikuláša Michaelisa (1605-07), Štefana Molceana (1607-32), Jána Zajaca (1633-56) a Jána Pastieroviča (1657-75), ale potom už záznamy nemáme.⁷⁴⁹ Ďalej je k dispozícii údaj z kanonickej vizitácie, ktorá v roku 1731 uvádza, že v spomenutom roku je v Malých Oponiciach cirkevná rímskokatolícka elementárna škola a jej rektorom je Ján Jacovský. Kanonická vizitácia z roku 1755 spomína túto školu a ako rektora uvádza Andreasa Halla. Budova i pozemok patrili tunajšej fare. Na tejto škole v ďalšom období vyučovalo päť bernolákovských kňazov, členov Tovaryšstva, z ktorých napr. Juraj Hollý (1760 – 1808) finančne prispieval deťom, ktoré prospievali pri výuke katechizmu. V jednej miestnosti bolo 50 detí, vyučovalo sa po slovensky, od druhej poloviny 19. storočia aj po maďarsky. Od 30. rokov 19. storočia škola nemala stály vyučovací priestor. Podľa zápisov učiteľa Šebastiána Caka v školskej kronike vysvitá, že v roku 1880 vyučovanie prebiehalo v budove, ktorá bola predtým krčmou.

⁷⁴⁵ Kollár, J.: *Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug. Conf. In Hungaria. Pestini 1838*, s. 17.

⁷⁴⁶ Slávik, J.: *Dejiny zvolenského evanjelického a.v. bratstva a seniorátu. Banská Štiavnica: A. Joerges, 1921*, s. 367.

⁷⁴⁷ Podľa údajov OÚ Norovce zo dňa 14. 10. 2004.

⁷⁴⁸ Pozri obec Solčianky.

⁷⁴⁹ Paulíny, L.: *Dejiny superintendencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894*, s. 172.

V 19. storočí učili na škole J. Krajchel, K. Kučera a Emil Špaček (1897 – 1911). Po ňom nastúpil Šebastián Cako, ktorý v roku 1919 založil po slovensky písanú školskú kroniku. Škola bola do roku 1880 jednotriednou, po tomto roku dvojtriednou.

V roku 1880 vznikol v obci kláštor Rádu sv. Vincenta de Paul, ktorý vydržoval dievčenskú školu.⁷⁵⁰

OREŠANY

Škola bola v obci zriadená v roku 1864 a školskú budovu tvorila učebňa a byt učiteľa. Bola z kameňa a tehly, jej vydržovateľom bola rímskokatolícka cirkev. Ako učitelia sa spomínajú: Jozef Smigura (1864-78), Michal Halacska (1879-81), František Navrátil (1882-84), Ferdinand Rok (1885-86), Juraj Polcsin (1887-88), Ferdinand Rok (1889-90), Jozef Zapletal (1891-92), Juraj Polcsin (1892-93), Františka Macskala (od 1893).⁷⁵¹

PODHRADIE

Bližšie údaje z histórie školy sa nepodarilo zistiť, ale je zaznamenané, že koncom 19. storočia sem prišiel z Tesára učiteľ Zapletal.⁷⁵²

PRAŠICE

Podľa kanonickej vizitácie z roku 1780 tu existovala zrejme farská škola so storočnou tradíciou. V 18. storočí sa učilo čítanie, písanie a počítanie. V súpisoch sa spomína slovenský učiteľ-organista. V roku 1829 zasa učiteľ-organista a zároveň obecný notár Michal Kašický.

⁷⁵⁰ Králík, P.: *História Oponíc. Oponice: OÚ, 1995, s. 73. ISBN 8096746847.*

⁷⁵¹ Podľa údajov OÚ Orešany, nedat. List v archíve autora.

⁷⁵² Mrva, I.: *Obec Tesáre. História, kultúra, súčasnosť. Tesáre: OÚ, 2000, s. 101.*

V roku 1844 sa spomína Ján Kašický ako učiteľský pomocník , ktorý sa v roku 1851 stal riadnym učiteľom-organistom, pôsobil do roku 1874 a mal asi 58 žiakov. Ako ďalší učitelia sa spomínajú: František Kašický (1862-?), Jozef Bartek (1874 – 1904), Jozef Marcel (1900-12), Karol Lehotay s manželkou Matildou (1912), Anna Rączová, Anna Ochabová (do roku 1918).⁷⁵³

PRÁZNOVCE

Prvá písomná zmienka o škole je z roku 1863 a dokladá, že pred týmto rokom tu pôsobila cirkevná rímskokatolícka škola. Ako jej učitelia sú zaznamenaní: Ján Horák (1872-75), Ján Schreiber (1875-76), František Tomaškovič (1877-78), Jozef Vlha (1878-80), Pavel Kaptášik (1880), František Matejovič (1880-81), Ján Guliš (1881-82), Zigmund Hanus (1882-83), Alojz Kuchár (1883-86), Ján Guliš (1884 – 1927).⁷⁵⁴

PRESEĽANY

Z dejín obce sa zachovali informácie, že pravdepodobne cirkevná rímskokatolícka škola vznikla v 19. storočí. Jej iniciátorom bol kňaz Matej Bazalica, inak aj známy pomológ a pestovateľ ovocných stromov. Vyučovalo sa po maďarsky a posledným učiteľom pred rokom 1918 bol Vojtech Šašvari s manželkou.⁷⁵⁵

RADOŠINA

Podľa povesti prvé vyučovanie miestnych ľudí viedol mních v okolí obce (Čertova pec). Do roku 1880 v obci stála školská budova postavená z nabíjanice, pokrytá slamou. Mala jednu miestnosť a vyučoval v nej slovenský učiteľ Lovaser. Po roku 1880 bola postavená ďalšia s dvomi miestnosťami a ako učitelia sú vedení: Florián Kossáry, Rudolf Wass, Jozefína Šuchová z Biskupovej a Eugen Berrák.

⁷⁵³ Lukačka, J.: *Obec Prašice 1245 – 1995. Prašice: OÚ, 1995, s. 84. ISBN 8096716654.*

⁷⁵⁴ *Práznovce 1138 – 1998. Práznovce: OÚ, 1998, s. 9. ISBN 9788097004.*

⁷⁵⁵ *Podľa údajov OÚ Preseľany, nedat. List v archíve autora.*

V roku 1898 bola zriadená opakovacia škola, pribudla štvrtá trieda a vyučovanie malo stúpajúcu úroveň. Od roku 1908 vyučoval Ján Imrich Holló, ktorý bol dobrým organistom a založil aj miestny spevácky zbor. V roku 1912 nastúpil Jozef Rarnay-Tvrdoň, ktorý mal 104 žiakov. V roku 1915 narukoval a pre vojnové udalosti a neprítomnosť učiteľa sa na škole prestalo vyučovať. V rokoch 1896 – 1904 pôsobila v obci detská opatrovňa.⁷⁵⁶

RAJČANY

Škola tu zrejme existovala od vzniku kostola, najstaršie zmienky o nej však pochádzajú zo 16. storočia. Spomína sa jej rektor Martin Nagylický.⁷⁵⁷ Novodobé dejiny školy začínajú v roku 1903, keď bola postavená budova jednotriednej obecnej ľudovej školy s jednou učebňou a učiteľským bytom. Dovtedy chodili tunajšie deti do cirkevnej rímskokatolíckej školy v Nadliciach.

Prvou učiteľkou v novej rajčianskej jednotriednej škole bola Ida Nováková z Krásna, ktorá tu učila do roku 1908. Po nej vyučovala Valéria Schneidgenová, Alžbeta Nováková, Ľudovít Matulák, Alžbeta Nováková (z Továrnik), Jozef Galis a Mária Ďurišová.⁷⁵⁸

SOLČANY

Pravdepodobne už dávnejšie tu bola protestantská farská škola, na ktorej vyučoval rektor Ján Repa (1581). Bohatšie údaje o vyučovaní detí pochádzajú až z 18. storočia, keď sa v roku 1738 spomína stála škola pri kostole. Budova bola biedna, preto sa vyučovanie prenieslo do iného priestoru.

V roku 1818 tu už pôsobila jednotriedna cirkevná rímskokatolícka elementárna škola, ktorej budova však bola zničená požiarom, bola postavená murovaná školská budova. Jej prvým učiteľom bol Vincent Laisek s podučiteľom Jánom Taubekom. Nasledovali: Ján Kiaczy (1869-77), Ján Šárvary (1877-95), ktorý ju v roku 1892 rozšíril na dvojtriednu. Od roku 1895 vyučoval po maďarsky Karol Horváth asi 40 detí. V 20. storočí pribudla na škole aj tretia trieda.⁷⁵⁹

⁷⁵⁶ Balážiková, D.: *História školy v Radošinej*. Nitra: VŠP, b.vr..

⁷⁵⁷ *Rajčany*. Rajčany: OÚ, 2002, s. 61. ISBN 8096760475.

⁷⁵⁸ *Tamže*, s. 78.

⁷⁵⁹ Kušnírová, A.: *Dejiny obce a dejiny školy Solčany*. Nitra: VŠP, 1992.

SOLČIANKY

Pôvodne chodili tunajšie deti do Krušoviec (do 1897), potom do Noroviec. V roku 1911 bola aj v Solčiankach zriadená štátna ľudová škola. Obec zabezpečila pozemok, financie na stavbu budovy pochádzali z dvojmiliónovej pôžičky Nitrianskej župy na vybudovanie škôl. Ešte kým nebola budova dokončená, nastúpila učiteľka Jozefína Kontrastová zo Segedu, vyučovala po maďarsky a často používala telesné tresty.⁷⁶⁰

SÚĽOVCE

Do roku 1911 navštevovali tunajšie deti školu v Oponiciach. V roku 1909 sa začalo uvažovať o vlastnej škole a jej budova bola postavená v roku 1911. Vydržovala ju obec so záväzkom, že učiteľmi budú katolíci. Ako učiteľia pôsobili: Wilhelmína Eichlerová (1911-15) a Alžbeta Čechová (1915-18).⁷⁶¹

SVRBICE

Pred rokom 1918 škola v obci nepôsobilá.⁷⁶²

ŠALGOVCE

Z dejín školy v obci sa nepodarilo získať bližšie údaje, je však zrejmé, že najneskôr od roku 1912 tu bola ľudová škola.⁷⁶³

⁷⁶⁰ Podľa údajov OÚ Solčianky zo dňa 18. 11. 2004. List v archíve autora.

⁷⁶¹ Zacharová, M.: Základná škola v Súľovciach. Nitra: VŠP, b. vr..

⁷⁶² Podľa údajov OÚ Svrbice zo dňa 9. 1. 1998. List v archíve autora.

⁷⁶³ Bilčík, J.: Sprievodca po okresných archívoch v Nitre, Prievidzi a Topoľčanoch. Bratislava: SAS MV SSR, 1975, s. 301.

TESÁRE

Do polovice 19. storočia navštevovali tunajšie deti rímskokatolícku školu v Jacovciach. Po zrušení poddanstva v roku 1848 začali aj v Jacovciach uvažovať o vlastnej škole, ktorá nakoniec vznikla niekedy v rozmedzí rokov 1865 až 1870. Bola umiestnená v malom gazdovskom dome so slamenou strechou, mala iba jednu miestnosť. Prvým jej učiteľom bol remeselník Zapletal. Učil presne nezistenú dlhšiu dobu, potom odišiel učiť do Podhradia a jeho miesto zaujala dcéra Františka Zapletalová. Keď sa vydala, zanechala učiteľovanie a jej úrad prevzal učiteľ Sladký. Ten bol zároveň obuvníkom a v škole mal aj svoju obuvnícku dielňu. Po Sôladkom učil ešte istý Tesárčan menom Keptún.

V roku 1900 obec vlastnými silami vystavila novú budovu školy, v ktorej bol byt pre učiteľa a dve vyučovacie miestnosti. Tu už začal pôsobiť kvalifikovaný učiteľ Klobušický., ktorého po krátkom čase nahradila učiteľka Dienešová a po nej sa vystriedali v krátkych intervaloch ďalší učitelia: Bartek, Mária Irglová, Berencíková (1905-08), Záhudedková (1908-10), Mohay (1910-14), Kornecková (1914-19).⁷⁶⁴

TOPOLČANY

Zriadenie farskej školy, vzhľadom na existenciu kostola a fary, možno predpokladať už v 14. storočí. Podobne ako v iných školách sa tu učili deti bohatších mešťanov náboženstvo, základom čítania, písania a počítania. Niektorí jednotlivci sa potom z Topolčan vydávali za ďalším vzdelaním do väčších miest, prípadne na stredoveké univerzity.

V 17. storočí sa zachovalo meno rektora Vavrinca Svačka a podrobný súpis jeho požitkov. O dobrom postavení školy svedčí aj to, že mala vlastného organistu.⁷⁶⁵ V roku 1713 je zachytený učiteľ Jakub Kopný a v roku 1775 Jozef Púspeky, ktorý viedol aj cirkevný orchester, ovládal slovenský a nemecký jazyk a vyučoval čítanie, písanie, skloňovanie, aritmetiku. Za jeho pôsobenia sa začala stavať nová školská budova zo surovej tehly a navštevovali ju žiaci bez rozdielu vierovyznania.⁷⁶⁶

⁷⁶⁴ Mrva, I.: *Obec Tesáre. História, kultúra, súčasnosť. Tesáre: OÚ, 2000, s. 100-102.*

⁷⁶⁵ *Topolčany vo vrstvách vekov. Dejiny mesta do polovice 20. storočia. Topolčany: MÚ, 1997, s. 148. ISBN 8096785001.*

⁷⁶⁶ *Tamže, s. 160.*

V roku 1863 bola postavená ďalšia budova cirkevnej rímskokatolíckej školy za finančného príspevia grófký Erdödyovej, ktorej hodnota bola 20 tisíc zlatých. Budova bola poschodová, mala štyri vyučovacie miestnosti, jednu pre detskú opatrovňu, byty učiteľov a školníka. Navštevovalo ju 140 žiakov. Správcom bol Karol Jaborník, autor slovenskej gramatiky pre elementárne triedy.

V roku 1858 mali svoju školu aj topolčianski židia, v roku 1881 bola zriadená dievčenská škola, ktorá neskôr zanikla a zasa bola obnovená mníškami Rádu sv. Vincenty, v roku 1884 bola zriadená učňovská škola, v 1900 štátna detská opatrovňa a v 1903 štátna meštianska škola.

TOVÁRNIKY

Škola bola v tejto obci zriadená v roku 1871, vyučovať sa začalo o rok neskôr, keď nastúpil kvalifikovaný učiteľ Jozef Botka (nar. 1849 v Kajale). Učiteľský diplom získal v roku 1871 v Trnave a ako vynikajúci ovocinár a včelár pôsobil do roku 1915. Poriadal aj rôzne osvetové prednášky, v rokoch 1899 – 1903 viedol spevokol, od obce a štátu dostával dovedna 300 zl. ročne (1877).

Nakoľko narastal počet žiakov, v roku 1901 bola postavená nová budova a tu nastúpil aj ďalší učiteľ Július Hegedüs, ktorý pôsobil tiež do roku 1915, kedy zachynul na fronte. Krátko vyučovala Jolana Šurinová.

V čase vojny, keď obaja učitelia už neboli medzi živými, vyučovanie prevzala Alžbeta Dvoržáčková, ale podľa spomienok, vyučovanie utrpelo na kvalite.⁷⁶⁷

TVRDOMESTICE

Podľa staršej školskej kroniky obec v roku 1866 z vlastných prostriedkov postavila školskú budovu s malým učiteľským bytom. Iné údaje nie sú nateraz známe.⁷⁶⁸

⁷⁶⁷ Jančeková, A.: Škola v Továrnikoch. Pozostalost' J. Schuberta.

⁷⁶⁸ Podľa údajov ZŠ Tvrdomestice zo dňa 6. 2. 2009.

URMINCE

Škola, resp. učiteľ Anton Kopný sa po prvý raz spomína v roku 1755. Mal 35 rokov, bol katolíkom a mal učiteľskú kvalifikáciu. Školu navštevovali aj deti zo susedných obcí. V 19. storočí sa spomína učiteľ Ján Mihalovič (1829), Michal Vavrínek, ktorý na škole učil 61 rokov a jeho zásluhou bola v roku 1873 školská budova pri jeho dome. Náplň vyučovania však bola obmedzená len na čítanie, písanie a katechizmus. Keďže nevedel po maďarsky, musel mať po roku 1868 aj pomocných učiteľov. Po Vavrincovej smrti sa učiteľom stal Štefan Markovič, za pôsobenia ktorého bola v roku 1899 postavená dvojtriedna budova označovaná ako cirkevná rímskokatolícka ľudová škola. Navštevovalo ju v tom čase 127 žiakov. Aj za ďalšieho správcu Štefana Balogha (od 1906) zostávala škola biedne vybavená, až neskôr bola čiastočne vybavená základnými učebnými pomôckami a v roku 1909 bola budova školy pokrytá šindľom. Vyučovalo sa len v zime. V čase vojny učiteľ Balogh odišiel na front a takmer 200 detí vyučovala Markéta Miškovičová.⁷⁶⁹

VELUŠOVCE

Prvá zmienka o škole v obci pochádza z roku 1856, iné údaje nie sú dostupné.⁷⁷⁰

VELKÉ DVORANY

Prvý záznam o škole z roku 1755 spomína školmajstra Antona Kopnyho, ale to neznamenal pravidelné vyučovanie. Deti zväčša dochádzali do školy v Urminciach. Samostatné vyučovanie sa zaviedlo okolo roku 1852. Ako školská budova slúžil dom hájnika. Ako učelia sa spomínajú: Ján Matulay, Jozef Mednyánszky, Štefan Markovics, Jozef Wiederschein a ďalší. V roku 1885 sa pristavila ďalšia miestnosť. V roku 1893 sa spomína učiteľka Terézia Palkovics, vyškolená vychovávateľka pre detské opatrovne. Školu navštevovalo asi 67 detí. Pred rokom 1918 vyučovali ešte: Jozef Gočál, Štefan Paulovič, Helena Čápeková, Helena Szökeová, Mária Miškovičová a Alojzia Huljaková.⁷⁷¹

⁷⁶⁹ *Urmince včera a dnes. Urmince: OÚ, 1997, s. 51-52. ISBN 8096760416.*

⁷⁷⁰ *Podľa údajov OÚ Velušovce zo dňa 8. 11. 2004.*

⁷⁷¹ *Reško, A.: Velké Dvorany 1156 - 2000. Velké Dvorany: OÚ, 2000, s. 40 – 41. ISBN 8096957120.*

VELKÉ RIPŇANY

Veľké Ripňany mali preukazateľne protestantskú školu od prvej polovice 17. storočia a jej rektormi boli Ján Fidicinus a Samuel Boboth, avšak ďalšie údaje nemáme nateraz k dispozícii.⁷⁷² Od roku 1750 tu mala sídlo rímskokatolícka fara a k nej bola pripojená farská škola z Obsoloviec (dnes časť Horných Obdokoviec). Školu navštevovali deti z Veľkých a Malých Ripňan, Nežatíc, Lužian a Obsoloviec. Vyučovali tzv. núdzni učitelia, ako napr. vyslúžilý vojak, ktorý učil čítanie, písanie, počítanie a náboženstvo.

V roku 1804 bola postavená nová školská budova, na ktorej vyučoval od roku 1861 diplomovaný učiteľ Ján Nepomuk Kochány. Vyučovacím jazykom bola nemčina a slovenčina, čiastočne sa používala aj maďarčina. Škola bola pomerne dobre vybavená interiérovým zariadením a pomôckami, na čo dbal miestny farár. V roku 1890 nastúpil učiteľské miesto Kochányho syn, ktorý tu učil do roku 1912. Vtedy bola postavená nová budova dvojtriednej cirkevnej rímskokatolíckej ľudovej školy a ďalšou učiteľkou sa stala Kornélia Burzová.⁷⁷³

VOZOKANY

Pred rokom 1878 učili v obci tunajšie deti miestni remeselníci, naposledy mlynár, len čítanie a písanie. V roku 1878 vznikla z podnetu a za finančnej podpory kardinála Simora jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola. Sídliła v jednoduchej budove a prvým učiteľom bol Michal Halacska vyučujúci po slovensky. Ďalšími boli: Ján Spollecni (1881-84), Ján Molnár (1884-92), Eugen Berzák (1892-93), Viliam Kubín (1893 – 1930). Títo už zväčša učili po maďarsky.⁷⁷⁴

ZÁVADA

Škola v obci pred rokom 1918 zrejme neexistovala.⁷⁷⁵

⁷⁷² Paulíny, L.: *Dejiny superintendencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894, s. 173.*

⁷⁷³ Nedomová, M.: *História školy vo Veľkých Ripňanoch. Nitra: VŠP, b.vr..*

⁷⁷⁴ Veselá, M.: *Dejiny školy vo Vozokanoch. Trnava, nedat..*

⁷⁷⁵ Podľa údajov OÚ Závada zo dňa 14.5. 1998. List v archíve autora.

OKRES ZLATÉ MORAVCE

BELADICE

Škola v obci existuje pravdepodobne od 16. storočia. Budova postavená zo surovej tehly, pokrytá slamou s murovanou pecou, dvomi radmi stolčekov (menšie na sedenie, väčšie na písanie) bola umiestnená v strede obce. V roku 1828 vyhorela pri veľkom požiari.

Po roku 1828 si Beladičania vybudovali novú školskú budovu v susedstve fary s učebňou a bytom pre učiteľa na pozemku baróna Jána Maloňa.⁷⁷⁶ V roku 1878 bola postavená ďalšia školská budova zo surovej tehly na kamenných základoch a stála 1880 forintov. V tomto období mal učiteľ príjem 523 forintov a 58 grajciarov.

Najstarším známym učiteľom bol Martin Maliarik zo Starej Turej, ktorý pôsobil v obci v polovici 19. storočia a ako posledný z učiteľov vyučoval po slovensky. Po jeho odchode sa vystupňovalo úsilie obec pomaďarčiť, čo mal v praxi realizovať učiteľ Póč, ale neuspel. Nahradil ho tunajší rodák Augustín Figura. Jeho ročný plat činil 2 zlatky od každého žiaka. Martin Malárik je aj autorom niekoľkých osvetových článkov v *Obzore*.⁷⁷⁷ Nevyhnutnou súčasťou výbavy tunajších žiakov koncom 19. storočia bola doma ušitá plátená taška na pomôcky (bridlicovú tabuľku, grifeľ, šlabikár, kalamár). Pred I. svetovou vojnou na škole učili ešte Július Hrdina, Štefan Virčík a Elemír Brňák.

ČARADICE

Škola, cirkevná rímskokatolícka ľudová škola bola založená v obci v roku 1857 na podnet miestnej cirkevnej vrchnosti. Prvým učiteľom bol Ján Sloboda (1857-58), nasledoval Jozef Hlaváček (1858-78), Pavel Matušík z Čiernych Kľačian (1878 – 1911). Učiteľský diplom získal v Trnave v roku 1888, navštevoval telocvičný kurz v Nitre a ovocinársky kurz v Keszthelyi.

⁷⁷⁶ *História obce Veľké Chrašťany. Beladice: OÚ, 1995, s. 28.*

⁷⁷⁷ *Rízner, L. V.: Bibliografia písomníctva slovenského III. Martin: MS, 1932, s. 141.*

V roku 1911 bol penzionovaný a správcom školy sa stal Štefan Hritz, absolvent učiteľského ústavu v Spišskej Novej Vsi, pôsobil tu až do roku 1934.⁷⁷⁸

ČERVENÝ HRÁDOK

Podľa ústneho podania škola v obci je zachytená od začiatku 20. storočia, keďže stavba školy bola dokončená a vyučovanie sa začalo v roku 1903. Prvým učiteľom bol Ľudovít Dobrovodský. Škola bola štátna, neskôr cirkevná, vyučovacou rečou bola spočiatku slovenčina, neskôr maďarčina. Do roku 1918 na škole pôsobili ešte učitelia Júlia Piesocká a Alexander Korenčí.⁷⁷⁹

ČIERNE KĽAČANY

Vznik školy sa datuje rokom 1851, bola to cirkevná rímskokatolícka elementárna škola, roku 1874 sa k pôvodnej budove pristavila nová učebňa. Škola bola pomerne dobre vybavená. Prvým učiteľom bol Michal Hruška (1851-74), Ján Švarba (1875) ako pomocný učiteľ, Jozef Zuber (1875-78), Jozef Hlaváčsek (1878-85), Imrich Brunclík (od 1885). Tento bol literárne činný, vykonával redaktora časopisu Néptanító.⁷⁸⁰

HOSTIE

Škola tu existovala pravdepodobne už za tureckého panstva, ale informácie o nej sa nezachovali. Stará škola bola prevzatá roku 1885 Keglevičovcami.⁷⁸¹

⁷⁷⁸ Podľa údajov OÚ Čaradice zo dňa 22. 5. 1997. List v archíve autora.

⁷⁷⁹ Podľa údajov ZŠ Červený Hrádok zo dňa 29.4. 1998. List v archíve autora.

⁷⁸⁰ Komlóssy, F.: *Az Esztergom főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom, 1896, s. 115.*

⁷⁸¹ Rakovský, Š.: *Zlaté Moravce a okolie. Bratislava: Slavín, 1969, s. 142.*

HOSŤOVCE

Škola bola v obci postavená a začalo sa na nej vyučovať v roku 1885. Bola to jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola, vyučovaciov rečov bola do roku 1918 maďarčina.⁷⁸²

CHOČA

Do roku 1861 sa vyučovalo v obci len súkromne. Až od roku 1861 sa začalo s výstavbou budovy, ktorej jedna miestnosť slúžila ako učebňa, ďalšie ako učiteľský byt. V roku 1890 sa k existujúcej budove pristavala ďalšia miestnosť. Školu vydržovala rímskokatolícka cirkevná obec, ale vybavenie školy bolo nedostatočné. V roku 1904 bola školská budova zasiahnutá bleskom a zhorela, v roku 1915 bola dokončená nová budova. Vyučovali učitelia: Juraj Hošťák, ktorý bol aj notárom (1861-79), Jozef Šimko, pôvodne obuvník, sčítaný a hudobne nadaný (1879-85), Martin Viršík (1885 – 1926).⁷⁸³

JEDĽOVÉ KOSTOL'ANY

Je predpoklad, že v 14. storočí bola v obci zriadená fara a neskôr pri nej aj škola, ale prvá zmienka o nej v kanonickej vizitácii je až z roku 1755. Podľa nej na škole už šestnásť rokov učí rektor-učiteľ Adam Vozár (tj. od roku 1739). V roku 1779 sa uvádza učiteľ Pavol Bartos. Budovu školy dal v roku 1801 postaviť gróf Keglevič, novú budovu zasa ďalší potomok rodu v roku 1879. Školu vydržovala spoločne obec a rodina Keglevičových. Ako učitelia pôsobili: Ján Czimernann ml. (1849-63), Jozef Gyuráček (1863-91), Henrich Gerhardt (1891-92), Jozef Blay (od 1892).⁷⁸⁴

⁷⁸² Podľa údajov OÚ Host'ovce zo dňa 14.5. 1997. List v archíve autora.

⁷⁸³ Podľa údajov OÚ Choča zo dňa 4.6. 1997. List v archíve autora.

⁷⁸⁴ Komlóssy, F.: *Az Esztergom főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom, 1896, s. 113.*

KOSTOĽANY POD TRÍBEČOM

Cirkevná rímskokatolícka škola existovala v obci od roku 1753, bola spolu s bytom umiernená v dome ladického farára. Poškodená budoba bola nahradená novou v roku 1880, postavenou zo surovej tehly na kamenných základoch. Neskôr bolo úsilie odovzdať školu štátu, aby ju rekonštruoval a udržiaval. Učiteľmi boli: Michal Jakab (1755-79), Jozef Janovič (1779 – 1813), Mikuláš Štrba (1813-41), Jozef Harkó (1841-69), Štefan Kálman (1868-75), Vendelín Gazdagh (1875-95), Július Tapolsch (od 1896), Bertalan Kopasz (1896).⁷⁸⁵

LADICE

Prvé záznamy o škole pochádzajú z roku 1560, neskôr správy nemáme. Roku 1879 postavilo arcibiskupstvo novú učebňu a byt pre učiteľa, v roku 1896 obecné zastupiteľstvo poskytlo učiteľovi pozemok na záhradu. Školská budova v 19. storočí bola z kameňa, surovej tehly, strecha bola pokrytá šindľom. Vydržovala ju rímskokatolícka cirkev, podporoval ostrihomský arcibiskup a komjatický farár. Ako učitelia pôsobili: Ján Stupinský (1755), František Ivanovič (1813-41), Ján Klaburay (1841-44), František Buday (1844-60), Anton Muhay (1860-68), František Molnár (1868-82), Alexander Rizsicska (od 1896).⁷⁸⁶

LOVCE

Vyučovať sa začalo v obci pravdepodobne až v roku 1880 aj to len na nízkej úrovni. Riadna ľudová škola vznikla v obci až po vzniku I. ČSR.⁷⁸⁷

⁷⁸⁵ *Tamže*, s. 145.

⁷⁸⁶ *Tamže*, s. 140.

⁷⁸⁷ Rakovský, Š.: *Zlaté Moravce a okolie*. Bratislava: Slavín, 1969, s. 147.

MACHULINCE

Školské vyučovanie sa začalo počiatkom 19. storočia a ako učitelia sa spomínajú Ján Molnarovič, Andrej Rosinský, Michal Lazovi a ďalší. Školská budova bola postavená v roku 1841, v roku 1866 zhorela a zakrátko bola postavená nová z kameňa.⁷⁸⁸ Ako ďalší učitelia sa uvádzajú: Lukáš Matulay, N. Mednyanszký, Adolf Huszágh, Rudolf Godor, František Gutsik.⁷⁸⁹

MALÉ VOZOKANY

Do roku 1910 škola v obci nebola a tunajšie deti navštevovali niektorú z okolitých škôl (napr. v Nitrianskej Blatnici, Veľkých Vozokanoch). V roku 1910 sa začalo s výstavbou školskej budovy na pozemku zakúpenom obcou od veľkostatkára Zoltána Botku za 1200 korún. Vyučovanie sa začalo v roku 1911 a do vzniku ČSR tu vyučoval Jozef Kauzal. Vyučovacím jazykom bola slovenčina.⁷⁹⁰

MANKOVCE

Čas vzniku školy z dostupných dokumentov zatiaľ nepoznáme, ale predpokladá sa, že škola v obci bola už za pôsobenia rádu Pavlínov. V polovicike 19. storočia, presnejšie v rokoch 1830-40 sa tu preukazateľne učilo na cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej škole. V roku 1900 bola postavená obcou nová školská budova.⁷⁹¹

MARTIN NAD ŽITAVOU

Do roku 1900 tu škola nebola a deti navštevovali školu v Dolných Slažanoch. V roku 1900 sa začala stavať školská budova pre obecnú ľudovú školu a v tom istom roku sa v nej začalo vyučovať.⁷⁹²

⁷⁸⁸ Tamže.

⁷⁸⁹ Machulince. História a súčasnosť. Machulince: OÚ, s. 50. ISBN 8096841297.

⁷⁹⁰ Podľa údajov ZŠ Machulince zo dňa 3.4. 1998. List v archíve autora.

⁷⁹¹ Podľa údajov ZŠ Mankovce zo dňa 4.11. 1998. List v archíve autora.

⁷⁹² Rakovský, Š.: Zlaté Moravce a okolie. Bratislava: Slavín, 1969, s. 149.

NEMČIČANY

Predpokladá sa, že škola vznikla spoločne s tunajšou farou. Spomína sa v kanonickej vizitácii z roku 1646. V 1713 sa uvádza jej rektor Michal Stevurka. Škola bola pôvodne umiestnená v skromnom sedliackom dome, ktorý bol v roku 1847 vystavený od základov. V roku 1868 školská budova vyhorela, ale za podpory Ostrihomskej kapituly bola opäť vystavená. Nachádzal sa tu aj učiteľský byt. Udržovateľom školy bola rímskokatolícka cirkev. Ako učitelia sú uvádzaní: Michal Stevurka (1713), Ján Hugyec ako pomocný učiteľ, Benjamín Langoszter (1755-79), Ignác Krucsik (1779 – 1806), Gejza Polónyi (1806-46), František Doležal (1846-55), Ján Smeringay (1855-56), Karol Turanský (1856-59), Jozef Blay (1859-73), Ján Turay (od 1873).⁷⁹³

NEVERICE

V roku 1860 sa uskutočnila prvá akcia, ktorej cieľom bolo založenie ľudovej školy v obci. Zriadená však bola až v roku 1891. Budova mala jednu učebňu, učiteľský byt: do učebne sa vchádzalo cez kuchyňu, strecha bola pokrytá slamou. V roku 1912 bola postavená ďalšia školská budova.⁷⁹⁴

NEVIDZANY

Prvá správa o existencii školy pochádza z roku 1583, keď si ju postavili tunajší protestanti. Z milodarov bola postavená nová budova v roku 1873. Bola z nepálených tehál, pokrytá šindľom, mala aj učiteľský byt a vydržovala ju rímskokatolícka cirkev. V roku 1911 bola prestavaná a pribudla ďalšia miestnosť.

Prvým známym učiteľom bol Jozef Polák zadokumentovaný v roku 1831. Ďalšími učiteľmi boli: František Szova (1871-85), Ján Csernik (1885-86), Jozef Juhász (1886 – 1908), Legény, Schmitberger, Štefan Major (1912-13), neskôr známy ako politický funkcionár, Karlovský (1913-21).⁷⁹⁵

⁷⁹³ Podľa Komlóssy, F.: *Az Esztergom főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom, 1896.*

⁷⁹⁴ Rakovský, Š.: *Zlaté Moravce a okolie. Bratislava: Slavín, 1969, s. 150.*

⁷⁹⁵ Bátora, J. – Strieška, J.: *Nevidzany 1113 – 1993. Nitra: RKS, 1993, s. 23-24. ISBN 8021600063.*

OBYCE

Do roku 1810 chodili tunajšie deti do školy v Malých Opatovciach. Keď niekoľko detí zahynulo cestou do školy pri vodnom toku, obec zriadila vlastnú školu s rímskokatolíckym zameraním. Prvým učiteľom bol vyslúžilý vojak Jurík. Vyučoval v chatrnej chalúpke s jednou miestnosťou, ktorá bola zároveň bytom. Učil len čítať a modliť sa, písať učil žiakov, ktorí si priplácali 5 grajc. štvrťročne. Žiaci písali uhlíkom na drevenú dosku.

V roku 1885 bola uprostred obce vybudovaná školská budova s dvomi učebňami a malou izbou pre učiteľa. Staviteľom bol M. Strečka z Obýc, stavba stála 2445 zl. Škola bola do roku 1901 jednotriedna, roku 1902 rozšírená na dvojtriednu, lebo v obci bolo 156 školopovinných detí. V roku 1913 bola postavená nová budova s učebňou a bytom pre riaditeľa školy. V čase I. svetovej vojny bola škola už trojtriednou. Medzi najobľúbenejších učiteľov patril Ján Lukáčik z Nižnej nad Oravou, ktorý tu vyučoval v rokoch 1910 – 1938. Bol usilovným hospodárom, založil Úverové a potravné družstvo, učil hospodáriť obyvateľov na pôde, pestovať ovocné stromky, včely, dal základ písomnej dokumentácii školy a zaviedol obecnú kroniku.

V roku 1889 školská budova vyhorela, neskôr bola postavená nová, priestrannejšia a bola lepšie vybavená učebnými pomôckami a zariadením. Učiteľmi boli: Michal Király (1812), Mihala (1830), Matulay, Merkner, Vágner (1850), Ján Pohl (1869-70), Jozef Turay (1870-78), Alexander Koltay (1878-90), od roku 1890 Július Búra, ktorý bol prvým diplomovaným učiteľom.⁷⁹⁶

SKÝCOV

Dejiny školy bezprostredne súvisia s miestnou farou, ktorá bola zriadená v roku 1809. Dlho nemáme o nej údaje, až v roku 1857 sa dozvedáme, že školu tvorí malá miestnosť pre 35 žiakov, ktorí pre nedostatok priestoru museli chodiť do školy v dvojsmennom rytme – doobeda chlapci, poobede dievčatá. Zariadenie učebne pozostávalo z dlhého neokresaného stola a dvoch dlhých lavíc. Situácia sa zmenila až po roku 1876, keď vďaka finančným darom obec postavila novú školskú budovu z kameňa. Do jednej vyučovacej miestnosti sa zmestilo už 120 detí, byt učiteľa mal dve izby a ďalšie hospodárske miestnosti.

⁷⁹⁶ Podľa údajov OÚ Obyce zo dňa 23.6. 1997. List v archíve autora.

Udržiavateľom školy bola rímskokatolícka cirkevná obec. Ako učelia sa uvádzajú: Ján Matušik (do roku 1853), Filip Mamula (1853-55), Gašpar Paulicska (1855-60), Jozef Ftoba (1860-77), Ján Szarka (1877-79) a Odbrej Vittkovský (1879-95).⁷⁹⁷

SLAŽANY

Údajne prvá škola, cirkevná rímskokatolícka vznikla v roku 1694.⁷⁹⁸ Popri nej však zrejme existovala aj cirkevná ev. a. v. škola, lebo v roku 1773 je spomínaný v obci slovenský evanjelický i rímskokatolícky učiteľ.⁷⁹⁹ Evanjelický učiteľ je zachytený aj v schematizme z roku 1820, a to Andreas Sikora so 14 žiakmi.⁸⁰⁰ Budova cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej školy bola prestavovaná v rokoch 1788 a 1884.⁸⁰¹ V roku 1911 začal vyučovať Július Benedek, ktorý za podpory farára vyučoval po slovensky.⁸⁰² Cez vojnu sa nevyučovalo.

SLEPČANY

Škola bola založená v roku 1859 a bola to učebňa s bytom pre učiteľa. V roku 1875 bola učebňa prerobená na izbu pre učiteľa a pristavaná ďalšia miestnosť. Budova bola z kameňa, pálenej tehly a pokrytá škridlou. V roku 1891 bol opravovaný aj učiteľský byt a podľa dostupných údajov bola na konci 19. storočia dobre zariadená. Školu finančne podporoval Spolok sv. Štefana, miestny kňaz a ďalší dobrodinci. Škola bola cirkevná rímskokatolícka.

Ako učelia sa uvádzajú Ján Komzsis (1859-66), N. Szmutni (1866-74), Ján Blaho (1874-79), Jozef Gruner (1879-90), výborný pestovateľ ovocných stromkov, Ľudovít Tóth (1890-96), ktorý získal učiteľský diplom v Ostrihome v roku 1867.⁸⁰³

⁷⁹⁷ Podľa údajov ZŠ Skýcov zo dňa 6.6. 1997. List v archíve autora.

⁷⁹⁸ Rakovský, Š.: *Zlaté Moravce a okolie*. Bratislava, Slavín 1969, s. 152.

⁷⁹⁹ *Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum*. Budapest, 1920, s. 42.

⁸⁰⁰ Čaplovič, J.: *Schematismus ecclesiarum et scholarum evangelicorum...1820*. Viedeň 1820, s. 14.

⁸⁰¹ Rakovský, S.: *Zlaté Moravce a okolie*. Bratislava: Slavín, 1969, s. 152.

⁸⁰² *Slážany. História a súčasnosť*. Slážany: OÚ, 1998, s. 31. ISBN 8021600284.

⁸⁰³ Vittek, E.: *Z histórie našich škôl*. Tekovské noviny, 1993, s. 7.

TEKOVSKÉ NEMCE

Prvá písomná zmienka o škole pochádza z roku 1397 a súvisí s prvou zmienkou o existencii farskej školy na našom území.⁸⁰⁴ Škola o mnoho neskôr vyhorela a bola postavená nová školská budova. Postupne boli postavené štyri budovy – v rokoch 1740, 1887 cirkevná rímskokatolícka s 80 deťmi. Vyučovalo sa v maďarskom jazyku.⁸⁰⁵

TESÁRSKE MLYŇANY

Zachoval sa údaj, podľa ktorého farská škola v bola v časti obce Tesáre už v roku 1670 a roku 1691 bol jej správcom organista Štefan Šimonovič. Roku 1713 jej správca Tomáš Klamarovič dostával za vyučovanie od každého žiaka ročne 1 zl. a 12 grajc. Ako zápisné. Ďalšími známymi učiteľmi boli Imrich Košík (1732), Alexius Cagáň (1755), Juraj Trst'anský.

Roku 1841 škola stála pri byte organistu Františka Križáka, navštevovalo ju v zime 30 až 40 detí z častí Tesár, Mlynian a Viesky. Roku 1880 bola postavená nová školská budova a v roku 1911 mala 176 žiakov.⁸⁰⁶

V časti obce Mlyňany vznikla jednotriedna cirkevná rímskokatolícka ľudová škola roku 1913.

TOPOLČIANKY

O počiatkoch školstva v Topolčiankach nemáme presné informácie, rozhodne však v 19. storočí tu už škola existovala. Patrila buď tunajšiemu panstvu alebo rímskokatolíckej cirkvi. Jej budova bola v zlom stave, takže bola zbúraná a kým bola postavená nová budova, vyučovalo sa v súkromných domoch.⁸⁰⁷ V druhej polovici 19. storočia je v Topolčiankach zachytený kvalifikovaný učiteľ Rudolf Gergely, absolvent Učiteľského ústavu v Leviciach. Škola bola šesťtriedna, vyučovalo sa po slovensky a v obci pôsobila aj tzv. opakovacia škola.

⁸⁰⁴ Vajcík, P.: *Školstvo, školské a študijné poriadky na Slovensku v XVI. storočí*. Bratislava: SAV, 1955, s. 9.

⁸⁰⁵ Podľa údajov OÚ Tekovské Nemce zo dňa 13.6. 1997. List v archíve autora.

⁸⁰⁶ Hromník, M.: *Z dejín farnosti Tesárske Mlyňany*. Vrábľa: OÚ, 1996, s. 22.

⁸⁰⁷ Vodrážka, J. – Rakovský, Š.: *Topolčianky*. Bratislava: Slavín, 1971, s. 38.

V roku 1911 bola zriadená v Topoľčiankach štátna ľudová škola, tiež šesťtriedna, so štyrmi učiteľmi a vyučovacou rečou maďarskou.⁸⁰⁸

VELČICE

Prvé písomné zmienky o škole pochádzajú z roku 1841, keď sa ako učitelia cirkevnej rímskokatolíckej elementárnej školy uvádzajú Ignác Majer - vyučoval po slovensky, vedel čiastočne latinsky, učil do roku 1867. Za jeho nástupcu Karola Horniačka bola postavená nová školská budova. V obci vraj učil 25 rokov. V roku 1898 ho vystriedal Július Búra, vyučujúci vyše sto detí a hromadne trestal neposlušných žiakov.⁸⁰⁹ Škola bola jednotriedna, od roku 1909 dvojtriedna, keď sa striedali dve učiteľky Katarína Čeháková a Mária Klupatyová. Počas I. svetovej vojny zomrel učiteľ Búra a jeho miesto nakrátko zastávali Martin Vágner, Mária Klupatyová a Augustín Halmoš.⁸¹⁰

Je však predpoklad, že škola bola v obci už pred vyššie spomenutým rokom, lebo tu pôsobila fara a pri nej sa zriaďovali aj školy, ako to vidno na príklade neďalekých obcí.⁸¹¹

VELKÉ VOZOKANY

Nedoloženým je predpoklad, že škola tu bola už v roku 1308. Ďalšia informácia zo začiatku 17. storočia hovorí, že škola bola vypálená Turkami a v roku 1741 postavená nová budova zo surovej tehly. Ako učiteľ sa spomína Ján Štrba (1779). Koncom 19. storočia školská budova vyhorela a bola obnovená za sumu 1700 zl. Keďže v roku 1910 ju navštevovalo viac ako 100 detí, bola postavená nová budova. V cirkevnej rímskokatolíckej škole sa vyučovalo po maďarsky.⁸¹²

⁸⁰⁸ Tamže.

⁸⁰⁹ Eliáš, M. a kol.: *Velčice. Z dejín, prírody a kultúry obce. Velčice: OÚ, 1997, s. 23. ISBN 8096780433.*

⁸¹⁰ Tamže, s. 89.

⁸¹¹ Rakovský, Š.: *Zlaté Moravce a okolie. Bratislava: Slavín, 1969, s. 156.*

⁸¹² Podľa údajov OÚ Veľké Vozokany zo dňa 23.3. 1998. List v archíve autora. Pozri aj: Hromník, M.: *Veľké Vozokany v dejinách. Bratislava 2002, s. 107-108. ISBN 8096881906.*

VIESKA NAD ŽITAVOU

Prvý raz sa škola v obci spomína v roku 1859, ale pravidelne sa nevyučovalo. Krátko chodili tunajšie deti aj do Slepčian a Tesárov.⁸¹³ V roku 1873 bola obnovená existencia školy ako výsledok národnouvedomovacieho pohybu v regióne, ale účinkovala len do roku 1905, keď bola v Turčianskych Tepliciach zriadená štátna ľudová škola, kam začali deti dochádzať. Spomínaná ľudová škola bola jednotriedna so slovenským učiteľom Michalom Valockým, ktorý v roku 1899 založil v obci aj slovenský spevokol.⁸¹⁴

VOLKOVCE

Škola je v obci zachytená v roku 1647, neskôr sa spomína učiteľ Štefan Hudec, inak kováč, vyučujúci vo vlastnom dome. Ako učiteľia sú zachytení: Ján Ehan, Juraj Ivanička, Štefan Hudec (1779-84), Juraj Palkovič (1804-50), František Sova, Ambróz Vízly (1851-54), Jozef Blay (1854-9), Štefan Zemák (1862-8), Michal Gažo (1889), Eugen Tunimel (1889-94), Ján Szobolovszky (1895 – 1913), Šurmanová (1913-19).⁸¹⁵

ZLATÉ MORAVCE

V roku 1777 sa spomína učiteľ-organista Ján Lux, koncom 18. storočia sa vyučovalo v súkromnom dome učiteľa. Približne o sto rokov neskôr je zachytené, že obce Opatovce a Kňažice postavili spoločnú, zrejme cirkevnú rímskokatolícku ľudovú školu, v roku 1853 sa spomína jej prvý diplomovaný učiteľ Jozef Kristl. V roku 1872 vznikla štátna ľudová škola a vyššia dievčenská škola. Cirkevnú školu prevzal v roku 1898 štát a vystavil pre ňu novú budovu.

⁸¹³ Rakovský, S.: *Zlaté Moravce a okolie*. Bratislava: Slavín, 1969, s. 158.

⁸¹⁴ Nižňanský, E. a kol.: *Turčianske Teplice*. Martin: Osveta, 1982, s. 84.

⁸¹⁵ Mlynka, L. a kol.: *Volkovce 1275 – 2000*. Volkovce: OÚ, 2000, s. 161. ISBN 8088870143.

Začiatkom 90. rokov 19. storočia vznikajú prvé úsilie o založenie meštianskej školy. Zakrátko bola založená chlapčenská meštianska škola, v roku 1892 dievčenská meštianska škola. V roku 1906 sa mestské úrady usilovali o zriadenie gymnázia, ktoré mu v roku 1911 venovali pozemok a 30 tis. korún na rozbehnutie jeho činnosti. Vzniklo v roku 1913 ako maďarské, v roku 1916/17 bolo už osemtriedne, plnoorganizované.⁸¹⁶

ZLATNO

Dostupný je nám zatiaľ len údaj, že škola bola v obci postavená v roku 1860.⁸¹⁷

ŽIKAVA

Škola vznikla v obci až v 19. storočí, dovtedy tunajšie deti vyučoval zrejme len organista alebo niektorý zo vzdelanejších gazdov. Vyučovanie sa spomína v prvej polovici 19. storočia, v roku 1876 sa organistova funkcia spojila s učiteľskou, ktorá dovtedy patrila Topoľčiankam. V roku 1879 obec z vlastných zdrojov postavila školskú budovu s učiteľským bytom (dve izby s príslušenstvom).⁸¹⁸

⁸¹⁶ *Zlaté Moravce*. Zost. M. Bátora a M. Zaťko. Zlaté Moravce: MÚ, 1998. ISBN 8096789090.

⁸¹⁷ Rakovský, S.: *Zlaté Moravce a okolie*. Bratislava: Slavín, 1969, s. 159.

⁸¹⁸ *Tamže*.

Záver

Na území Trenčianskeho kraja možno prvé zmienky o školách datovať síce do 14. storočia, ale niet o tom presvedčivých dôkazov. Tak sa predpokladá, že v roku 1342 bola škola v Diviakoch nad Nitricou a v roku 1400 v Partizánskom, Chrenovci-Brusne. Overené sú už dáta vzniku škôl v 15. storočí v Prievidzi (kláštorná škola karmelitánov, neskôr piaristov), 1437 v Trenčíne (spomína sa rektor Ján) a potom v 16. storočí: Považská Bystrica (1506), gymnázium v Bánovciach nad Bebravou (1527), Nemšová (1536), Nové Mesto nad Váhom (1568), magnátska škola Ostrožičovcov v Ilave a ďalšie. Ďalšia masívnejšia vlna zakladania škôl prebehla po ustálení náboženských pomerov v 17. storočí, po tereziánskych školských reformách v 18. a na začiatku 19. storočia. Vznik posledných škôl sme zachytili na začiatku 20. storočia (Hrašné, Ďurďové, Klieština).

Podobný charakter má aj Nitriansky kraj. Tu je však zrejmé, že na území Nitry musela byť škola už v ranom stredoveku, zrejme za čias Veľkej Moravy, ale aj to je len sprostredkovaná informácia z neskorších rokov. Z roku 1111 (Zoborská listina) máme už spoľahlivú správu o gramaticusovi Willermusovi, z čoho možno vyvodzovať existenciu školy. O niečo neskôr existovala aj škola v Mojmirovciach (1156). Školstvo v Nitrianskom kraji však muselo mať skutočne starobylý ráz, lebo rodáci z viacerých obcí sa spomínajú ako študenti rôznych európskych univerzít (rodáci z Pohraníc, Lefantoviec, Veľkého Zálužia a pod.).

Z hľadiska zriaďovateľského prevažovali aj v Trenčianskom kraji jednoznačne cirkevné školy (cca 80 %), z toho prevažná časť patrila rímskokatolíckej a evanjelickej cirkvi (evanjelické mali svoje centrá najmä v Trenčíne a v okolí, na Myjave). Bolo tu aj viacero židovských škôl (Trenčianske Teplice, Pruské, Moravské Lieskové, Stará Turá, Oslany, Zemianske Kostofany, Lúky, Púchov), ba aj vyššie – reálne gymnázium (Trenčín) a reálna škola (Nové Mesto nad Váhom). V menšej miere vznikali obecné školy a zaznamenali sme aj prípad súkromnej školy obyvateľov obce v Drietome, súkromnej školy pre zamestnancov Thonetovej továrne vo Veľkých Uherciach a pre zamestnancov sklárskej fabriky Jozefa Schreibera v Lednických Rovniach. Ojedinelým zjavom bol prípad, keď Bojnice zriadili svoju školu v inej lokalite než vo vlastnom katastri – v Prievidzi. V Nitrianskom kraji k týmto majoritným zriaďovateľom pribudla aj reformovaná cirkev (najmä v okrese Komárno a Nové Zámky), čím sa stávalo, že v obciach pôsobili aj dve či tri školy (rímskokatolícka, evanjelická a reformovaná). Zaujímavosťou Nitrianskeho kraja je existencia tureckých škôl v Štúrove a v Nových Zámkoch v období tureckých nájazdov, pravda, tieto neslúžili našincom. Iným zaujímavým zriaďovateľom bola Správa železníc, ktorá koncom 19. storočia vydržovala školu v Trnenci nad Váhom (okr. Šaľa).

Popri cirkvi významným zakladateľom škôl alebo ich podporovateľom bola aj miestna svetská alebo cirkevná šľachta. O tejto zložke spoločnosti sa v minulosti tradovalo, že bola odporýňou vzdelania, brzdou v školského pokroku, ale ukazuje sa, že to nie je celkom pravda. Tak napr. veľkým podporovateľom škôl boli Illešháziovci (zakladali školy v Dubodielí, Hornej Súči), viacerí biskupi a farári sa zaslúžili o vznik a rozvoj škôl v mieste ich pôsobenia (Štefan Závodník v Pružine a v Mojtíne, nitriansky biskup A. Révay v Trenčianskych Miticiach a pod). Závodníkom podporovaná škola v Pružine bola vyhodnotená v druhej polovici 19. storočia ako najlepšia v Trenčianskej stolici a v roku 1873 získala škola aj ocenenie na Svetovej výstave vo Viedni, farár Michal Rešetka založil v roku 1834 v Hornej Súči prvú nedeľnú školu na Slovensku.

V Trenčianskom kraji sme zaznamenali pomerne veľký počet detských opatrovní (Bánovce nad Bebravou, Trenčín, Horná Poruba, Myjava, Nováky) a to aj v menších obciach (Nitrianske Sučany, Nitrianske Pravno, Liešťany, Skačany, Klátová Nové Ves), medzi nimi aj jednu spolkovú v Bošanoch. Prevažnú časť školskej sústavy Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja tvorili ľudové školy, prípadne školy dievčenské, v menšej miere gymnáziá (Trenčín, Prievidza), priemyselné školy (Bánovce nad Bebravou), učňovské školy (Trenčín, Dubnica nad Váhom). Špecifikom boli osobitné – rezbárske školy v Uhrovci a Chvojnici, štátna košíkárská škola v Beluši, ktoré využívali miestne hospodárske a danosti a zdroje materiálov. K najvyššiemu stupňu škôl možno priradiť filozofické kolégium v Ilave, ktoré slúžili ako prípravka pre teologické štúdium klerikov. K vyšším školám možno priradiť aj staršie magnátske školy v Trenčíne a Ilave.

V Nitrianskom kraji popri ľudových školách existovali aj ďalšie typy škôl – napr. meštianska škola (Komárno), dievčenská škola (Dolné Semerovce), gymnázium, učiteľský ústav (Levice), lýceum (Pukanec) a pod.

Na jednotlivých školách pôsobilo od najstarších čias množstvo učiteľov, z ktorých len časť je zachytená menovite i tí zostávajú anonymnou súčasťou miestnej školskej histórie, ktorú by bolo treba postupne odkrývať. Zo známejších učiteľských osobností je to napr. Ján Zigmundík (učil v Trenčianskej Teplej), Michal Kišš (Trenčianske Stankovce, Podlužany), Samuel Štúr, otec L. Štúra (učil v Uhrovci), Martin Kostelný, učiteľ M. R. Štefánika (učil na Košariskách), Samuel Hatala (Bukovec, Hrachovište), spisovateľ J. Gregor-Tajovský (Dohňany), budúci školský inšpektor (Gustáv Šimko učil v Adamovských Kochanovciach, Karol Treský v Podkylave, Juraj Babka v Lazoch pod Makytou), neskorší hudobný skladateľ Ján Krasko (učil vo Vaďovciach), ovocinár Ján Spevár (Liešťany), jedna z prvých školených slovenských maliarov Želmíra Duchajová-Švehlová pôsobila zasa v Lazoch pod Makytou, a tak by sa dalo ešte dlho pokračovať. Skrátka, na mnohých školách pôsobili vynikajúci učelia, schopní didaktici, učelia širokého rozhľadu, šíritelia kultúry a vzdelanosti (na škole v Krásne sa uskutočňovali v 19. st. divadelné predstavenia). Nedeľná škola v Brezovej pod Bradlom bola nielen vzdelávacou inštitúciou, ale plnila aj funkciu knižnice, čitateľského spolku, spolku miernosti. Mnohí z nich z učiteľov pôsobili na školách desiatky rokov: Ján Brzobohatý vo Vysočanoch učil 37 rokov, Ján Jurík v Kvašove 36 rokov, Jozef Barinka v Zubáku 33 rokov, našli sme medzi učiteľmi aj celé učiteľské rody (rodina Horváthovcov v Lazanoch, rodina Záhonovcov

v Kostolnom či rodina Zatkálíkovcov v Krajnom (rodinná učiteľská tradícia trvá dodnes).

V Nitrianskom kraji sa tiež stretávame so známymi učiteľskými menami: Vilim Figuš Bystrý (Slatina), Gustáv Bárcki (Lúčnica nad Žitavou), František Boledovič (Lehota) a iní. Boli tu aj učители, napr. Michal Sedlárik v Rumanovej, ktorý v obci pôsobil 40 rokov.

Mnohí z učiteľov mali solídne vzdelanie. To platilo o humanistických učiteľoch v 16. a 17. storočí. Ferdinand Krafta, ktorý pôsobil na viacerých školách Trenčianskeho kraja bol absolventom revúckeho gymnázia. Veľká časť učiteľov neskoršieho obdobia však bola nepripravená na učiteľskú dráhu (vyslúžilí vojaci, remeselníci a pod.). Mnohí učители, najmä v lokalitách s kopaničiarskym osídlením boli označovaní ako cestujúci učители (Myjava), pokútňi učители (Vrbovce, Višňové, Dolná Maríková), potulní učители (Liešťany). Mnohí učители prežívali v školských službách profesionálne i osobné drámy: napr. učiteľ v Chocholnej-Velčiciach musel koncom 19. storočia opustiť školu, lebo učil po slovensky, podobný osud postihol aj v M. Zátopka v Hornej Porube a ďalších.

Vzdelaniu a postaveniu učiteľa zodpovedala aj jeho vzdelávacia práca. Mnohí učители vyučovali len základy vzdelania – tzv. trivium: čítanie, písanie, počítanie a náboženstvo. Len občas sa k tomu pridával spev, zväčša sa používal šlabikár, čítanka, modlitebná knižka. Boli však učители, ktorí poskytovali žiakom ľudových škôl širšiu vzdelávaciu ponuku. Tak to bolo napr. na školách v Melčiciach-Lieskovom, Novom Meste nad Váhom, Pobedime, Ostraticiach, Cigeli, Porube, Handlovej a pod. V Handlovej, Tužine a v Kľačane sa vyučovalo po nemecky, lebo tu bola silná komunita nemeckých prisťahovalcov. V Púchove bola v 19. storočí vyučovacím jazykom cirkevná čeština, neskôr starosloviččina a po roku 1870 slovenčina. Prevažným vyučovacím jazykom od poslednej tretiny 19. storočia bola maďarčina, len na niekoľkých školách sa vyučovalo po slovensky (Púchov, Hradište a pod.).

Ako zaujímavosť možno uviesť, že za prístrešok škôl slúžili zväčša jednoduché dedinské stavby (drevené, neskôr kamenné, murované so slamenou strechou či dreveným šindľom alebo hlinenou škridlou). Zachovali sa aj zmienky, že školu v Beluši postavili talianski murári, školu v Ivanovciach za 34 tis. zlatých postavila firma Materna a Scholtz, v Malej Čausi firma Trgiňa-Binestok. Do Čavoja bola prevezená pôvodná školská budova z Valašskej a vo Veľkej Čausi bola vybudovaná na objednávku uhorského ministerstva školská budova zo železobetónových dielov anglickou firmou Wingel. V Nitrianskom kraji sme sa stretli aj s osobitným spôsobom výstavby školskej budovy, tzv. lastovičím kladením - hlinené blato pomiešané so slamou (Melek, Žihárec). Znáмым staviteľom školských budov v Nitrianskom kraji bol Ján Tomaschek z Nitry, ktorý postavil školské budovy v Tešedíkove a Šali.

Resume

Predkladaný text je pokračovaním topografického výskumu dejín školstva na Slovensku, nadväzuje na doteraz spracovaný Bratislavský a Trnavský kraj. Publikácia teda na topografickom princípe mapuje vznik a vývoj školstva obcí a miest Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja od prvých zmienok až do roku 1918.

Z výsledkov výskumu vyplýva, že v Nitrianskom kraji máme informácie o prvých školách už v ranom stredoveku, keď Zoborská listina z roku 1111 spomína grammatica Willermusa, zrejme učiteľa tamojšej katedrálnej školy. V Trenčianskom kraji sú prvé zmienky datované až od 15. storočia.

V oboch krajoch prevažovali cirkevné školy, najmä rímskokatolícke, v menšej miere evanjelické a. v. školy. V Nitrianskom kraji, v dnešných okresoch Komárno a Nové Zámky je častejší výskyt škôl zriadených reformovanou cirkvou. V Trenčianskom kraji sú to zasa školy zriadené židovskými obcami a v dvoch obciach dokonca aj továrňami (Veľké Uherce a Lednické Rovne). Zaujímavosťou sú aj turecké školy zriadené počas tureckej okupácie Uhorska v Štúrove a v Nových Zámkoch.

V oboch krajoch sa vyskytuje pestrá paleta vtedy pôsobiacich škôl – od detských opatrovní až po vyššie stredné školy, resp. filozofické kolégium pre klerikov v Ilave. Ako zaujímavosť je tu treba spomenúť rezbárske školy v Uhrovci a Chvojnici a štátnu košíkársku školu v Beluši.

Na jednotlivých školách vyučovali stovky učiteľov, z nich mnohí dosiahli pozoruhodné výsledky či už v škole alebo mimo nej. Za všetkých možno spomenúť Jána Zigmundíka (Trenčianska Teplá), Michala Kišša (Trenčianske Stankovce, Podlužany), Samuela Štúra, otca L. Štúra (Uhrovec) či Martina Kostelného, učiteľa M. R. Štefánika (Košariská) a mnohých ďalších. Mnohí z nich získali nielen kvalitné vzdelanie, ale nadobudli aj vysoké pedagogické majstrovstvo, ktoré uplatňovali v škole i mimo nej.

Resume

The text is a continuation of research topographic history of education in Slovakia, which previously worked for the Bratislava and Trnava Region. Therefore this publication at the topographical principle is mapping the origin and development of towns and cities of Education Trenčín and Nitra regions from the first references to the year 1918.

The results of the research shows that in the Nitra region we had the first school in the early Middle Ages, when Zobor letter from year 1111 mentions grammaticus Willermus which was probably cathedral local school teacher. First mention in Trenčín region is dated in 15 century.

In both regions prevailing religious schools, particularly Roman Catholic and also some evangelical schools. In the Nitra region and at current and new districts Komárno and Nove Zámky is often occurrence of the schools with reformed Church.

In Trenčín region are the schools established with Jewish communities and in two villages, even factories (Veľké Uherce a Lednické Rovne). Interestingly as well as Turkish schools established during the Turkish occupation of Hungary in Štúrovo and Nove Zámky.

In both regions occurs when operating various schools – from child protectory to higher secondary schools and philosophical kolegium in Ilava. As rarity have to be noted carving school in Uhrovec and Chvojníca a state school of basketry in Beluša.

On severally schools learned hundreds of teachers, many of whom achieved remarkable results in school or outside. We can mention Ján Zigmundík (Trenčianska Teplá), Michal Kišš (Trenčianske Stankovce, Podlužany), Samuel Štúr, father of L. Štúr (Uhrovec) či Martin Kostelný, teacher of M. R. Štefánika (Košariská) and several more. Many of them got not only quality of education but acquired a high pedagogical mastery which applied in the school and outside the school.

Použité pramene a literatúra

Záznamy informácií z obecných úradov a základných škôl dotknutých miest a obcí.

- Ambrová, G.: História obce Šurianky. Šurianky: OÚ, 1995. ISBN 8096736299.
- Ammer, V.: Čachtice. Alfa-Press, 1996. ISBN 8088811619.
- Bagin, A. – Janota, D.: Dubnica nad Váhom. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967.
- Bagin, A. – Bystrický, V.: Ilava. Martin: Osveta, 1991. 8021702494.
- Balážiková, D.: História školy v Radošinej. Nitra: VŠP, b.vr..
- Baran, J. – Remiášová, M.: Sebedražie 1245 – 2005. Martin: Neografia, 2005. ISBN 8088892694.
- Bátora, J. – Strieška, J.: Nevidzany 1113 – 1993. Nitra: RKS, 1993. ISBN 8021600063.
- Békefy, R.: A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1910.
- Bekeová, N.: Pramene k regionálnym dejinám vybraných škôl galantského okresu v 18. – 20. storočí. Nitra: VŠP, 1997.
- Bernát, L.: Školstvo v hradňanskom (bánovskom) senioráte v 16. a 17. stor. In: Pedagogická revue, 55, 2003, č. 4, s. 384.
- Bilčík, J.: Sprievodca po okresných archívoch v Nitre, Prievidzi a Topoľčanoch. Bratislava: SAS MV SSR, 1975, s. 301.
- Biró, B.: Tany látnivalók. Tôň: OÚ, 1995. ISBN 8088804140.
- Blažejová, E.: Drietoma 1244 – 1994. Drietoma, OÚ, 1994. ISBN 8070920033.
- Blesovce 1246 – 1996. Blesovce: OÚ, 1996.
- Bodnár, J. a kol.: Myjava. Myjava: tlačou D. Pažického, 1911.
- Boggarét. A tanyák világa. Komárom: KT Kiadó, 1998.
- Buriánek, L. – Lukačka, J.: Osemstoročné Bošany. Topoľčany: Vlastivedné múzeum, 1983.
- Bystrický, V. a kol.: Dubnica nad Váhom. Bratislava: Veda, 1993. 8085665093.
- Cabaj-Čápor. Cabaj-Čápor: OÚ, 1996. ISBN 8096751719.
- Cabánek, M.: Lužianky 1113 – 1998. Lužianky: OÚ, 1998.
- Cucor, J. a kol.: Lipová. 850 rokov od prvej písomnej zmienky. Lipová: OÚ, 2006. ISBN 8096950967.
- Čechynce. Čechynce: OÚ, 1998.
- Čeľadice 1113 – 1993. Čeľadice: OÚ, 1993. ISBN 8021600047.
- Červený Kameň. Červený Kameň: OÚ, 2004. 8089031188.

- Danek, J.: Bukovec štyristoročný. Bukovec: OÚ, 1992. ISBN 8090039189.
- Devičany. Devičany: OÚ, 1991.
- Diakovce. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 2000.
- Diviaky nad Nitricou. Diviacka Nová Ves. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška, 2000. ISBN 807165283-0.
- Dolná Maríková. Dolná Maríková: OÚ, 2004. ISBN 80-88803-50-0.
- Dolný Ohaj 1293 – 1993. Dolný Ohaj: OÚ, 1993.
- Dugáček, M. – Gálik, J.: Myjava. Bratislava: Obzor, 1985.
- Durčo, M. – Mikula, A.: Obec Dubodiel. Dejiny od najstarších čias po súčasnosť. Zvolen: TU, 2005. ISBN 8022815322.
- Eliáš, M. a kol.: Veľčice. Z dejín, prírody a kultúry obce. Veľčice: OÚ, 1997. ISBN 8096780433.
- Fabó, A.: Monumenta evang. III.
- Faktor, J.: Dolné Kočkovce. Žilina: Ametyst, 2007. ISBN 9788089031351.
- Felcán, A.: Hlohovecko kedysi, dnes a zajtra. Nitra, 1932.
- Fojtík, J. – Gulár, P.: Neporadza. Neporadza: MNV, 1971.
- Fraknói, V.: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a 14. és 15. században. Budapest, 1874.
- Frank, A.: Ješkova Ves 1293 – 1993. Ješkova Ves: OÚ, 1993. ISBN 8071652830.
- Fusek, G.- Hunka, J.- Mucha, J.: Lukáčovce 1264 – 1994. Lukáčovce: OÚ, 1994. ISBN 8096717855.
- Gábriš, J.: Dejiny prepozitúry Panny Márie v Novom Meste nad Váhom. Trnava: SSV, 1968.
- Gálik, J.: Domaniža: história a súčasnosť. Domaniža: OÚ, 1998.
- Gieciová, A.: Miestne dejiny školy vo Vysočanoch. Trnava: PDF UK, bv. vr.
- Grzelaková, N.: Naša školská štyridsiatka. Nemšová: MsÚ, 1997.
- História Horných Štitár. Horné Štitáre: OÚ, 1996. ISBN 8096765965.
- História obce Veľké Chrašťany. Beladice: OÚ, 1995.
- Hladký, D. a kol.: Hatné v histórii a súčasnosti. Žilina: Ametyst, 2001. ISBN 8084031013.
- Hlohovec a jeho okolie. Bratislava: Obzor, 1968.
- Hokovce. Hokovce: OÚ, b. vr.
- Holuby, J. L.: Zo starých vizitačných protokolov trenčianskych. In Cirkevné listy, r. 1, 1887, č. 2, s. 37.
- Horná Seč 1355 – 2000. Horná Seč: OÚ, 2000.
- Horná Súča 1208 – 1993. Horná Súča: OÚ, 1993.
- Horňák, R.: Trenčianska Turná. Trenčianska Turná: OÚ, 1994. ISBN 809682130X.

- Hrádok. Bratislava: Alfa-Press, 1996.
- Hrkľová, M. – Reško, A.: Dulovce. Slovenská obec Podunajska. Komárno: KTV, 1997.
- Hromník, M.: Z dejín farnosti Tesárske Mlyňany. Vráble: OÚ, 1996.
- Húževka, M. a kol.: Dohňany, Mostište, Zbora. Púchov: Ametyst, 1996, ISBN 8096749323.
- Chrabrany. Chrabrany: OÚ, 2006. ISBN 8089173144.
- Chudý, Š.: Školské vzdelávanie v histórii Hronských Kľačian. Hronské Kľačany, nedat. rkp.
- Informatívny sprievodca po fondoch a zbierkach ŠOKA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOKA, 1989, nestr.
- Informatívny sprievodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/1. Bratislava: MV SR, 2001. ISBN 8096755382.
- Informatívny sprievodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/2. Bratislava: MV SR, 2001. ISBN 8096755382
- Iskolánk. Csallóházaranyoson 1999.
- Ižof, J.: Dlhá nad Váhom 1113 – 1993. Dlhá nad Váhom: OÚ, 1993.
- Janček, J.: Benedikty z Nedožier. In: Horná Nitra 1992, č. 15.
- Jančeková, A.: Škola v Továrnikoch. Pozostalosť J. Schuberta.
- Janegová, Ľ.: Z histórie Masarykovej štátnej ľudovej školy v Starej Turej. Diplomová práca. Bratislava: PdF UK, 1994.
- Janica, J. L.: Z histórie obce Čavoj. Dohňany: Ametyst, 1996. ISBN 809674934X
- Jelšovce. Pozoruhodnosti. Jelšovce: KT, 1999.
- Jubilejná obec Petrova Lehota. Petrova Lehota: OÚ, 1996.
- Juck, Ľ. – Bešše, O.: Z dejín obcí oslianskej oblasti. In: Horná Nitra V. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1970.
- Juhász, A.: Gúta és Környéke a múlt században. Bratislava: Kaligram, 1996. ISBN 8071491454.
- Justová, Ľ.: Dejiny hrušovianskej školy. Nitra: VŠP, 1996.
- Kadlečíková, M.: Semerovo. Komárno: KT, 2000.
- Kamenec pod Vtáčnikom 1353 – 2005. Kamenec pod Vtáčnikom: OÚ, 2005. ISBN 80-9693545.
- Kamenica nad Hronom. Komárno: Vydavateľstvo KT, 1998, s. 11.
- Kameničany 1193 – 1993. Kameničany: OÚ, 1993. 8090041353.
- Kameničná. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 1997.
- Karlík, J. a kol.: Beckov 1. Dejiny obce do roku 1918. Beckov: OÚ, 2006. ISBN 8096958917.
- Karlík, J. a kol.: Podolie – história obce. Podolie: OÚ, 2005. ISBN 8096938010.
- Keresteš, P.: Dejiny Ivanky pri Nitre. Nitra-Bratislava, 2003. ISBN 8088969107.

- Keť. Komárno: KT, 1995.
- Klasov. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 1998.
- Klčo, M. – Illášová, L.: História Horných Obdokoviec. Nitra, 1994. ISBN 8096716670.
- Klčo, M. – Illášová, L.: História Kovárie. Nitra, 1993.
- Kočiš, J.: Beluša 1330 – 1995. Žilina: OÚ, 1994. ISBN 808894807X.
- Kočiš, L.: Nové Zámky v minulosti a súčasnosti. Nové Zámky: OMV, 1967, s. 31-32.
- Kolečányi, K.: Pamätný spis k 725. výročiu prvej písomnej zmienky o obci Palárikovo
- Kohút, P.: Želiezovce kedysi a dnes. Bratislava: KPÚ, 1967.
- Kollár, J.: Schematismus generalis Ecclesiarum et scholarum Ewang. Aug, Conf. in Hungariae. Pestini 1838.
- Komlóssy, F.: Az Esztergom főegyház megyei r.-k. iskolák története. Esztergom 1896.
- Korbačková, E.: Kronika školy v Potvoriciach. Diplomová práca. Trnava, PdF UK, b. vr.
- Kostický, B. a kol.: Handlová a jej premeny. Martin: Osveta, 1976.
- Kováč, J. a kol.: Bojnice. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967.
- Kováč, J.: Z dejín Koše do prvej svetovej vojny. Horná Nitra VII. Martin: Osveta, 1976.
- Krajčík, J. – Lukáčik, J.: Bojná. Topoľčany: Vlastivedné múzeum, 1990.
- Krajčík, J.: Santovka. Bratislava: Slavín, 1969.
- Králik, J. – Ordoš, J.: Čermany. Bratislava: Perex K+K, 1992. ISBN 808559904X.
- Králik, P.: História Oponíc. Oponice: OÚ, 1995. ISBN 8096746847.
- Krátky, J.: Dobrá 1113 – 1976. Dobrá: OÚ, 1977.
- Križanová, T.: Pramene k dejinám škôl v Bánovciach nad Bebravou a okolitých obciach. Nitra: VŠP, 1995. Krtovce 1156 – 2006. Krtovce: OÚ, 2006. ISBN 8096954148.
- Kurbel, R.: Schmiedshau. Leifelder-Echterdingen 1980.
- Kurcsová, M.: Veľký Cetín. Komárno, Vydavateľstvo KT, 1999.
- Kušnírová, A.: Dejiny obce a dejiny školy Solčany. Nitra: VŠP, 1992.
- Lasslob, J.: Neuhau. Neuhau, 1980.
- Lászloová, H. a kol.: Jatov. Nové Zámky: Crocus, 2002. ISBN 8088992419.
- Lefantovce 1113 – 1993. Lefantovce: OÚ, 1998. ISBN 809679695X
- Lefa. Obec Poiplia. Komárno: Vydavateľstvo KT, 2000.
- Lexicon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Budapestini 1920.

- Lexikón slovenských dejín. Bratislava: SPN, 1997. ISBN 800802478X.
- Lipták, B.: Košeca. Košeca, OÚ, 2007. ISBN 9788089031375.
- Lipták, B. a kol.: Ladce. Ladce: OÚ, 2003. ISBN 8089031102.
- Ludanice 1242 – 1992. Ludanice: OÚ, 1992.
- Lukačka, R.: Chynorany 1243 – 1993. Chynorany: OÚ, 1993.
- Lukačka, J. a kol.: Jacovce. Jacovce: OÚ, 1995. ISBN 8090140726.
- Lukačka, J. a kol.: Klátová Nová Ves 1293 – 1993. Klátová Nová Ves: OÚ, 1993. ISBN 8090044395.
- Lukačka, J.: Krajné 1392 – 1992. Krajné: OÚ, 1992. ISBN 8090041655.
- Lukačka, J. a kol.: Krušovce 1253 – 1995. Bratislava: Minor, 1995. ISBN 8090140742.
- Lukačka, J.: Obec Prašice 1245 – 1995. Prašice: OÚ, 1995. ISBN 8096716654.
- Macháček, P.: Šafa v dejinách. Nové Zámky: MÚ, b.vr.
- Machulince. História a súčasnosť. Machulince: OÚ, s. 50. ISBN 8096841297.
- Málaš. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 1996. ISBN 8088804752.
- Markovič, K.: Dejiny Šurian do roku 1868. Nové Zámky, 1943.
- Mazániková, M.: Základná škola Liešťany 1896 – 1996. Liešťany: ZŠ, 1996.
- Michálek, J.: Brezová pod Bradlom. Bratislava: Obzor, 1970.
- Michálek, J.: Stará Turá. Bratislava: Obzor, 1983.
- Mikuš, J.: Timoradza. Timoradza: OÚ, 2002. ISBN 8096886282.
- Milo, Š.: K začiatkom nitrianskeho školstva. Jednotná škola, 34, 1982, č. 2, s. 171.
- Mišún, J. a kol.: Obec Mestečko. Žilina: Ametyst, 2006. ISBN 8089031277.
- Mlynka, L. a kol.: Volkovce 1275 – 2000. Volkovce: OÚ, 2000. ISBN 8088870143.
- Mníchova Lehota. Mníchova Lehota: MNV, 1989.
- Modrová 1157 – 2007. Modrová: OÚ, 2007. ISBN 9788096969937.
- Monografia Trenčianskej Teplej a Trenčianskych Teplíc. Zost. P. Šmatlák Teplánsky. Trenčianska Teplá 1936.
- Moravské Lieskové 1398 – 1998. Moravské Lieskové: OÚ, 1998. ISBN 809679535X.
- Mravík, J.: Štúrovo a okolie po stránke historickej. Štúrovo, 1968.
- Mrva, I.: Obec Tesáre. História, kultúra, súčasnosť. Tesáre: OÚ, 2000, s. 101.
- Mrva, I.: Stará Lehota, Nová Lehota 1348 – 1998. Stará Lehota-Nová Lehota: OÚ, 1998.
- Müller, F. – Ninis, A.: Alexander Rudnay, slovenský národovec, rodák z Považian. Trenčín: DKV, 1995.

- Nedomová, M.: História školy vo Veľkých Ripňanoch. Nitra: VŠP, b.vr..
- Nemček, L.: Z histórie školstva v Nitrianskych Sučanoch. Nitrianske Sučany: ZŠ, 1997.
- Nitra v slovenských dejinách. Martin: MS, 2002. ISBN 8070906251.
- Nitrianske Pravno. Nitrianske Pravno: MNV, 1985.
- Nižňanský, E. a kol.: Turčianske Teplice. Martin: Osveta, 1982.
- Nová Bošáca 1950 – 2000. Nová Bošáca, OÚ 2000. ISBN 8096837079.
- Obec Bolešov a jeho ľudia 1224 – 1994. Žilina: Electra, 1993.
- Obec Branč. 730 rokov Veľkej Vsi. Branč: OÚ, 2001. ISBN 8096824228.
- Oravcová, E. – Borčín, R.: Dolné Vestenice. Dolné Vestenice: OÚ, 1994. ISBN 8096722107.
- Ostratice 1193 – 1993. Ostratice: OÚ, 1993. ISBN 8090044557.
- Padala, J.: Kronika udalostí zo života v Tekove. Starý Tekov 2004.
- Pagáčová, I.: Dejiny školy, na ktorej učím. Trnava: Pdf UK, bez vr.
- Partizánske – staré a nové epochy. Partizánske: 2000. ISBN 8096846841.
- Paulíny, L.: Dejepis superintendencie nitrianskej. Jasenová: Nákl. Cirkevných listov, 1894.
- Pedagogická encyklopédia Slovenska 1. Bratislava: Veda, 1984, s. 629.
- Péli, I. a kol.: Prievidza. Martin: Osveta, 1983.
- Pobedim. Bratislava: Lúč, b.vr.
- Považany včera, dnes, zajtra. Považany: OÚ, 2000. ISBN 80-967330-8-7.
- Považská Bystrica a okolie. Kedysi a dnes. Žilina: Knižné centrum, 1998.
- Práznovce 1138 – 1998. Práznovce: OÚ, 1998. ISBN 9788097004.
- Pružina. História a súčasnosť. Pružina: OÚ, 1997.
- Ptáčková, M.: História školy v Malom Záluží. Nitra: VŠP, 1996.
- Púchov. Martin: Osveta, 1970.
- Rácková, P.: Bánov. Nové Zámky: AZ Print, 2001.
- Račeková, K.: História školy vo Veľkej Mani od jej vzniku po súčasnosť. Dipl. práca. Banská Bystrica: UMB, 1997.
- Rajčany. Rajčany: OÚ, 2002. ISBN 8096760475.
- Rakovský, S.: Zlaté Moravce a okolie. Bratislava: Slavín, 1969.
- Remeň, A.: Z histórie obce Čaka. Čaka: MsNV, 1983.
- Remiášová, M.: Kocurany 1113. Kocurany: OÚ, 2003. ISBN 809689742X.

- Remiášová, M.: Naša Lehota pod Vtáčnikom. Lehota pod Vtáčnikom: OÚ, 2002. ISBN 8096761331.
- Reško, A.: Dvory nad Žitavou. Komárno: KT, 2008. ISBN 9788080566272.
- Reško, A.: Kamenín. Komárno: KT, 1997.
- Reško, A.: Rúbaň. Komárno: KT, 1997.
- Reško, A.: Százd. Komárno: KT, 2001.
- Reško, A.: Veľké Dvorany 1156 - 2000. Veľké Dvorany: OÚ, 2000. ISBN 8096957120.
- Režík, J. – Matthaeides, S.: Gymnaziológia. Bratislava: SPN, 1971.
- Rízner, Ľ. V.: Bibliografia písomníctva slovenského III. Martin: MS, 1932.
- Rízner, V.: Bibliografia slovenského písomníctva do roku 1900. VI. Martin: MS, 1934.
- Rus, P.: Dejiny obce Lukáčovce. Rožňava 1936.
- Ružička, V.: Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu. Bratislava: SPN, 1975.
- Samuel, R.: Zamarovce. Zamarovce: OÚ, 1993. ISBN 80900041663.
- Sándor, J.: Kolon. Komárom: Lilium, 1996. ISBN 808062227
- Sedlák, F.: Nováky kedysi a dnes. Martin: Osveta, 1976.
- Sedlák, F. – Melníková, M.: Z dejín mesta Nováky do roku 1918. Horná Nitra VI. Martin: Osveta, 1974.
- Selice 920. Selice: OÚ, 1998.
- Sikenička. Pozoruhodnosti. Komárno: KT, 20003.
- Skovajsa, J.: Dolné Sŕnie 1388 – 1988. Dolné Sŕnie, MNV 1988.
- Slávik, J.: Dejiny zvolenského ev.a.v. bratstva a seniorátu. Banská Štiavnica: A. Joerges, 1921.
- Sľažany. História a súčasnosť. Sľažany: OÚ, 1998. ISBN 8021600284.
- Slovenský biografický slovník I. Martin: MS, 1986.
- Slovenský biografický slovník II. Martin: MS, 1987.
- Slovenský biografický slovník III. Martin: MS, 1989.
- Slovenský biografický slovník V. Martin: MS, 1992. ISBN 8070902167.
- Slovenský biografický slovník VI. Martin: MS, 1994. ISBN 807090111X.
- Smataníková, D.: Plevník. Plevník: OÚ, 1994.
- Sokolce. Pozoruhodnosti. Komárno, 1996. ISBN 8088804515
- Spomienkový spis k výročiu 40 rokov novej budovy Základnej školy v Diviakoch nad Nitricou. Diviaky nad Nitricou: ZŠ, 2001.
- Spríevodca po archívnych fondoch a zbierkach ŠOA v Nových Zámkoch. Nové Zámky: ŠOA, 1989.

-
- Sprievodca po okresných archívoch v Nitre, Prievidzi a Topoľčanoch. Bratislava: SAS MV SSR, 1975.
- Staňová, J.: Stručné dejiny základnej školy v Hornej Porube. Nitra: VŠP, b.vr.
- Straka, J.: Hrachovište 1392 – 1992. Hrachovište: OÚ, 1992.
- Stránsky, I.: História školstva v Bánovciach nad Bebravou. Diplomová práca. Trnava: PdF UK, nedat.
- Šišmiš, M.: Adamovské Kochanovce. Adamovské Kochanovce: OÚ, 1992. ISBN 8090041671.
- Šišmiš, M. a kol.: Bánovce nad Bebravou 1232 – 2002. Martin: Osveta, 2002. ISBN 808063095.
- Šišmiš, M. a kol.: Trenčín. Vlastivedná monografia 1. Bratislava: Alfa, 1993. ISBN 8005011148.
- Škreká, J.: Rybany 1323 – 1998. Rybany: OÚ, 1998. ISBN 8096789023.
- Špirko, J.: Cirkevné dejiny II. Turčiansky Sv. Martin, 1943.
- Špirko, J.: Cirkevné dejiny II. Turčiansky Sv. Martin 1943.
- Švolík, G.: Kozárovce. Minulosť a prítomnosť. Kozárovce: OÚ, 1998. ISBN 8088773059.
- Takáč, P.: Nazretie do histórie školy. Mojmirovčan. 1, 1995, č. 6, s. 3-4.
- Tardoskedd. Látnivalók. Tvrdošovce: OÚ, 1995. ISBN 8088804116.
- Topoľčany vo vrstvách vekov. Dejiny mesta do polovice 20. storočia. Topoľčany: MÚ, 1997. ISBN 8096785001.
- Trnovec nad Váhom 1113 – 1993. Trnovec nad Váhom: OÚ, 1993.
- Trubíni, J.: Lúčnica nad Žitavou. Lúčnica nad Žitavou: MOMS, 1993. ISBN 8090039391.
- Trubíni, J.: Vráble. Vráble: MÚ, 1994. ISBN 8085670062.
- Tuchyňa. Tuchyňa: OÚ, 1993. 8090039324.
- Turček, M. a kol.: Krásno 1185 – 1995. Topoľčany: 1995. ISBN 8096749897.
- Uhlár, V. – Stanček, P.: Nitrianska Blatnica. Topoľčany: Vlastivedné múzeum, 1985, s. 84.
- Uhlár, V.: Veľké Uherce. Topoľčany: Vlastivedné múzeum, 1980.
- Universalis schematismus Eccles. pro anno 1842/43. Buda, b. vr.
- Urgošíková, B.: Dejiny školstva v našej obci. Trnava: PdF UK, b. vr.
- Ůrge, Š. a kol.: Trávnica. Bratislava: Liečreh, 1995. ISBN 8096738313.
- Urmince včera a dnes. Urmince: OÚ, 1997. ISBN 8096760416.
- Vaďovce 1392 – 1993. Malý pohľad do histórie. Vaďovce: OÚ, 1993. ISBN 80900041345.
- Vajcik, P.: Školstvo, študijné a školské poriadky na Slovensku v XVI. storočí. Bratislava: SAV, 1955.
- Valkovič, G.: K vývinu nitrianskeho školstva (Od najstarších čias do r. 1918). In: Kapitoly z dejín Nitry. Bratislava: SPN, 1963.

- Vass, J.: A hazai és külföldi iskolázás az Árpadkorszak alatt. Budapest 1862.
- Veľká Dolina 1956 – 1996. Veľká Dolina: OÚ, 1996. ISBN 8021600179.
- Verejná správa, 1995, č. 22.
- Veselá, M.: Dejiny školy vo Vozokanoch. Trnava, nedat. Vinidol. Vinidol, OÚ, 1999.
- Visitatio supercomitati J. comitatibus nitriensis anno MDCCLVIII/IX. Univerzitná knižnica Bratislava, sign. UK 1000.
- Vittek, E.: Z histórie našich škôl. Tekovské noviny, 1993.
- Vladár, J. a kol.: Brodzany 1293 – 1993. Banská Bystrica: SCM, 1993.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. Bratislava: Veda, 1977.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 2. Bratislava: SAV, 1977.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 3. Bratislava: Veda, 1977, s. 378.
- Vodrážka, J. – Rakovský, Š.: Topoľčianky. Bratislava: Slavín, 1971.
- Vrechniková, D.: Brhlovce 1245 – 1995. Nitra: VŠP, 1995.
- Záhumenská, Z.: Regionálne dejiny školstva v Trenčianskych Stankovciach. Diplomová práca. Bratislava: PdF UK, 1993.
- Zacharová, E.: Dejiny školy v Podolí. Diplomová práca. Trnava: PdF UK, b. vr.
- Zacharová, M.: Základná škola v Súľovciach. Nitra: VŠP, b. vr..
- Základná škola Ivanovce 1905 – 1995. Bulletin. Ivanovce: ZŠ, 1995.
- Zamboj, J.: Pukanec. Martin: Osveta, 1975.
- Zemene, R. M.: Z dejín Nitrianskeho Pravna a okolia. Horná Nitra II. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1965.
- Zemianske Podhradie v histórii. Zemianske Podhradie: OÚ, 1997. ISBN 8096778129.
- Zemné. Pamätná izba Aniusa Jedlika. Komárno: KT, 1997.
- Zlaté Moravce. Zost. M. Bátora a M. Zaľko. Zlaté Moravce: MÚ, 1998. ISBN 8096789090.
- Zlatníky: prírodopis, história, súčasnosť. Zlatníky: OÚ, 2006. ISBN 8096949780.
- Žákovíc, M. – Hargašová, B.: Dejiny školstva v Moravskom Lieskovom. Moravské Lieskové: M. Žákovíc, 2001.
- Žbirková, V.: Cirkevné školstvo v Šali nad Váhom v zrkadle archívnych dokumentov. IN: Aktuálne otázky školského múzejníctva IV. Bratislava: ÚIP, 1992.
- Žideková, B.: Základná škola Výčapy-Opatovce. Nitra: VŠP, b.vr..
- Žihárec. Pozoruhodnosti. Komárno: Vydavateľstvo KT, 2000.
- Žitná – Radiša 1295 – 1995. Žitná-Radiša: OÚ, 1995. ISBN 8096706578.
- 30 rokov – Hrašné 1955 – 1985. Spracoval O. Vrábek. Hrašné: MNV, 1985.

—

50 éves a Szögyéni magyar tanítási nyelvű iskola 1950 – 2000. Svodín: OÚ, 2000.
750. výročie prvej písomnej zmienky o obci. Tehla: OÚ, 2001.
900 rokov Skačany. Skačany: OÚ, 1992.

Názov: TOPOGRAFIA DEJÍN ŠKOLSTVA NA SLOVENSKU.
(OD POČIATKOV DO ROKU 1918 – TRENČIANSKY A NITRIANSKY KRAJ)

Vydal: Ústav informácií a prognóz školstva, Bratislavab

Autor: PhDr. Vladimír MICHALIČKA, CSc

Lektoroval: PhDr. Milan ŠIŠMIŠ

Zodpovedná redaktorka: PhDr. Daniela VANĚKOVÁ

Grafická úprava: Mgr. Ingrid ZVERKOVÁ

Náklad: 150 ks

Tlač: Ústav informácií a prognóz školstva
Staré grunty 52, Bratislav

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2009